

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

ГУМАНИТАРДЫК ЖАНА ЭКОНОМИКАЛЫК
ИЛИМДЕР БӨЛҮМҮ

Ч. АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

«АЙТЫШ» СЕРИЯСЫ

АЙТЫШ

5-ТОМ

**ЭСТЕБЕС, ТУУГАНБАЙ, ТАБЫЛДЫ,
ЗАМИРБЕК, МАЙРА, АБДЫЛДА**

*Академик Абдылдажан Акматалиевдин
жалпы редакциясы менен*

Түзгөндөр: *Абдылдажан Акматалиев,
Мээрим Көлбаева*

БИШКЕК
«ПРИНТ-ЭКСПРЕСС»– 2016

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-5
А 37

Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасы боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы (2014-ж. 2-июнь, № 119) жана Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомунун (2015-ж. 6-апрель, № 151-б.) негизинде жарык көрдү Басмага Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар Кеңеши тарабынан сунуш кылынды

Чыгышына жооптуу:

А.А.Акматалиев

Рецензент:

Филология илимдеринин кандидаты, доцент Н.Нарынбаева

Редколлегия:

Акматалиев А.А.	Мусаев С.Ж.
Байгазиев С.О.	Садыков Т.
Жайнакова А.Ж.	Токтоналиев К.Т.
Маразыков Т.	Эркебаев А.Э.

А 37 Айтыш: 5-том.

Эстебес, Тууганбай, Табылды, Замирбек, Майра, Абдылда. / Түз. А.Акматалиев, М.Көлбаева. – Б.: «Принт-экспресс», 2016. – 421 б. («Айтыш» сериясы).

ISBN 978-9967-12-590-2

Кыргыз элинин оозеки жаралган көркөм чыгармаларынын бири – айтыш. Жыйнакта эки доорду көрө жашап, ырчылык өнөрү менен кыргыз элинин кыйырына таанымал болгон Эстебес, Тууганбай, Табылды, Замирбек, Майра, Абдылда акындардын айтыштары топтоштурулду.

Жыйнак жалпы окурмандарга арналат.

А 4702300200-16

**УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-5**

ISBN 978-9967-12-590-2

© КР УИА, 2016

© «Принт-экспресс», 2016

ЭСТЕБЕС

АЛЫМКУЛ ЫРЧЫ АЙЫЛДА

Бир күнү өйүзгү айылдан Ашыр деген агаларыбыз аскерден келди. Орден, медалдар төшүнө батпайт. Кемпир-абышкалар, эже-жеңелер колунан өөп учурашып, ыйлашып жатты. Аялы Уруйка тамекиден атактуу болуп Кыргыз ССРинин Жогорку Советине депутат болуп шайланган. Айылдаштары кубанып чоң той берип калышты. Кыргыздын салты боюнча оюн-зоок башталды. Ат чабышты, тай жарышты, күрөштү, эңишти, эң аягында көкбөрү беришти. Эл көп келишти, улакты талаага алып чыгышты. Аңгыча аламан башталды. Бир топ балдар менен бара жатат элем бизди көздөй кашка атчан Алыкем чаап келип эле: – Ой, Эстебес, келе тебетейинди, ме, менин калпагымды кийип тур, – деп тебетейимди кийип чапкан бойдон кетти. Алыкемин калпагын кийип балдар менен көчөгө бардым. Көргөндүн баары эле кичинекей Алымкул депшип калды. Апам көрүп кубанып: – Эл айткандай болуп, Алымкулдай атка конуп, ырчы болгуң бардыр. Көп балдардын ичинен сага калпагын берип, тебетейинди кийсе жакшы жөрөлгө, эртең өзүм Алымкул ырчыга алып барам, – деп апам абдан кубанычта болду. Мен Алыкемин калпагын кийгенге өзүмчө эле кубанып, сыймыктанып, шаттанып көчөгө батпай жүрөм.

Эртеси Ысак деген башкарма, Алыкемди ырдатып берем деп кары-жаштарга, элдин көңүлүн ачканга, айылды бүт чакырып калды. Мени апам ээрчитип барды, барсак эл абдан көп экен, үйгө батпайт деп эшиктин алдына кең жерге орун жасатыштыр. Мен элди аралап салам айтып, Алыкеме бардым. Колумду алды, бетимден сүйдү. Тебетейимди берип, өз калпагын кийди. Олтур бул жерге деп, бет маңдайына олтургузду. Кыдырбак деген агаларыбыз Алыкеме теңтуш киши эле, чет жакта сүйлөп калды. – Оо, Алымкул, алдагы Эстебес балабыз чала-була ырдап жүрөт. Бүгүн сынап көргүн, жакса алып кетип үлгү бергин, – деди эле элдин баары мени карап калышты. Кана ырдачы деп Алыкем комузун берди. Чоң ырчынын алдында мага биринчи ырдашкыйын болду, бүткөн боюмду тер басып сүрдөп, эптеп комузду күүлөп алып, ырдап жатам:

Айтылуу кыргыз элибиз,
Алымкул, таяке, келиңиз.
Эңсеп жүргөн өзүңдү,
Эстебес мендей жээниңиз.
Жаңыдан ырдап жүрөмүн,
Жагар бекен кебибиз.
Алыстан келбей атакем,
Азыраак капа көөнүбүз.
Талпынып жүргөн кезегим,
Талантка жардам бериңиз.
Апкаарып сүрдөп жатамын,
Акты мончок терибиз.
Кысылгандан уялып
Кызарып кетти өңүбүз.

Кыйналсак да салт экен,
Бір менен салам берүүбүз.
Айланып учкан шумкардай,
Агайын, элге келдиңиз.
Атагыңыз асмандап,
Ааламга кеткен белгиңиз.
Токтогул сизге жол берген,
Тоо булбул болгон жөнүңүз.
Томолок биздей баланы,
Топко алпарып көрүңүз.
Топудай болуп жетилсек,
Толуп калар кемибиз.
Бал куйган алтын кеседей,
Баш-аягы, өңүңүз.
Сайраган элдин булбулу,
Саламат болсун дениңиз.
Кыйын экен мындай жер,
Кыскарталы эми биз,
Көптөн бери сагынган,
Күтүп турат элиңиз.
Үйрөндүм чертмек жашымда,
Үйрөткөн атам башында,
Чаптыртып чертмек берди эле,
Чоң уста Жолборс баатырга.
Чачыктап түрлөп апакем,
Чаң жугузбайт азыр да,
Алпечтеп мени чоңойткон,
Апакем берген акыл да,
Көрсөтөм деп жүрдү эле.
Көркөмдүү сиздей акынга.
Орундап максат тилегим

Олтурам бүгүн кашында
Ээрчип жүрсөм арман жок,
Эл сүйгөн сиздей асылга.
Ырчысы болор бекемин,
Ырыстуу кыргыз калкыма...
Уядан чыгып көкөлөп,
Учалбай жүрөм талпына.
Жетилтип бизди койсоңуз,
Жетебиз сиздин баркыңа.
Аралашсак болгону,
Акындыктын салтына.
Жолуктум тоодой кишиге,
Жобурадым кичине,
Көрсөм деп жүргөн оюмбу,
Көп киресиз түшүмө.
Жүрөгүм толкуп түрсүлдөйт,
Жүз көрүштүк жүзүңө.
Артынан ээрчип түшсөм дейм,

Сиздей акындын баскан изине, – деп
ырымды токтоттум. Тердеп-тепчип сүрдөгөн окшой-
мун элдин баарысы, жашы-карысы жарайсың айла-
найын дешип кубаттап калышты. Ордумдан туруп ба-
рып аксакалдын комузун бердим, кайра өз ордума кел-
дим. Ошондо Алыкем таптаган шумкардай, токулуу
тулпардай, күмүштөй жаркылдап, күкүктөй шаңкыл-
дап ырын баштады:

Көп эңседим баарыңды,
Көрдүм жашы-карыңды.
Санаамдан такыр чыгарбайм,
Сагынып келдим айылды.

Ата-энелер өскөн жер,
Акпай менен Бабырды.
Канатташ Сөгөт, Карарча,
Капчыгай нечен сайымды,
Эчкилүүнүн Каратоо,
Эки өзөнүм Кайыңды,
Эртеден көрүп кубандым,
Эстебестей тайымды.
Элиңе эрмек болосуң,
Эсен кылса жаныңды.
Элестетип олтурам,
Эстебестей чагымды.
Томуктай кезде көргөмүн,
Токтогулдай шайырды.
Алып жүрүп жанына,
Ачты эле менин багымды.
Анда мен да билбегем,
Азыркыдай бай ырды.
Алымкул төкмө аталып,
Атагым элге жайылды.
Урмат даңкка жеткирип,
Ушунча сыймык кадырды,
Арнап берип өзүмө,
Өкмөт менен партия,
Өстүрдү атак наамымды.
Түзүк болуп калыпсың,
Түшүндүм, балам, жайыңды.
Жаман эмес арышың,
Жакшы эле айттың баарыңды.

Такалбай ырды так айткын,

Таамайлуу сөздү шар айткын,
Оюн-күлкү, тамашаң,
Олтурган элге жарашсын.
Канчалык айтсаң жадабай,
Калк оозунду карашсын.
Бак-таалайлуу ырчы бол,
Бардык эл барктап талашсын.
Көбөйсүн ырың суусундай,
Күрпүлдөп аккан Таластын.
Алып барам сени ээрчитип,
Артисттерге жанашкын.
Анда да нечен ырчы бар,
Алар да көрүп баалашсын.
Алымкул алып келди деп,
Адегенде жагасың.
Артист болуп кошулуп,
Айылдарга барасың.
Жеткирсем чоң-чоң акынга,
Жетилер өсүп канатың.
Алсаң бир аз үлгүмдү,
Арбытып калар санатың.
Артистте жашы-кары бар,
Атактуулардан баары бар.
Калык, Актан, Осмонкул
Калкка даңкы таанымал.
Карамолдо, Атай, Ыбырай,
Комузчулар дагы бар.
Калганын болсо барганда,
Аралашып таанып ал.
Айрыкча Калык, Осмонкул
Аталардан таалим ал.

Оргуштап аккан дайрадай,
Оозунан чыккан шекер бал.
Алымкул эле дейсинби,
Ак таалайлуу нечен бар.
Тандайынан чаң чыккан,
Тандалган сонун чечен бар.
Көрүнүп сүрдөп уялбай,
Кошулам, коркпойм десең бар.

Эртеден бери иниме,
Эскерттим өнөр багытын.
Улантып кетсе талантын,
Узартар өнөр арышын.
Эңсеп турган өзүмдү,
Угамын деген сөзүмдү,
Элимде жашы-карысы
Алымкул ырчы болбосом,
Агайын дегдеп агылсын,
Эрмек болуп бербесем,
Эмнеге сагынсын.
Туулган жерим эң кымбат,
Мөмөлүү чарбак багымсың.
Жүрөгүмдү эргиткен,
Жүрүп турган канымсың.
Күжүрмөн иштеп эмгек кыл,
Элим, гүлдөсүн айлым жаңырсын.
Үйүңөргө өчпөгөн,
Ильичтин шамы жагылсын.
Радио зымдары,
Ар бир үйгө тагылсын.
Ынтымакта элдериң,

Ырыскыга малынсын.
Чабандар чыгып атактуу,
Чарбаңар жайнап багылсын.
Тунук суунун башынан,
Турбадан булак агылсын.
Иштесе бүтпөс нерсе жок,
Эмгекке элим чамынсын.
Ар дайым болуп токчулук,
Ак төөнүн карды жарылсын.
Тиктеген суук көздөрдүн,
Тилеги ташка кабылсын.
Мекеним гүлдөп, өссөңөр,
Менин да жендеш намысым.
Кыдырып көрүп жүрөмүн,
Кыргызстандын баарысын.
Бардык элдер силердей,
Бактыга шилтеп арышын.
Башынан алып тапташкан,
Кечээги батышта согуш кайгысын.
Тургузуп жатат эмгекчи эл,
Турмуштун улам жаңысын.
Салайын эске өткөндү,
Санаабыз ылдый чөккөндү,
Барып көргөн Алымкул
Кечээ батышта болгон өрттөрдү.
Алоолоп күйгөн жалынды,
Аралап жүрүп көз көрдү,
Арсыз Гитлер, фашисттер,
Алабыз кырып деп келди.
Советтин баатыр жаштары,
Сапырып гүлүн талкалады.

Сандалып душман четтеди,
Чагылгандай жаштарга,
Чапкым келет өпкөмдү.
Миңине бири татыган
Биздин балдар өктөмдүү.
Кууп чыкты баатырлар,
Кутурган фашист көпкөндү.
Кайгырабыз таппайбыз,
Кайрылгыс болуп кеткенди.
Калк үчүн, мекен жер үчүн,
Кармашып канын төккөндү.
Карай берип жол күтүп,
Карыттык далай көздөрдү.
Опколжуп жүрөк ачышат.
Ойлосок ошол кездерди.
Айланам, ата-энелер,
Армандуу келин, жеңелер
Аябай жардам көп берди:
Кийиз өтүк, жүн кол кап,
Кийимден түрлүү көптөрдү.
Конушума кол салган
Көркөөнү жеңсиндеп берди.
Эстесем оор күндөрдү,
Элим баштан өткөрдү.
Канча жыл душман асылды,
Кайраты кетип шашылды,
Каарман биздин барчындар,
Каптаган селдей жапырды.
Күпүлдөп келген иттердин,
Күлүн көккө сапырды.
Тийишип келген душманды,

Тилегин таштай катырды.
Ошол жалындаган чоң согуш
Жаңыдан эле басылды.
Көп жылдар кайгы чырмады,
Көпчүлүк элим башыңды.
Карарган булут сүрүлүп,
Кабагы элдин ачылды.
Кулунун жыттап эне-ата.
Кубанычка элин чакырды.
Курбалын таап келиндер,
Кумары көөнү жазылды.
Бирөөнүн келбей ардагы,
Бүк түшүп ыйлап бакырды.
Кээ бирдин келбей алганы,
Көзүнөн жаштар чачылды.
Көпкө келген бул жумуш,
Көнбөскө элим макулбу.
Көнүлгө түшүп көп айттым,
Көргөндө кары-жашыңды.
Сайрандап элим, көңүл ач,
Саламат кылсын жалпыңды.
Санаалаш бир топ курбалдаш,
Сагынып келдим калкымды.
Жамандык менен жакшылык,
Жанатан бери айтылды.
Таңшып ырдап кубантып,
Жазганы келдим жарпыңды, – деп Алы-
кем ырдап токтоду, эс алган окшоду. Элдин баары куба-
нышып алкышын беришип, улам кийин келгендер
жүгүрүп барып көрүшүп, жыргап жатышты. Кумарын
жазып, кабагын ачышты.

ЫСМАЙЫЛ АКЫН ЭКӨӨБҮЗ НАРЫНДА

Ысмайыл Борончиев экөөбүз Нарынга бардык. Эрте-си малчылардын майрамы башталды. Чогулуш бүтүп, артында концерт бермей болдук.

Биз даярданып, комуздарыбызды күүгө келтирип жатат элек, райондун жетекчилери келип учурашып:

– Эми Ысмаке, Эстебес инициз экөөңүздөрдү жалпы чабандардын суроосу менен чакырттык эле, – деп калышты ал жайды түшүндүрүшүп. Менин Ысмакем менен сахнага биринчи чыгышым. Залда бүт эле күжүрмөн чабандар олтурушат. Төштөрүндө жаркыраган алтын жылдыздар, ордендер, медалдар. Көргөн адамдын жүрөгүн толкутат. Ошондо Ысмакемдин ырдап турган жери:

Саламатпы, малчылар,
Сагынып тосуп алчуулар.
Амандашып ырдамак,
Акындардын салты бар.
Кандай айтса жарашкан,
Кайратыңар, даңкыңар.
Какшатып тилди сайраткан,
Силердин кадырыңар, баркыңар
Эмгегиңерди мактаган

Элинде биздей жарчыңар.
Мактоого, сыйга жеткирген
Маңдайдан аккан тамчыңар.
Эки акын бизге келсин деп,
Эрмек болуп берсин деп,
Эңсепсиңер жалпыңар,
Жакшы туруп уккула,
Бүгүн жазылсын кумар жарпыңар.
Эми Эстебес, иним баштагын,
Эринбей турган жаш чагың.
Күүлөнүп өсүп баратат,
Күндө күчөп таскагың.
Эңсеп бизди чакырган
Элиндин көөнүн шаттагын.
Сен, Алымкулдан үлгү алгансың,
Осмонкулдай ырга балбансың.
Калыктан кармап калгансың,
Шабданбайдан шаңдуусуң,
Ысмайылдан ылдамсың.
Кана, иним, шаңкылда,
Бүгүн, калкың угуп жыргасын, – деп
Ысмакем мени күрөшкө салчу балбандай же болбосо
күүсүнө келген күлүктөй аябай мактап кезек берди.
Элдин баары жанданып кулактарын түрүп, көңүлдөрүн
буруп олтурушту. Ошондо мен кезегимди баштадым.

Эстебес:

Келдик бүгүн Нарынга,
Кеңешме болгон чагында.
Эртеден бери Ысмакем,
Эсендешти баарыңа.

Эстебестей инисин,
Ээрчите келди жанына.
Эми мен айткан саламга,
Элим, кулак салгыла.
Ырыстуу элге кошулган,
Ырчы болуп олтурган,
Ыраазымын багыма.
Таалайлуу малчы сураган,
Талантымдын бары да.
Ысмакем төктү шекерин,
Ыраазы кылып өз элин.
Жанатан бери элине,
Жайылтты ырдын төшөгүн.
Эл булбулу, залкар адамдын,
Элестетти неченин,
Барк кадырга кошулган.
Ысмакем менен олтурган,
Мен да бактылуу акын экенмин.
Эми, Ысмакем, ырдайлы,
Эмгектин баатыр алптарын.
Урмат, даңкка жетишкен,
Уул-кыз азаматтарын.
Ар жылында чыгымсыз,
Ашык төл алып жатканын.
Белгилүү болуп ишинен,
Беш жылдыз төшкө такканын.
Мал менен аты угулган
Мактаңыз жакшы жактарын, – деп мен
ырдаганда, Ысмакем мыкты чабандардын эмгегин, ат-
тарын атап ырдамак болду.

Ысмайыл:

Жеңип чыккан мелдештен,
Жергеге ишин көргөзгөн,
Сакадай бою сары алтын,
Салкын аба төрдө өскөн.
Кышы-жайы малынан,
Кырсыкка бирин бербестен.
Угулган даңкы калкына,
Урмат дейм мындай малчыга.
Атын эл угуп кубансын,
Айтайын эми жалпыңа.
Мына, Кара үңкүрдүн сайында,
Конзавод деген айылда.
Шайыркүл келин бар экен,
Шандаткан аны малы экен,
Союзга шайлап депутат,
Салтанаттуу чагы экен.
Аты окшош экен Шайырга,
Ал дагы ушул айылда.
Кыргызстанга депутат,
Кызматы элге дайында
Атактуу чабан Сабыркүл,
Айтпасам капат таарына,
Шайыркүл менен Сабыркүл,
Гүлдөй бер, өсүп дайыма!
Жүз кырк үч козу жүз койдон,
Шайыргүлүм алыптыр.
Сабыркүл болсо жүзүнөн,
Жүз кырк эки козу алыптыр
Каш кабактын ортосу,
Бирөбү жетпей калыптыр.

Кана эми иним Эстебес,
Кабарлап, уккан билгенди
Кашында элге тааныштыр.

Ушул колхоздо жалкоо, баккан койлору начар Сабыр менен Бекмырза деген эки чабан бар экен. Кезек мага келген соң ырдай баштадым:

Ырыстуу элдин жаштарын,
Ысмаке, жакшы мактадың.
Намысы жок жалкоолор
Начарын мага таштадың,
Билишимче айтайын
Бир экөөнүн аттарын.
Алар Сабыр менен Бекмырза,
Сандыгы толо эт турса,
Курсагы тойбойт буга да,
Кулкуну келе деп турса.
Козулар кайдан көбөйсүн,
Куйруктуусун жеп турса.
Мындай жеп ичкенди талкалап,
Желкеден кармап бетке урса,
Ээн баш, ичкич бузукту,
Элден бөлүп чет кылса.
Андан көрө малдарга,
Арпа, сулуу, чөп жыйса.
Аштык, тоют көп жыйса.
Кампа толо, мал семиз –
Калк ыракмат деп турса.
Жергесин элин гүлдөтөт,
Жетекчи калыс бек турса.
Эми Жанбулак, Март, Куланак,

Жанаша баары бир аймак.
Ат-Башы ГЭСин көргөндө,
Адамдын көөнү кубанат.
Азыр өзөн туш-туштан,
Аркырап кашка суу агат.
Арттагы начар колхозду.
Айтуудан акын уялат.
Айлы да өспөйт, иши өспөйт,
Активи болсо сугалак.
Андайлар-мите, кумалак.
Айдаш керек кубалап.
Алдыңкы чарба жылына,
Атак-даңк алат, Туу алат.
Баарыңар даңктуу болгула
Акындарың суранат.

Ырдап бүтүп аягын Ысмайылга бердим, анда Ыс-
макем:

Жакшы-жаман баарысын,
Жалпыңа айттык калысын.
Ак эмгек иштеп даңктануу –
Ар киминдин намысың.
Алдыңкы колхоз-совхоз бол,
Атыңарды таанысын.
Арнап берди партия,
Акыйкат, жыргал баарысын.
Жетишкен ушул заманда,
Жеп-ичкендер жарылсын.
Жемиштүү байлык көп болуп,
Жергеңер гүлдөп жаңырсын, –

деп аяктады. Эл кубаныч менен концертти угуп бүткөндө ыраазы болуп тарашты. Аңгыча райкомдун биринчи секретары келип: – Фрунзеден чалышты. Силерди бүгүн Тоң районуна барышсын дешти, – деди. Себеби ошол кезде бир тууган Өзбекстандын адабият менен искусствосунун он күндүк майрамы Кыргызстанда жүрүп жаткан. Ошолордун бир группасы бүгүн Тоң районунда экен. Бизди ушул жакка жөнөтмөкчү болушту. Бизге бир жеңил машине беришти. Маchine мектептин директорунун менчиги экен. Кичи пейил адамгерчиликтүү жигит көрүнөт:

– О, кыргыздын ырчылары, чоң артисттери менен барат экем, – деп абдан кубанып кетти. Анда ошол жигитке Ысмакем:

– Ээ айланайын балам, илгери машина аз кезде ат араба менен бир жерден бир жерге араң жетчүбүз. Ошондо арабакечтерге:

Арабакечтин жакшысы
Аттарынан байкалат.
Жаңы эле кармап мингендей,
Жалкуйругу жайкалат.
Кээ бир арабакечтин жаманы,
Айдагандан байкалат.
Алды менен бир келет,
Арабасын талкалап.
Эки колу аркада,

Эмгек кылбайт кайкалап – деп ырдаган элем, анын сыңарындай андагы убакта араба айдаганды да чандалар билүүчү. Азыр эмне, техника, илим, билим жетилип өсүп өнүккөн убак, – деп узаткандар менен коштошуп машинага түштүк. Бетмандайда Онар-

ча суусу көрүнүп калды. Ошол сууну карап Ысмакем минтип ыр баштады мени коштосун дегендей:

О, мобул Он-Арча суусу буулса,

Мен:

Ортосуна заңгырап,
Олчойгон чоң ГЭС курулса.

Ысмакем:

Катар көчө салынып.
Капчыгай ичи кубулса.

Мен:

ГЭС бүтүп, майрам күн болуп,
Калкылдап элдер жыйылса.

Ысмакем:

Анда куттуктап шандап шаңкылдап,
Биздей ырчынын үнү угулса.

Мен:

Ошондо элге ырдашка,
Сиздей олбурлуу акын туулса.

Ысмакем:

Аганды өтө мактадың
Акындардан кыйынча,

Мен:

Устатына шакирти,
Уят болбос сыйынса.

Ысмакем:

Жарайсың, иним, сындадым,
Жакшы акын болдуң буюрса.

Мен:

Жаш кезден ээрчип көп жүрдүм,
Жаныңарда кулунча.

Ысмакем:

Көнүлүм толду уча бер,
Иним, көктөгү шумкар, туйгунча, – деп
Ысмакем экөөбүз бири-бирибизге кезек беришип, ыр-
дашып олтуруп Тоңго жеттик. Райондун борборунда
атактуу Ленин атындагы колхоздун чоң клубуна эл
жыйылып жатыптыр. Биз клубдун дарбазасынын жа-
нына токтодук. Мен машинадан чыгып клубдун сахна
жагына чыксам Өзбекстандан келген меймандар жана
биздин жетекчилер бар экен.

Сахнаны даярдаганча мен ырдай турган ырымды жана
меймандардын бир тобунун ысымдарын эсима түшүрүп
турдум. Алардын атын билген себебим Фрунзеде би-
ринчи декада ачылганда мен куттуктап сахнаны ачкам.
Ошондогу атактуу кишилерден өзбек элинин таланттуу
акын кызы, индиянын Неру атындагы сыйлыгынын
лауреаты Зульфия, СССРдин эл артисткасы Сара Ишан-
тураева, Каракалпактын белгилүү жазуучу, акыны Иби-
рагим Юсупов жана башка жазуучулар, артисттер бар
экен. Ошондо эл алдына чыгып учурашып турганым:

Аксайдын берки жагынан,
Аттанып чыктык Нарындан.

Ашуу ашып, бел ашып,
Асканы бузуп жол салган,
Азаматтарга багынам.
Айланып чыгып олтуруп,
Асмандын эле жанынан,
Кайра ылдый түшөсүң,
Коркоктордун жүрөгү,
Козголот окшойт кабынан.
Күнү-түнү тынбайт машина,
Күлүктөй болуп чабылган.
Күүлөнүп өйдө баратса,
Күрүлдөп тоолор жаңырган.
Жемиштүү жыргал заманам,
Жетишкен экен абыдан.
Эми жалындуу салам айтамын,
Жабыла баары айт деген,
Жашы менен карыдан.
Боордош өзбек досторго,
Баатыр, чабандарынан.
Айтылуу Тоңдун төрүндө,
Атактуу колхоз Ленинде,
Баш кошуп достор олтурбуз,
Бактылуу көлдүн жээгинде
Боорлошум, меймандар,
Болдуңар кыргыз жеринде.
Аскиялап сөз айтсам,
Албаңыздар көңүлгө.
Ала топту, ак калпак
Айрыма кийим жөнүндө.
Каратору, каракөз,
Окшоштугу өңүндө.

Бир атанын уулундай,
Бир тууган түпкү тегинде.
Кичи пейил, сылык сөз,
Каталык жок кебинде.
Эмгекке эли күжүрмөн.
Өлкөгө даңкы билинген,
Талаасы жайнап ак алтын,
Таң каласың бир көрсөң,
Бак-чарбак айдап, шаар курган,
Бабалары илгертен.
Базары кенен, жемиш мол,
Барган жерин гүлдөткөн.
Ташкени борбор карасаң,
Тамдары укмуш санасаң.
Тарыхта аты жазылган
Бухара, Хива, Самаркан.
Катар өсүп бир келген,
Кыргыз эл менен абалтан,
Канатташ өзбек элинен.
Кадырмандар келишти,
Кабары даңкы билинген,
Таанылгандар келишти.
Каламынан бермет сөз,
Агылгандар келишти.
Ырдаса үнү шаңкылдап,
Жаңыргандар келишти.
Эңсешип жүргөн көрсөк деп,
Сагынгандар келишти.
Эшиги ачык, колу март,
Тосуп жаткан урматтап,
Тоңубузду көрүштү.

Баарыбызга кут кылсын,
Бактылуу ушул жемишти.
Дүйнөгө таркап аттары,
Дүңгүрөп атак-даңктары.
Өлкөмдүн уул-кыздары,
Өркүндөп өсө баштады.
Ошолордун бирөөсү
Акындык күчтүү жазганы
Ал акын кыз Зульфия,
Арабызда олтурат,
Өзбек элдин апагы,
Көп тилде чыккан китебин,
Көргөндөр окуп мактады.
Индия эли урматтап,
Чоң сыйлык берип барктады.
Неру атында сыйлыкты,
Эжебиз Зульфия алганы.
Эмгегинин жакканы.
Эми эже, сиздей көп болсун
Элиңиздин акын жаштары.
Эми союзга дайын кабары,
Шаңкылдап бүтпөйт абаны,
Көрүнүктүү чоң артистка.
Ким билбейт эжем Сараны.
Сахнага чыкканда,
Саамайлуу кыздай жамалы.
Эрчишип жаштар өскөнү,
Эженин берген сабагы.
Сизди паранжыдан куткарган
Бактылуу болгон кыздардан,
Партиянын заманы.

Таланттуу эже-аганы,
Элге тааныштырып алалы.
Каракалпак элинен,
Кабарын айтам эми мен.
Кымбаттуу Ибирагим бар
Кырк кыздын өскөн жеринен.
Кыргызга жакын жери бар,
Кылымдар айтсак жөнүнөн.
Борбору Нөкус алыста,
Боору бизге берилген,
Ибирагим Юсупов,
Ырлары менен көрүнгөн.
Баалуу жазган сөздөрү,
Бали рахмат дедирген.
Кара-Калпак жаштары,
Карчыга куштай теминген.
Кырка бөксө Каратоо,
Кышында малдар семирген.
Жайында жайнайт жер бети,
Жашылча менен эгинден.
Оюн коюп бир барып,
Ошондо баарын көрдүм мен.
Хива, Үргөнч, Хорезим,
Кыдырып өттүк жеринен.
Эркелеткен эл сыйы,
Эч качан чыкпайт көңүлдөн.
Тамаша кээ бир ырымды,
Туура кабыл алыңар.
Анвар ака баштаган,
Жашы менен кары бар.
Жалпы талант шайырлар,

Он күндүк болуп декада,
Аяктап калган чагыңар.
Санаалаш кыргыз элинен,
Саламат, эсен барыңар.
Кең пейил кыргыз төрү ачык,
Келсеңер тосуп алуу бар.
Биз дагы барып каларбыз,
Буйурса паллоо, чайыңар, –

деп тамаша аралаштырып ырдап бүттүм. Элдин баары ыраазы болушуп, алакан чабышып кубанганын билдирип жатты. Менден кийин эл алдына Өзбекстандын өнөрпоз шайырлары, ыр-бийге чеберлери чыгышып, чоң программада концерт беришти. Эл алдында Зульфия эже менин колуман кармап туруп мындай деди.

– Мен жалпы өзбек элинин атынан, кары-жашынан ушул жерде турган жолдошторумдун атынан бул Эстебес акынга биз бир ысым бердик. Кайнар булак болсун – деди. Элдин баары дүркүрөтө кол чаап жибершти. Мен да Зульфия, Сара эжелерге чын жүрөктөн ракмат айттым.

КЕТМЕН-ТӨБӨНҮ АРАЛАГАНДА...

ЭСТЕБЕС ТУРСУНАЛИЕВДИН АЙТУУСУНДА

Согуштан кийинки жылдарда Осмонкул, Ыбырай аксакалдар менен түштүккө барып, андан бери Үч-Терек, Кетмен-Төбө жерлерин араладык. Коргоол ырчы менен жолугушсак экен деп дилгирленип жүрүп, Кемтен-Төбөнүн базарынын жанында мейманканасы бар экен, ал жерге келдик. Келип түшсөк эле, эшиктен элдин баары бир кишини тегеректеп калды. Акырын басып барсам, Коргоол бир нерсени тамаша кылып ырдап жаткан экен. Карасам, түлкү тебетейчен, ак-саргылыраак киши экен. Арыкчырай болгон. Анан ары жактан Коргоол, Осмонкулдар келиптир, барып учурашайын деп эле кирип келди. Осокем өтүгүн майлап аткан, келип эле Кокем ырдап кирет:

Осмонкул, кайда жүрдүң көрүнбөй,
Калык, экөөң жүрдүң бөлүнбөй.
Ар бириңдин ырыңар,
Атактуу Ысык-Көлүмдөй,
Ысык-Көлдүн теңиндей.
Осмонкул сенин ырларың,
Ала-Тоонун желиндей.

Ар бир сөзүң, куйкумуң,

Манаптын калган өөнүндөй – деп ырдаганда, элдин баары Коргоолдун үнүн угуп, анын үстүнө артисттер келиптир деп, баарыбызды тегеректеп калды. Аңгыча ары жактан Бектемир Эгинчиев келип калды, анда ал кара мурут, жаш кези:

Бектемир муругуң болсо бургудай,
Ачуусу келсе алты-жети кишини,
Кабаты менен ургулай.
Сайрап ырдап олтурсаң,
Саяга конгон булбулдай.
Сагындык бекен Бектемир,
Мендей сакалың аппак кургурдай.

Ал менен учурашып бүтсө ары жактан, Адамкалый келди, ага карап Кокем ырдап атат:

Адамкалый жаш кезде,
Кыз-келиндерди жалдадың.
Темир комуз какканда,
Таң калат жашы-карыганың.
Өзүңдөн үлгү алышып,
Кийин өсүп чыксын балдарың – деп ырдады. Анан Шайлоону көрүп калып:

Балам, балам экенсиң,
Сен башатка чыккан жекенсиң.
Бара-бара жетилип,
Балдардын баркын билер бекенсиң.
Абайласам мүнөзүң,

Ачылган кызыл гүлдөйсүң,
Бешенең ачык, күндөй ак,
Асмандан тийген гүлдөйсүң,
Азыр ойноп-күл жаш чагың,
Кийин карылык башка түшкөндө,
Куду мендей как жүрөктөн зилдейсиң –
деп ырдап, мени көрсөтүп, алдагы балаңдын аты ким
деп, сурап калды. Осокем: – Бул бала кадимки Алым-
кул дегендин жээни, Эстебес деген бала деп калды.
Мени карап, баягы Токтогулдун баласы Алымкул
төкмөнүнбү деп калды. Анда эмесе, сага да айтаар эки
ооз сөзүм бар деп калды. Айтыңыз десем, мени карап:

Балам өзөңгө чыккан соносуң,
Өлбөсөң өлкөңө ырчы болосуң.
Кыраанга чыккан соносуң,
Кудай алып кетпесе,
Кубанткан ырчы болорсуң.
Чынардан бийик сонорсуң,
Чычым алып кетпесе,
Чынчыл ырчы болосуң.
Алымкул, Осмонкулдун ордуна,
Уулум, аман болсоң конорсуң, –деп ыр-
дап калды.

Көрсө, ал киши өзү куудул, сөзмөр, тамашөкөй киши
экен. Калган тамашаны үйдөн уланталы деп жөнөп кет-
тик. Коргоол өз үйүнө кеткен таң атканда Көкем келип:

Күн чыкканча жаткандар,
Күнөөгө башы баткандар.

Ай чыкканча жаткандар,
Айга башы баткандар – деп калды.

Кетмен-Төбөдө Коргоол аксакалды ээрчитип алып, Осокем баштаган аксакалдар баарыбыз Үч-Теректин башында колхоздорду аралап тамаша курдук. Бир күнү учкашып, чиркешип Эрназардын үйүнө бардык.

Эрназар деген абдан бир укмуш киши көрүнөт. Жаратылышы кызык. Көргөн киши ишенбесе, муруту бир укмуш, өзү кичинекей, башы аппак таз, жаркыраган киши экен. Муруту сапсары типтик чыгып турат. Осокем тамаша кылып, Эрназардын өзүн көрүп, тамашалып сүйлөштү. Эрназар айтты, менин боюм өспөй калганы, кышында төрөлүп, энем өлүп калып, кыштата эки торпокту эмип чыктым. Жазында кичине-кичине адам болоюн дегенде, ал убакта турмуш кыйын. Итий болуп оорупмун. Анан үч жыл жүрүп, бечел болуп калдым, дейт. Там-туң басып жүрөм, боюм анчалык деле өспөйт. Ошентип жүргөн кезде туугандарыбыздын колунда жүрчү элем. Дандабай деген бай уй саап, айранды көп уютат дечү эле. Алардын үйүнө бир күнү мейман келип, алардан калган тамак-самак болсо жейин деп бардым. Үйдүн кожойкеси келинине калган этти катып кой, айрандын жанына, мышык-сышык жеп кетпесин деп, арткан-үрткөн этин каттырат. Менин эси дартым тамак дейт, курсагым тойбой турган кез. Түн ичинде тамактын кайда катылганын угуп калгам, анан келдим. Тамакты кытыр-кытыр тырмасам, кемпир угуп калды окшойт. Акырын чыгып кеттим дейт. Өзү айбанаттын тилинде абдан сайраган киши экен. Анан бир топтон кийин акырын барсам, табагы аябай

жеңил табак экен, маңдайыма каңк дей түштү. Кемпир жүгүрүп барып эле, эшиктин оозун байлай баштады дейт. Ары жактан отту үйлө, мышыкты таап өлтүрөйүн дейт. Мен кача албай, карайласам, ары жакта казан туруптур дейт. Ага тийип, буга тийип качып баратам дейт. Койнумдан түшкөн ээтерди кууган иттер жеп кетип эле баратам дейт. Ошо бойдон үйгө барып жатып калдым. Эртеси элдин баары Дамбыбайдын казанынан желмогуз чыгыптыр, байбичечине түлөө өткөрүп атыптыр дегенди угуп, эл катары бардым дейт. Барсам байбичесин казандын жанына тескери каратып жаткырып коюптур. Элдер сураса, көзү табактыкындай экен дептир. Баары күлүшүп, Эрназардын куудулдугуна ынанышканын эскертет. Ошол жерге Осмонкул, Коргоолдор болуп бардык.

Ошондо Бурмакандын жанына Осмонкул барып ырдап атат:

Кечээ Токтогул менен бир жүргөн,
Топ жыйын элди күлдүргөн.
Эшмамбет менен бир жүргөн,
Элдин баарын күлдүргөн.
Айбанатты сүрөттөп,
Ар киминдей тил билген.
Айылда сиздей киши көп,
Алардын атын ким билген.
Таң калтырып көргөндү,
Талантты сизди сүйдүргөн.
Таштагын Беке жаштарга,
Табылгыс күлкү, үлгүңдөн.
Тийишем деген кишиден,

Тилимдин оту күйдүргөн.
Узатып коёт Бекем деп,
Сырыңды билген, ким жүргөн.
Көрүнүшүң бир укмуш,
Көргөндөр экен ким курган.
Өңүңүз бир муштумдай,
Көзүңдүн жээги түйрүлгөн.
Мурдуңузда сөөк жок,
Мурутуң типтик ийилген.
Мурунтан эле табият,
Жасаса керек, күлкүдөн.
Мүчөңүздү эле бир күүдөн.
Жайында атын жайдактап,
Жал-куйругун түйдүргөн.
Жок жерден күлкү чыгарып,
Жоругуң эле күлдүргөн.
Бала кезде шум болуп,
Байлардын үйүн кыдырган.
Бурмакан деген ач көздүн
Бетине көө сүйдүргөн.
Аябай жатып шылдыңдап,
Аялын айтып күйдүргөн.
Жанагы каткан кемпирдин,
Ашканасын түрдүргөн.
Жарыкта көрүп коёт деп,
Жашыруун барып, түн кирген, – деп Осо-
кем ырдады.

Таластын Чолпонбай деген айылында Сооронбек деген киши бар экен. Ал биякка артистикке келбей, айылда калып калган. Ошол Сооронбектин айылына бир жылы Осмонкул аксакал, Шекербек Шеркулов, Токто-

сун Тыныбеков болуп барып калдык. Сооронбек мени абдан жакшы көрөт. Эстебес силерди кечээ келет деп угуп, качан келет деп карап отурдук деп, конторунун алдынан бир топ киши тосуп алышты. Анан бир топтон кийин бизде бир кичине көл бар эле, ошол жерге барып эс алгыла деп калышты. Көлдүн жээгине барсак, камыштын арасынан Жакшылыков деген кишибиз мылтыгы менен кеткен, бир маалда өрдөк атып келди. Сооронбек Шекербек менен теңтуш экен, Сооронбек ырдайт минтип:

Башкарма бизди жиберген,
Көңүлүбүздү ачсын деп,
Баарыбызды жибергени.
Артист келген экен деп,
Эки күндөн бери
Эңсеп жатат элдери.
Бакшарманын айтканы,
Баарыбыз келип, биз көрдүк.
Көбүрүн көлдүн өндөрүн.
Шекем ала келе тургансың,
Бир көзгө ата турган мергениң.
Биз асырап багып жүрчү элек,
Колхоздун ак өрдөгүн.
Дагы ырахмат мергениң,
Бир атканда сермедиң.
Атып алган мергениң,
Шекербекке бергениң.
Шекербек өрдөктүн этин куйкалап,
Азыраагын сен жедиң.
Андан кийин мен жедим.
Шеке, кыскасы сыйын көп жедиң – десе

баарыбыз күлүп калдык. Аңгыча ары жакта туруп эле,
Токтосун ырдап калды.

Сокемди көрдүм жаңыдан,
Сонун киши экен абыдан.
Сокем чертип комузду,
Солкулдата кармаган.
Эң эле адам экенсиз,
Эки өрдөккө кайгырган.
Колхоздун өрдөгү эмеспи,
Дан-пан жеп эле багылган.
Ажалы жеткен турбайбы,
Ар жерде жүрүп табылган.
Арык да болсо табылбайт,
Алыскы жерге чабылган.
Байлар менен бир жүрүп,
Ал келээрде кыргыз тааныган.
Эркелеп сурап жатамын,
Эн баш кетсем жаныңдан – деп Токто-
сун ырдагандан кийин ары жактан мен дагы ырдап
калдым.

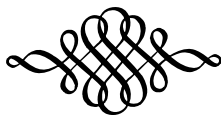
Эстебес:

Өрдөктү кимиң атты эле,
Өрүтүң барып табылды.
Алып келип өрдөгүн,
Алдыбызга тартты эле.
Кызыгып көрүп биз жедик,
Шекем кымындай этин татты эле.
Торпогун атып салгансып,
Дооладыңыз жакшы эле.

Асманда учкан өрдөктү,
Айылыңыз качан бакчу эле.
Атып алган өрдөктү,
Артистке качан сатчу эле.
Азилдешип Сокебай,
Айттыңыз да калпты эле.
Өндүрөм десең берели,
Өрдөгүң канча акча эле?
Калыстык менен айтыңыз,
Картаң беле, жаш беле.
Саналууга келбестен,
Тимеле, жай тап-так болсо жакшы эле.
Анда Сооронбек тамаша кылып бизге:
Жакшы болду мергеним,
Сыпайы өрдөк атканым.
Шылтоо кылып өрдөктү,
Шынарлап ырдап таштадың.
Акындардан азыраак,
Ыр чыгар деп баштадым.
Арасынан кичине,
Сыр чыгар деп баштадым.
Айылдык мендей ырчыга,
Чыр чыгар деп баштадым.
Ар кимиси ар жерден,
Чымчыла деп баштадым.
Эки инимдин көзүнчө,
Быйтыламыш болумун.
Дайыма өзүң сакта – дегенде эле, Соорон-
бекти ырдап бер эми деп калдык, ал аялдарга арналган
ырынан айтып өттү:

Оймоктоп кашын кырдырган,
Оордуман төмөн жылдырган.
Ар кими жүрөт бир тынбай,
Жумушу жок бир кылган.
Апапак болгон ак бети,
Аптага жетпей туурулган.
Өзүнүн айыбын билбестен,
Өзгөлөргө сын кылган.
Эртеден кечке көчөөдө,
Эмгеги жок бир кылган.
Сайраса кетет булбулдай,
Урганда кудай тилди урган.
Ошолор ай, сулуу бир болсун.
Ошону да билсин ким кылган.
Балдарын жакшы бакпаган,
Анын беттерин шакмар каптаган.
Же багат беле жакшы адам,
Ушундайбы жакшы адам.
Төшөгү да жыйылбай,
Аны ойлоп койбойт кымындай.
Кармабай казан аякты,
Кагыштырып, сындырган.
Ушуну билсин ким болсо,
Үйүшүп турса жыйылбай,
Аны ойлоп койбой кымындай.
Ушулар да сулуу гүл болсун,
Ушуну да билсин ким болсун.
Балдарын жакшы бакпаган,
Анын бетин шакмар каптаган.
Ачык мүнөз ак таңдай,
Ай чыгып келе жаткандай.

Күн тийсе да кашкайган,
Күн чекеге чыгып жаткандай.
Ушулар да сулуу гүл болсун,
Ушуну да билсин ким болсун.
Ачык мүнөз ак таңдай,
Ай чыгып келе жаткандай.
Күлсө тиши кашкаят да,
Күмүштөн чеке капкандай.
Ушулар сулуу гүл болсо,
Ушуну билгин ким болсо – деп Сокем
ошондо, тамаша кылып, баарыбызды күлдүрдү.

КЫТАЙЛЫК КЫРГЫЗДАРДА

УЧУРАШУУ

2004-жылдын жайында Кытайдагы Кызыл-Суу автономия обласындагы кыргыздардын суроосу менен барып келдик. Областын борборунда чоң театрда концертте элге учурашып турганым.

Көптөн бери көрбөгөн,
Көрсөк деп жүрөк дегдеген.
Учурашып алайын.
Урматтуу тууган эл менен.
Сагынып жүргөн туугандар,
Саламат көргөн өндөнөм.
Ата-бабаң келиптир
Ала-Тоо кыргыз жергеден.
Аралап ашып келиптир
Ак чокулуу бел менен
Агыны катуу сел менен.
Байыр алган бабаңар,
Байкасаң ушул жергеден.
Акчий, Ак-Суу, Турпанды
Кызыл-Суу, Артыш, Улуучат
Ар жерди тандап ээлеген,
Сый урматтап сырдашып,

Сиз-биз дешип сыйлашып,
Улуу кытай эл менен.
Канча кышым өтсө да,
Каным кыргыз мен деген.
Уккандан көргөн жакшы деп,
Урматтап бизди кел деген.
Ата салтын кыргыздын
Аралап келип көр деген.
Андыктан келдик баарыбыз
Ачык кеңпейилдер менен.
Бир туугандык боорлош
Билинип турат өң деген.
Баарыбыздын мактаныч,
Бабабыз Манас эр деген.

Арадан канча жыл өттү,
Айтылбай нечен сыр өттү.
Ак жаандай төкмөлөр
Акындар өттү, ыр өттү.
Таңшыган канча күү өттү,
Таланттын канча түрү өттү.
Балбандар өттү, шер өттү,
Баатырлар өттү, эр өттү.
Байлары кедей аралаш,
Баарысы бирдей тең өттү.
Канча кылым өтсө да,
Сабыбыз бир болбосо,
Сагынат белек бөлөктү.
Жакын туруп катташпай,
Жай тегибиз такташпай,
Жаңылыштар көп өттү.

Кайра куруу жаңыруу,
Калкка болду көмөкчү.
Кабарлашып көрүшүп,
Кучакташып өбүшүп,
Кармаштык кыса билекти,
Арнаштык аппак тилекти.
Кучакты жайып тостуңар,
Эне-атаңды көргөндөй,
Элжиреттиңер жүрөктү.
Улуу кытай эл менен,
Ушинтип бирге жашагын.
Өзүнчө область болгонго,
Мен кубанып жатамын.
Жарым кылым болуптур,
Быйыл элүү жылга толуптур
Кызылсуу область атагың,
Өрүшүңөр өссүн катарың.
Алаамат кырсык болбосун,
Арбагы дайым колдосун,
Айкөл Манас атанын.

ЭЛ ЫРЧЫСЫ ЭЛҮҮДӨ

1949-жыл. Алтын күз берекесин жайнатып, пейлин чачып, жер-жемиштери төгүлүп, мал семирп, ак төөнүн карды жарылып, чөмүч майга малынып, эл жыйын-теримин бүтүп, Улуу Октябрь майрамын күтүп турган убак эле. Мен кыргыз элине белгилүү атактуу төкмө Алымкул Үсөнбаев устатымдын үйүндө жүргөн кезим. Алыкем мени 1947-жылы айылдан алып келип филармонияга киргизген болучу. Баласындай болуп колунда жүргөм. Бир күнү түштө баарыбыз чай ичип олтурат элек. Кыргыз элинин алп ырчысы Калык аксакал бир баланы ээрчитип кирип келди. Алыкем ордунан тура калып, төрдөн орун берди. Жанагы жигит да Какеме жанаша олтурду, аңгыча Алыкем собол салды. Какем: «Бул балам Аксылык Жаңы-Жол деген айылдан, Тегене деген жерден, ушул барышта айылынан алып келгем. Аты – Токтосун, атасынын аты – Тыныбек, ырчы, темир комуз кагат, өнөрү бар» деп тааныштырды. Алыкем: «Рахмат, Каке, сизден үлгү алса, балаңыз жаман болбос. Мына мен да мобул тампайган баланы Таластан, өзүбүздүн айылдан алып келгемин. Аты – Эстебес, атасынын аты – Турсуналы. Бир чети жээн, бир чети инилерибиз болот» – деп тааныштырды.

Алыкем айтып калды: «Каке, кунаныңызды чаап көрбөйлүбү». Ошондо Токтосун оң жеңин түрүнүп алып, Коргол деген ырчынын обонуна салып ырдап берди. Бир жерге турбай, учуп-күйүп турган кези экен. Бир топ тамаша курду. Бир убакта экөөбүз эшикке чыктык. Бири-бирибиздин жөнүбүздү сураштык: «Токо, ата-энең барбы? Канча бир туугансың? дедим. Анда Токтосун үшкүрүп: «Ээ курбум, эне-атамды кичинемде эле жалмап алыптырмын. Бир тууганым жок, томолой жалгызмын». Анан Токтосун менин жайымды сурады. Мен айттым: «Апам бар, бир эжем бар. Атам согушка кетип келбеди. Эки жылдай болуп калды артистемин»...

«О, сен менден көрү эрке бала турбайсыңбы». Экөөбүз кучакташып, аябай азилдештик. Эртеси ал филармонияга келип, бирге иштеп калдык. Ушул күндөн баштап Токтосун экөөбүз аксакал акындарды ээрчип, эл аралай баштадык. Менин «Анделек» деген ырым бар. Токтосундун өнөрү көп, темир комуз кагат, күйгөн-сүйгөндөн ырдайт. Бир эки жыл Калык, Осмонкул, Алымкулдардын айтышын ырдап жүрдүк, биз да аталардын жолун жолдоп, айтыш жаза баштадык. Эң биринчи айтышыбыз «Эки колхоз». «Эгиз козудай болгон айланайындар, өмүрүңөр узак болсун!» – деп элдин алкышына ээ болуп жүрдүк. Ушундан тартып экөөбүз элүүдөн ашык айтыш жаздык, чыгардык. Эл-жер, эмгек, достук жөнүндө бир-бирибиз менен тамашалашып, каршы жагы менен күрөшүп, жакшысын даңктап ырдап жүрдүк. Кээде айтышып жатып бири-бирибизди катуураак чымчышканда уккандардын кээ бирөө: «Булар эртең бир-бирин карашпайт го» – деп ойлоп калат экен. Бир айтышыбызда мындай деген жери бар:

Мен:

Кезек келди бизге да,
Кел, Токтосун жаныма.
Айтышчы болсоң карагын,
Өзүңдүн чама-алыңа.
Өнөрүңдүн сулуусу,
Өңүңдө эмес, жаагыңда.
Өңүң начар дегенге
Өпкөлөп мага таарынба.
Четтен сүйөт келиндер,
Алда-а чекеңде тагың барында.

Анда Токтосун:

Өңүң менден сулуусуң,
Өөдөлөнүп мактанба.
Барбаңдатып мурдунду,
Байкабай торго капталба.
Кыйды болгон экенсиң
Кыйыктап жалаа жапканга.
Алтымыш боорсок бир батат
Аа деп оозуң ачканда, – деп өң келбети-
бизди тамашалап ырдаштык. Токтосун бала кыял, кең
пейил, анын кичине бат таарынып, бат жазылган мүнөз-
дөрү бар.

Дагы бир айтышты экөөбүз ырдап жатабыз.

Мен:

Улуусуң менден, Токтосун,
Угуп алгын арданбай.
Азыраак кээде кыялың,

Ала барман балдардай.
Орой мүнөз, чорт этме,
Ойногон сөзүң жаңжалдай.

Анда Токтосун:

Менин болсо кыялым,
Ала барман балдардай.
Токтоо болгон экенсиң
Токсонго чыккан чалдардай.
Болбураган түрүң бар,
Чала уюган айрандай.

Ушундай ырларыбыз, өнөрүбүз менен Токтосун экөөбүз ашпаган ашуу, баспаган жол кыргыз элинде калган жок. Аксакалдар менен кошулуп айыл-кыштакка барар элек. Анда азыркыдай жетиштүү убак эмес: машина жок, аттар жетишпейт, жөө-жалаң, өгүз, эшикке учкашып-чиркешип, аксакалдардын куржундарын көтөрүп, бир колхоздон экинчи айылга жетип, оюн койчу элек...

Кыргызда сөз бар: «Жамгыр менен жер көгөрөт, бата менен эр көгөрөт». Аталардын ак батасын алган экениз, жаман болгон жокбуз. Эл ырчысы Токтосун элүүгө жөн эле чыккан жок. Эмгегин элге сиңирип, эмгекке күн-түн жүгүрүп, калктын кабагын ачып, кумарын жазып, элди аралап, куштай сабалап, каптап ырын артып, кадыр-сыйдын каймагын калпып, 50 жашка чыкты. Биз Токтосун экөөбүз ажырашпас доспуз. Улгайган сайын мурдагыдай да таттуу, балдарга үлгү болсокпу дейбиз.

Эми Токтосун досум, элүү жылдыгың кут болсун, мен сенин элүүгө чыкканыңа ишенбейм, себеби:

Темир комуз барында –
Теңтуш кыздар жаныңда.
Бешөөбү сол кол жагыңда,
Бешөөбү оң кол жагыңда.
Ортосунда толкундап,
Ооз комузду ышкырып
Кагып турган чагыңда.
Он кызыңды башкарып,
Чалып турган чагыңда;
Отуз жашка оюңда
Барып турган чагыңда;
Жаамы журт түгүл кыздарга
Жагып турган чагыңда;
«Агай!» деп кыздар турганы –
А да, Токо, багың да.
Айланандын баары кыз,
Алоологон жалыңда.
Жалыңга кошо жанданып,
Жаркырай бергин дайыма.
Чатак жери азыраак
Чачыңыздын агыңда.
Айткан сөзүм тийбесин
Ак чачтуунун баарына.
Азилдешкен ырыма,
Ардактуу досум таарынба.
Апаңызга рахмат
Өнөрлүү уул төрөгөн
Октябрдын таңыңда.
Кошулсун элүү элүүгө,
Уланып өмүр-өмүргө.
Карып калат экем деп,

Кайгырба, Токо, кейибе.
Комузду чертип ырдашып,
Кошулуп кыргыз элиме
Концерт коюп барабыз
Коммунизм төрүнө.

СИЛЕРГЕ КАЙРЫЛАБЫЗ

(Окуучуларга)

Эстебес:

Кезек келди бизге да,
Кел Токтосун жаныма.
Айтышчу болсоң карагын
Өзүңдүн чама алыңа,
Күчүң болсо аянба,
Бүгүн күүлөнө турган чагыңда.
Кашаң болбой ылдам бол,
Кайраттуу ушул маалыңда.
Өнөрүңдүн сулуусу
Өзүңдө эмес жаагыңда.
Өңүң жаман дегенге,
Өпкөлөп мага таарынба.
Четтен сүйөт келиндер
Алда чекеңдин тагы барында.
Сенин бир кээде кыялың,
Ала барман балдардай.
Ушул айткан сөзүмдү,
Угуп алгын арданбай.

Орой мүнөз чорт кыял
Ойногон сөзүң жаңжалдай.

Токтосун:

Келгин деп мени чакырдың
Кеткен өңдүү капкайда.
Билбей калган экенсиң
Бир басып келе жатканда.
Түк байкабас эмесиң,
Түртмөйүнчө капталга.
Кекетесиң жөнү жок,
Кезек бербей айтканга.
Өзүң менден сулуусуп,
Өдөлөнүп мактанба.
Барбандатып мурдунду,
Байкабай торго капталба.
Алты бөлкө бир батат,
А... деп оозуң ачканда.
Кыйын болгон экенсиң
Кыйыктап жалаа жапканга.
Сага айтчу сөздөрдү
Куймак болот дейсиңби,
Курсагыма катканда.
Ала барман балдардай,
Болбураган түрүң бар,
Чала уюган айрандай.
Токтоо болгон экенсиң
Токсонго чыккан чалдардай.
Кыйды болуп калыпсың,
Кыйла жашка баргандай.
Кырс өсүпсүң бир жактан,

Илгерки сараң байлардай.
Ичинден быкшый бересиң,
Бир нерсең унут калгандай.
Оюңа келген сөзүңдү
Оттой бергин арданбай.

Эстебес:

Болбураган мен болсом,
Чыйрак жигит сен болсоң,
Чыңданышып көрөлү,
Чыдай турган эр болсоң.
Чырчыттап калат экенсиң
Чымчылабай жөн койсом.
Калың эл турат кашыңда,
Карашып биздер-акыңга
Кызыктуу сөздөн айталы,
Кыйды болбо жашыңда.
Коркок киши тие албайт,
Кол күчү бар баатырга.
Билинбейт кээ бир сөздөрүң,
Бир кыялың шашылма.
Токтолуп кантип жүрдү экен
Токтосун, учуп кетпей башыңда,
Алоолонуп чыдабай
Араң турат азыр да.
Желпинип калган экенсиң,
Жел өпкөң кармап жазыңда.

Токтосун:

Антип жала жаппасаң,
Аткарылбайт талабың.

Карыш түшүп салаңдап,
Кадимден бүркөө кабагың.
Чымчылашам деп жатып,
Чырга айланттың аягын.
Кыйла сөздөр табылат,
Кыюусун тапкан акынга.
Коркпостон туруп окшоштуң,
Колу күчтүү баатырга.
Канатыңдын жогунан,
Араң турсуң окшошпой,
Асмандап учкан барчынга.
Колуңдан келбес нерсеге,
Кор болуп бекер талпынба.
Баарысы келип алардын,
Башын иет акылга.
Мындай өспөйт болчусуң
Билим алсаң жашыңда.
Айта бер билген кебиңди.
Адатың болчу кашынма.

Эстебес:

Билимиң начар деп кеттиң,
Билбегенимди эстеттиң.
Айтпасаң да, айлыңдын
Адатын айтып кетмекмин.
Токтой тургун Токтосун,
Толкундабай биерде.
Билимиң бизден мыкты эмес,
Мактана бербе бул элге.
Окутпайт экен кыздарын,
Ош, Жалал-Абад, силерде.

Куурчактай кезинде,
Куда болот бирөөгө.
Жөргөмүштөй кезинде
Жөнөтүп иет күйөөгө.
Кызды сатып калың жеш,
Кызык го дейм силерге.
Көбүнчө ушул адатты,
Көп көрөм айыл кыштактан.
Базарда малдай содалап,
Балакет баскыр кыз саткан.
Ата-энеси боору таш,
Алмадай кызын сыздаткан.
Арылат качан эскилик
Айтып бер курбум, сиз жактан.

Токтосун:

Окубаса кээ бири,
Ош, Жалал-Абад балдары,
Билим үчүн көңүлүн,
Бурбагандык ал дагы,
Кызын сатып мал жеген,
Эчак болчу калганы.
Эмесе уккун Эстебес,
Кандай экен сен өскөн
Кең Таластын аймагы.
Чаң тополоң сөз экен,
Чай менен жечү нандары.
«Тапанча» деп аташат,
Көмөч казан дегенди.
Силерден көрдүм Эстебес,

Темирден нан жегенди.
Болбосо өзүң ойлочу
Боорсокту «бытыра» дейби.
Араңарда бар окшойт,
Батон менен булканы,
«Замбирек» деп жүргөнү.
Чөбөгөнү «тыбыт» – дейт,
Силердин эл жүн жейби?
Дагы бир сөз айтайын,
Дал болбой угуп байкагын.
Өткөн жыл сенин айлыңдан,
Эки кыз келди окууга,
Эркебүбү, Канчайым.
Энеси менен атасын,
Эртерээк акча жибер деп,
Энтеңдетти ай сайын.
Эне атасы канетсин
Бир жылга жетпей түгөттү,
Бирин серин мал-салын,
Кыйнасак акча келет деп,
Кычады кыздар ансайын,
Тийсе эле акча колуна,
Окуу кирбей оюна,
Агасы эле Эстебес,
Албасын деп оюна.
Акыл айтсам укпады,
Айткан сөзүм жукпады,
Серпилип иймек каштары.
Мына ушинтип окуйбу,
Силер жактын кыздары?

Эстебес:

Тил жагынан козгосоң,
Табылат сөздүн нечени.
Ысык-Көлгө баргансың
Алар «подвод» дешет кесени.
Кашыкты дагы өзгөртүп,
Казанды «кайык» дешеби.
Көңүлүнө карабай,
Көзүнө айткын туурасын.
Аны мындай таштагын,
Мындан да сөздү баштагын.
Тарбиясы жаман деп,
Таласка жала жаппагын
Көөп кеткен балдар бар
Көптүгүнө акчанын.
Атасы айлык көп алат
Баласы алат тапканын.
Карыш турган мектепке
Машине менен жеткирет,
Көрбөйсүң жөө басканын.
Ошентсе да түк билбейт
Окуу билим шарттарын.
Ушундан,
Көргөнүңдү айт Токтосун
Көкүрөкө катпагын.

Токтосун:

Көп аралап көп көрдүм,
Тянь-Шандын аймагын
Коё туруп ал жагын,
Козгогум келет жаңжалын.

Унута элек жерлер бар
Эскиликтин залдарын.
Ат-Башыда, Ак-Моюн
Сага да маалим дапдайын.
Билесиң го ал элдин,
Жигиттери кыздарды,
Кантип, ала качып алганын
Сени сүйдүм, жүр-десе
Өңөрө качып жөнөшөт,
Көрчү көк бөрүчүл жайларын.
Баарыдан кызык мындан да,
Жумгалдан аркы Саркамыш,
Саркамыштык тууган да,
Адат кылып алыптыр,
Эскиликти кууганга.
Уялбайт экен эмгиче
Уруучулдук кылганга.

Эстебес:

Туура айттың бул жерде
Тянь-Шандын кабарын.
Кылыгын айта кетейин
Мен дагы эки-үч баланын.
Кийим башы таптаза
Бирок,
Кылган иши маскара.
Караңгыда тооруган,
Кара жолдун боюнан,
Бара жаткан бир кыздын
Басып чыгып жолунан.
Саатын чечип алыптыр,

Зарлантып туруп колунан.
Ушул иштин баарысы,
Тартибинин жогунан.
Мугалимдин да кээ бири,
Сабактан бошоп чыкканда,
Өз баркын өзү биле албай,
Өз жөнү менен жүрө албай
Сөз айтат экен уялбай,
Өзү окуткан кыздарга.
Таштасын ушул адатын,
Бурбасын жаман санаасын.
Жанатан бир аз ырдадык
Жаман жакшы арасын.

Токтосун:

Тартиби жакшы уул кыз,
Талыкпайт билим алыштан.
Өркүндөтүп билимин,
Өрнөгүн элге тааныткан.
Окуу, окуу жана окуу,
Осуяты Ильичтин.
Келечектин ээлери,
Кеңирээк билим билишсин,
Эмгеги менен актасын,
Элинин күткөн үмүтүн.

ТОКТОСУНДУ КУТТУКТОО

1977-жылы Токтосун Тыныбековдун 50 жашка толгондугу белгиленди. Акын Сооронбай Жусуев юбилейлик комиссиянын төрагасы болду. Эл жыйылып, мейман күтүлүп, жакшы өткөрүлдү. Телевизордон атайын берүү уюштурулду. Ошондо төрт акын бир кезектен ырдаган элек:

Эстебес:

Эл сыйлайт сендей чеченин,
Элүүгө чыккан кезегиң.
Жашымдан бирге чоңоюп,
Жан курбуң болгон экемин.
Кыдырып далай ырдадык,
Кыргыздын куттуу мекенин.
Аталаш тууган сыяктуу,
Андыктан жакын сеземин.
Жаагынан жамак жуктурган,
Жашыңан Коргол көсөмүң.
Орошон Калык чоң акын,
Оозунан берген шекерин.

Ашыраалы:

Оболу көргөн кезимде,
Ошол күндөр эсимде.
Жаңы-Жол менен Аксууда
Жамактап жүргөн кезинде.
Сырдаштык эле аябай,
Кыштактын туруп четинде.
«Карашар тууган жок, дедиң,
Каргадай мендей жетимге».
Өнөрүң өргө сүйрөдү,
Өмөк бар экен сөзүңдө.
Оозуңда ырың аркалуу.
Орден да болду төшүңдө.

Тууганбай:

Жаңыдан көргөн чагымда,
Жан агам али жанымда.
Элүү төртүнчү жылынын
Так эле ушул айында.
Элпек тил менен жарышып,
Эстебес ырдап жаныңда.
Кампайган толук жан элең,
Казың бар эле карыңда.
Капкара чачың ак болду,
Кайгырып ага таарынба.
Бааланат түбү эмгегең,
Бал тилиң, элиң барында.
Эрке ырчы кылды өзүңдү,
Элүүгө чыккан маалыңда.

Замирбек:

Жанымдай көргөн жан агам,
Жакынсың жакшы санаган.
Кебицен далай үйрөттүң,
Кем көрбөй мени балаңан.
Ээрчитип чыгып жаныңа,
Элеттен жана калаадан.
«Көңүлүң болот экен» – деп,
Кубанып калчу ар адам.
Калганын жөндөп кетпейби,
Көрөңгөсү бар адам.
Өзүңдөй ырчы болормун,
Өтсө бир мезгил арадан.

**АЛМАТА ШААРЫНДА ЫРДАЛГАН
АЛЫМ-САБАК**

1978-ж.

Токтосун:

Аралап келдик жаңыдан,
Алмата борбор калаанды.

Эстебес:

Кубаныч күндү белгилеп,
Куттуктап айтам саламды.

Тууганбай:

Бир туугандыктын деминен,
Бир укмуш майрам жаралды.

Замирбек:

Канча кылымдык наркы бар,
Кадыры бар, даңкы бар,
Казак туугандар аманбы!

Токтосун:

Кыргыз казак бир тууган,
Кылымдар бирге келгенбиз.

Эстебес:

Канча татаал мезгилди,
Кайрат, эрк менен жеңгенбиз.

Тууганбай:

Каардуу далай душмандын,
Катыгын колго бергенбиз.

Замирбек:

Өлөңү-ыры өчпөгөн,
Өнөрү бийик элденбиз.

Токтосун:

Элин алга үндөгөн,
Акылдар чыкты эки элден.

Эстебес:

Укканды шаңга бөлөгөн,
Акындар чыкты эки элден.

Тууганбай:

Эли жерин сактаган
Баатырлар чыкты эки элден.

Замирбек:

Чыңгыз менен Мухтардай,
Асылдар чыкты эки элден.

Токтосун:

Абай менен Жамбылдай,
Алптардын келдик жерине.

Эстебес:

Күүлөрү жанды эриткен,
Курмангызынын элине.

Тууганбай:

Таланты казак элинин,
Дем кошот адам демине.

Замирбек:

Толкуган элим кулак сал,
Төкмөлөрдүн кебине.

Токтосун:

Кыргыздын обон-күүлөрүн
Аткаралы деп, келдик.

Эстебес:

Сахнада куруп салтанат,
Шаттаналы деп келдик.

Тууганбай:

Акындарың бар болсо,
Айтышалы деп келдик.

Анча-мынча кичине,
Тартышалы деп келдик.

Замирбек:

Бірчыларың бар болсо,
Бірдашалы деп келдик.

Ыгы келсе айтышып
Сындашалы деп келдик.

Токтосун:

Абалтан кыргыз-казакта
Акындар баштайт майрамын.

Эстебес:

Кары-жаштын астында,
Калпышат сөздүн каймагын.

Тууганбай:

Эзелтен калган нарк менен,
Эң ыйык каада-салт менен.

Замирбек:

Эсендештик, көрүштүк,
Эңсеген тууган калк менен.

Токтосун:

Оболосун эмесе,
Өнөрпоздордун добушу.

Эстебес:

Чертилсин бүгүн шаңкылдап,
Кыргызымдын комузу.

Тууганбай:

Бир туугандыктын белгиси,
Бул майрамдын болушу.

Замирбек:

Аябай шаңга бөлөнсүн,
Алматанын конушу.

ЭСТЕБЕС, ТОКТОНАЛЫ ЖАНА ТОКТОСУН

ЖАҢЫ ЖЫЛДЫ КУТТУКТОО

Токтоналы:

Айтылган сөзүң абалы,
Аткарылды чынында.
Чече сүйлөйт чечендер,
Эл чогулган жыйында
Ак калпак кыргыз элимдин,
Атагы калды кылымга.
Өрүшү кенен элимдин,
Өлкөбүзгө макталды.
Өткөн жылкы планда
Партия койгон ураанды
Ойдогудай аткарды
Жеңиште болсун туугандыр,
Жаңы күн эми башталды.
Керилген жайып кененчи,
Кең бурулса борбору.
Кеңеши бирге тилектеш

Элимдин орус бир боору.
Айтканын ишке ашырып,
Ардактап мейман чакырып.
Жүз жылга толгон майрамың,
Шаани менен ойнотуп.
Өскөндүгүн кыргыздын,
Өлкөнүн эли жактырды.
Ишине куттук айтышып,
Илебен бүгүн тапшырды.
Кана бир чебер элдерин
Калкы үчүн арнап ырдашкан.
Ар тилде чыгып китеби,
Эчен улуу сырдашкан.
Элибиз үчүн кыйын го
Атагы чыкты жыйнактан.
Талантың өсүп артылып,
Айтматов Чыңгызга
Ырдап берип сыйлашкан.
Алтымыш үчүнчү жылында,
Аябай алдык түшүмдү.
Алынган милдеттемени,
Ашыгы менен бүтүрдү.
Эти менен майынан,
Буланы толду баарынан.
Ак уяң жүндү тапшырып,
Буланы толду артылып
Алдыңкы кызыл тактыда,
Кыргыз эл турду жазылып.
Кыйын түшүм мол берди,
Кызылча эгин канттагы.

Ашыгы менен толтурдук,
Ак жибек толо пахтаны.
Ордунан чыкты кыргыздын,
Былтыркы жылкы айтканы.
Уялып кыргыз элибиз,
Убадасын актады.
Чарбасы семиз тоют көп
Малы жатат багылып.
Мал кыштатып элине
Баалуу сарай салынып.
Башкача кыйын улуу даңк,
Бактыга жеттим агылып.
Ээ болду кыргыз жеңишке
Экиден орден тагынып.
Эл кубанып жалтырап,
Жаңы жыл келди жаңырып
Жаңы жылга даярдык,
Көрөлү тууган камынып.
Колдогу турган жеңиштен,
Калбайлы бекер айрылып.
Жеңишке-жеңиш улансын,
Жергебиз толкуп кубансын.
Декабрь деген мунун ой
Аткаралы сунушун,
Өздөштүрүп иштейли,
Кыялындагы жумушун.
Калкымдын максат тилеги
Камы үчүн бурулсун.
Эстебес менен Токтосун
Эки инимсиң жанымда

Ээрчишип ырдап кана эми
Күлүк аттай арымда.
Атагы чыккан балдарсың,
Ак калпак кыргыз айылга.
Жаман айтпай таасын айт,
Таанышсыңар агымга
Баятан кезек бербейт деп,
Иним, магадагы таарынба.

Токтосун:

Алды менен ырдады,
Ак сакалы да карганы.
Калганы берсе кезекти
Калат беле балдары.
Жаңы жылда жаштарга,
Кезек берсе балдары,
Керемет дечи ал дагы.
Тактап жооп бербесек,
Тай-тайлашып көрбөсөк
Кашаң балдар экен деп,
Капа болот калганы.
Көңүлүнө албайбы
Күзгүдөй тиши жарк этип,
Күкүктөй үнү шаңк этип.
Күү толгоп Током сайрады.
Жанатан берки сөздөрүн,
Жаңы жылга арнады.
Үрбүлөп карлар кыйчылдап
Үйлөрдө саат чыкылдап
Күзөткөн күн да, түз өтпөйт,

Күндөгүдөй зыпылдап.
Балдар да шашат чыдамсыз,
Балапандай чыйпылдап.
Эңкейип салам сен бердин,
Эшикти кагып тыкылдап
Ээрчий келген экен дейт,
Эмгек, тынчтык, ынтымак.
Эсепсиз кыр жол баскандай,
Эки кыр ашуу ашкандай.
Эс алчуу жерин араңдап,
Эңсеп жүрүп тапкандай.
Кең пейилдүү биздин эл,
Келет деп тосуп жаткандай.
Кана төргө өткүң деп,
Каалгасын ачкандай.
Күлүмсүрөп жаңы жыл,
Кирип келди жазганбай.
Мукамдуу үн менен каршалган
Музыкалары ак таңдай.
Кулакка шаңдуу угулар,
Кубанычтуу ырыңар
Кулачын жайган тынчтыкка,
Кут болсун жаңы жылыңар!
Токтоналы карыя,
Кезек берди балдарга,
Жолугуп турган кезибиз
Жаңы жылда майрамда.
Токоң да биздей кезинде
Алыке менен Осоңдой,
Атадан үлгү алганбы?

Анчалык Токо кейибе,
Алтымыш ашып калганда.
Дагы эле кайрат күчүң бар,
Кармашканды чалганга.
Күн деген турмуш шаңдарда,
Күч берген сиздей балдарга.
Гүлдөй бер Токо сайранда.
Жаңы кийим кийгендей,
Жашарды бүгүн чар тарап.
Жаңы жыл чачып береке,
Жериме конду салтанат.
Эски жыл менен коштошуп,
Жаңы жыл менен достошуп.
Элиме конду салтанат.
Жаңы ийгилик, жаңы өмүр,
Жеңиштин ырын кайталап.
Толкундап акын ырдаса,
Тилинен шекер бал тамат.
Айдагы көктөм куттуктап,
Ааламга даңкын жар салат.
Кубанып бүгүн толкундап,
Кулак сал калкым угуңар.
Көбүңө айтам саламды,
Көңүл буруп туруңар.
Ардактуу күндү урматтап,
Акындын айтар ыры бар.
Отурган үлпөт тамаша,
Ойдогу максат мунуңар.
Жаркырап көөнү шаттанган
Жашыда бар, улуу бар.

Арнап жемиш элиме,
Ала келген жериме.
Өмүр бергин, өмүргө
Туугандар,
Кут болсун жаңы жылыңар!
Жалпы журт күттү сагынып,
Жаңы жыл келди жаңырып.
Келгенче сен да кайрылып,
Керемет болду да жаңылык.

Баштатан жакшы билесиң,
Барып келип да жүрөсүң,
Баатыр совет элине
Баш ийген космос багынып.
Гагарин менен Титовдун да
Капкачан аты таанылып
Калкка жеткен жайылып.
Өткөн август айында,
Өкүм ысыкта жайында.
Шаңданткан кабар угулду,
Шаар кыштактан айылга.
Никалаевден азамат,
Ноктолоп минип «Космос-үч»,
Орбитага бет алып,
Атып чыкты октой түз.
Баштады кызык эртеси,
Баатыр Павел Попович,
Жарышып учту куш шумкар,
Жанашы сызды дос шумкар
Космонавт баатыр учкучтар,

Космостон тапты укмуштар.
Поповичтин мингени,
Порумдуу «Космос-4» болду
Абасыз асман аралап,
Жүлүнү сыздап душмандын,
Жүрөгү күйүп өрт болду.
Бапестеп нурга бөлөгөн,
Баатыр бала төрөгөн
Энелерге ырахмат,
Эгиздер элге көрк болду.
Көккө карай учканда,
Асманга канат сызганда,
Артынан удаа жөнөгөн,
Аймагын шаңга бөлөгөн.
Терешкова сыяктуу,
Баатыр чыкты кызданда.
Советтик кыздын эрдиги,
Сокку болду душманга.
Кана сен айтчы Эстебес,
Кала бербей душманда

Эстебес:

Жаңы жыл келе жатканын
Жабыла тосту жаштары.
Дүңгүрөп дүйнө жер жүзүн,
Таалайдын нуру каптады.
Көркү бүгүн башкача,
Көкөлөп чыккан бактагы.
Кыш чилдеде келсең да,
Илеби жайдын аптабы.

Келди бүгүн кырк бирге,
Кечеки кырк жаштагы.
Күлүмсүрөйт ал түгүл,
Күн тийген тоонун баштары.
Өркөчтөнүп күрпүлдөйт,
Өзөндө суунун акканы.
Күжүрмөн элдер кубанып,
Күлкүгө толду үйлөрү.
Өмүргө өмүр кошулуп,
Дастаркон үстү гүлдөдү.
Жаңы жылда төрөлүп,
Жаңыдан көргөн дүйнөнү.
Былтыркы бөбөк бир жашта,
Божурап жаңы сүйлөдү.
Эрмегин жыттап бетинен,
Эненин шаңдуу күлгөнү.
Жылдагыдан да быйыл,
Жыйылганы жатканы.
Кызылча, кара куурайдан,
Кыйла көп түшүм берилди.
Шаңданып ырдай турган кез.
Тиякта, шахты каскан Керимди.
Жугумдуу малга баарынан,
Жүгөрү сонун делинди.
Чыгарбастан сарайдан
Чыктуу тоют жедирди.
Кой, эчки, жылкы, төө, топоз
Ком алышып да семирди
Чака-чака сүт берип,
Чатырайт уйдун желини.

Мактаса мактоо жарашат,
Маясы сулуу келиндин.
Күн-түнү бирге ишке маш,
Күтпөстүр арам пейилди.
Элинен ардак сый алып,
Элинен курган сейилди
Элим алдыда шаттанып,
Эмгек менен мактанып.
Экинчи орден Ленинди.
Көргөндүгүндү айтсаңчы,
Көөдөнгө катпай кебиңди.
Чырдашам десен кокустан,
Бүгүн чыгарып койом желиңди.
Жыйнапсың курбум демиңди.
Буспагың бекер өңүмдү.
Кармашчу болсоң кайраттан,
Катуу байла белиңди.
Жаңы жылда жаркырап,
Кенен койгуң пейлиңди.
Эрегишпей жакшы айткын.
Эл менен ачкың көңүлдү.
Кут болсун жылың келгени,
Кубанычта эл жериң.
Шаңданат шаңга бөлөнүп,
Айкын талаа элдериң.
Ак булут ойноп теминген,
Атыр жыттуу белдериң.
Чатыр-Көл, Соң-Көл, Ысык-Көл,
Чалкайган терең көлдөрүң.

Эгин пахта, кызылча,
Алтын, күмүш кендериң.
Ар түрдүү чарба мал өскөн,
Адыр белес, тоо, белдериң.
Кандай айтса жарашат,
Кымбаттуу жыл өрнөгүм.
Гүлдөтө бер жайнатып,
Колхоз, совхоз эмгегин
Ушунун баары келгени,
Өктөбрдүн жемиши
Жаңы жыл сенин бергениң.

Ээси болгон билимге,
Эркин өскөн күнүгө.
Окуган кыз-уулдар,
Нур чачырап түрүнө.
Куттукташып бул күндү,
Кубанып бири-бирине.
Кыл-кылдап көчө түрлөнүп,
Кызыл-тазыл кийинип.
Жүрөгү толо сүйүнүп,
Бир ырдашып, бийлешип,
Каткырып шаңдуу күлүүдө,
Бүгүн үлпөт, бүгүн той
Ар бир элдин үйүндө.
Тоскон элди кубантып,
Толкунуңа нур балкып.
Быйыл жемиш бергени,
Былтыркыдан миң артык

Токтоналы:

Карылар карап жатканы,
Каарман өстү да жаштары.
Карасаң сансыз курулуш,
Калк үчүн сонун бурулуш.
Курчун тоону каптады.
Эске салып тентегин,
Тегиз кылды асканы.
Тоо тентеги суунун
Ток берчү күчү мол азыр.
Тосулуп алды жактары.
Тамчысы кетпей талаага,
Токтолот кышта акканы.
Токтогул туруп көл болот,
Торкеңге жете баштады.
Каңтарып кайрак жерлерди,
Айдайбыз эгин пахтаны.
Арасы салкын бак болуп,
Алыстайт күндүн аптабы.
Курулуп ГЭСтен Үч-Коргон
Кубат бере баштады.
Токтогул ГЭСи аз калды
Тоодон нурун чачканы.
Жарыштырсын жылдызым,
Жараткандын да асманы
Эгер билсе да Эстебес,
Эмнеге муну айтпады.
Жаңы жыл жаңы келгенде,
Жадырап салам бергенде
Каратпайт сендей шашманы.

Кытыгылап да койбосом,
Мунун кычыша берет капталы.
Таалайлуу элдин баласы,
Таштай салып качпагын.

Күлкүнүн чексиз жеңиши,
Өткөн жылдын жемиши.
Аралап жүрүп жол болду,
Асмандын түпсүз деңизи.
Ал болсо элдин эрдиги,
Акылдын терен кеңдиги.
Ай менен кошо айлантып,
Асманга койдук белгини.
Былтыр желпинтип кызыл байрагын,
Жеңиштүү кыздын майрамын
Элим жемиштүү тосуп алганы.
Жомоктоп калды жер жүзү
Жымындап жылдыз асмандан
Болсо да бир топ түнкү убак,
Жаркырайт чырак үйлөрдөн
Жаккандай өчпөс нур чырак
Куттуктап тосуп майрамын,
Кубанган шаңдуу үн чыгат
Бет кайрыган суук жок,
Береке жыты буркурап.
Эмгекке камын дегенсип,
Эпкиндүүлөрдөн сыр сурап.
Белегин чачып элине
Пейли кенен жыл турат.
Анан ушунун баарын ырдагың,
Токтосун отура бербей чымчылап.

Токтонаалы:

Ак шейшеп кийип кербенип
Аземденет да келбетиң.
Сууларга бүтө калгансыйт,
Сулуунун шуру бермети.
Качантан бери өзүңдү,
Кадырлап тостуң эмгекчи.
Сапарың кутту болсун деп
Сагынып салам бермекчи.
Сайраңдаткан ааламды,
Бүгүн салтанатын көрсөтчү.
Аябай кызмат кылгандай,
Ардактуу посто тургандай.
Жыргалдуу көздөй бет алып,
Жымындайт жылым жылгандай,
Күлмүңдөп карайт ааламды
Ансайын чалкыйт асманда,
Ай болсо өзү туугандай.
Жер шаары бүт уккунуң,
Жеңиштердин да учкунун.
Жеткилен басты биздин эл
Жети жылдын да, беш жылын
Өлчөсөң жетпейт ченине,
Мына өткөн экен көп кылым.
Чоң-чоң да кырдайт чапанын
Жомокчу аяз атаны
Куттук айтып алып келдиң,
Кубантып бала-чаканы.
Умаштай көздөр ачылып,
Уйкуда кетти чачылып.

Урматтап тостук атайы.
Кырчылдаганда кырк чилден
Кыт-кыт күлүп бир-бирден
Кыдырып тоону жаталы
Он күнчө болуп калды дейм,
Орун алганы сапары
Кана эмесе да жаңы жыл
Кант, чайды бирден таталы.
Кагышып калсын стакан,
Кагордон бирден ачалы.
Жаңы жылдай жаркырап,
Жакшы ниет айталы.
Ар мүнөт сайын арымдап,
Алга карай басалы.
Ат саманга да бет алып,
Ашууларын ашалы
Алыс болсун элдерден,
Атомду согуш чатагы.
Өлүм өртү куйкалап,
Өтпөсүн өлүм азабы.
Жаңы жылдай жаркырап,
Жаңы доордо жашайлы.
Боло көр тынчтык тирегим,
Бардык элдин тиреги
Ээ бул жылды бакыт жыл деп атайлы.

Эстебес:

Ашта – ачылат
Ачкылачы батыраак
Эленип турат

Эки көзү чачырап,
Жаңы жылда жалпыбыз,
Жадырайлы шатырап.
Бүгүн мында гүлдөйлү,
Эртең Током чакырат.
Эски жыл жакшы жөнөдү
Жаңы жыл турат жаркырап.
Бакыт, таалай ырыстын
Дайрасы аксын шаркырап
Кең пейилдүү жылымсың,
Кейбеген ырысым.
Тынчтык орноп элиме,
Комунизим курулсун.
Дүбүртүбүз дүңгүрөп,
Дүйнөгө бүтүн угулсун.
Ай секирип күн өтүп,
Ачылды күндүн барагы.
Күндө иштесе талбаган
Күжүрмөндөрдүн заманы
Өткөн жылдан он эсе,
Өзгөртүп тоону талааны
Жылмайсын көрүп жер жүзүн
Жылдызга тууну саялы.
Бир киши миңге татыган,
Бактылуу совет адамы.
Жеңиштүү жаңы жыл келди туугандар,
Жакшылап тосуп алалы ээй.
Мына эгинге толуп кучагы.
Эркинче тойуп курсагы.
Ээ болуп сансыз жеңишке,

Эски жылым узады.
Жаңы жыл келип жайгашты,
Жал, куйрук кошо чайнашты.
Элге тынчтык орнотуп,
Эсен кыл деп мал башты.
Жаңы жыл болсо жай алды
Жамбашы жумшак май алды.
Эмки кезек да биздики,
Эмгекке кулач жайалы.
Эсепсиз өтсүн быйыл жыл,
Эмгектин баатыр маягы.
Кылычын кармап кыш турат
Кырчылдаган муз турат
Малдарды жакшы багалы
Арык торук чабырын
Аман сактап калалы.
Кышкы туут башталды,
Кызык мезгил а дагы.
Титиреп үшүп суукта,
Тийбесин өлүм залалы.
Аябай кармап камылга
Арбын төлдү быйыл алалы.
Бирөө кылып да эгизин,
Билдирбестен семизин
Билермандар сойбосун
Аралашып да вет варач
Акт жазып койбосун
Бөксөдө калып адашып,
Бөөрү жеди болбосун.
Бөйрөктөн, шыйрак чыгарып

Бөөрү да тойбосун
Ак ниеттүү малчылар аларда
Ар намысын ойлосун
Жаңы жылга да жакшылап,
Жалпы журт көрдү камылга.
Шайыр күлкүгө шаңкылдап,
Шаар кыштак айылда.
Толкундап элим шаттанат,
Той болуп жаткан чагында.
Тыңшасын ой то паровоз
Эстебес созодонсун ырыбыз.
Жылда бакыт төрөгөн
Жыргалга элди бөлөгөн
Ээ Токо, кут болсун
Жаңы жылыбыз.

ТУУГАНБАЙ

КОРГООЛГО АЛГАЧ ЖОЛУГУШУУ

1956-жылы февралда айылдашым Алтымыш деген ырчы: «Сени Коргоолго учураштырып келейин», – дегенинен улам ээрчип Токтогул районуна келдим. Чай ичип алалы деп чайканага кирсек, Коргоол ошол жерде ырдап олтурган экен. Биз кире бериште олтуруп калдык. Эл көп. Коргоол төр тарапта ырдап атат:

– Айры жаак ача тилимди,
Агайын уккун үнүмдү.
Конгуроо добуш кош кайрык,
Комуздан чыккан күүмдү.
Эки башка караган,
Эбинен тайган көзүмдү.
Эсил өмүр өтөрдө,
Эл көрүп калсын өзүмдү.
Улар таңшык улама ыр,
Угуп калсын сөзүмдү.
Кайгырчу болдум ойлонуп,
Кайран жаштык кезимди.
Карчыгадай балалык,
Кайрылып келбейт шекилдүү.

Кагылайын жаш чагым,
Кандай эле жерге бекинди.
Кумары кетти көзүмдүн,
Курсанты кетти сөзүмдүн.
Кулунчактай балалык,
Куурагыр кайда бекиндиң.
Кууган менен жеткирбей,
Куюгуп кеттиң шекилдиң.
Күнү-түнү сайраган,
Күкүк элем бир кезде.
Күлүк элем талбаган.
Күдүргө чапса күн кечке,
Күкүктөй үндөн ажырап,
Күйпөйгөн жанмын бул кезде.
Топ жыйында сайраган,
Торгой элем бир кезде.
Тобурчак элем талбаган,
Топуга чапса күн кечке.
Торгойдой үндөн ажырап,
Топудай чалмын бул кезде.
Кардай чачым ак болду,
Кайран өмүр сап болду.
Карышкыр көргөн эчкидей,
Карыганда жаным сак болду.
Карк алтын кетип башымдан,
Картөшкө салган кап болду.
Ок тийген турна баштанып,
Арбаңдатты карылык.
Арыктаган текедей,
Тарбаңдатты карылык.
Калтардан бермет жүн кетти,

Калыбы тайып, тил кетти.
Катып калган карылык,
Калжаңдабай олтур деп,
Кемпириме тилдетти.
Белимден кубат күч качты,
Бетимди сакал түк басты.
Мөңкүгөн менен түшпөгөн
Мага бир,
Мүйүздүү балээ учкашты.
Акылы кетип баш калды,
Агарып сакал чач калды.
Каалгасы жок тээк калды,
Кашка тиш түшүп ээк калды.
Кемирейген чагымда,
Келин-кыз кайдан кеп салды.

Чайканачы Кайназар деген киши:

– Ой, оңбогон Коргоол, дагы кыз-келин деп ырдайсың да, оо ыйманың күйгүр, – деди.

– Ээй, сакал-муруту болгону менен көкүрөк карыбайт турбайбы, келин-кыз деп ырдабаганда, анан кемпир деп ырдамак белем, – дегенде эл дуу күлүп жиберди.

Себеби алиги чайканачынын сакал-муруту жердигинен жок, көсөө киши экен. Мен ойлодум: «Балаа басып Алтымыш барып мен жөнүндө айтса, анан ал ырда десе, канттим? Кой, ушунча элдин алдында жаңылып кетип, шылдың болбоюн. Коргоолдун үйүнө барып жалгыз олтурганда деле учурашып алармын», – деп сыртка качып чыктым. Алтымыш артыман кууп жетип:

– Ой, сен айбансыңбы? Атайын келгенден кийин учурашып ырдабайсыңбы. Коргоол сени жыга чаап, же кулагынды кесип алмак беле, – деп мени дегенде-

тип жетелеп алып барды да, Коргоолдун маңдайына отургузуп:

– Ата, баягы мен айткан бала ушул. Сизге атайын учурашайын деп келди, – дебеспи. Коргоол мага карап:

– Ырдай бер, чырагым, – деди.

Мен «Ассалоомалейкум» деп бир кыйкырып алып, андан ары сөз таппай олтуруп калдым. Элдер күлүп жиберипти. Бир киши кийин 1987-жылы элүү жаштыгыма карата концерт коюп, Токтогул районунун Торкен деген айлына барсак Добулбек деген карыя үйүнө чакырып: «Сен баягы Коргоолго учурашканда элди тыйган мен болчумун», – деди:

– Ээй, эмне күлөсүңөр, жаш бала турбайбы, – анан мага карап: – Тартынба, тартынсаң ырчы болбойсуң, тобокел деп башта, – дегенде учурашып турган жерим:

– Ассолоомалейкум,

Акын ата аманбы?

Алды менен өзүңө

Айтайын ырдап саламды.

Айылдаш бирге жүрсөм да,

Атак-даңкың билсем да,

Азыр көрдүм караңды.

Ээрчитип жүргөн кишим жок,

Эч кимдин менде иши жок.

Азыр эки көзүм караңгы,

Бакайдай болгон карысыз

Байкарысыз али чамамды.

Ырчылык жолго саларсыз,

Ыгы келсе чабарсыз,

Ышкыбоз мендей балаңды.

«Бутакка конуп сайраган,

Булбулдай үнү талбаган,
Атамды көрсөм экен» деп,
Ар убак бургам санаамды.
Элдир-селдир ырчымын,
Эрмек болуп турчумун,
Ээрчисем сизге жагамбы?
Кандай ырдан баштайын,
Кантип сөздү аштаймын.
Ала качма чала сөз,
Арак ичкен мастаймын.
Ал кубатым ченебей,
Айтыш десе качпаймын.
Карылардан кеп угам,
Кара жаак далай акынга
Каяша айткан деп угам.
Токтогул, Эшмамбет менен
Топто ырдап жүргөн деп угам.
Ыр издеген баламын,
Ыгы келсе табамын.
Арасында шерикмин
Алтымыш, Кади аганын.
Өзүңүздөн от алсам,
Өөрчүр бекен жамагым.
Өзүмдүн атым Тууганбай,
Өйүзгү «Ничке» жерденмин.
Өңүңүздү көрсөм деп,
Өзүңүзгө келгемин.
Алайын деп үйрөтсө,
Акындыктын өрнөгүн.

Коргоол акын ачуусу келген кишидей караган сүрдүү
адам экен. Комузун алып мага карап ырдаганы:

– Амансыңбы жабагым,
Сөзүн ук мендей абаңдын.
Айтышып жүрүп көп көрдүм,
Акындардын далайын.
Каалап турсаң сен үчүн,
Карегим чукуп алайын.
Жарым кубат жалгыз көз
Эминесин аяйын.
Амандашып келем деп,
Алты ооз ырын белендеп,
Аркы өйүздөн бул жакка
Басып келген турбайбы.
Коргоол ата мында деп,
Кой, тоскоолдук кылба деп,
Катар жүргөн жолдошу,
Кармаса болбой шашылып,
Карышкырдай ашыгып,
Качып келген турбайбы.
Эгерде андай болбосо,
Эңишке түшкөн немедей,
Энтигип да киши ырдайбы.
Эңсеп келсең айылга
Ээрчип жүргүн жанымда.
Каалап келсең айылга,
Калбай жүргүн жанымда.
Баштап ырга кирипсиң,
Балапан түлөк чагыңда.
Алып кал балам сөзүмдү,
Ала кетпейм карыңга.
Суунун көркү шарында.
Бадалдын көркү шагыңда.

Балтанын күчү сабында,
Баш кошкондой сөз айтып,
Барган жерде жаңы ырда.
Бучкакка төөнү чапкандай,
Буйдалбастан шар ырда.
Оймоктой оозуң шок болсо,
Оозуңда ырың жок болсо,
Көпчүлүккө жакпасаң,
Көрөңгөңө таарынба.
Олтурган жерде айдай бол,
Оозго салган майдай бол.
Жумшактыгы пейлиндин,
Жылма жибек шайдай бол.
Жакпай турган кишиге,
Жер жуткан Карынбайдай бол.
Томуктай бала чагымда,
Токомдун жүрдүм жанында.
Он жети жыл ээрчидим,
Оозуна карап телчидим.
Бир балаасы бар эле,
Билгизип турган жаагында.
Баса алган эмес өнөрүн
Падыша менен ханың да.
Торгой эле таңшыган,
Токомдун жүрүп артынан,
Эки эли тилин жанчыган,
Эшмамбеттин артынан.
Жар салган акын мен элем,
Кайсы акындан кем элем.
Жамааттуу тууган калкыман,
Буладай кара сакалы,

Букарга кеткен макалы.
Калтардай кара сакалы,
Кашкарга кеткен макалы.
Эки карыш сакалы,
Элде айтылган макалы.
Эки ооз айтып эскерем,
Эшмамбет акын атаны.
Ак бозду минген базардан,
Айтканда көөнүң жашарган.
Айтышам деген акындар,
Айдалып калчу катардан.
Оо, десе сөзү чуурган,
Оозунан кумдай куюлган.
Аа, десе үнү кайрандын
Ат чабым жерге угулган.
Каркышдап турчу катарда,
Кармашар акын аз эле,
Каяша айтып батарга.
Каралашар тууган жок
Кадыр сөзүн кууган жок,
Кара жаак кайран эр,
Калды го Акжар мазарда.
Адырга чыккан мекерим,
Бир кезде,
Ак таңдай акын экемин.
Аралап топко барганда,
Акчу эле ооздон шекерим.
Андагыдай боло албай,
Арып калган кезегим.
Алып кал, балам, сөзүмдү,
Бир күнү,

Айлымдан жылып кетемин.
Күңгөйгө чыккан мекерим,
Бир кезде,
Көк таңдай акын экемин.
Көпчүлүктү көргөндө,
Куюлчу ооздон шекерим.
Кармап кал, балам, сөзүмдү,
Бир күнү,
Калкымдан жылып кетемин.

ЫСМАЙЫЛ МЕНЕН ЫРДАШУУ

1976-жылы 14-июлда комузчу Эшмамбетов Асылбектин жубайы Жамийла жеңе: «Быйыл Асыкеңдин көзү өткөнүнө он жыл болду, сөөгү узаган үйдөн даам таттырып, куран окуталы», – деп чакырганынан бардык. Азыркы Чүй проспектиси көчөсү менен Тоголок Молдо көчөсүнүн кесилишиндеги үйүнө Ысмайыл, Токтосун ж. б. санаалаш кишилери келишти. Асыкем тууралуу эскерүүлөр айтылып жатты. Ысмакем көп жылдар бирге иштешип, бирге жүргөндүктөн Асыкемдин өнөрү, адамгерчилиги, кээ бир күлкүлүү жоруктары жөнүндө сүйлөп, ырдап эки саатка жакын убакытты алды. Ысмайылдын байбичеси Азим жеңе:

– Токтосун менен Тууганбайга деле кезек бербейсиңби? – деди.

Анда Ысмакем:

– Ии, шаркырап аккан дайранын жанына кудук казат бекен! – деп биз жакты карап мулундап койду.

Мен Токтосундан озунуп эле:

– Шаркырап аккан дайранын
Жанына кудук казабы?

Же булганыч аккан дайрадан,

Кудуктун суусу тазабы? – деп койдум.

– Ээй, чоңко, калганын үйдөн айтышабыз, бул жерде башка да эл олтурат, сөз Асылбек жөнүндө болсун, – деди Ысмакем.

– Мен дагы Асыкемдин кыял-жоруктарынан сүйлөп, тамаша куруп бердим. Ал кезде олтуруш узак созулчу. Таң атканда тарадык. Ысмакем сүйлөгөн сайын сөзгө калемпир сээп турчу. «Мен бардар киши эмесминби, жүр биздикине тоюнуп ал», – деп койчу. Ысмаке, сынныктан башканын баары жугуштуу дейт. Сиздин «бардар жагыңыз» мага аябай жугуптур, ак жолдон кайрылып, үйдөн даам сызыңыз? – деп киргиздим.

– Ахш... Чарчаган экенбиз го, эми сенин куураган жармандан башка эмнең бар дейсиң. Кана, эр экенсиң эми кол көтөрүп көрчү. Ээн жерде бир былчылдашалы.

Өзү тийишкенден кийин пайдаланып бирдеме айттырып калайын деген ой менен:

– Андай болсо оюмду,

Айта берсем болбу?!

Аксакалым Ысмаке,

Аман жүргүн оболу.

Төшөк салып олтурам,

Төргө өтүңүз жогору.

Бир эшиктеш үйүбүз,

Бирге күттүк короону.

Узатышып турабыз

Тууган, жолдош-жорону.

Кек сактабай атайын

Кептин келди оролу.

«Былчылдашат элем» – деп,
Өкүм конок чакырсаң,
Өзүңдү кайра согобу.
Ала-Тоодой бактыңыз,
Алтымыштан аштыңыз.
Ар ким колдон түшүргүс,
Албан китеп жаздыңыз.
Кайран нечен залкардын
Катарында бастыңыз.
Кан жолуңар уланып,
Сапарында бастыңыз.
Баш кылып Муратаалысын,
Баарысын жыга чаптыңыз.
Эс алууга Ысмаке
Элүүндө чыга качтыңыз.
Балапан баскан тооктой
Байбичеңдин жанында,
Байландың да жаттыңыз.
Эми жүргөн кезиңиз,
Эч кандай жок башчыңыз.
Торгой тилдүү, чоң акын,
Токсон, жүздү чапчыңыз.

Ысмайыл:

– Ырас,
Кептин келсе соболу,
Кетиргенде болобу.
«Өкүм конок» дегендей,
Дасторкондо немеңе
Тай сойгонсуп дегеле,
Канча сомуң короду?

Баламдайсың, Тууганбай,
Байкашымда бу кандай?
Карап турсам сөзүңө,
Караңгыга аралаш
Каптап кирген тумандай.
«Карылар менен бастың» деп,
«Калк көңүлүн ачтың!» деп,
Какшык эмей эмине.
– Карызыма бергенсип,
«Карыганда баарысын,
Катар жыга чаптың» деп.
Ажал келсе ким калат,
Ачууланса миңди алат.
Адам жаны аманат,
Асман калат, Күн калат.
Аларына келгенде,
«Алтын берем» десең да,
Ажал тийди, тилди алат.
– Кулунусуң чоңконун,
Куу сөз айтсаң коркомун.
Астын-үстүн сүйлөгөн,
Айланайын Чолпонум.
Ден-соолугу тазалар,
Дарынын баркын билеби?
Дердеңдеген ала-өпкө,
Карынын баркын билеби?
Ден-соолугуң тазабы,
Дары көргөн жок белең?
Демитесиң улууну,
Кары көргөн жок белең?
Кум жыйылса чөл болот,

Суу жыйылса көл болот.
Аяз келсе кыш болот,
Аял башта кыз болот.
Канаты талса куш конот.
Ал-кубаттан тайган кез,
Сага да,
Аман болсоң туш болот.
Карылыктан кача албай.
Калктар өткөн экен да.
Ажалга айла таба албай,
Алптар өткөн экен да.
Көлдөн учкан бууга окшоп,
Көктөн учкан кууга окшоп.
Аттары калып өзү жок,
Акындар өткөн экен да.
Артында калган сөзү жок.
Казырчы түрлүү арга бар,
Кагазга түшкөн тамга бар.
Карасак ушул заманда,
Кат билбес акын чанда бар.
Каза шумкар каз алат,
Канатын канга тийгизбей,
Табына келсе таза алат.
Акындык чындап даарыса,
Айта алган деле жаза алат.
Кайруусу жетсе имерип,
Каңтара тебет карчыга.
Кара жемсөө жан үчүн,
Каргалар конот тарпына.
Каркылдай бербей каргадай,
Карагын сөздүн баркына.

Акындын күчү ошондо,
Ат көтөргүс сөздөрү,
Айтылып калат артына.
Эшек да жүрөт бакырып,
Короз да турат чакырып.
Буруп-буруп сайрашат,
Булбулдар бакта жашынып.
Дагы,
Илгери кыргыз ат чапса,
Илгээге салып чабышып,
Туурадан чыгып койдуруп,
Тулпардын ырсын кагышып.
Чыгарып койчу «күлүгүн»,
Чылбырдан сүрөп алышып.
Канына сиңип калган бар,
Казыр да сүрөп алмай бар.
Алтындан жабуу жапса да,
Алыска кетпейт андайлар.
Берилбе андай кумарга,
Безилдеп сайрап жатса да.
Безбелдек жетпейт уларга,
Артынан кууба сыйлыктын,
Арканда калсын чыгарма.
Сени бирөө,
Ырдаба деген чечим жок,
Бирок,
Ырчы болбо бетиң жок.
Акындык деген убада,
Алыңа ченеп кубала.
Башыңа кудай бербесе,
Баш ийбейт айткан дубаңа.

Өлөрман ырчы болбогун.
Өсөрүңдү ойлогун.
Бозокор ырчы болбогун,
Болоруңду ойлогун.
Эл чогулган жерлерде,
Элүү, жүз грамм бергенде,
Анда да,
Эсиң менен ойногун.
Пенсияда жүрөмүн,
Бекерчинин бирөөмүн.
Ышкысы жок тынч уктайт.
Ыр дегениң ушундай,
Ышкылууну тынчытпайт.
Ырга жакын жүрөмүн,
Огородун аңдыба,
Акын болсоң бирөөнүн.
Ар кимдикин меники деп,
Айтып жүрүш тирүү өлүм.
Номурун бир күн карматат,
Ноктолуу башка бир өлүм.
Барган, турган жерлерге,
Баркымды билген элдерге.
Анда-санда өзүмдү,
Абанымды сөзүмдү,
Айта жүр деген тилегим.

ОСМОНКУЛ МЕНЕН УЧУРАШУУ

1961-жылы Осмонкул акынды издеп үйүнө бардым, – Атамды Ничке-Сууга Өмүркул байкем чакырып кетти, – деди бир жигит. Ал жигит Осмонкулдун баласы Белек экен. Мен келген жайымды айттым.

– Мынча келип калыптырсың, атама алып барып учураштырып келейин – деп өзүнүн машинеси менен Ничке-Сууга алып барды. Биз барганда, Осеке жок болуп чыкты. Дагы бир тууганы чакырып кетиптир. Эки саат чамасынан кийин келип калды.

– Ата, бул жигит атайы сизди издеп учурашайын деп келиптир, ырчы экен – деди Белек.

– Ырчы болсо, ырдап учурашсын-деп, кыңайып жатып алды Осокем.

Бир чети сүрдөп, бир чети келбей эле койбой деп, ичимден өзүмдү өзүм тилдеп, комузумду алып, тобокелге салып ырдап турганым:

Келбединиз күттүрүп,
Кечтен бери карата,
«Көрсөм» десем көзүм төрт,
Көөнүм оюм самата,

Алтын жаак, жез таңдай
Амансызбы жан ата?
Эргийт экен көңүлдөр,
Эң жакынын самаса.
Элендедим келсе деп,
Эне күткөн балача,
Элпек тилдүү, табылбас,
Эсенсизби жан ата?
Сүйүнгөндөн азыраак,
Сүрдөгөнсүп жатамын.
Кубангандан бой эргип,
Көрүп өңүн атанын.
Кара жаак, кайчы тил,
Калк кумарын жазарым.
Желбес жорго, сар таман
Жез така урган атайын.
Жорголосоң калбастан,
Жолуңуздан басайын.
Жол көргөзсөң өзүмө,
Жок деп неге качайын.
Тааныштырсам өзүмдү,
Туулуп өскөн жайымдан
Кепкорлору көп чыккан,
Кетмен-Төбө айылдан.
Курман акын жердеген,
Кенен Ничке сайымдан.
Жүрө-жүрө болсом деп,
Жүгүргөмүн тайымдан.
Амандашып сыналгам,
Акын Коргоол шайырдан,
Ырдаганга үйрөткөн,

Ыгы менен жай, ылдам.
Ырыскылуу журтума,
Ырчы болсом кайыл жан.
Токтогулга жердешмин,
Эшманбетке элдешмин.
Калык, Курман ырдаган,
Касиеттүү жерде өстүм.
Канга синген жашымдан,
Кайыrmасы кербездин.
Өнөрү күчтүү болбосо,
Өлүмдөргө теңдеш ким?
Тиркелүүсүз түбөлүк,
Тизмесинде өлбөстүн.
Таасын акын, тилиң бар
Тарбияңа көнбөс ким.
Таалим алсам өзүңдөн,
Талашта жол бербесмин.
Коргоол салам айт – деди,
Акын Осоң бабаңа.
Амандыгын сурагын,
Алымкулдун жана да.
Артистердин ортосу,
Кең Фрунзе калаада.
Ордуң менен ырдасаң,
Орун болор сага да.
Айтып сөзүн жиберди,
Аман көрдүм силерди.
Эсен көрдүм өңүңдү,
Эшик менен төрүңдү.
Агартам деп келгенмин,
Ата сизден көөнүмдү.

Алп таланттуу чалкыган,
Арген үндүү шаңшыган,
Ак таңдайлар чыгыптыр
Атпай кыргыз калкымдан.
Үлгүлөрүн алардын,
Үйрөнүптүр арты улам.
Тарыхка окшоп Манасы.
Турмуш салтын камтыган.
Кожожаштар кошулуп,
Кошо келген артынан.
Жаңыл Мырза, Сайкалдар,
Аялдардын алпынан.
Чыгармалар жогорку,
Чыкпайт эле калкыман.
Бизге калган керээздер,
Сизге окшогон жарчыдан.
Өздөштүрсөм экен-деп,
Каражанды карч урам.
Элден алып, элге айтып,
Элпектигим камчылан.
Терип сөздү кынаган,
Текке кетпес убарам.
Таамай ойду такалбай,
Таап айтсам кубанам.
Кээ бир жерде сөз таппай,
Кекечтенип такалам.
Алабарман ырдатпай,
Арылтсаңыз катадан.
Тайгылбасын уруп тер,
Тилге какчу такаңан.

– Оп баракелде, бул тайым улоороок окшойт, кичине үйрөтүп минбесе, мөңкүп жыгып кеткидей, – деп Осо-кемдин ырдаганы:

Калкыма келсең чырагым,
Каршы алып колум сунамын.
Кадырлап айткан сөзүңө,
Канагат кылып турамын.
Кузгунга чаппай куу ал деп,
Куштун да салат кыраанын.
Канатыңды күүдөштүр,
Кара жаак Коргоол ынагым.
Карегим талып, көп көрбөй,
Каңырыш болду кулагым.
Карылык келди башыма,
Калкымдан бир күн жыламын.
Кордукту салса шум ажал,
Койгуң деп эмне кыламын.
Таалайлуу тууган элиндин,
Таркатар кезиң кумарын.
Тай чабар жерге жүгүрбөй,
Талашкын жолдун ыраагын.
Турмуштун жолу алыс жол,
Тууганга, каска калыс бол.
Туурасын айтып, түз жүрүп,
Таап ырда элдин ураанын.
Баракелде, балапан,
Бул сөзүңдү жаратам.
Баарыбызды кубантып
Балкылдаттың жанатан.
Өйдө-ылдыйлуу көп заман,

Өткөн экен карасам.
Кыйындардын тилин бууп,
Кыйла тийген залакаң.
Жазуусу жок жаңшанып,
Жалпы журтка жар салып,
Кара жаактуу чеченди эл,
Кадырлашып каршы алып,
Уламалар уланып,
Уккан адам кубанып.
Уңгулуу ырга шакиртин
Улам келген сугарып.
Манаптарды ырчылар,
Мактап койсо кубанып,
Акмактыгын ырдасаң
Айдап үйдөн чыгарып.
Көк союлдан көз чыгып,
Көйнөк канга чыланып.
Көлөкөлүү көп заман
Көчтөй өттү чубалып.
Көмөкөйүн кайраган,
Көп булбулдар сайраган,
Жаактуудан Жаманкул,
Жаштайынан жайраган.
Жатып калган шордууга,
Жаралбайт го кайран жан.
Айткан сөзү Токоңдун,
Ак келте, алты сай бараң
Торгойду да залымдер,
Тозоктуу отко айдаган.
Элпек тилдүү Эшманбет,
Элге атагы угулган.

«Ээ» дегенде сөздөрү,
Ээ-жаа бербей чубурган.
Эрки тийбей колуна
Эл-жеринен куулган.
Булбул экен таңшыган,
Бир кылымда туулган.
Жел жетпеген Жеңижок,
Жел кайып го кубулган.
Динчилердин доорунда,
Динге тили буулган.
Эркиндиктин таңы атып,
Элге теңдик жаратып.
Эл шайырларын чогултуп,
Эрксиз жүргөн жаны ачып.
Алымкулду, Атайды,
Айыл эңсеп самашып.
Муса, Мукем, Шаршенди,
Мындан бетер талашып.
Калык менен бир жүрдүм,
Отуз беш жыл жанашып.
Эчен түрдүү шайырлар,
Эл ичинен уюштук.
Искусство жайынын,
Имаратын куруштук.
Опасыз жаш картайып,
Ордубуздан жылыштык
Керээз айтып кекейип,
Кээбиз өлүп тыныштык.
Эки заман эл көрдүм.
Эки доорду тең көрдүм.
Баштагы күн курусун,

Бактымды басып сенделдим,
Эстен кетпейт көбүнчө,
Элге эркиндик келген күн.
Кырк жыл ашык кырдалым,
Кыргыз элге ырдадым.
Кызык экен кечээки,
Кыл муруттуу жылдарым.
Кайран жашты билбепмин,
Кардай эрип жылганын.
Карыганда кадырлап,
Какпай сыйлайт уулдарым.
Калкка кызмат кылууга,
Казырынча туурдамын.
Канткен менен кырсылдап,
Каршы болот муундарым.
Жетимиш үч жаштамын,
Жезиттин белин ашкамын,
Жеринен кайра куусам да,
Жеткирбейт го жаш чагым.
Жергеме кызмат этемин,
Жер өпкөнчө капталым.
Каалап келген экенсиң,
Карып калган кезимде.
Канат каксам күүлөнбөй,
Талып калган кезимде.
Таасын ырчы болбогуң,
Талант менен өзүңдө.
Көптүн көөнүн эритүү,
Көрөңгөлүү сөзүңдө.
Түтүнү бар, чогу жок,
Ырчылардын кээсинде.

Айткан менен сакталбайт,
Акыл сөзү мээңизде.
Эртең менен ырынды,
«Элеп» көргүң кечинде.
Эл чогулса жалтайлап,
Эрмегинен бекинбе,
Ырдагандан тартынып,
Ырыскыңды кетирбе.
Ырыстуу элдин уулусуң,
Ыр болсун иштээр жумушуң.
Табийгат берген өнөргө,
Төп болсун жүрүш-турушуң.
Өрнөгү жок ырчынын,
Өнөрү менен курусун.
«Азамат» десе атылба,
«Жамансың» дешсе жашынба.
Абайла, сыйла дайыма,
Аксакал турса кашыңда
Жамандап болбос нерсени,
Жалакор болбо жашыңда.
Көкүрөк уруп «мен» дебе,
«Көп болсун талант элде» де.
Иритип алат турмушун,
Ит кыялдуу желдеме.
Кошомат жагын ойлобо
Коштой жүр досуң, кордобо.
Убакты желге учурбай,
Улантып сөзүң пормоло.
Анча-мынча атаңдан,
Айтылды окшойт жол-жобо.
Сардалдуу ырчы болуп өт,
Саналаш кыргыз ордоңо.

АКЫНДАР ОСМОНКУЛ МЕНЕН...

Осмонкул акын менен Токтосун, Тууганбай, Орозбек Кутманалиев, Асылбек Эшмамбетовдор кыргыз радиосунун студиясында маек курат. Анда 1939-жылы Осмонкул акындын декадага барганы, ал жерде көргөн билгендери, өкмөт менен партиянын кайсы чоңдоруна жолуккканы, кайсы жерде ырдаганынан баштап, кайсы эл ырчылары менен ырдашып, жолугушканын эскеришет. Акындын Молдобасан, Актан, Калык, Атай, Шаршен, Алымкул ырчылар менен ырдашканы, улуу акындар менен жолушуу, учурашуу ырларын ырдагандыгы эскерилип, арман, секетбай ырлары ырдалат. Ошондо Осмонкул жаш өнөрпоздорго арнап төмөнкү ырын ырдайт.

Осмонкул:

Аман болсун силердей,
Жаш өнөрпоз балдарым.
Аман болсун балдарым,
Каалап өзүң алганың.
Силердей болгон балдарым
Аман болсун деп тилейм,

Улуулардан калганын
Ойлоп күлүп отурсаң,
Балдар эч жерде болбойт арманың.
Ойнодук да күлдүк да,
Ойноп күлүп жүрдүк да
Тамашанын баарысын,
Ойногондо билдик да.
Андан көрөк балдарым,
Аманың тилейм баарыңдын.
Баарыңырдын ичинде,
Көкөлөп турган карыңмын.
Жакшылап ырдап турганда,
Баарыңарга даарымын.
Ойногула күлгүлө,
Оюндун жайын билгиле.
Тамаша кылып ушинтип,
Атаңарды көрдүңөр.
Каарып калган экен деп,
Унутпай эстеп жүргүлө.
Ойносоңор күлсөңөр
Осмонкул тамаша кылса баарыңа
Жакшы-жаман болсо да,
Эл ичине келгенде
Жакшы эмесби тааныса.
Ойноп-күлүп жүрөмүн,
Ортоңордо жыргаймын.
Тамаша кылып моминтип,
Оюндан башка билбеймин.
Менин тилегеним силерге,
Аман-эсен жүрөлү.
Башка келген кезегим,

Мурдагыдан да каарылык
Эмне кылам таарынып,
Өткөндөн кийин каарылык,
Кайра келбейт турбайбы,
Өткөндөн кийин жаңырып.
Таарынган менен келеби,
Таарынсак кайта береби?
Өткөндөн кийин жаштыктын
Кереги барбы не деги.
Андан көрө мына бул,
Тамаша кылып угалы
Укпай калган кези экен,
Каарыганда атаңардын кулагы.
Соолуп калган кез экен
Ушагынан булагы.
Кетип бара жаткан кез,
Мурдагыдан убагы.
Андан көрө балдарым,
Аман-эсен туралы.
Силер болгула саламат,
Менден силерге аманат.
Болбосом экен силердей,
Балдарым болбой жаманат.
Отурган жердин баарысы,
Ойноп күлүп тамаша.
Көрбөйсүңбү баарыңар,
Ушундай ишке жараса.
Баш аягы көрүнбөйт,
Көрүп турсаң караса.
Андан көрө балдарым,
Амандык тиле баарынан,

Атаңарды го билесиң
Жашы жетип карыган.

Анда Токтосун:

Аккуудай сакал жаркылдап,
Аңгеме кылдың да шаңкылдап
Осокем ойноп күлүп жүргөн деп
Ордолуу жерде айтылат.
Жетимиштен өткөндө,
Сексенге кадам жеткенде.
Карыдым деп Осеке,
Отурасың да калтырап.
Болбосо, биздей бала кезиңде,
Алар турат эсиңде.
Күч кубатың да бар эле,
Бир түн эмес миң түндү
Катары менен комузун,
Колуңа алсан чертүүгө
Тамаша кылып да этүүгө
Атайы келди балдарың,
Өткөн менен кеткенди
Карыянын кокустан
Калдыбы деп эсинде
Эми минтип,
Тамаша кылып кетүүгө
Ата, комузуңду алып көр,
Кой жоргоңду салып көр.
Мына бул турган жаштардын,
Өңү түсүнөн таанып көр.
Ырас өзүңүз айткан кептенип,
Кыйын экен да карылык

Өтүп кеткен жаштыкты,
Өкүнөсүз да сагынып.
Сагынган менен кантесиз,
Келбейт экен да кайрылып.
Капа болбо, ата, таарынып.
Заманыңдын тушунда,
Сексен да болсо Осоке
Он сегиздеги баласың.
Өсүп турган да жаңырып
Тай тору деле кечеки,
Алтымышта жүгүргөн,
Атагы көккө билинген.
Аккуланын өзүсүң,
Эр Манастын көзүсүң.
Анан айтып койчу чабылып

Осмонкул:

Ой жакшы айтасың Токтосун
Кечеки, жашы жеткен карымын.
Карылык деген ит экен,
Башыңа келет баарыңын.
Ойноп күлүп отуруп,
Кечээ өтүп кетти арыгым.
Карлык келди башыма,
Көрбөйсүңбү мына бул,
Кайран жаш жетти башыма.
Ойноп күлүп отурсаң,
Ошолоруңа болом ашыга.
Аман бол балам, аман бол,
Кечеде ойноп күлүп жыргагын.
Осмонкулдун үнү деп

Ошо жаш кезинде тыңдагын.
Кайран жаштык кетти деп
Текеберлик кылбагын.
Жаман менен жакшынын,
Бары жогун тыңдагын.
Колуңан келсе балдарым,
Баарынан-баарын чындагын.
Улуу менен кичүүнүн
Бары жогун ылгагың
Ойногула күлгүлө,

Тамаша кылып жырдагын – деп ырын бүтүрөт. Андан соң акындын казак ырчылары менен болгон айтыштарын ырдатып, Калык ырчы менен багырактын тоюнда Кенен, Үмөтаалы менен ырдашканын эскеришет.

Орозбек Кутманалиев атамдын жаттап алып ырдап жүргөн ырларынан өзүнө айтып берейин деп бир эки ооз ырдайт:

Ичимде терме ырымды
Козгогум келди атайын
Өнөрүм бар болгон соң,
Жашырып неге жатайын
Жазсам термем улансын.
Жаштар угуп кубансын.
Көбүнө жагып уккандан
Таап айтса тааныбас,
Табына келген буудансың.
Жоргону минген азамат,
Жолго кантип салбасын.
Жорголугу чын болсо,

Жоругунан жанбасын.
Жаман жорго экен деп,
Жаштар минсе чанбасын.
Жагалданып жүрсүн деп,
Жайы-кышы жем-чөп камдасын.
Чайың жокто үйүңө
Жакын адам барбасын.
Жолоочу болуп жоодурап,
Жолдо жүрсөң алыста,
Атыңды ууру албасын
Өлүм деле чиркин түгөнөт,
Өзгөчө жандын аргасы.

Анда чогулушту көргөндө,
Чоюлбастан жорголойм
Көпчүлүк жакшы көрсүн деп,
Көмөкөйүм оңдолойм.
Барбы мендей ырчы деп,
Башка ырчыны кордобойм.
Өзү унчукпас болгон соң,
Күлүктүн жолун торобойм.
Сыр айтпаган адамды,
Сырымды айтып зорлобойм.
Жаштар угуп кубансын,
Жазсын калем токтобой.
Айтканыңды ким билсин,
Жатып алсаң козголбой
Жаз жадырап чыкканда,
Жарышып сайрайт боз торгой.
Элине келсе эпилде,
Эсиме салат боз торгой.

Жигит болсоң бекем бол,
Чириген талдай бош болбой.
Дүйнөнү жакшы көргөзгөн,
Жарашып тийген күн болот.
Ырчыны жакшы көргөзгөн,
Ырына шайкеш күн болот.
Оозду жакшы көргөзгөн,
Ойдологон тил болот.
Бакты кооз көргөзгөн,
Башына бүткөн күн болот.
Баканды жакшы көргөзгөн,
Башында майлуу сүт болот.
Бычактын көркүн чыгарган.
Булгаары сайма кым болот.
Чоңдордун көркүн чыгарган,
Карагай каккан зым болот.
Карап туруп колдосок,
Карылык кандай жаш кандай?
Басып бара жаткандай,
Аяк кандай баш кандай?
Күлүгүнө карасак,
Көпчүлүк кандай ал кандай
Ысык суук болжолу,
Кыш да кандай, жаз кандай?
Минип алып бастырсаң,
Өгүз кандай, ат кандай.
Өң келбетин карасаң,
Күттүрүп жаткан жумуштун.
Кечиккен кандай, бат кандай.
Бир сен эмес кызыл тил,
Миңдеген сендей ак таңдай.

Өнөрпоздор элде көп,
Угуп көрүп шаттанган.
Көпчүлүк кантип укпасын,
Кулагына жаккандан.
Жаңшайынчы термемди,
Жагар бекен жаштарга ай
Бирчы болуп не керек,
Бирдагандан сүрдөсө.
Брымчылык каралып,
Окуудагы балдарың.
Бирөөнүн жүрсө колунда,
Баланы күтүп не пайда.
Оройду күтүп не керек.
Коңшуң басып келбесе.
Дүйнөнү жыйып не керек.
Жарашып кийим кийбесе,
Калп байлыктан не керек
Кармашканын жеңбесе,
Өйдөсүнүп не керек.
Өз колундан келбесе,
Жакынсынып не керек.
Жамандык башка түшкөндө,
Жардам кылып келбесе,
Жолдошчулук не керек,
Жокчулук түшүп башыңа,
Жонунда турса көрбөсө.
Кошуна болуп не керек,
Курсагыңдын ачында,
Кокон тыйын бербесе.

Анда Тууганбай комузун алып, Осмонкулга ырдап
турган жери:

Балапан кезде билемин,
Бактылуу Осом атамды.
Балдар келдик чогулуп,
Бүгүн бакылдап ойноп жатабы?
Кийгени ичик жакалуу,
Жибектей аппак сакалы.
Жаш кезинде жаркылдап, Осокең
Мингени сар таман жорго такалуу.
Кечээ ойноо бала жашында
Оозунан, болчу эмес эле каталуу,
Салмактуу сөздөн капалуу.
Балапан кезде ой көргөнмүн
Бал сөзүнөн кичине,
Байлап алгам өрнөгүн.
Мындан алты жыл мурун,
Элимде аңгеме куруп бергемин.
Кыдырып барып көрсөткөн,
Осоке Өмүркулдун төрлөрүн
Аны да өзү эстеп турбайбы,
Өзүн мактап акча алгам,
Анткени өнөрүн алып такшалгам.
Анча-мынча балдардан
Үйрөтүп жүрдүң жаштардан.
Артыңан далай жаш балдар,
Таскактарын салышкан.
Таалайлуу кыргыз таанышкан.
Ашыралы, Токтосун,
Эстебестер биригип,
Ала-Тоо кыргыз жеринин,
Сиз менен ар жерине барышкан.
Ошондо ойноп отуруп,

Оозунан сөзүн агызган.
Эми жанатан бери жаштарың
Ээрде отуруп калган кезеги.
Ар жагында Асыкең,
Аны бир туугандай сеземин.
Жанатан бери карата,
Айтып берди көрүнөт.
Байкем Үмөтаалы, Кенендей
Казактар менен айтышкан
Кечээ кайкы тилин чапкандан,
Калкка сөз менен ой жаккадан
Таңдай тили так экен,
Табигат берген бак экен.
Сиз жашырынып жүргөндө,
Калык таалайлуу кыргыз элинде
Какылдап жүргөн чагы экен.
Анча-мынча китептен,
Окудум элежазганын
Жолукканын ошондо
Уксам дейт ата жаштарың.
Эсте калган сөз болсо,
Ата эки ооз сөз менен баштагың — деп
бүтүрөт.

**ШЕКЕРБЕК ШЕРКУЛОВ МЕНЕН
ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ**

АЙТЫШ

Шекербек:

Жарышка бүгүн чабайын,
Жаңыдан чыккан кунансың.
Эптүү сөздөн сүйлөсөң,
Элден алкыш угарсың.
Абайлап турсам өзүңдү,
Абаң Коргоол сыяктуу,
Айтышмакка кумарсың.
Кабыргандан чымчыйын,
Каруу, күчүң чыңалсын.
Карт күрөңдүн күчүнө,
Кайраттансаң чыдаарсың.
Аркы-терки сүйрөсөм,
Аргаңды кандай кылаарсың.
Куушуп ырдай албасаң,
Куйругуң кыпчып жыларсың.

Тууганбай:

Жол көргөзөт деп турсам,
Жоон сүйлөдүң эми эле.
Куйругун кыпчып ит качат,
Кууланып ага теңебе.
Кабырга чымчыганыңды,
Карматкын үйдө жеңеме.
Кармашсам кайдан алдырам,
Каруусу кеткен немеге.
Созуп коюп какшыкты,
Сопу мышык сыяктуу,
Созуласың деги эле.
Карылыкты шылтоолоп,
Камчы үйүрбө төбөмө.
Кара мурут чагың жок,
Кармашууга алың жок.
Качыратсам белиңди,
Кокуйлап качып жөнөбө.

Шекербек:

– Сылык айтпай кебинди,
Сындырам дейсиң белимди.
Карыса бөрү бир койлук,
Кана,
Чыгарайын желиңди.
Апаң менен келсең да,
Азыр табам эбиңди.
Өзөнү Талас кутман жер,
Өнөрпоздор чыккан жер.
Абалтан бери ээлеген,

Атактуулар төрүмдү.
Эшмамбет менен Жеңижок,
Экөө тең биздин Таластан.
Сыртпай менен Мусабай
Сайрап турса жарашкан.
Айдараалы, Аттокур,
Күлдүрүп элди караткан.
Үмөтаалы, Сулайман,
Уккан жерге жарашкан.
Алымкул, Атай ырдаса,
Адамдын черин тараткан.
Алманбет, Сооронбекти сен,
Айтпасам жөнүн билбейсиң.
Балалык кылып Тууганбай,
Баш аламан сүйлөйсүң.
Эстебес, Төлөш инимди,
Эсиңе такыр илбейсиң.
Жарышам десең буларга,
Жарым жолдо жиндейсиң.

Тууганбай:

– Элге, жерге бөлгөндү,
Эси жок кары кеп кылат.
Кагыштырып бир-бирин,
Кагышса экен деп турат.
Элди экиге бөлбөгүн,
Кетмен-Төбө, Таласта,
Ээрдей кайсы чеп турат.
Ээрчишип бирге жүрүшкөн,
Эстебес менен Төлөшкө,

Эрегиштирген шек турат.
Балакет сөзүн кылтыйтып,
Байкатпай Шекем жеп турат.
Эгер бөлмөй бар болсо,
Эзелки сөөгү сиздики.
Эшмамбет акын, биздики.
Жердиги, сөөгү сиздики,
Жеңижок деле биздики.
Торгойдун тилин туураган,
Токтогул чыккан элимден.
Токомдун ыры деңиздин,
Толкунундай көбүргөн.
Дудукту дагы күлдүргөн,
Бекназар чыккан төрүмдөн.
Кош таңдайлуу Коргоолдун,
Кокодон ыры төгүлгөн.
Кулуке, Тейти, Шадыкан,
Куюлган ырга чөмүлгөн.
Кыргызга маалым Жолойдун
Кыякка үнү телинген.
Тушунда ошол залкарлар,
Тулпарлар экен бөлүнгөн.
Куушуп кетти кайрандар,
Кутула албай өлүмдөн.
Карылыгын билбесе,
Кадыры менен жүрбөсө.
Кары-жаштын көзүнчө,
Кайдагыны сүйлөсө.
Калжандаган чалдарды,
Кайыштай кылып ийлесе.

Шекербек:

– Чычымдан чыккан кепти көр,
Чымырабас бетти көр.
Тек койгонду түшүнбөй,
Теңтуш болуп кеттиңер.
Өрөпкүгөн көйрөңдү,
«Өйдө кет» – деген көптүрөр.
Калган күчкө салайын,
Кара жинин кагайын.
Кара келтек сөз менен,
Карсылдатып сабайын.
Алдыма салып айдайын,
Азуума салып чайнайын.
Ботодой сабап айдайын,
Келин-кыздын көзүнчө,
Келиштирип жайлайын.
Жактырып алган жарың жок,
Жатайын десең тамың жок.
Колтуктап жүргөн жарың жок,
Коноюн десең тамың жок.
Тандап алган гүлүң жок,
Талаадан барсаң үйүң жок.
Асыласың карыга,
Ата көргөн түрүң жок.

Тууганбай:

– Тикенектей сөзүңүз,
Тийиштиңиз өзүңүз.
Сайып койсо беziңе,
Сайгактаган кезиңиз.
Болжошконум жогунан,

Бойдок жүргөн убагым.
Боз бала кез курагым,
Ойноп жүргөн убагым.
Көмөгүңдү тийгизип,
Көп аял көргөн карысың.
Мага тийчү немени,
Көрүп өзүң сынагын.
Эминени ырдайсың,
Эми кандай планың?!

Шекербек:

– Жанатан бери, кунаным,
Жай мааниңди сынадым.
Орой-чарай болсо да,
Оюмду туура уладың.
Каяша айтып өзүмө,
Кадимкидей сынадың.
Чычым алып кетпесе,
Чыңырган ырчы болосуң.
Өлүм алып кетпесе,
Өкүргөн ырчы болосуң.
Айтышкандын бир тобун,
Аман болсоң согосуң.

Тууганбай:

– Баш оорудан сактаса,
Бакырган ырчы боломбу?
Ич өткөктөн сактаса,
Кашынган ырчы боломбу?
Төш оорудан сактаса,
Убадаман тайбастан,

Бек туруп ырчы боломбу?
Көз оорудан сактаса,
Сиздей көк мурут ырчы боломбу?
Эркеледим өзүңө,
Ээрчидим айткан сөзүңө.
Артынан өнөр үйрөнүп,
Ала жүр, Шеке, эсиңе.
Тамаша айткан сөзүмдүн,
Таарынат элең несине.

АБДРАШИТ МЕНЕН ЖОЛУГУШУУ

Абдрашит агайды 1947-жылы кичине кезимде бир көргөм. Ошондон кийин ал кишинин элес-турпаты менин оюмда дайыма сакталып жүрчү. Ошондон кийин Адамкалый, Саякбай, Ыбырай, Абдрашит (калганы эсимде жок) болушуп, айылга концерт коюп келишти. Саякбай «Манасты» көпкө айтты. Адамкалый темир комуз кагып, кыяк менен частушка сыяктуу ырларын ырдады. Күзгө жуук болуу керек эле. Ошол кезде Кетмен-Төбөдө катуу жер титирөө болуп, Жаналиев, Осмоналиев деген мугалимдер камыштан кепе тургузуп, жертөлө курушкан. Жертөлөдөн чыгып ырдап жатышты. Абдрашит, агайды эл кайра-кайра ырдатышкан.

«Он алтынчы жылында,

Энеден түштүм туулуп.

Алты айдан кийин калыпмын

Айнектей көзүм жумулуп – деген мазмунда көпкө ырдаган.

Мен эс тартып калганда Жалал-Абад театрында иштедим. Абдрашитти дагы көрсөм деп дегдеп жүргөн

кезимде, радионун кызматкери Турсун Уралиев алып барып кезиктирди. Ошондо саламдашып турган кезим:

– Касиеттүү заманым,
Кадырлаган адамым.
Кош көмөкөй, шекер тил,
Керегиме жарадың.
Карааныңды көрүүнү,
Канча жолу самадым.
Өзүн көрүп олтурам,
Акын Абыш аганын,
Радио аркылуу
Угулчу эле кабарың.
Саламын алик алыңыз,
Сабакташ мендей баланын.
Ыр куюлтуп тилиңиз,
Угулду бийик үнүңүз.
Саламдашып олтурган,
Мен, Тууганбай иниңиз.
Ак ниеттүү эл менен
Саламат соо жүрүңүз.
Түбөлүккө өчпөгөн,
Компартия күнүбүз.
Эл-жерим бар сүрөттөй,
Суусу тунук мүрөктөй.
Эми айтайын билиңиз,
Кыздары сулуу чүрөктөй.
Эмгектенип жарыштан,
Эрлери чыккан сүрөтпөй.
Кетмен-Төбө биздин жер,
Баяндайын тим өтпөй.

Пейили жакшы эли бар,
Берекелүү жерим ал.
Шамшыкал тоосу агарып,
Боорунда туздун кени бар.
Керилип жаткан керме тоо,
Кен чыкчу далай жери бар.
Ошол жерге ылайык,
Өзгөчө шайыр эли бар.
Ырыскылуу журтумдун,
Жакында бүтчү көлү бар.
Абалтан бери кутман жер,
Азапты теңдик уккан жер.
Акындардан атактуу
Алп Токтогул чыккан жер.
Комузчудан ырчы көп,
Өнөрпоздук ыккан жер.
Кетмен-Төбө мекеним,
Козгоп айтып кетемин.
Комуз алып үйрөндүм,
Коргоол акын жетегин.
Сакалы түшүп белине,
Сайраган тынбай элине.
Тоо жаңырып турчу экен,
Оозунан чыккан желине.
Эшмамбет ашкан ырчы экен,
Жез таңдай жетпес чегине.
«Торгоюм Током кетти», – деп,
Томсоруп ырдап калган дейт.
Токомду топтон белүүдө,
Кара сакал жайкалтып,
Калың элди чайпалтып,

Таалай берген заманда
Таңшып турса эмине?!
Эшмамбет ырчы жердеген,
Үч-Терек болот турагым.
Азыр артисттер менен аралап,
Ар жерде концерт курамын.
Кыйналам таппай кээ жерде,
Кызыктуу сөздүн кыябын.
Кылдай да арман жок эле,
Кыргызга жакса кыялым.
Таптасаң мендей балаңы,
Тобума кызмат кыламын.
Көмөкөйдү жошултуп,
Көпкө далай сайрадың.
Көрдүм түштүк аймагын,
Көркөм нечен жайларын.
Аймагын Оштун карасам,
Ар жерде эмгек арашан.
Темир ат минип пахтаны
Терген чыкты Түштүктөн.
Гектарга элүү центнер
Берген чыкты Түштүктөн.
Төрт түлүгү бай Түштүк,
Төп келишкен шай Түштүк.
Шахта, пахта, эгинге
Берекелүү жай Түштүк.
Сапар кайрып барганча
Сагынтасың ай, Түштүк.
Тамекиси Таластын
Тай-тай болуп таңылган.
Чирик устун тамдар жок,

Чатырлуу үйлөр салынган.
Айтканчалык жер экен,
Аяк-башы жайылган.
Далай сонун иш көрдүк,
Даңктуу Талас айылдан.
Ысык-Көл жатат мөлтүрөп,
Ырысын төгүп көрчү деп.
Эки эли тилге айткын деп,
Эмгегин берди энчилеп.
Кочкордун өттүм чегинен,
Долондун аштым белинен.
Карт Тянь-Шань чалкайып,
Орунду берди төрүнөн.
Чабандары так экен,
Чыгаша жок төлүнөн.
Ак-Сай, Нарын, Ат-Башы,
Асты кетпес көөнүмөн.
Ак пейилдүү мейман дос,
Айланайын элиңен.
Абыке, укчу оюмду,
Айтайынчы эми мен.
Тайлар менен жарышам,
Талашып жолду аралаш.
Жарым жолго келгенче,
Жакшы эле келем чамалаш.
Оң жол турса тетири
Оодарып кетет чала баш.
Ыр менен бермет тизүүгө
Ырчысың, ата, каралаш.
Нускаңыздан жукса экен,
Жорго сөзүм чыкса экен.

Акындыгың жукса экен,
Анык сөздөр чыкса экен.
Акын болуп кыргызга,
Айткан сөзүм укса экен.
Тамак даамы тузда экен,
Учкул көркү кушта экен
Убагында талантым,
Учкул куштай учса экен.
Жетелеген талантты
Жетик айткан нуска экен.
Шакиртиңиз болоюн,
Абам кандай уста экен?
Окубай, көрбөй китепти,
Жазган абам эсен бол.
Ою менен лирика
Казган абам эсен бол.
Көкүрөгү уюган,
Дастан абам эсен бол.
Жаңылыкка кызыгып,
Шашкан абам эсен бол.
Соо болушуп кырсыктан,
Сапарлуу болсун жылыңыз.
Ракетадай заркырап,
Ыраакка кетсин ырыңыз.
Түбөлүк өлбөс ыр жазып,
Түгөнгүс жашка чыгыңыз.
Кут болсун турган үйүңүз,
Кубанып өмүр сүрүңүз.
Бактыңызга тилектеш
Баарыбызда сүйүнүч – деп ырдап токто-
дум. Мен ырдап жаткан учурда башын бир жакка

кыйшайткан калыбында, таягы менен улам үстөлдү такылдатып олтурду.

– Ырчыга ыр менен жооп оңой берилет эмеспи, – деп менин комузумду колуна алып, кош добуш коңгуроо үнгө салып, Абыкемдин баштап турганы:

– Каза шумкар ителги,
Кайруусу жетсе каз алат.
Алабарман айдакчы,
Бөрк ал десе, баш алат.
Кайрымдуу болсо балдары
Карыган адам жашарат.
Апыртмалуу кээ акын,
Адептүү сөздөн такалат.
Күлдүрөм деп чымчысаң,
Көңүлүнө дат алат.
Агайым деп кастарлап,
Арнап айтты саламын.
Улуудан нуска алсам деп,
Умтулганын карагын.
Акындык деген өнөрдүн –
Эң татаалы, карагым.
Антсе дагы тобокел,
Анын, кыйынына жарагын.
Үлгү алууда талабың,
Жугаар бекен сабагым.
Колуң шилтеп сен ким деп,
Дүйнөдө гений менмин деп,
Улуунун сөзүн ылгабай,
Урмат кылып сыйлабай...
Кээ бир азыр жаш акын,

Кептин бузат далайын.
Чоң акындарды көргөндө,
Чоочулагам калтырап.
Басынып, сүрдөп сөз таппай
Маңдайдан терим тамчылап.
Эки-үч ооз ыр менен,
Эсендешкем калтырап,
Уятыңды чыгарбайт,
Чоң акындын жолу кең.
Алып жүрүп үйрөттү,
Алымкул, Осом экөө тең.
Жардамы тийген акынды,
Жанымдай сыйлайм ардактап.
Эмне деп коёр экен деп,
Дагы эле корком калдактап.
Күчкө толуп калдым деп,
Күлкү болор кармашсак.
Устатым деп сыйлабай,
Уят болор жармашсак.
«Арыксың» десе жүдөбө,
Өтүнүп сенден суарым,
Өзүңдү өзүң сүрөбө.
Куштай учкул «канатты»
Курчутпас ташка бүлөбө.
Басмырт жүр иним ар убак,
Мактанууну тилебе.
Орунсуз жерден бирөөнү,
Отту карай шилтебе.
Ак адил экен мүнөзү,
Адилет экен күрөшү.
Токтоолугун билгизет,

Токомдун болгон сүрөтү.
Өзүң айтып кеткендей,
Сайраптыр кыргыз элине.
Сакалы түшүп белине,
Уккандар эрип кетчү экен
Укмуштуу залкар кебине.
Эшмамбеттин элдеши,
Токтогулдун жердеши.
Кол тартпас акын болупсуң,
Коргоолдун жугуп термеси.
Эшмамбеттин урпагы,
Токтогулдун тукуму,
Илгертен Кетмен-Төбөдө
Ырчылардын тутуму.
Айтып өттүң сүрөттөп,
Ак Шамшыкал тузунду.
Кичинеден ырдап көн,
Кебиңдин жок бузугу.
Аралапсың Түштүктүн
Ак пахталуу аймагын.
Даана көрүп Таластан
Тамекини танганын.
Чымчылашып кыз менен,
Чылым чегип канганың.
Айтпасаң да сырыңды,
Сезип турам ал жагын.
Суусатпастан басып кой,
Сураган элдин «жаңжалын».
Аларга ырдап берүүгө,
Бир ырыңды камдагын.
Эки көздөй сеземин,

Элдин эске алганын.
Эл оозунда аталсам,
Эминде арманым.
Аябай таң калыпсың,
Ак-Сай, Арпа, Нарынга.
Оюнга шок кыз-келин,
Олтурса керек жаныңда.
Кызыткан окшойт малчылар,
Кымызын берип таңыңда.
Билимиң бар баласың,
Бир сөзүмдү байымда.
Кезеги келди айтайын,
Кек сактабай карынга.
Оюн коюп бардыңбы,
Сарезен Чүй айылга?
Кыялыңа толдубу,
Кыдырып жүргөн чагыңда?
Жер соорусу кенен Чүй.
Жердеп өскөн мекеним.
Кара-Балта, Чоң-Кемин
Көргөндүрсүң неченин.
Дасторкондо отуруп,
Таткандырсың шекерин.
Көрсөң да Чүйдү айтпаган,
Көрчү көңүлүңдүн бекемин.
Абийирдүү болсоң жашыңда,
Ар кимдин түшөт назары.
Маң кылбасын башыңды
Махабаттын шапары.
Курдаш алып, үй күтүп,
Кубанттыңбы апаңы?

Болбойт андай мага деп,
Бойдоксуңбу атайы?
Азиз болгон көзүмдү,
Акындыктан төлөдүм.
Ак, карасын турмуштун,
Акыл менен көрөмүн.
Комуз жана калемим,
Кошо жүргөн өнөгүм.
Көңүлүмдү сергиткен,
Компартия жөлөгүм.
Эл күлсүн деп жөн эле,
Эркелеттим, бөбөгүм.
Көрүнүктүү болсо деп,
Көңүлүмдү бөлөмүн.
Жайлуу күнү абаңа
Жакшы келдиң, Тууганбай.
Эбегейсиз кубандым,
Энем эркек туугандай.
Коргоол менен Токтогул,
Кошо келип тургандай.
Дасыгып калган экенсиң,
Таасын күлүк буудандай.
Күлкү-оюнга кызыгып,
Күнүмдүккө караба.
Беделдүү акын болушка,
Белсенип иштеп, сабала.
Эркиң барда умтулуп,
Изденүүдөн тажаба.
Улана берсин жосунуң,
Узара берсин кошунуң.
Тартынбай жардам берүүчү,

Талапкердин досумун.
Турмушту терең үйрөнүп,
Китепти арбын окугун.
Окубастын билээрсиң,
Көкүрөгүнүн сокурун.
Сайрасын деп тил берди,
Жашарсын деп күн берди.
Бул бакытты сурасам,
Партия бербей ким берди?!

ТУУГАНБАЙ МЕНЕН ТОКТОСУН

Токтосунду биринчи жолу 1954-жылы күзүндө Дзержинский көчөсүндөгү эски филармонияда, концерттен көрдүм. Эстебес менен эки колхоз тууралуу айтышкан. Экинчи кезегинде Кулболдуев Бейшеналы, Ормонбек Асанов үчөө «Чайкама», «Миң Ботойду» чертишти.

Бетме-бет 1957-жылы Жалал-Абад облустук драма театрында иштеп жүргөнүмдө тааныштым. Эстебес экөө театрдын короосунда турган экен, Амантай Ниязалиев режиссёр эле, андан суранып чыгып:

– Акелер, таанышып алалы, жамактап ырдайм, атым-Тууганбай, – десем, Токтосун:

– Тууганбай болсоң аябай жакшы экенсиң, сен жергиликтүү эмессиңби, концерттин афишаларын шаарга-жакшылап жабыштырып чык, анан таң атканча жакшылап тааныша беребиз, – деди.

Эртеси концерттен кийин Токтосунду, Эстебести, Төлөштү театрдын эң белдүү, кадырлуу адамы, Кыргыз ССРинин эмгек сиңирген артисти Жумалы Сыйдалиев үйүнө мейманга чакырды. Эстебес Райкандын «Жинди суусун» биринчи ырдап барган, отурушта дагы ырдатык, Жумалы:

– Токтосун иним, менин бир жарты жетимим бар, өзү кетмен төбөлүк, жамактап ырдап жүрөт, ушул тайымды бир сынап кетпейсиңерби?

Токтосун барбалактаган неме экен. – И, кана ырдап көрчү? – деп комузун сунду.

Тууганбай:

Жашымдан ырдап баштадым,
Жамактап сөздү аштадым.
Токо,
Өзүңүз берген кагазды
Тыягы,
Өзгөнгө чейин чаптадым.
Өзөгүмө суу түшүп,
Өлүп кала жаздадым.
Өзүңүзгө келүүгө,
Өлө-тала шашкамын.
Өнөрү менен азгырбайт,
Эстебес,
Экөөңөрдөн башканын.
Өнөрүңөрдү алайын,
Өзүңөрдөн артканын.
Ортоңордо жүрөйүн,
Оймоктой тилди бүлөйүн
Ону кем отуз жаштамын.

Эстебес: – Эмне дейт, – деди эле,

Токтосун: – Жыйырмада турбайбы, – деди.

Төлөш Турдалиев келгенден бери эле төркү бурч жакта жамбаштап жатат, ага да тийише кеттим.

– Төрдөгү Төлөш акенин,
Түшүнбөдүм жатканын.
Эмгиче тура албайсың,
Эсенби эки капталың?!

– Төрдөгү жолборско улагадагы күчүктүн үргөнүн
көрсөң, – дейт Төлөш.

Комузду Током алды:

– Таанышымдай чунагым,
Тайым эмес, кунаным.
Жүрө, жүрө байкасам,
Жүгүрчүдөй сыягың.
Жулундаган жубарымбек,
Жуурулушса биз менен,
Жүрүш-туруш кыялың,
Жылдыз мисал жайнаган.
Жыйырма деген курагың,
Түшүнгөн менен сөзүңө,
Түшүнө албай өзүңө,
Түпөйүл ойдо турамын.
Кош сөздүүнү жактырбайм,
Кошоматка чыланган
Өзгөлөрдү унутуп,
Өзү жашап кубанган.
Барпы, Коргоол акындан
Бала кезде дуба алгам.
Кара жаак Калыктын
Канатында сыналгам.
Адал иштеп, ак жүрсөң,
Агаң болوم кубанган.

Элпек тили жүгүрүк
Эстебесим жөлөгүм.
Жанымдагы Тууганбай,
Жаңы тапкан бөбөгүм.
Өнөр, ырды эңсесең,
Өзүм менен жөнөгүн.
Керек болсо өнөрдүн,
Кечиремин тереңин.
Ал-чамаңча ырчы бол,
Биринчи,
Адам болгун дегеним,
Алымкул, Калык, Осмонкул.
Аттары ырда бир саптай,
Алар да бизди өстүрдү,
Ашыра сүйлөп, сынтакпай.
Акынды издеп жүрөмүн,
Артыман жетчү бурчатпай.
Кебиңди түзөп беремин,
Керексиз жерге чуркатпай.
Жалпыга чыккын биз менен,
Жалал-Абад шаарга тынч жатпай.
Антпесе калып каласың,
Алыска жетпес курч аттай – деп насаа-

тын айтты.

Током менен сахнада, олтуруш, мааракелерде көп эле айтышып ырдап жүрдүм.

1972-жылы февраль айында Чүй районундагы Бурана колхозунун башкармасы Сүйөркул Абдрахманов менин бригадамдагы артисттерди чакырып, колхоздун отчёттук жыйналышына концерт койдурду. Токтосун экөөбүзгө чарбанын алдыңкы адамдарынын тизмесин

беришти, тизмедеги адамдарды бөлүп алдык. Тизменин ичинде Апал деген ат бар экен.

– Апал бу эркектин атыбы же аялдын атыбы? – деп сурап калды Токтосун.

– Билбейм, эркек эле го, – деп билмексен болуп койдум. Негизи Апал, Үпөл деген аттар кыздарга коюлат да. Током бир четинен мактап атат:

– Ачылган кызыл гүлүм бар, Апал деген иним бар дегенде эле зал дуу дей түштү, күлүп атышат, Током энги-деңги боло түшүп, элеңдеп калды.

Сүйөркул тез-тез кат жазып мага сунду, окусам «Апал пенсионерка кемпир, курдаштарын уюштуруп кызылча багат», – деп жазыптыр. Мен Токомо:

– Иним дейсиң Апалды, пенсионерка апанды. Болжобой туура ырдасаң, Болмоксуң Током чапандуу. Оюнчук кылбай туура айткын Отурат кемпир, сакалдуу, – десем.

Током:

Кемпирдин болсо сакалы,

Айрый албай калыпсың,

Атаң менен апанды.

Сүйөркул жазып бергенсиң,

Тууганбай алып келгенсиң,

Мени жаңылтыш үчүн атайы.

Момунча элдин көзүнчө

Мойнуңа ал кылган катаңы.

Мени,

Тамашага айлантпа,

Болбосо, таанытып коём атаңы, – деп,

кутулуп кетти.

ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ

АШЫРААЛЫ МЕНЕН ЫРДАШУУ

Мен Жалал-Абад театрына 1956-жылы кирип, иштеп калдым. Бөкөш Каракеев деген артист: «Ашыраалы деген акын бар, ошону көрсөң, таалимин алсаң жакшы болот эле, жакында эле биздин театрдан кетип калды» – деди. Ашыкем 1958-жылы Нарын театрынын артисттери менен келип калды. Жалал-Абаддагы атактуу артист Жумаалы Сейдалиевдин үйүндө олтуруптур. Ашыкенин жанындагы Аман Жусупбеков дегени куудул, тамашакөй неме экен «Суусамырда тамашасын» айтып баарыбызды кубантты. Менден улуураак Кади, Алтымыш деген ырчылар болуп чогуу барганбыз.

Ашыраалы:

– Жүргөн жерим Жайылган,
Жүгүрө чыккам тайымдан.
Оймоктой кезде үлгү алгам,
Осмонкул аттуу шайырдан.
Артисттик кызмат аткарып,
Аттанып келдим Нарындан.

Алмадай бала чагымдан,
Ак калпак элге таанылгам, – деп, кыр
көрсөтүп, жакшы ырдады. Адегенде Кади, анан Алты-
мыш ырдап, мага да кезек тийди. Мен дагы саламда-
шып ырдадым:

Бир борбор кармап тайманбай,
Бир жерде туруп жай албай.
Көп жерге барып иштепсиң,
Агай, Көп эрге тийген аялдай – деп койдум.

Ашыкем дароо эле: «Жумаке, ушунусу жакты» –
деп ийди, Сейдалиевге. Ошентип таанышып калдык.
Кийин көп өтпөй эле Ашыкем Жалал-Абад театрына
келип, иштеп калды. Концерттерде мени жанына алып
чыгып, айтышка машыктырып жүрдү.

1959-жылы февраль айында Жаңы-Жол, азыркы
Аксы районундагы Кызыл-Жар деген жеринде малчы-
лардын тоюнда ырдап атат элек, ошол кездеги Ульянов
атындагы колхоздун райиси Темиркул Мавлянов аке
мурунку жылы артисттерге жакшы көңүл бөлбөй кой-
гон экен.

Ашыкем:

– Кызыл-Жарга өткөн жыл,
Кыйла артисттер келгенбиз.
Сыйын көргөн кыргыздын
Сыйга жакын элденбиз.
Анда, Темиркул аке сыйлаган,
Катып барып кешиктен,
Катындарга бергенбиз.

Жакшыңды да, жаманды,
Жашырбай айтат акындар.
Акын Ашыраалымын,
Ачык айтар акым бар.
Темикем, төө союп сыйлаган,
Ошондон жеп алышып,
Он эки айдан бери карай,
Тууй албай жүрөт катындар.

Каткырган «аскийа» күлкү жаңырды залдан. Көрсө ошол кездеги чарба жетекчилери бир-бирине «кличка» ат коюшуп, катуу тамашалашчу экен. Темиркул акенин «кличка» аты «төө» имиш. 1961-жылдан кийин Ашыкем экөөбүз филармонияда бирге иштеп калдык, бир топ айтыштарды жараттык. Телерадиодон аткарылып жүрөт. Бири-жарымын эске сала кетейин.

Мен 1978-жылдан 1989-жылга чейин К. Орозов атындагы оркестрде иштедим. 1985-жылы Украина жергесин бир ай бою кыдырып, Киевин баш кылып, чоң шаарларын аралап концерт коюп калдык. Биз ал жактан келгенден кийин спорт сарайында концерт берип калдык. Ашыкем кызыла гүлгүн баркыттан форма чапан кийип алыптыр.

Мен:

– Ырчы, акын Ашыкем жашагын,
Ыр менен доклад жасагын.
Жок болгон менен сакалың,
Жогорку жашты жашадың.
Бирок,
«Жаштарга жаксам экен»-деп,
Жанталашканыңа капамын.

«Концертке кооз чыгам» деп,
Кадырың салып атайын.
Кулпунтуп кийип келипсиң,
Кудагыйыңдын чапанын.

Ашыраалы:

– Түпкүлүк жагын оюңдун
Түшүнүп эле жатамын.
Чала кайым шашма иним,
Чапандан баштайт «чатагын».
Форманы тиккен бычмачы,
Кызылдан тигип коюптур,
Жоктугунан матанын.
Бергенин алдым «кий» деген,
Бекитип кайда катамын.
Сен жыргап чоң шаар жактарда,
Кам көрүп жанды бакканга.
Аралап жүрүп ырдадык,
Анархай менен Аксайда.
Титиреп үшүп турсак да,
Тизеден батып ак карга.
Короодо концерт бергенбиз,
Жанбакты сендей иничек,
Ленинград, Киевдин,
Конок үйүндө жатканда.

Мен:

– Мен «жыргап» чоң шаар жактарда,
Мейман үйүндө жатканда.
Аязы бетти жалаган,
Анархай менен Аксайда.

Аянбай ырдап келипсиң,
Ал жакта малды бакканга.
«Жарашып калдым» деп коёт,
Жаш балдар менен басканга.
Олтурсаң кантет жөн эле,
Оозуңду шыкап наспайга.
Кыдырып ырдап малчыга,
Кыйнадым «дейсиң» мен эчен.
Кыйындык көргөн түрүң жок,
Кышта эле жүрдүм дебесең.
Ачканын өңүн көрсөтпөйт,
Алдагы турган кебетең.

Ашыкем:

– Эчкиден жука жалакай,
Эң эле жеңил мүнөзүң.
Мен кыйналсам сен ага,
Мынча эмне эле күйөсүң.
Тыйталактап болбоско,
Тыбырчылап ийесиң– деп, анан адат бо-
юнча өкмөт кандай көңүл бөлгөнүн, автолавка эмне бер-
генин, артист байкуштар эптеп чай-пай алып келге-
нин, врачтардын барганын, тиш жулуп, укол салганын,
кыскасы малчылардын майрамын айтып, аягын ошо-
лорго кам көргөн Компартия жашасын деп бүтүрдү.

Эми аялдардын майрамына карата айтышканыбыз-
ды тартуулайын:

Мен:

– Жашыңдан чыгып талпына,
Жайылттың ырды калкыңа.

Жалындуу күйгөн, сүйгөндү,
Жаңшачу элең жан чыга.
Кыярган чакты ойлонуп,
Кылчайсаң кантет артыңа?
Кебимди кандай ойлойсуң,
Кээ бирде айтсам болбойсуң.
Келиндер жакка малаңдап,
Кебиңди айтып жалаңдап,
«Кесибиңди» койбойсуң.
Көркөмүң эски дарактай,
Көөнүнө азыр толбойсуң.
Бир чети түшүн жеңеме,
Билинип калсаң, оңбойсуң.
Коркутуп атат дебегин,
Колуна түшсөң, шорлойсуң.

Ашыраалы:

– Сүйлөйсүң иним кызыкты,
Сүйкөнүп туруш кызыкпы.
Чекчеңдеп мага асылба,
Чекеңде тырыш, сызыкпы?!
Жаштык кез калды камалып,
Жалынсак кайдан табалык.
Күн өткөн сайын чачыңдын
Күмүшү чыгат агарып.
Карылык келет акыры,
Калган соң адам жаралып.
Байкасаң боло, Тууганбай,
Башыңда чачтан тал алып.
Сүрүлөт өмүр токтобой,
Сүйлөгөн сөзүм агалык.

Жалганды иним жайнатпа,
Жаштарга кайдан жагалык.
Кеп салып келин-кесекке,
Жаландап жүргөн жерим жок.
Айбыгып коркуп жеңенден,
Алаңдап жүргөн жерим жок.
Көбүрөөк басып сенчилеп,
«Шамалдап» жүргөн жерим жок.
– Эсептеп чачтын актарын,
Элге айтып кирдиң кабарлап.
Ээсинен эмес турбайбы,
Эртеби, кечпи агармак.
Койбоймун ырас таң калбай,
Кээ бирде чачың ар кандай.
Кабыл ал айткан сөзүмдү,
Карысың десем, арданбай.
Бир топко чачың карарат,
Бир күнү кайра агарат.
Байкасам анын эртеси,
Баштагыдан караак.
Жаптырып коюп жүрсүң го,
Жалтырак майдан «малалап».
Карайтмак түгүл чаарайткын,
Калкыңда жүргүн саламат.

Ашыраалы:

– Жашыңдан билем жөнүңдү,
Жылдырба «чоңко» кебиңди.
Чакчайып көрө калдыңбы,
«Чаарсын» деп айтып өңүмдү.
Өзүңдү билбейт экенсиң,

Өң жактан бир аз жөнүңдү.
Субагай тартып кебетең,
Окшотуп турат келинди.
Эгер сен келин болгондо,
Экестүү кылып эринди,
Жалактап ойноок болмоксуң,
Жадатып жүргөн жериңди.
Эсиң жок жеңил оюнпос,
Эркектер басмак төрүңдү.
«Уруулу журтка кеп кылды,
Уятсыз неме экен» деп.
Какшанып сүйлөп жаны ачып,
Кайын энең турмак чепендеп.
Кордукту салып эриңе,
Коркутуп кайра «кетем» деп.
Коңшуну бүтүн чакырып,
«Кой» десе болбой бакырып.
Апалап ыйлап балдарың,
Апырык менен сапырык.
Уңулдап ыйлап басылбай,
Уктабай таңды атырып.
Күнөкөр кылып алмаксың,
Күйөөңдүн шорун катырып.

Мен:

– «Аял» деп эркек башымды,
Ашкемин чыры ашынды.
Ал эми мисал сизди да,
Аял деп атап затыңды,
Аныктап элдин астында,
«Ашыркүл» койсок атыңды.

Элп этек аял болмоксуң,
Эки айда бир жууп чачыңды.
Кокочтой болуп дамбалың,
Кол менен кашып чатыңды.
Эткелдик жагың ылайдай,
Эңкейип бутуң жууй албай...
«Кичине жышып койчу» деп,
Мачалка менен самыңды,
Күйөөңө сунуп уялбай.
Кокустан түшсө ваннага,
Кокуйлап жатмак чыга албай.
Байкасам дагы толмоксуң,
«Балпагай» атка конмоксуң.
Он бешке жакын баланы,
Онтобой тууп коймоксуң.
Күйөөң болмок тыртагай,
Күнүгө ийлеп соймоксуң.
Карабай кийим жакага,
Какачтай баары батала.
«Аялдын анык алды» – деп,
Айылың кылмак шакаба.
Айылчылап балпылдап,
Ар кайсы үйдө заңкылдап
Кирзевой деген өтүктүн,
Кененин кийип шалпылдай.
Көргөнүн айтып олтурмак,
Көрүнгөн үйдө жаркылдап.
Ырдаса үнү эркектей,
Ырчы да болмок таркылдап.
Арааны күндө ачылып,
Ар үйдө таңды атырып,

«Эки ооз сөз эле айтам» деп,
Эркекти көрсө асылып.
Турган жерден аларды,
Туш-туш жакка качырып.
Таркылдап эрин чакырып,
Таңга маал келмек бакырып.

Ашыраалы:

– Абдынын ырчы баласы,
А дегенде күзгүдөн,
Аныктап өзүңдү карачы.
Аялга окшош өңүң бар,
Аз жерден эркек болупсуң,
Аябай болом нааразы.
Амири менен алланын,
Аял болбой калганың.
Артынан жүрмөк ээрчитип,
Аңги мүнөз, алкы бош,
Айылдын көпкөн балдарын.
Бойдокторун азгырып,
Боз балдарды жазгырып,
Алып жатып алмаксың,
Арак берип мас кылып.
Сенде кайдан эр болсун,
Шаарга келсең «кызмын» деп.
Кыштакка барсаң кайрадан,
«Зордоп алып кетишти,
Зорго качып чыктым» – деп.
Айыл, шаарды чаңытып,
Акчалууну туткактап,
Артынан калбай бучкактап,
Акесин жүрмөк таанытып.

Мен:

– Мен, атасын жүрсөм таанытып,
Сен, андан бетер чаңытып.
Көп ичкен аял болмоксуң,
Көрүнгөнгө жабышып.
Кубалап калбай артынан,
Кур жалак калып баарысынан.
Энеден баштап сөгүнүп,
Эркектен жаман шалпыган.
«Кой» десе болбой кутуруп,
Колуңду кезеп жутунуп.
Ар кимди беттеп арылдап,
Аялдык кутту учуруп.
Кубатың кеткен маалыңда,
Куланып жатып калмаксың,
«Куюшканыңды» шыпырып.
Жоон аял болмоксуң,
Жолго таштап кеталбай.
Көтөрүм эриң тыртайган,
Көтөрүп үйгө жеталбай.
Көп киши турмак жаныңдан,
Көздөрүн жуумп өтө албай.

Ашыраалы:

Тууганбай болбой жалганда,
Турганбү болуп калганда.
Көчөнүн кызы болмоксуң,
«Кекбөрү» болуп балдарга.
Тажатып бүтүп аларды,
Тап коймок анан чалдарга.
«Бул жерде турсам бекер – деп,

Билинип калат экен – деп,
Эн жайкын ойноп күлгөнгө,
Эл билбес жакка кетем» – деп.
Бир эрден чыгып Баткенден,
Бир эрден чыгып Ташкенден.
Орто Азияны бүтүрүп,
«Ошондой» издеп башка элден.
Оруска тийип орондоп,
Чукчага тийип чунаңдап.
Жакутка тийип жалаңдап,
Монголоого тийип малаңдап.
«Ал жагың суук экен деп,
Африкага кетем» – деп.
Эптеп таап тийип... карасын...
«Элиме кайра жетем» – деп,
Ээрчитип келмек ал жактан,
Эринин кара баласын.
Анан дагы соо жүрбөй,
Сойкуларга кошулуп.
Ар кайсы мейманкананын,
Алдында жүрмөк созулуп.
Күндөн, күнгө далактап,
«Гүлдөтүп жаштык базарын»
Далайга оору жугузуп,
Далайдын берип азабын.
Салпактап жүрүп акыры,
«Спидден» болмок ажалың.
Ажылдай берет экенсиң,
Айтышпайм!
Сенден тажадым.

ЭРГИП ТУРГАН ЧАГЫБЫЗ

Ашыраалы:

Эргип турган чагыбыз,
Элүүгө толгон маалыбыз.

Тууганбай:

Толкуп турган чагыбыз,
Той берип жаткан маалыбыз.

Ашыраалы:

Салтанаттуу шаарыбыз,
Сахнабыз, залыбыз.

Тууганбай:

Ата Ленин жараткан,
Ала-Тоодой багыбыз.

Ашыраалы:

Акындык жолго баштаган,
Аксакалдар атабыз.

Тууганбай:

Улуулардын өрнөгүн,
Улап келе жатабыз.

Ашыраалы:

Канча ыр, күү артынан,
Кара жанды карч уруп.

Тууганбай:

Барчуу жакка жөнөйбүз,
Балдарды үйгө калтырып.

Ашыраалы:

Акындардын милдети,
Алдыңкысын мактайбыз.

Тууганбай:

Жалкоолорун, начарын,
Жалын сөзгө кактайбыз.

Ашыраалы:

Жалындуу жашоо кезеги,
Жаман жолго баспайбыз.

Тууганбай:

Кайра куруу кезеги,
Кадыр – баркты сактайбыз.

Ашыраалы:

Эл эрмеги аталдык,
Эл көңүлүн шаттайбыз.

Тууганбай:

Үч-төрт айлап кыдырып,
Үй жакка көп шашпайбыз.

Ашыраалы:

Аалам кезип артисттер,
Ар өлкөгө каттайбыз.

Тууганбай:

Доорубуздун максаты,
Досчулукту даңктайбыз.

Ашыраалы:

Ой-максаты дили бар,
Он беш союз бир тууган.

Тууганбай:

Салтанатка айланып,
Союздун көп журтунан.

Ашыраалы:

Таанымалдар келишти,
Талаштары курчуган.

Тууганбай:

Кошулушуп ар түркүн.
Композитор, ырчыдан.

Ашыраалы:

Куттук айтып ырдайлы,
Коноктор келген ар жерден.

Тууганбай:

Меймандар келди казактан,
Миллиарддан пул берген.

Ашыраалы:

Санаалаш эл биз менен,
Салты, тили пар келген.

Тууганбай:

Кыйышпас эл казактар,
Кыргыз десе жан берген.

Ашыраалы:

Байлыгы толо жеринде,
Пахтасы тоого барабар.

Тууганбай:

Айчүрөктүн төркүнү,
Өзбектен келди тагалар.

Ашыраалы:

Жайлоого чыкса малы бир,
Жамаатташ эгиз жаны бир.

Тууганбай:

Каныкей болай апабыз,
Кадырлаш элбиз каны бир.

Ашыраалы:

Тажиктен келди өкүлдөр,
Таалайлаш элбиз баары бир.

Тууганбай:

Каныкей чыгып тажиктен,
Кабылан туулса дагы бир.

Ашыраалы:

Кумда туулуп, чөлдө өскөн,
Кулан менен бирге өскөн.

Тууганбай:

Куш жетпеген ат минип,
Кумдуу чөлдү гүлдөткөн.

Ашыраалы:

Буруп, буруп сайраган,
Булбул менен үндөшкөн.

Тууганбай:

Түркмөндөн келди меймандар,
Түштүк жакта, күндө өскөн.

Ашыраалы:

Жакшы жерге буйрудук,
Баштайлы кепти ыраактан.

Тууганбай:

Октябрдын бешиги,
Падыша тагын кулаткан.

Ашыраалы:

Коноктор келди атайы,
Баатыр шаар Ленинграддан.

Тууганбай:

Горячий вам привет,
Родной кыргыз браттан.

Ашыраалы:

Өзгөчө салам айтамын,
Өлкөнүн болгон жүрөгү.

Тууганбай:

Москва ыйык борборум,
СССР тынчтык тиреги.

Ашыраалы:

Өкүлдөрүн жиберген,
Росконцерт, Москонцерт.

Тууганбай:

Баштап келди алар да,
Баарынан чоң Госконцерт.

Ашыраалы:

Кыргыздан келген меймандар,
Кыргыз тилиң сайрасын.

Тууганбай:

Такыр айтпайт бизди – деп,
Таарынышып калбасын.

Ашыраалы:

Төрлөрүндө жайнаткан,
Төрт түлүктүү чарбасын.

Тууганбай:

Көл жактагы туугандар,
Көтөрө келди алмасын.

Ашыраалы:

Нарктуу айыл Нарындык,
Сактап баккан мал, башын.

Тууганбай:

Кой жетелеп келишсе,
Сен аласың жамбашын.

Ашыраалы:

Тамеки, жемиш, пахта бар,
Эли эмгекчил шайма-шай.

Тууганбай:

Ош жактан келди меймандар,
Ар түрлүү кымбат кенчи бар.

Ашыраалы:

Кең Таластын өзөнү,
Талаштардын мекени.

Тууганбай:

Куттуктоого келишти,
Элүү жылдык кечени.

Ашыраалы:

Турагы жакын борборго,
Туугандар келди Чүйүмдөн.

Тууганбай:

Бөлүп калып аларды,
Сыйлап жатат үйүндөн.

Оңой эмес Чүйлүктөр,
Орусча кошуп сүйлөшкөн.

Ашыраалы:

Кенен дешет көлдүктөр,
Кемесинде бийлеткен.
Театрлардан келишти,
Ош, Ысык-Көл, Нарындан.

Тууганбай:

Төрт театр борбордо,
Гүлдөгөн ушул шаарымдан.

Ашыраалы:

Театрдан келгендер,
Тилектештер биз менен.

Тууганбай:

Ошолорго кошулуп,
Олтурат эл жүздөгөн.

Ашыраалы:

Алдыңарга чыгышып,
Айланышып бийлешет.

Тууганбай:

Ырчылары ырдашат.
Куудулдары сүйлөшөт.

Ашыраалы:

Ошолордун ичинде,
Булбул таңшык үндүү бар.

Тууганбай:

Таланты менен сопсонун,
Таанылгандардын түрү бар.

Ашыраалы:

Чопо чоор, кыяк, сурнайды,
Чогубуз менен тыңдайлы.

Тууганбай:

Ачыгын сөздүн узартып,
Аларга тоскоол кылбайлы.

Ашыраалы:

Толкуган эл уккула,
Тоюбузду баштайбыз.

Тууганбай:

Аябай концерт берели,
Алдыңа табак тартпайбыз.
Келе берсин көрүнүп,
Мен кыйынмын дегени.

Ашыраалы:

Айтыша бербей экөөбүз,
Эми, башкага кезек берели.

Тууганбай:

Андан көрө Ашыке,
Чарчадың окшойт сен эми.

Ашыраалы:

Жайытыбызды бир күндө,
Коротпойлу дегеним.

Тууганбай:

Көнөйүн мейли аныңа,
Түшүндүм сөздүн тереңин.

Ашыраалы:

Анткенимдин себеби,
Көрөлү жаштын өнөрүн.

Тууганбай:

Кейибе кеттик, Ашыке,
Кебиңе конок беремин.

**ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ МЕНЕН
ЗАМИРБЕК ҮСӨНБАЕВ**

АЛЫМ-САБАК АЙТЫШ

Замирбек:

– Алым сабак айтышмак,
Акындардын салты экен.

Тууганбай:

– Амандашып алалы,
Аманбы элим жалпы эсен.

Замирбек:

– Уламадан келген салт,
Улуусу баштайт акындын.

Тууганбай:

– Урматтуу элим силерге,
Учурашып жатырмын.

Замирбек:

– Амандыкты сурашмак,
Акындардын салты экен.

Тууганбай:

– Акындарын эңсеген,
Ала-Тоолук калк экен.

Замирбек:

– Шаңдансын элдин көңүлү,
Шайырлардын парзы экен.

Тууганбай:

– Ушул өнөр уланып,
Учтан түпкө калса экен.

Замирбек:

– Кур калышкан баарың ук,
Кулагыңды салып ук.

Тууганбай:

– Дем алганың билинбей,
Демиңди ичке алып ук.

Замирбек:

– Таланттарды чыгарып,
Тартип менен угалык.

Тууганбай:

– Мас-сасыңар бар болсо,
Мага окшогон кубарып.

Замирбек:

– Укпасаң да уккандай,
Уктай бергин суналыш.

Тууганбай:

– Керebetтен кокустан,
Кетпесең болду куланып.

Замирбек:

– Тамашабыз нуска экен,
Тартип менен укса экен.

Тууганбай:

– Элендеген жигиттин,
Эси дарты кызда экен.

Замирбек:

– Көпчүлүктүн ичинде,
Көйрөң балдар көп басат.

Тууганбай:

– Көйрөң кыздар жигитке,
Көрүнөйүн деп басат.

Замирбек:

– Аркы жигит апкелди,
Атасы менен энесин.

Тууганбай:

– Абайлап ырдап берели.
Адепсиз ырчы дебесин.

Замирбек:

– Азырынча авансы,
Айтабыз анан чаласын.

Тууганбай:

– Тартип менен көпчүлүк,
Тамаша угуп тарасын.

Замирбек:

– Оозунан ыры чубуруп,
Ордого аты угулуп.

Тууганбай:

– Жаактуудан өттү далайы,
Жарыштан чыккан суурулуп.

Замирбек:

– Сайратып комузчулардын,
Залкарлар күүсү куюлуп.

Тууганбай:

– Куйулган күүлөр дайрадай,
Кулакка калгын жыйылып.

Замирбек:

– Куудулдар өткөн турбайбы,
Күлкүнү боорго ныгырып.

Тууганбай:

– Күч келе түшсө адамдар,
Күлө албай калчу ыйынып.

Замирбек:

– Кетиптир келбес жайына,
Керемет болуп туюлуп.

Тууганбай:

– Карасак шактуу бир токой,
Калгандай болду кыйылып.

Замирбек:

– Агын суу кумга сиңгендей,
Аягы калды тыйылып.

Тууганбай:

– Арт жагы кетер уланып,
Арбакка жүрсөк сыйынып.

Замирбек:

– Жашыңыз улуу агасыз,
Жанаша жүргөн жолдошум.

Тууганбай:

– «Ага»-деп мени сыйласаң,
Атаң Алымкулдун арбагы,
Акындыгыңы колдосун.

Замирбек:

– Айтылуу нечен залкардын,
Артынан жаштар жолдосун.

Тууганбай:

– Ала-Тоо журтун эңсеткен,
Айтылуу булак соолбосун.

Замирбек:

– Аларды сактап калууну,
Акылдуу жандар ойлосун.

Тууганбай:

– Убада берип, артында,
Унутуп таштап сойбосун.

Замирбек:

– Ар дайым туура бааласак,
Алптарга мактоо жарашат.

Тууганбай:

– Азырчы, айрым түшүнбөс,
Аңылдай берген немесин,
Атайдан кыйын баалашат.

Замирбек:

– Артистер чыкты жайнаган,
Алардан башың адашат.

Тууганбай:

– Уялбай кээси сахнада,
Уйдан да жаман жалашат...

Замирбек:

– Байкасак жаштар шылкылдап,
Батышты туурап баратат.

Тууганбай:

– Баары бир тартип керек ко,
Башчылар кайда карашат.

Замирбек:

– «Кой» деген киши табылбай,
Кокуйлар чыкты момундай.

Тууганбай:

– Жытыгып алган акчага,
Жылбышып турат самындай.

Замирбек:

– Каңгыган артист көбөйдү,
Каптаган кара жалындай.

Тууганбай:

– Эгинди кеткен аралап,
Ээси жок калган малындай.

Замирбек:

– Алгансып баары мелдешип,
Аламан оюн көздөшүп.

Тууганбай:

– Ар айыл сайын уюшуп,
Артисттер жүрөт жер кезип.

Замирбек:

– Артисти – кооперативдик,
Ат-Башыга жетиптир.
Агроном бир киши,
Аялын алып ээрчитип,
Айылдан ырдап кетиптир.

Тууганбай:

– «Тапкыч-артист» өнөрү,
Таласка да жетиптир.
Тамеки баккан бир жигит,

Татыйнасын ээрчитип,
Талаалап ырдап кетиптир.

Замирбек:

– «Подряддык – артисттин»
Баткенге дагы жетиптир.
Батыйнасын ээрчитип,
Парторг ырдап кетиптир.

Тууганбай:

– Жаңкы кабар жакында,
Жалабадка жетиптир.
Жанына эрин ээрчитип.
Жамалкан бийлеп кетиптир.

Замирбек:

– Ошол кабар акыры,
Обкомдорго жетеби?

Тууганбай:

– Оңой оокат экен деп,
Озондоп ырдап кетеби?!

Замирбек:

– Өзүбек, казак, түркмөндөр,
Өз өнөр даамын татышат.

Тууганбай:

Домбура, дутар түрлүү аспап,
Дүкөндөрүнөн сатышат.

Замирбек:

Катасын жазып үйрөнүп,
Нечендер окуп жатышат.

Тууганбай:

Бизде, улуттук дегенден
Ушунча неге качышат.

Замирбек:

Ошолорчилеп ар жерге,
Окуу жай качан ачышат.

Тууганбай:

Ачамын деген кишини
Бизде, аңтарганга шашышат.

Замирбек:

Чыгармачылык жаатына,
Чындап көңүл буралы.

Тууганбай:

Көрүүчүлөр антпесе,
Көп келбей жаткан убагы.

Замирбек:

– Түпкү баба өлөрүн,
Түшүнбөй калган сыягы.

Тууганбай:

Эл деле тажайт экен да,
Эки, үч ыр менен өмүрү,
Эл ичине сыябы?

Замирбек:

Такалап коюш керек го,
Ташыркап калса туягы.

Тууганбай:

Такага деле болбойт ко,
Тартылып калса «тыягы».

Замирбек:

Ата-баба өнөрдүн,
Ар жылы болсо сынагы.

Тууганбай:

Ошондо акын, ырчы, Манасчы,
Комузчулар чыгабы?

Замирбек:

– Биле албадым ал жагын,
Бир аракет кылалы.

Тууганбай:

Аламан искусствонун,
Арылбай жатат ылаңы.

Замирбек:

– Айтар ойдун баарысын,
Бир айтканда болобу?

Тууганбай:

Алдыда да убак бар,
Ананкыга койолу.

ЗАМИРБЕК МЕНЕН ТУУГАНБАЙДЫН АЙТЫШЫ

Замирбек:

Эркиндик, бакыт тынчтыктын,
Бир мезгилде келгенин,
Энчилесе адамга.
Талантыңыз туш болду,
Таалайлуу ушул заманга.
Баатыр Чыңгыз аганын,
Жазганы жүрөт санаамда.
Жаш чакта көптү көрдүңүз,
Сиз дагы, жете электе баралга.
Өзүңүз кандай айтасыз,
Түшүрүп кээде жүрөсүз,
Кагаз менен каламга.

Тууганбай:

Каргадай бала чагымда,
Кан күйгөн согуш маалында
Калкыбыз анда туш болуп,
Капталып кара жалынга.

Күйкөдөй кезден карышып,
Күрөштүн турдук сабында.
Ал ошол бала кездеги,
Алмадай чагын эстеди.
Данияр, Сейде, Толгонай,
Дагы да нечен көптөрү.
Эркине койбой күнү-түн,
Элестеп көздөн кетпеди.
Кан, сезим анан тынч койбой,
Кармалды калем, дептери.
«Көө боек түбү сыр болбойт,
Көп уйкаш деле ыр болбойт»,
Таасындап кайдан жаза алмак,
Таланты болсо чектелүү.
Акындар бир аз ыр менен,
Айт, деген убак кечтеги.
Баркырак чолпон жылдыздай,
Балбылдап турган көктөгү.
Ташыркап, таалып койбогон.
Таланттын сизде өктөмү.

Замирбек:

Кайгыда элдер андагы,
Канчаны согуш жалмады.
Канча энени какшатып,
Келбей калды балдары.
Канча жашты кууратып,
Кайрылбай калды ардагы.
Каргаша согуш болбосо,
Калкыбыздын ушу күн,
Өсөт эле сан жагы.

Тууганбай:

Аның чын иним Замирбек,
Ошону айтып жатканда,
Оюма келет да бир кеп.
Мен деле каалайм кыргыздын,
Саны көп өсүп кеткенин.
Соолтуп кеткен далайды,
Согушту келбейт эстегим.
Эми тынчтык күндө кылып таң,
Келиндер, төрөттөрүн тыйышкан.
Аял доктур дегендер,
Агитация кылышкан.
Аз төрө деп ар кимди,
Аянышабы жумуштан.
Андан көрө айталы,
Сен да акылы тетик тереңсиң.
Кыз менен уулдар төрөлсүн,
Кыргыздын саны көбөйсүн.

ЖАШ-КАРЫЛАР ЖӨНҮНДӨ АЙТЫШ

Тууганбай:

Жабагыңда тапкамын,
Жаман жолдон сактадым.
Тай кезинден таптадым,
Таштак жолго чаппадым.
Таптап жүргөн кунаным,
Таасын чуркаар убагың.
Жарышка бүгүн салайын,
Жаныма коштоп чабайын.
Жарачу болсоң намыска,
Жалыңа тумар тагайын

Элмирбек:

Алганым ырас үлгүңдү,
Ал жагын кантип танайын.
Калганы болсо кешиктин,
Калтырбай баарын жалайын.
Жарышка мына чакырсаң.
Жалтанып кантип калайын.
Күлгүндөй жаштык барында,
Күкүрттөй күйүп жанайын.

«Күч атасын тааныбайт»,
Карматып койсоң сөзүңдөн,
Катаңды бирден санайын.

Тууганбай:

Алышканда ошондой,
«Күч атасын тааныбайт»
Кабышканда ошондой,
«Ит атасын тааныбайт»
Санаймын деп катасын,
Сагалап турат атасын.
Кармаймын деп катасын,
Камалап турат атасын.
Балдардай болуп жулунуп,
Баса калган апасын.
Эмне дээр экен деп турсам,
Элирмелүү эркедей,
Ээлигип кетип жатасың.
Теңтушундай теминбей,
«Тексиз» бала дедирбей,
А, көрөкчө улуунун,
Ала жүргүн батасын.
Чоңконун келип тобунан,
Чоңойдуң эле колуман.
Жакшылап туруп уруп ал,
Жамбашка келсем оңунан.
«Желмогуздун күчтүү – дейт,
– Кичинеси чоңунан».

Элмирбек:

Айыбым кетсе оңоюн,

Алардай кантип болоюн.
Алтындай башым барында,
Андайдын тартпайм жолоюм.
Акыл, эстен тайган бар,
Арабызда айбан бар.
Кулк, мүнөзү жиндидей.
Куурап калгыр кайбар бар,
Атага колун көтөрсө,
Алпештеп баккан күчү урсун.
Апага колун көтөрсө,
Ак эмчектин сүтү урсун.
Андан калса кор болуп,
Айыкпас дартка тутулсун.
Акылы кем, эрке өскөн,
Аңги мүнөз балдар бар,
Алигиче токтолбой,
Андан өткөн чалдар бар.
Арада жүрсө жалмандап,
Айтпаска кандай аргаң бар.
Көп жашаган маалында,
Көргө жакын чагында.
Көчүгүн кысса каргандар.

Тууганбай:

Көп эл турса кашыңда,
Көп тыңсынба жашыңда.
Каалап Кудай жаш берсе,
Карылык бар башыңда,
Көптү көргөн чалдардын,
Көчүгүнө асылба.
«Эт базар» деген болот ко,

«Көк базар деген» болот ко,
«Чөп базар» деген болот ко,
«Мал базар» деген болот ко,
«Дан базар» деген болот ко,
«Нан базар» деген болот ко,
Борборум Бишкек шаарында,
Моссовет, цирктин жанында.
Баргандардан кеп угам,
«Башкача базар» деп угам.
Көргөндөрдөн көп угам,
«Көгүчкөн базар» деп угам.
Көмүскө кээ бир чиновник,
Көбүнчөсү ал жерден,
Жеп, ичкен базар деп угам.
Кыз, келиндер ондойт дейт,
Кыйшык жолду жолдойт дейт.
Кардар болуп келгенди,
Катары менен сомдойт дейт.
«Кабы» айрылып калбайт дейт,
Капчыгы такыр толбойт дейт.

Элмирбек:

Бир аз айтар кебим бар,
Бир нерседен шегим бар.
Андайлардын ал жерде,
Барын кайдан билесиз?
Айрылбаган алардын
Кабын кайдан билесиз?
Сутенёру башкарган,
Коому болот деп угам.
«Тыяк» менен байланыш,

Чону болот деп угам.
Калың чөнтөк, жел өпкө
Жаштар барат деп угам,
Карды салык чиренген,
«Баштар» барат деп угам.
Катынына таарынган,
Мастар барат деп угам.
Жан дүйнөсү туруксуз,
Жандар барат деп угам.
Чамасына карабай,
Чалдар барат деп угам.

Тууганбай:

Мендей болгон ал жерге,
Чалдар барат турбайбы.
Сендей болгон ал жерге,
Балдар барат турбайбы
Кийин чыкты бул жорук,
Ким билиптир мындайды
Ошол биздин жаш кезде,
Оюн-шоокко мас кезде,
Ал убакта тартип бар,
Аңгилери аз кезде.
Жагып калса көңүлгө,
Жалындадык өрт болуп,
Жалдырап сөз таба албай,
Жалгыз көзүң төрт болуп
Калтырадык кат берип,
Кайра бизге кат келип.
Эки барак кагазды,
Ээн жерге апкелип.

Коркуп атып аччу элек
Колдор улам тап берип.
Эми болсо кыздарды,
Ээн жерге апкелип...
Этек башын кармалап,
Эки жүздү нак берип...
Балээ басып атпайбы,
Байкаганга нак кайгы.
Атасы жок балдарды,
Арбын тууп жатпайбы.

Элмирбек:

Ошолор келди каяктан,
Орустан алган арактан.
Басып келди калганы,
Баарысы Батыш тараптан.
Арактан айтсак арман көп,
Абийрин жалмап салган көп.
Жан талашкан аракка,
Жаштардан азыр карган көп.
Оңкосу менен бир тийип,
Олойо карап тиртийип.
Ордунан жылып туралбай,
Очойгон кемпир андан көп.
Таба албай шымдын кашатын
Тамтаңдап жүргөн чалдар көп.

Тууганбай:

Ойлосок ырас арман көп
Ошондой кемпир чалдар көп
Таш бака болуп талаада.

Тамтайып жаткан балдар көп.
Аял, эркек алышып,
Айрылып аткан дамбал көп.
Алжактап өзү тийишкен
Алкаштын кейпин кийишкен,
Аялдар, кыздар андан көп.
Эркекче таптак сөгүшкөн,
Эл турган жерде өбүшкөн.
Жака белге карабай,
Жалпайып тоодой чөгүшкөн.
Туалетке, талаага,
Тууп таштап, көнүшкөн.
Наркомандар көбөйдү,
Начар балдар төрөлдү.
Алкаш аттуу көбөйдү,
«Араковдор» төрөлдү.
Көп оорунун ичинен,
Көбүнөн СПИД тажаал дейт,
Көбүнчө андан сак болгун.
– Көп дарыга көнбөгөн,
«Көчүктөн алчу ажал» – дейт.

Элмирбек:

Жанатадан боздойсуз,
Жаман ойду козгойсуз.
Жанагыдай оорудан,
Жалккандардан окшойсуз.
Ар сорттогу баштар бар,
Акылдуу бар, пастар бар.
Жаңыча ойлоп заманды,
Жалындаган жаштар бар.

Келе жатат бир толкун
Келечектүү АСКАРЛАР!
Чала-чарпыт кеп уктум,
Чалдар дагы түрлөргө,
Бөлүнүшөт деп уктум.
«Кежир чалдар» болот дейт,
Ой келди сүйлөп жиндеген,
Оң жолго такыр кирбеген.
Президент, премьерди,
Бириктирип тилдеген.
Сайраган күн-түн талбастан,
Саясатка жармашкан,
Коомго, элге сынтаккан.
Короосун күрөп албастан.
«ДҮЖҮР» чал деген болот дейт,
Дүңүнөн эле согот дейт.
СТАЛИНДИН доорунда,
Стакелеп мактаган.
Хрущевдин доорунда,
Кайра сөгүп кактаган
Брежневдин доорунда,
Хрущевди «баплаган».
Черненкоун доорунда,
Чымынды да чаппаган.
Горбачёвдун доорунда,
Тилин кайрап какшаган.
Акаевдин доорунда,
Элдин теңин жамандап,
Эрип кете жаздаган.
«Отко салса күйбөгөн,
Сууга салса акпаган»

Кандай заман болсо да,
Калкып турган «жакшы адам».
Кокус:
Чынгыс хан келсе тирилип,
Чымындай жанын чимирип,
Гитлер келсе тирилип,
Кирип бармак жүгүрүп
Андайдын алып өрнөгүн,
Алардай боло көрбөгүн.

Тууганбай:

Чоңконун мобул баласы,
«Чоң атаны» карачы.
Эчки жатып тууй албай,
Койго болот арачы».
А көрөкчө өзүңө,
Ак батамды берейин:
Акындын бол даанасы.

Айтаарың болсо артыңда,
Ар ишиң калат калкыңда!

ТАБЕРИК

Көзү өткөн атактуу ак таңдайлар: Коргојл, Осмонкул, Ысмайыл Сарыкунандардан аз-көп болсо да таасирленип, үлгүлөрүн алдым эле. Ал убакта устаттарды өзүбүз издечүбүз.

«Жаман ооруу жугуштуу» дегендей, жаштар башка агымга ооп кетип, ата-бабанын салттуу өнөрлөрүнүн бири төкмөлүккө кызыгуу азайгандай болду. Бизге жеткен төкмөлүктүн учугу үзүлүп калабы деген ой менен алпурушуп жүргөн чагымда айылга барсам, ырга жакын, шайыр бир тууганым Койчубай: «Акжардагы чоңко Калилдин баласы өткөн Ноорозда акындардай эле ырдап атат, 7-класста дейби, ошону барып көрсөңүз» – дегенинен, Бууракандан Өзгөрүшкө барып, таякем Чекирбаев Токторбайга ошол баланы таап кел деп тапшырдым. Келсем, бала Токторбайдыкында олтурган экен, кирээрим менен ордунан учуп туруп, кош колдоп учурашты, бирок көрүнүшү калбаат, он үч, он төрттөгү баладай эмес. Жай сурашкандан кийин, Токторбай: «Кана, абаңа учурашып ырдап көрчү» – дегенде:

– Караанын көрүп абанын,
Кадырлап айткан саламым.
Абыдан жаттым кыйналып,
Аңгина болуп тамагым – дегенде эле,

– Жетет ушул, токтот дедим. Анткени, кыш чилде болчу, тамагын аядым, жогорку ыр чыккан ооздон начары чыкпасына көзүм жетти. Кыялыма көп элдин кашында көмөкөйүнөн ыр нөшөрүн жаадырып жаткан, жүзү жаркын, саптары сайын куюлуп турган кыргыздын бир булбулу элестеп кетти. Ошол жылы филармониянын эки жылдык студясына өткөрүп койдум. Өзүм да сабак берип жүрдүм.

1993-жылы Айжан деген кызымды турмушка берип, кудаларымдын көзүнчө Элмирбекке ырдаганымды өзү мага мындайча деп айтып берет.

Элмирбектин сөзү:

1993-жылы Кадимки айтылуу акын менин устатым Тууганбай Абдиев үйүндө кызын турмушка узатып калды. Келген куда-кудагый, жакын санаалаштары, дос, туугандары баары бар. Менин ырдап берүүмдү өтүнүп калышты. Эптеп, бар күчүмдү салып ырдап бердим. Ошондо устатым комузун колуна алып:

– Илгери мен жакшы ырдаган күндөрү Коргоол атам кадимкидей кубанганынан ыйлачу. Көрсө, артымдан сөзүмдү айтып, ырымды ырдап, ордумду басса деген шакиртиң көңүлүңдү толтуруп турса, бул чоң кубаныч болот турабайбы – деп, Осмонкулдун обону менен мага карата бир топко төгүлө ырдады. Кандайдыр көңүлүн салып ырдаса көл болуп толкуп каларын да биринчи

ошондо көрдүм. Жан дилимди төшөп олтуруп уккан экемин... Ошентсе да баарын кармап калалбадым, бирок төмөнкүлөр кулагыма уюп калыптыр.

Тууганбай устатымдын ырдаганы:

– Аман бол Элмир балапан,
Айлансын сенден жан атаң.
Барчыным тапка келиптир,
Байкап турам баятан.
Тамтаңдаган сен элең,
Тай-тайлаган мен элем,
Так ырдап турсаң жанымда,
Талыкшып кетип баратам.
Эсен бол, Элмир, балапан.
Эшмамбет болот тайатаң.
Эл алдына чыгарып,
Эрчиткен мендей жан атаң.
Эки ооз айткан ырыңа,
Элжиреп кетип баратам.
Кырчын кез өтүп кетиптир,
Кылчайып артты карасам.
Өзүңдө калсын өчпөстөн,
Өнөрүм, ырым, тамашам.
Алгың келсе өнөрдү,
Алакандап беремин,
Аны да
«Аш» кылууга жарасаң.
Мактабайын көзүңө,
Манчыркап калба сөзүмө.
Ата сөзү – асыл сөз,
Акыл болот өзүңө.

Жакшыңды айтам жакшы деп,
Жаштык кылып көппөгүн.
Катанды айтам ката деп,
Көңүлгө алып чөкпөгүн.
Кур сөз айтпайм билип жүр,
Кулагыңа илип жүр.
Бірчы болсоң карагым,
Калың эл сени уksam дейт,
Карап айт калыс көз менен.
Жеткире ырда оюңду,
Жебедей таамай сөз менен.
Азырынча «Тайторум»
Арам териң чыга элек.
Алты ооз ырың арбыбай,
Атагың көптөр уга элек.
Кунан болсоң карагым,
Кургатпай териң чабамын.
Алыска болжоп күчүңдү,
Абыдан териң аламын
Жалпынын көзү түшөөрдө,
Жалыңа тумар тагамын.
Быштыңда чаап бышырам,
Ар жагыңда бар болсо,
Асыйыңда ашырам.
Көңүлдөгү оюмду,
Көмүскө кантип жашырам.
Көрө элегиң алдыда,
Көп сыноо өтөт башыңан.
Акын деген ким болот,
Агайын менен бир болот.
Бирде жолуң тар болсо,

Бирде жолуң кең болот.
Таразанын ташын да,
Тактап койсоң тең болот.
Эл ичинде эмне бар,
Эчен түркүн пенде бар.
«Аман бол жолдон чыкпа» деп,
Үндөгөндөр дагы бар.
Айтканыңа кулагын
Түрбөгөндөр дагы бар.
Алдынан чыксаң акын деп,
Сүрдөгөндөр дагы бар.
«Бали» деп таптап далыңдан,
«Жүр» дегендер дагы бар.
Ар бирөө айтат ар кепти,
Айтканын жакшы кабыл ал.
Түзүктөп угуп бардыгын,
Түз жагын өзүң табып ал.
Жаманын ылгап кагып сал,
Жакшысын ылгап алып кал.
Жашырбай элден жүзүңдү,
Жалбырттап оттой жанып кал.
Аман койсун кудайым,
Атпай кыргыз журтуна,
Аргендей үнүң салып кал.
Эстүүсүң балам Элмирбек.
Эстеп кой ушул талапты.
Билгенимдин баарын бил,
Кылганымдын баарын кыл,
Болгону менден үйрөнбө,
Бопорос менен аракты.

КАЗАК ТОЮНДАГЫ КӨЗ ИРМЕМ ТАМАШАДАН

Азамат:

Казак деп сөз баштадык баш жагында,
Казакта көп жүрүпсүз жаш чагында.
Колуңа ала коюп, чалмайың бар,
Кошултуп обонунду салмайың бар.
Кош ичек домбрадай аспабыңда,
Ошо кез кыялыңды эстейби дейм,
Ой менен аралашып басканыңда
Жакшылык күндөрүңүз болду беле,
Жаштыктын жалындаган капшабыңда.

Тууганбай:

Теңтушумдай сурайсың жаш чагымды,
Текшерип турганымды, жатканымды.
Калп эле өлүмүштөй суроо берип,
Чыгарган турасыңбы акмагымды.

Кайра бир эске салсам карыганымда,
Кайран кез казакка мен барганымда.
Байлыгы көп казактар байып жатат,
Байлык жактан акыл да тайып жатат.

Башчылар кол коюшуп учурашып,
Байкасак төмөн жакта айып жатат.
Билгенге пахта менен байлагандай,
Билгизбей ийне менен сайып жатат.
Жакшыны жаманчылык көрө албастыр
Көрө албас анткен менен өлө албастыр.
Кычашып шылтоо менен тийишкенге.
Кыргыз менен казагың көнө албастыр.
Түбү бир казак менен кыргызымдын,
Экөөнү башкаларың бөлө албастыр.

Азамат:

Сиздердин жаш убакта өнөрпоздор,
Элге ырдап барышчу экен тобу менен.
Кыдырып эл арасын ырын ырдап,
Бир болуп колдо бары, жогу менен.
Кыргызды бир туугандай кабыл алып,
Ойлонуп ошондо да обу менен.
Марттыгын көрсөтчү дейт казак эли,
Меймандос күтүп ачык колу менен.
Азыр го чек арасын тосуп коюп,
Кээ бирде душман сымал карайт экен.
Шыпырып чөнтөктөрүн бирдеме алып,
Унутуп туугандыкты талайт экен.
Күлүмүш болуп коюп, тыйын сурап,
Күнүмдүк пайда жагын карайт экен.

Тууганбай:

Карагым Азамат сен сурап кеттиң,
Кайран кез казакка мен барганымда.
Жалгыз эле мен эмес өнөрпоздор,
Жаагын жанган нечендер барларында.

Чек ара жок баарысы ачык эле,
Маршрутсуз кирип барып шашып эле,
Чакырышып алгандай атайылап,
Чарбаларга жөнөтчү бачым эле.
Конок үйгө жибербей казактарым,
Кончубуз ошол үйдө жатып эле.
Пейлиңден айланайын казактарым,
Дили таза тилдери татык эле.
Барганда бар тамагын бизге берчи,
Баласына бербеген катып эле.
Ортосу бөлүнбөсө эки элдин-дейм
Ойлонуп ошолорду жатып эле.
Туура эмес ко турганы «жакшылардын»
Туугандыкты байлыкка сатып эле.

Азамат:

Алматыны теледен көрүп жатам,
Астананы карекке бекем катам.
Жаралды укмуштай бир курулуштар,
Аларды көргөн сайын эрип жатам.
Мен дагы казактарда жашагансып,
Менсинип канатымды керип жатам.
Начар да биз тарапта курулуштар,
Намысыма, арыма келип жатам.
Байлык көп чындыгында казактарда,
Баш ийип бардарына көнүп жатам.
Начарбыз көп жагынан эмнеге деп,
Намысым сагыз болуп өлүп жатам.
Кредит жылда келет доллар менен,
Кирет да, чыкпай калат доллар деген.
– Кийинкилер төлөшөт баарын – дешип,
Кишилер да көбөйдү доллар жеген.

ТУУТАНБАЙ АКЫНДЫН ШАКИРТИ ШЕКЕРБЕК МЕНЕН АЙТЫШЫ

Шекербек:

Айныгыз балдай кебиңиз,
Актаңдай ата, келиңиз.
Алтымыштан ашканда,
Азайган жокпу демиңиз?
Айтышкан турам чакырып,
Алымды ченеп көрүңүз.

Атыңыз маалым жалпыга,
Ак калпак кыргыз калкыма.
Ачканда эле оозду,
Агылат сөздүн каркыра.
Кечеңизге келгенде,
Тамаша куруп элдерге,
Тийишип ырдап турамын,
Токтосун абам бир кезде,
Тийишкендей Барпыга.
Барпыдай кылып сен дагы,
Балаңды сөзгө жанчыба.

Кашаңдап калсам эгерде,
Катуу сөз менен камчыла.

Башыңда уулуң Шекербек,
Башпаанек шаарды этем деп.
Бапыратып ырдасам,
Барпыдай болоор бекем деп.
Байырлап шаарга келгенде,
Толубай болуп сынадың,
Толтуруп күчүм чыңадың.
Тоорушсам деп өзүңдү,
Эми
Толорсуктап турамын.
Азыр
Курап калган кезегим,
Сөздүн
Кууп оттоп ыраңын.
«Күч атасын тааныбайт»,
кызыл тилди бүлөткөн,
күрөшкө кандай дымагың?
Кетилсе тилим ыр жактан,
Келтирип кайра чыңагың.
Бир аз
Шашмалык жайың бар эле,
Кезегин ырдын берейин,
Ата,
Кетип турса чыдамың.

Тууганбай:

Бул бала
Шашмалыгым билгенби,

Шайтандуу жолго киргенби?

Шалкы тил менен атасын,

Шапалактап жүргөнбү?

Менин

Толубайлыгым билгенби,

Тозоктуу жолго киргенби?

Токмок тил менен атасын,

Толорсуктап жүргөнбү?

Ырас

Күрөшкөнү келгенде,

«Күч атасын тааныбайт».

Бирок,

Уңгулуу сөзгө келгенде,

Улууну кичүү каарыбайт.

Сенден

Шилтенген сөздүн төркүнү,

Шиберлүү жайлоо көркүбү?

Аркыны айтып жатканда,

Кыйытасың беркини.

Көөдөнүңдө уюган,

Көөхардай ойлор кертими.

Бузсам деп сөздүн капасын,

Бучкактап ойдун атасын.

Буйткага кептеп өзүмдү,

Буруп ырдап жатасың.

Казсам деп сөздүн запасын,

Капкандай ойдун атасын,

Калп эле тооруп өзүмдү,

Какчаңдап ырдап жатасың.

Жалындуу сендей кезимде,
Жана айттың сөзүңдө.
Башында катуу киришип,
Барпыга коюп тийишип.
Барпы опуз оргуп киргенде,
Бас-бастап кайра жибитип.
Амал менен Токтосун,
Агылган дайра сөзүнөн,
Сузуп алган эмеспи.
Жараатына сүйкөтүп,
Тузун алган эмеспи.
Акындык деген өнөрдөн,
Узун алган эмеспи.
Сенин да,
Акылың болсо эгерде,
Абайлап, балам чеберде.
Атаңдын сөзүн алып кал,
Аш катык болоор өнөргө.
Өөрчүтүп анан кетээрсиз,
Өзүңдө болсо көрөңгө.

Шекербек:

Улуу атам Тууганбай,
Угуңуз сөздү кууланбай.
Шаштыңды качан кетирдим,
Шапалактап куугандай.
Актанып жаткан сөздөрүң,
Ариель менен жуугандай.
Сиз
Купкуркак болуп чыгасыз,
Кудуктан дагы сууланбай.

Кадырын көрүп адамдын,
Калыбын билем замандын.
Дарыясы замандын,
Булганып бара жаткандай.
Карыясы замандын,
Кууланып бара жаткандай.
Азайып суусу көлүндүн,
Бууланып бара жаткандай.
Аракка кары-жаш дебей,
Ууланып бара жаткандай.
Болбосо айтып бериңиз,
Өзүңүз биздей жаш чакта,
Көчөдө иттей жалашып,
Өбүшкөндөр бар беле?
Көтөрө албай көчүгүн,
Көп ичкендер бар беле?
Көк тиретип чатырын,
Там салгандар бар беле?
Көөдөнүн ачып бирөөнүн,
Жан салгандар бар беле?
Көчүгүнө суу куюп,
Чаң салгандар бар беле?
Көпөлөк кыздар дегенди,
Жар салгандар бар беле?
Ошолор жөнүн айтыңыз,
Менин
Оюма түштү ардеме.

Тууганбай:

Куу деп айтып атаны,
Куучундап чыгып чатагы.

Атасына бул бала,
Асылгансып жатабы.
Азыркысын ошентип,
Айтуучу сөздөн какады.
Балам,
Кысыр калган бөкөндөй,
Кычыткы кеп көтөрбөй.
Тийише берсең ушинтип,
Үмүтүң калат өтөлбөй.
Болбосо,
Күйгүзүп, кылам боз ала,
Күлгө чапкан көтөндөй.

Кадырын көрүп адамдын,
Калыбын билсең замандын.
Дайра, көл суу болгон соң,
Буулана берет турбайбы.
Билбегендер балга да,
Уулана берет турбайбы.
Ал-күчүнөн тайганда,
Алышам десе баласы,
Аз болсо ата чамасы.
Амалга салып андайда,
Куулана берет турбайбы.
Ал эми,
Султан бойду сылаган,
Сулууларды сынаган.
Сурасаң биздин жаш чакты,
Суусабай кантип туралам.

Суктантып жанды арбаган,

Сулуунун колун кармаган,
Анда,
Иш эле айга жеткендей.
Кылгыра карап арбаган,
Кылыктуу кызды жандаган,
Иш эле андан өткөндөй.
Көрүнгөн жайда ар кандай,
Көрсө эле баса калгандай,
Кыздар
Ит эмес эле өпкөндөй.

Азыр адат болду жаштарга,
Айкаша калып жол тосмой.
Учурашса эле өбүшөт,
Уй жалаган торпоктой.
Сен да,
Обуң менен жүрө көр
Ошолорго окшошпой.
Оолак болгун алардан
Ойноп, күлүп, достошпой.

Шекербек:

Бооз, кысырын бөкөндүн,
Болжоп билээр экен ким?
Атам,
Күлчөтайын жеген бейм,
Күлгө чапкан көтөндүн.
Айканымды билет деп,
Азилди жакшы сүйөт деп.
Кычыткы эмес мен сизге,
Тамаша кеп көтөрдүм.

Болбосо,
Алтымыш акын келсе да,
Айтыштан сизге жетээр ким?
Азыркы тирүү акындан,
Алдыңызга өтөөр ким?!
Жан дубалы урабайт,
Пайдубалы бекемдин.

Тикенек эмес айтканым,
Тийишип ырдап жатканым.
Өзүңдөн алган үлгүдүр,
Өзүңдүн ушул жапсарың.
Бир кезде
Ыр пирине асылган,
Ысмайылды качырган.
Кубаты менен жаштыктын,
Куйкум сөз айтып катылган.
Азил кепке келгенде,
Аккелте болуп атылган.
Бороонун ырдын сапырып,
Боройлоп барып басылган.
Үлгүсүн алып жүрөмүн,
Устатым сиздей акындан.

Заңк эткен ар бир сөзүңүз,
Замбирек менен аткандай.
Бой-денеме бүтүндөй,
Бомба түшүп жаткандай.
А мен айткан жаңкы кеп,
Жөн эле,
Бронжилет – калкандай.

Теңешсем сизге өзүмдү,
Тегирмен менен талкандай.
Мен
Ийнеге учук-жип болсом,
Сиз
Кыл чыбырлуу аркандай.
Жарышаар болсок калаармын,
Аягымды тарта албай.
Менин сөзүм тикенек,
Сиздин сөз болсо чалкандай.
Анан кантип коёмун,
Өзүңүздү барк албай.

Тууганбай:

Күлчөтайга аралаш,
Балам берсе «куйрукту».
Атам деп сыйлап жатпайбы,
Кантели ушул буйрукту?!

Эми, калкым, чынында,
Күлкүдөн тамак, эт берип,
Күлкүгө бир аз кептедик.
Чындап мында кажышып,
Чычалашып кетпедик.
Болбосо,
Атпай журттун алдында,
Ата-бала айтышып,
Кай тарапка жутунат?
Анкенде алар кутурат.
Кээ бир жерде ырдадык,
Кем-кетикти чукулап.

Акын чыкса баласы,
Атасы,
Айтышпай ак утулат.
Анткени,
«Козу илинсе бычакка,
Кой өлүмдөн кутулат».

А сен балам Шекербек,
Жаңыдан чыгып таскагың,
Жарыштан озо баштадың.
Жамагын күндөй чачырап,
Жаркырап турсун асмаңың.
Жакшыны калбай ээрчигин,
Жамандын изин баспагын.
Акындык жакка келгенде,
Арбыткын сөздүн дастанын.
Атанын көөнү кубанаар,
Алганда жолун жаштарың.
Ачып калган кезегиң,
Акындык кудук капкагын.
Акындык деген өнөрдүн,
Астанасын аттадың.
Акын болсоң нагыз бол,
Атаандашың какпагын.
Күйгөндүк кылып бетөндүн,
Күлүгүн башка чаппагын.
Эми,
Сүйөп ал журтум балаңды,
Сүйлөтсүн ырдын аспабын.
Балама кубат дем болоор,
«Бали!» деп колду чапканын!

ААЛЫ ТУТКУЧЕВ МЕНЕН ТУУГАНБАЙ АБДИЕВДИН АЙТЫШЫ

Аалы:

Тууганбай ата аманбы,
Туураңдан айтам саламды.
Жакшылап таптап жолго сал,
Жаныңда Аалы балаңды.
Төбөмдө ойлойм дайыма,
Төрт акын жүргөн заманды.
Төртөөңдөн кийин билинбей,
Төө басты болуп каламбы!?

Тууганбай:

Келегой балам аманбы,
Кекетип айттың саламды.
Төкмөлөр чыкпай калсын деп,
Төрт акын эмне чогулуп,
Төпөштөптүрбү заманды.
Чалмакей сөздөн баштаба,
Чалдардай болуп караңгы.
Төкмөлөр үчүн мен барда,
Төрт штаты бар эле,

Төртөөнүн үчөө Таластык,
Төрүндө жүрөт дагы эле.
Ошонун бирин саа берсе,
Оң келген турат так эле.

Аалы:

Какшык го айткан кебиңиз,
Как жерин айтсак эми биз.
Таарыныч өңдүү сүйлөмүң,
Таласка барбы кегиңиз.
Тааныта кетсем өзүмдү,
Таластык болот тегибиз.
Эстебес, Замир акенин,
Этегибиз, жеңибиз.
Айтыш фонду түзүлүп,
Албаса деймин үзүлүп.
Чоң алкыш Садык агага,
Чоң өнөргө түшүнүп.
Талантты издеп таап келип,
Тамактан бери ичирип.
Бийиктеп жатат жумушу,
Бизнеси калбай кичирип.

Тууганбай:

Улантып айткан турам го,
Улантчу сөзүм булар го.
А дейбиз, мейли бу дейбиз,
Акынга эли кумар го.
Талпынган сендей балдар бар,
Тандайга тилин жангандар.
Амантай, Элмир, Жеңишбек,

Айтымга кирип калгандар.
Азамат, Аалы, Максаттай,
Артынан келчү тайлар бар.
Шекербек, Айгүл, Курсанттар,
Кыз, эркеги аралаш,
Кызыл канат жайгандар.
Айтыштын коомун кекетип,
Ар жерде жүргөн кайбар бар.
Антпестен коом түзүшсө,
Аякта деле жайлар бар.
Акындык шыкты сыйлаган,
Акчасы арбын байлар бар.
Казактай айтыш өткөрүп,
Канакей болсо майрамдар.
Ак таңдай болчу уланым,
Акынча айтсам кунаным.
Жанаша алып жаныма,
Жарышка камдап турамын.
Билгенче айтып берейин,
Билбеген жериң сурагын.

Аалы:

ЦКа деп угат кулагым,
БКа деп угат кулагым.
Ал заманда жаш элем,
Андыктан билбейт чырагың.
Кандайча кылып жүргүзгөн,
Компартия сурагын.

Тууганбай:

Жетимиш ашып курагы,

Жер сүзүп СССР урады.
Оңкосунан бир тийип,
Ошол бойдон сулады.
Кеткенге чейин куланып,
«кембагал», «кедей» сурады.
Баягы «кедей» чоңдордун,
Байкасак теги бул кезде,
Бай, манап болгон убагы.
Башын мыкчып баарынын,
Башкарган «башы» бар эле.
Андан коркуп төмөндө,
Апкаарган «башы» бар эле.
Андан да төмөн баарысын,
Аткарган башы бар эле.
Чынын айтсам өнөрдүн,
Ошол кезде өйдөгө,
Кулаган ташы бар эле.
Талашканда болобу,
Тартип жагы так эле.

Аалы:

Тартип жагы бар беле?
Өлкөдө жок эркиндик,
Өлгүдөй ичи тар беле?!
Дагы мындай деп угам,
Далай, далай кеп угам.
Мансапты көбү сүйчү экен,
Мансапка оттой күйчү экен.
Маселен, баардык бийликти,
Москва гана билчү экен.
Москва тике караса,

Маймылдай бийлеп ийчү экен.
Ошояктыкын аткарса,
Ошого бийлик тийчү экен.
КГБ деп акырын,
Айгак коюп койчу экен.
Кыңыр иши билинсе,
Байлап коюп сойчу экен.

Тууганбай:

Ырчысыңбы чырагым,
Тыңчысыңбы чырагым.
«Ушулардай болот» деп,
Угуп калчу кулагым.
Дебе десе дебеген,
Жебе десе жебеген.
Өлө жегич көбөйдү,
Өлкөбүз деп эгемен.
Партшколду жоюшуп,
Жарты школду ачышты.
Жапа тырмак өлкөнү,
Университеттер басышты.
Ооба, ырас өмүрдө,
Эки заман көргөмүн.
Ошондогу жегичтер,
Эми деле келгенин,
Өзүң көрүп турасың,
Демократтар бергенин.
Эми, сурап турасың,
Эминемди сен менин.

ТУУГАНБАЙ МЕНЕН ААЛЫНЫН АЙТЫШЫ

Тууганбай:

Кагазсыз ырды жат айткан,
Какалып калбай бат айткан.
Токтогул, Калык, Жеңижок.
Толгон бир акын ата айткан.
Алты сап менен баштайлы,
Балам акыл-ой чыксын нак айткан.

Аалы:

Талантты алпы так айткан,
Талантты калпы пас айткан.
Мактаса көккө чыгарып,
Жакпаса аны кашайткан.
Такалбай сиздей баш айткан,
Какалбай биздей жаш айткан.

Тууганбай:

Алты сап менен жакшы айттың,
Ар бир сөздү накта айттың.
Төрт саптан эми баштайлы,
Төкмөсүн байкап аста айткын.

Аалы:

Айт дедиң алты сапты айттым,
А кайра төрт деп башка айттың.
Эсептеп ар бир сап ырды,
Атаке, эсти алып көздү чакчайттың.

Тууганбай:

Айтканды туура кабыл ал,
Балам, акын бол журтум сагынар.
Аракет кылсаң жакшы ырдап,
Ар жагы деле табылар.

Аалы:

Так билесиңер баарыңар,
Таяктын эки жагы бар.
Эки саптан деп айтат,
Эсиңерге салыңар.

Тууганбай:

Поюздун эки жолу бар,
Адамдын эки колу бар.

Аалы:

Минус-плюс эки сан,
Электрдин тогу бар.

Тууганбай:

Баардык эле дүйнөнүн,
Бары менен жогу бар.

Аалы:

Ургаачыны эркекти,
Ушуну да оюңа ал.

Тууганбай:

Эки таштан от чыгат,
Эки зымдан ток чыгат.

Аалы:

Дары менен пистондон,
Даң дедирип ок чыгат.

Тууганбай:

Эки кулак жанда бар,
Эки кулак малда бар.

Аалы:

Жанда, малда эки көз,
Жалгыз көздүү чанда бар.

Тууганбай:

Мурунда эки таноо бар,
Бутуңда эки аноо бар.

Аалы:

Айт два же бир эки,
Аскерлерде саноо бар.

Тууганбай:

Барыш менен келиш бар,
Алыш менен бериш бар.

Аалы:

Тозок жана бейиш бар,
Адыр жана тегиз бар.

Тууганбай:

Жабык жана ачык бар,
Жыттуу жана сасык бар.

Аалы:

Жумшак жана катык бар,
Орой жана жатык бар.

Тууганбай:

Коркок жана баатыр бар,
Мусулман жана капыр бар.

Аалы:

Байы жана бакыр бар,
Эшек жана качыр бар.

Тууганбай:

Беттүү жана бетсиз бар,
Септүү жана сепсиз бар.

Аалы:

Эптүү жана эпсиз бар,
Чектүү жана чексиз бар.

Тууганбай:

Батыш менен чыгыш бар,
Жатыш менен туруш бар.

Аалы:

Анда бир саптан ырга өтөлү.
Менде мындай сунуш бар.

Тууганбай:

Асмандагы күн жалгыз.

Аалы:

Алла өзү бир жалгыз.

Тууганбай:

Андан кийин ким жалгыз?

Аалы:

Айсыз кара түн жалгыз.

Тууганбай:

Асмандагы ай жалгыз.

Аалы:

А дүйнөдө жай жалгыз.

Тууганбай:

Айланып турган жер жалгыз.

Аалы:

Байланып турган эр жалгыз.

Тууганбай:

Атылганда ок жалгыз.

Аалы:

Аты жаман жок жалгыз.

Тууганбай:

Жалгызданы таштайлы.

Аалы:

Анда жакшыдан сөздү баштайлы.

Тууганбай:

Асмандагы күн жакшы.

Аалы:

Айы жарык түн жакшы.

Тууганбай:

Аргендей кооз үн жакшы.

Аалы:

Аскерлерге чин жакшы.

Тууганбай:

Бузук достон жат жакшы.

Аалы:

Бузук джиштен ат жакшы.

Тууганбай:

Кечиккенден бат жакшы.

Аалы:

Кеңкелестен сак жакшы.

Тууганбай:

Башка келген бак жакшы.

Аалы:

Байлык келсе нак жакшы.

Тууганбай:

Бир сапты эки бөлөлү.

Аалы:

Биягын айтып көрөлү.

Тууганбай:

Эки тери ээ,

Аалы:

тон болбойт.

Тууганбай:

Эки тыйын ээ

Аалы:

сом болбойт.

Тууганбай:

Уй териси ээ

Аалы:

тон болбойт.

Тууганбай:

Урушчаак киши ээ

Аалы:

чоң болбойт.

Тууганбай:

Төө териси ээ

Аалы:

тон болбойт.

Тууганбай:

Төбөңдө турган ээ

Аалы:

оң болбойт.

Тууганбай:

Балыктарда ээ

Аалы:

тил болбойт.

Тууганбай:

Бакаларда оо

Аалы:

жүн болбойт.

Тууганбай:

Эки уюлда оо

Аалы:

пил болбойт.

Тууганбай:

Эки уюмда оо

Аалы:

ким болбойт.

Тууганбай:

Аккан сууда оо

Аалы:

кит болбойт.

Тууганбай:

Жаткан сууда оо

Аалы:

жик болбойт

Тууганбай:

Кагазы жок ээ

Аалы:

кат болбойт.

Тууганбай:

Кашаң киши ээ

Аалы:

бат болбойт.

Тууганбай:

Дүмүрү жок оо

Аалы:

бак болбойт.

Тууганбай:

Дүлөй киши ээ

Аалы:

сак болбойт.

Тууганбай:

Аферистте ээ

Аалы:

ар болбойт.

Тууганбай:

Африкада оо

Аалы:

кар болбойт.

Тууганбай:

Коррупция оо

Аалы:

карматпайт.

Тууганбай:

Жалкоо киши оо

Аалы:

дардактайт.

Тууганбай:

Чалпоо киши оо

Аалы:

жан бакпайт.

Тууганбай:

Баатыр падыша

Аалы:

чардатпайт.

Тууганбай:

Узартып эми ээ

Аалы:

созбойлу.

Тууганбай:

Ушуну менен ээ

Аалы:

токтойлу.

«Өткөндөр анда, биз мында
Өкүнсөк келбейт миң жылда...»

Тууганбай Абдиев

ЧЫЧАЛАК АЙТЫШ

*Маркум болуп кетишкен таланттуу
замандаштарым:*

*Мыктыбек Үмөталиев менен Сардарбек Осукеев-
дин элесине арналат*

*(Мыктыбек өтө толук, Сардарбек өтө арык эле)
Сардарбек сахнага чыгып, бакылдап сүйлөп,
Мыктыбек Үмөталиевди чакырат.*

Сардарбек:

– Кара каштуу,
Калпак баштуу,
Каптама тиштүү,
Кап курсак, ичтүү,
Өнөрү менен тамаша курган,

Өзү жатып, өзү турган,
Тамакка тойгондон кийин
Кекирүү боюнча,
Бийиктикке секирүү боюнча,
Кыргызстандын чемпиону.

Мыктыбек:

– Каптама тишимди, каптай ичимди, сен көрө калдыңбы суволочь!!!

Сардарбек:

– Оме-ей, айтышканы келдиңби?

Мыктыбек:

– Айтышам, О..., кебетенди урайын, бопоростой болгон!
Кебе козу баштанып,
Кебетеме асылба,
Тарамыштай катыпсың,
Тамак жетпей жашында.
Арык киши аз уктайт,
Арам ой көп башында.
Эмитен ушул кебетең,
Эмне болор экенсиң,
Эгерде менин жашымда.

Сардарбек:

– Катылаарын катылып,
Кайра жалаа жабасың.
Карыныңды чойгондон,
Кандай пайда табасың?
«Борныйга» кирсең дыңкыйып,

Илип алып тыркыйып,
Ичинде уктап каласың.

Мыктыбек:

– Ак пейил киши таза уктайт,
Арамза киши аз уктайт.
Аз уктаган арыктайт,
Адам болуп жарытпайт.
Сендей арык немелер
Кароо болот казанга,
– Канча тамак кетти – деп,
Какшап турат азанда.
Кургатылган балыктай,
Куурап калган кабыктай,
Ушунча неге арыксың,
Уктаганың табыттай.
Сендей нервный арыктар,
Каарып турат балдарын,
Каарып турат алганын.
Ачууланып болбоско,
Арбак болуп калбагын.
Кана, айтчы чыныңды,
Канча кило салмагың?

Сардарбек:

– Тамашаңбы, чыныңбы?
Тамтандабай аксакал,
Таап айткын ырыңды!
(Аша шылдың)
«Оскорбление» деп коёт,
Алдагы айткан сыныңды.

Ал өзүңдү карачы,
Балтайганың жакшыбы,
Байлай албай шымыңды?
Оозуңа тамак тийгенче,
Олтурасың жай албай.
Туура тойгон маалыңда,
Туралбайсың таянбай.
Болбурайсың өтө эле,
Боюңда бар аялдай.
Опкок киши көп уктайт,
Ой саана жок башында.
Улам ойлоп тамакты,
Уйку качат ачында.
Каардуу киши жарытпайт,
Карды ачса эле арыктайт.
Табына келген күлүктөй
Мендей
Тарамыш киши талыкпайт.

Мыктыбек:

Көрүнүшүң бармактай,
Көрдөн качкан арбактай.
Жеңил салмак, жел таман,
Жел айдаган камгактай.
Жеңилдигиң желектей,
Бопоосуң теректей.
Өх – дегенге шайың жок,
Өпкөң тешик челектей.
Күнү-түнү уктатпай,
Күрсүлдөйсүң дөбөттөй.
Карыганда бир жерге

Кароолчу болсоң тепейип,
Мындан кыйын арыктап,
Мылтыгың араң көтөрүп.
Түк жолобойт уурулар,
Түн бою чыксаң жетөлүп.

Сардарбек:

– Чынын айтсам баарынан,
Чылым чегүү жагынан,
Чемпиону өзүңсүң,
Чыдай албай түтүнгө,
Чымын качат жаныңан.
Тарткан сайын чылымды,
Тарсаясың абыдан.
Байке сенин арманың,
Повар болбой калганың.
Алты эсе көп болмок,
Азыркыдан салмагың.

Мыктыбек:

– Мен повар болсом балпайып,
Сен буфетчи болсоң каңкайып.
Кызыл чака сомду ойлоп,
Кырк жашыңда картайып.
Акчаны ойлоп муңканып,
Ар кимдерге кумсарып.
Толтура – десе белинен,
Жүз грамм – десе теңинен,
Кемитип куюп келгенге,
Керсейип турмак үн салып.
Бая күнү айттың го

Жакшы токол алам – деп,
Алты бала, аялды,
Айдап жолго салам – деп.
Алибеттүү кишиге,
Айткан сөзүн карачы.
Күйпүл күчүк баштанып,
Сен,
Күйөөсүңбү жарачу.
Анда эмесе калп десең,
Тырмагыңды жалачы.

Сардарбек:

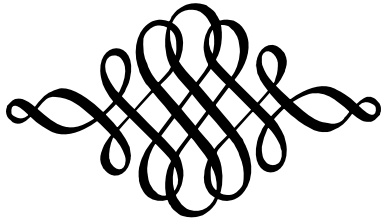
Кара жанын кана жеп,
Калпычы батат күнөөгө.
Жаныңды жеп аксакал,
Жалаа жаппа бирөөгө.
Күңгүрөнүп өзүңчө,
Күпүлдөп менин көзүмчө
Директорду ашатып,
Сөгүп жаткан ким эле?!

Мыктыбек:

– Эй, акмак, качан ошенттим эле?!

(Сахнадан Сардарбекти Мыктыбек кууп жөнөп, айтыш күтүлбөгөн жерден аяктайт).

ТАБЫЛДЫ

2011-жылы Кыргыз Республикасынын эгемендүүлүгүнүн жыйырма жылдыгына жана Курманжан Датканын эки жүз жылдыгына арналып өткөрүлгөн төкмө акындардын республикалык айтышынан

**ТАБЫЛДЫ АКТАНОВ МЕНЕН АМАНТАЙ
КУТМАНАЛИЕВДИН АЙТЫШЫ**

Табылды:

Рахмат балам Саркашкам,
Жол бердиң мендей карыңа.
Кошулалы биз дагы,
Алдыңкылардын сабына.
Төгүлгөн ырдын шарына.

Акындардын бүгүнкү,
Амантай сенсиң топ башы.
Чындык үчүн чырылдайт,
Амантайдын жаш башы,
Ал тургай,
Чырылдап турат соткасы.
Улап көрчү агаңды,
Кутманаалынын хокмачы.

Амантай:

Хокмачтын айтаар ыры бар,
Табыкем менен кошулуп,
Баардыгыңар угуп ал.
Анда эмесе ырдасын,
Амантай болуп жүрчү элем,
Азыр Саркашка деген уулуңар.

Айланайын Табыкем,
Азыр деле бар экен.
Даңкы күчтүү Табыкем,
Дагы деле бар экен.
Ар дайым элдин ичинде,
Аман болсун жаны эсен.
Илгери,
Эстебес байкем айтчы эле,
Эскиден сөздү тапчу эле.
Мурдагыларды эскерип,
Кээде муютканы жакшы эле.
Эски малдын көзүндөй,
Болуп кандай жүрөсүз?
Деп айтам деп бир киши,
Жаңылган экен, күлөсүз.
Өлгөн койдун көзүндөй,
Болуп кандай жүрөсүз?

Айланайын Табыкем,
Бир карасам чынында,
Акындык жактан жоргосуз.
Бир карасам актөрсүң,
Ак топу кийген молдосуң.

Айтайын сөздүн туурасын,
Амандын уккун мунусун.
Амантай менен бул жерде,
Айтышканы турусун,

Айланайын Табыкем,
Жараткандын кулусуң.
Бир карасам,
Ар кандай образ жаратып,
Бир карасам уурусун.
Айттымбы сөздүн туурусун.
Улгайып бара жатасың,
Эмкиде бир ролдо,
Жаш жигит болгун сунушум.
Анан, актёрлук кино жагына,
Биздей акындарды да тартсаңчы,
Акындар жүрөт көптөгөн,
Аларга да көз салсаңчы.
Улуу адамдар,
Жаш балдарды өстүрөт,
Өргө карай жеткирет,
Сапар деген акынды,
Комедияга чакырчы.
Ал өзү,
Мистер Смит болсом деп жүрөт.
Убактыңызды жебейин,
Мындан башка не дейин.
Бирдеке дечи Табыке,
Калганын анан көрөйүн.

Табылды:

Калың элдин алдында,
Какшыгын жакшы камдады.
Карып калган экен деп,
Табыкеңди жандады.
Түгөнө элек дейт Такеңде,
Кадимки өнөр каймагы.
Ага калыс кыргыз балдары.

Бир карасам уурусуң,
Бир карасам сулуусуң.
Бир карасам молдосуң,
Бир карасам жолодосуң
Деп ырдап өттүң Амантай.
Ырас,
Жакпагандарга жаманмын
Негизи тирүү аманмын.
Кайсы ролдо жүрсөм да,
Кыргыздар үчүн адаммын.
Саркашкам өзү сапалак,
Тапканга сөздү тапалак.
Амантайдын жанында,
Кандай акын такалат.
Каарына алганды бул,
Кайнак сууну үстүнө,
Куюп ийет чакалап.
Алы жетпей баратса,
Карыган мендей атасын,
Кокодон алат жакалап.
Айланайын Амантай,

Бүгүнкү айтыш чынында,
220 жылдык деп,
Чоң майрам болду кылымда.
200 жылы Курманжан,
20 жылдык эркиндик.
Эркиндикти айтпасак,
Эмнебиз биздин акындык.
Карап элим отурат,
Урматтуу Такем айтат деп.
Самап элим отурат.
Атакелеп туруп Амантай,
Чалып кетмей жагың бар.
Жашыруун эчен жолдорго,
Салып кетмей жайың бар.
Айланайын Амантай,
Бири-бирибизди тырмашпай.
Кантип кетем бул жерден,
Калың эл менен сырдашпай.
Бурайын сөздү ырбатпай.
Тарыхты байкап карасак,
Эркиндик сүйгөн эл элек.
Эзелтен баатыр көк элек.
Тарыбай турган пейлибиз,
Эчен-эчен кылымдар,
Жатса да душман тебелеп.
Биздей акындар чыккан ошондо,
Ак жамгырдай себелеп.
Кыргыздардай кыраан эл,
Кырк эки кылым көрө элек.
Эми мен бүгүн айтаарым,

Амантай, сөз төркүнүн байкагын.
Тарыхын өткөн кылымдын.
Мен жеткирейин калганын,
Калбасын ичте арманым.
Куттуктап турам бул жерде,
Орозо менен бир келген,
Эгемендик майрамын.
Унутпай жүрсүн деп ырдайм.
Эркиндик үчүн эл үчүн,
Эки эле карыш жер үчүн,
Кечеги бабалар төккөн кандарын.
Кана эмесе Амантай,
Сен улап ырда ары жагын.
Күтүп турат кана деп,
Ак калпак кыргыз балдарын.
Жакшы ырдасаң Амантай,
Ушул турган калың эл,
Кол чаап берет жардамын.

Амантай:

Башка акын калбай калгансып,
Табыкем келди таң калтып.
Жаштары калбай калгансып,
Жаныма келди таң калтып.
– Деп тийишип коёун.
Айланайын бай аке,
Жаныңызда болоюн.
Эскинин сизсиз этеги,
Унутпайт эл эзели.
Узак болду тосунуз,

Даагы да бир аз созуңуз.
Алтымыштан ашсаң да,
Бар экен байке отуңуз.
Айтканда сөздүн ырасын,
Азыркы кезде байкасам.
Ар кандай болгон кезеги.
Азаттык деп кыргызым,
Азапты көргөн эзели.
Ушул азаттык эгемендигиң,
Аман болсун дешели.
Ошону баса айтат Амантай,
Келген соң ырдын кезеги.
Курманжандай апалар,
Келсе кана тирилип.
Ошондой, айымдарга зар болуп,
Калың эл жүрөт күйүгүп.
Курманжандай апанын,
Тырмагына тең келбейт,
Токсон депутат биригип.
Андыктан көрсөң эскилер,
Элден өткөн турбайбы.
Ала-Тоо кыргыз мекени,
Жерден өткөн турбайбы.
Оңой эмес кыргызым,
Бир кезде, ободо болгон жылдызы.
Айтайын сөздүн кыскасын,
Айтайын сөздүн нускасын.
Айкөлдөн бийик эмнең бар,
Манастан бийик эмнең бар.
Амантай аныгын айтып таштасын.

Манас чыккан кыргыздан,
Биздей жамакчы кантип чыкпасын.
Андыктан Манас бабамдын,
Эстелигин курабыз.
Отуз биринде буюрса,
Ачылат деп турабыз.
Каалаган максат мүдөөгө,
Жолукмай болдук мына биз.
Манастан башка кимди биз,
Бийик бир максат кылабыз.
Ошого да кээ кезде,
Каршы чыккан бар экен.
Аларды уруп кетпейби,
Манас атанын арбагы.
А көрсө арабызда бар тура,
Азыркынын Көзкамандары.
Ошондой,
Көзкамандар жок болсун да,
Элге көз салаарлар көп болсун!
Жана бирөө жакшы айтты,
Баарынын төрт тарабы төп болсун!
Улуу кыргыз элимдин,
Ар убакта атагы,
Узакка чейин сөз болсун!
Анда эмесе Табыке,
Дагы эмнени айтабыз.
Далай келдик бул жерге,
Дагы да ырдап кайтабыз.
Бир кезде,
Ак чепкенин жамынып,

Көк чепкенин жамынып.
Көпчүлүк элге кагылып,
Бул жерге Эстекең келген сахна.
Билесиң го бир кезде,
Кайкалай басып бул жерге,
Ашыкең келген сахна.
Ошолор элдин куту экен,
Өткөндөн соң ушу экен.
Антсе дайым алардын,
Арбагын бүгүн эстейли.
Кагылайын калың журт,
Кантип айтып кетпейли.
Кечээ эле араңда,
Тууганбай атаң жүрдү эле.
Ошолор биздин балдарга,
Опол тоодой үлгү эле.
Алар кандай өмүр сүрдү эле?
Бир кезде, чачылганда бул өнөрүң,
Боло элек кезде жөлөгүң.
Ошолор устат болгон биздерге,
Аларды устатым деп билемин.
Улугу алар улугу,
Тунугу алар тунугу.
Табылды менен Амантай,
Ошолордун сыныгы эй.

Табылды:

Туура айттың иним бир жолу,
Бизди бул күнгө алып келген,
Ал эркиндиктин күн жолу.

Экөөбүз турсак жарашып,
Окшошуп азыр турабыз.
Татына элек жаш кезде,
Аны кандай кылабыз.
Окшошуп турбуз чынында,
Кымбатчылыктын символу.

Жана ырас жакшы айттың,
Азаттык жолун кашкайттың.
Азаттык болсо элимде,
Азаттык болсо жеримде.
Абалтан келген кыргыз эл,
Алдыга жүрбөйт деген эмине?
Ошондуктан Амантай,
Азаттык болсо ыр болот.
Азаттык болсо тил болот.
Ырас тилсиз адамдар,
Бул дүйнөдө ким болот?
Ошондуктан Амантай,
Сага бир айтып кетейин.
Илгери тил эле тил деп какшадың,
Анда да чыкты таскагың.
Анан Чудинов деген акимди,
Бул кыргыз тилин билбейт деп.
Ушул сахнадан туздадың.
Ошол айткан тике кебиңден,
Иштеп жаткан жериңден,
Чыгарып ийди айдатып.
Ырас багың бар экен,
Замирбек болсо акимиң,

Кайра келдин айланып.
Кыргыздын тили кыйын тил,
Ошол эркиндик үчүн жаралган.
Болбосо кыргыз айтабы?
Эпосу айкөл Манастан.
Ошондуктан Амантай,
Акын болуп сайрасаң.
Тилди айтпаганда эмине,
Асманда тийген жаркырап,
Эркиндик деген карачы.
Күндү айтпаганда эмине?

Кыргыз тилин колго алып,
Өзгөсүн таштап бүгүн да,
Көтөрүп алмай болдук го.
Атаң Манас айкөлүң,
Буга, кубанбаганда эмине.
Мен кубанам кыргыз демине.
Кубанам кыргыз көбүңө.
Ааламды бүгүн таң калткан,
Кыргыздын атын чыгарган.
Кыргыздын баркын чыгарган.
Мына Чыкебиз эртең орнойт деп,
Кыргыз элиң карачы.
Кырк күнү ырдап тойлойт деп,
Айтышты бүгүн баштадык.
Каарылары – жаштары,
Алдыңа чыга баштады.
Айланайын Амантай,
Калың эл сынап турбайбы,

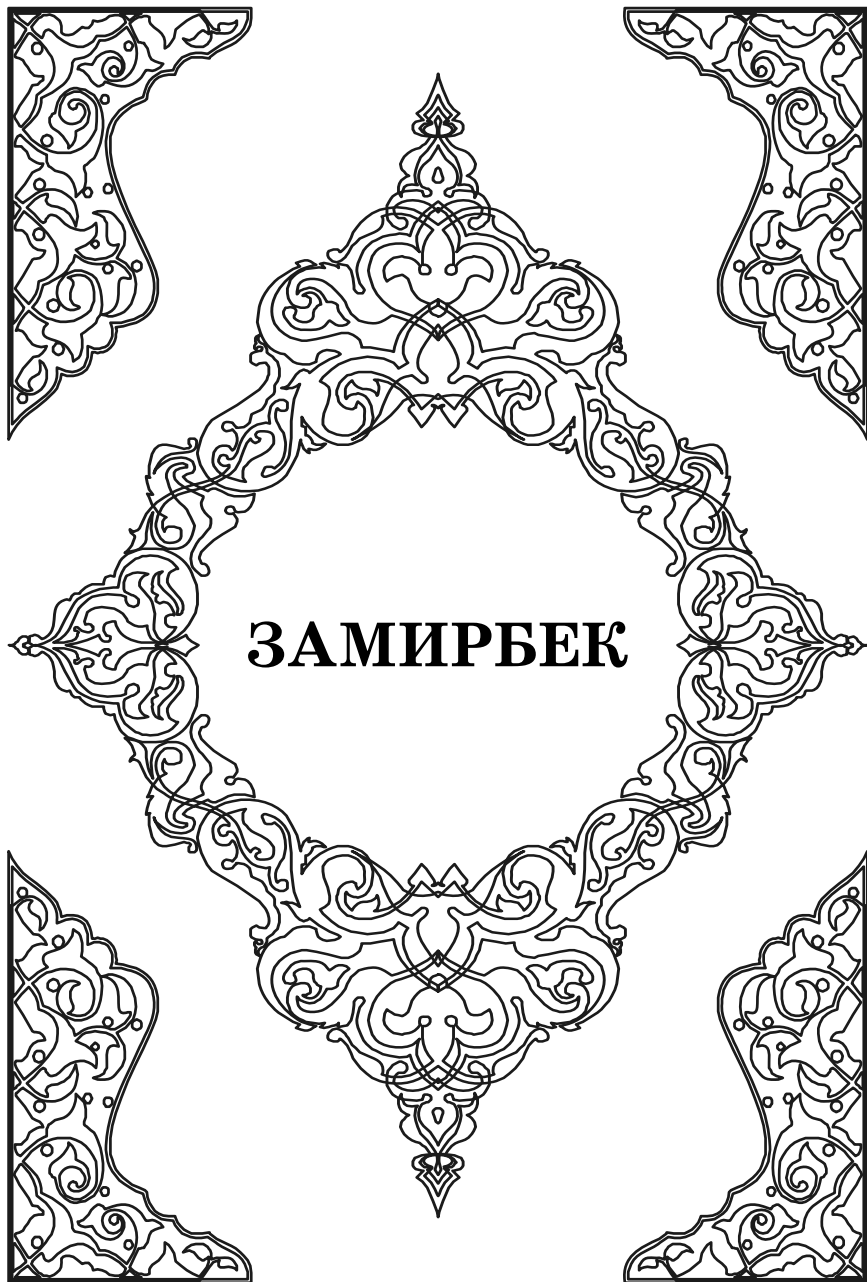
Мен эми кезек берейин.
Кандай чыгат таскагы эй.

Амантай:

Ырыңыз Сарпаш молдонун,
Батасындай болду окшойт.
Бизге 15 мүнөт берди эле.
Анын биртобун жайлап койду окшойт.
Жана,
Чудиновду жакшы айттың,
Ошол жагын кашкайттың.
Ал дагы дале эсиме,
Кечээ Бакиевдин кезинде.
Анда госслужба күнү эле.
Ошондо унутулуп бараткан,
Кыргыз тилинин күнү эле.
Аалы экөөбүз ырдап бир,
Амандын келген жини эле.
Анда Чудиновко кеп айткам,
Анда мындай деп айткам.
Лакап болуп кетти окшойт,
Ошол сөздү мен айткам.
Чудинов сүйлөп кыргызча,
Чудо кылса деп тилейм.
Үч айда сүйлөйм деди эле,
Үч жылга мезгил жетти бейм.
Деп коюп ырас артында,
Азапты көрдүм кичине.
Ал жагын койсок түшүнө.
Ошого окшош чынында,

Улуу кылган кыргызды.
Кыргыздын эне тили эле.
Чудиновду жамандап,
Айтып койгом ошондо.
Ал жакка тарта көрбөгүн.
Чудинов деген ким эле?
Ошондой,
Мансапкорлор жок болсун,
Мамлекет деген көп болсун.
Аныгын сөздүн сүйлөйлү,
Жакшысын кептин иргейли.
Жез менен алтын бирдейби?
Жеткилең салып иргейли.
Азаттыгыбыз кут болсун,
Азаттыкты табабай,
Кыйналып жердин бетинде,
Азыр,
Кырк миллион элдер жүрбөйбү.

ЗАМИРБЕК

ЫСМАЙЫЛ БОРОНЧИЕВГЕ УЧУРАШУУ

1970 жылы Эстебес Турсуналиев «Кыргыз ССРнын эл артисти» деген ардактуу наам алды. Үйүнө кары-жаштарды чакырып той берди. Апам Назим экөөбүз бардык.

Төрдө Ысмайыл аксакал отуруптур, ал кишиден кийин бир топ өнөрпоздор орун алышкан. Биз барган мезгилде той бир топ шаңданып калыптыр. Апам кирип барганда Ысмакем баштап ордуна турушуп: Келиңиз, келиңиз – дешип төрдөн орун беришти.

Бир маалда Тууганбай аке: «Назим апа, Ысмакемдин жанына отурганыңызга жакшы болбодубу, бүгүн сиздерди айтыштыралы деп ойлодук эле – деп калды. Анда апам: Айтыштырсаң он жыл мурун айтыштырсаң болмок Тууганбай, балам, азыр мен ырдын баарын уулума бергем. Андан көрө Замирбекке комуз берип Ысмайыл абасы менен учураштырбайсыңарбы! – дегенде меймандардын баары апамдын сөзүн колдоп кетишти. Эстебес байкенин комузун алып, өзүм толкундап турсам да мындай деп, ырдап калдым:

Эл артист деген наам алды,
Эстебес байке жаңыдан.
Куттуктап келген меймандар,
Кубанып турат абыдан.
Алмадай кезде үлгү алып,
Алымкул менен Осмонкул,
Аксакалдардын баарынан.
Кадырлуу ырчы болдуңуз,
Казак, кыргыз тааныган.
Адамдын сыйга конмогу,
Алланын берген багынан.
Улуу акын Ысмакем,
Сизге,
Учурашып жатканым,
Улууңа сыймык баарыдан.
Таттырып келе жатасыз,
Тамшантып уккан көп элди,
Таланттын таттуу балынан.
Алтымыштын кырынан,
Аштыңыз аба жаңы эле.
Эр жигиттерден калышпайт,
Эргисең ырың дагы эле.
Жаңыдан ырдап чыкканда,
Жалпы эл сөзүң уккан да,
Булбулдар тегиз бар эле.
Өзүңүз айткан сыяктуу,
Алардын,
Өзгөчө ыры дары экен.
Күндө ырдаса көркөмдүү,
Күндө ырдаса жаңы экен.

Аккан дайра сыяктуу,
Алардан ыры шар экен.
Отурган турган жерлери,
Орошон күлкү, шаң экен.
Океан дейсиз нускасын,
Осмонкул – төкмө устатың,
Айтышка терме дастанга
Абаке, азыр устасың.
Сизден,
Тарбия алган жаш ырчы,
Талпынып кантип учпасын.
Атамдан калып жашымда,
Апамдын өстүм кашында.
Апам да акын билесиз,
Акылын айтат азыр да.
Көрөңгөмү өстүрдү,
Көңүлдү буруп таза ырга.
Кулунум тулпардын,
Кубантып элди чуркармын.
Туягымын тулпардын,
Туякта калбай чуркармын.
Кайратым, демим чың болсо,
Канатыңдай шумкардын.
Учканы турам кубанып,
Сизге,
Учурашып калганга,
Кебимдин оңдоп катасын,
Келерсиз дайым жардамга.
Атактуу акын Ысмайыл
Абабызды көрдүм – деп,

Азыраак ырдап бердим – деп,
Айтамын теңтуш балдарга.
Талыкпай күн – түн изденип,
Таасын болуп алганда
Тоюңузда ырдайын,
Сиз,
Токсон жашка барганда. – деп ырымды
бүттүм.

Ысмайыл аксакал апам Назимге кайрылып: «Жеңе,
Сиз бактылуу адамсыз. Алыкемдей улуу залкар акын-
дын жарысыз, өзүңүздүн өнөрүңүз залкарлардан кем
калышпайт, анан атанын ордун куру калтырбай уулу-
нүздү таптап ырчы кылдыңыз. Мунуңуз үчүн Сизге,
чоң рахмат айтабыз» – дегенде меймандардын бардыгы
акындын сөзүн кубаттап калышты. Ошондо Ысмайыл
аксакал комуздун алып мындай деп ырдады:

Амандашты ыр менен,
Алыкемдин туягы.
Байкап турдум төккөнүн,
Баалап турдум сөздөрүн,
Атасындай буюрса,
Болот экен сыягы.
Жандуу чыкты добушу,
Жагымдуу коштоп комузу.
Агадан ини бата алган,
Абалтан өнөр жол ушу.
Алымкул, Калык, Осмонкул,
Аталарга кезинде,

Амандашып ырдагам,
Калбырынан өткөрүп,
Канча – деп сенде төкмөлүк,
Кайрандар мени сындаган.
Жазында төккөн нөшөрдөй,
Жаңшаса ыры тынбаган.
Күүлөнүп комуз дем берип,
Күнү-түнү ырдаган.
Баалап кыргыз ар кимин,
Пайгамбардай сыйлаган,
Карызы бардай шум өлүм,
Карыяларды жалмады,
Канакей бири калганы.
Асылган өмүрү акыры,
Адамга салат чалманы.
Акылдын, күчтүн андайда,
Адамга тийбейт жардамы.
Өлгөндөн калган – деп, айтат,
Өчкөндөн тамган – деп, айтат,
Өзүңдөй болсо балдары.
Абасынын алдында,
Ачылган гүлдөй жайнады
Уңгулуу жакшы саптарын
Уулубуз Замир арнады.
Азыраак балам угуп тур,
Айтылсын кептин ар жагы.
Даяр ырды аз ырда,
Даамдап ырды таза ырда,
Жаттаган ырды аз ырда,
Жамактап ырды таза ырда,

Айласыз акын болсоң да,
Айтышам деп жулкунуп,
Аксакалдарга асылба.
Жөн эле турган бирөөгө,
Жөөлөп барып кашынба.
Үзөнөк атка коносун,
Сүзөнөк болсоң жашында.
Үлгү болсун дегеним,
Бул,
Улуулук айткан акылда.
Алыкемдин ыр жактан,
Ала – Тоодой чамасы,
Күн – түн ырын төксө да,
Бөксөргөн эмес санаты.
Демдүү ишке шаңданып,
Депутат болуп шайланып,
Баа жеткис адамкерчилик,
Байкалган эмес чаласы.
Өнөргө акыл төп келсе,
Эмгек,
Өчпөйт экен карачы.
Акыны болгун кыргыздын,
Ар – намысына жарачу.
Заманаң алга коштосо,
Замирбеги болосуң,
Залкардын залкар баласы. – деп мага
батасын берип Ысмайыл аксакал ырын аяктады.

УСТАТТАРДЫ ЭСКЕРҮҮ (айтыш)

Замирбек:

Шааниси экен акындын
Шаңданып калкын кубантмак.
Элирип төксө ырларын
Эли да турган кубаттап.
Токтолуп калбай шар ырдап
Айтар оюн так ырдап,
Калк алдында күнүгө
Кайталабай жаңы ырдап.
Коштоочусу өмүрлүк
Колунда комуз дагы ырдап.
Алмашкыс сөзүн алтынга
Акындар өткөн калкымда.
Өлбөс өчпөс түбөлүк
Өнөрү калды артында.
Токтогул менен Эшмамбет
Толкуган кыргыз шаңы экен.
Ар бир сабы ырынын

Агарып аткан таң экен.
Шимирсе моокун канбаган,
Шириндиги бал экен.
Жер кениндей бүтпөс ыр
Жеңи жокто бар экен.
Акындын багын ачпаган,
Андагы заман тар экен.
Тарыхта калды сөздөрү,
Тоголок Молдо, Барпынын
Бабалардын ырлары
Байлыгы болду калкынын.
Алымкул, Калык, Осмонкул
Аталар сөздүн чебери.
Бакка окшоп соолбос кылымдап,
Баа жеткис тунук өнөрү.
Ырларын сүйгөң кары – жаш
Ысмайыл Токтонаалынын.
Бузбастан сактап келишти
Ырчылыктын калыбын.
Кызыл тил менен даңкташты
Кыргыздын атак кадырын.
Анда акындардын кенжеси
Аксакал болдуң баарына.
Уккулуктуу ырыңды
Уксак дейт элиң дагы да.
Эзелтен акын ырлары
Элинин сиңген канына.
Бүгүн ага көңүлдү
Буралы тарых жагына.
Алымкул, Калык, Осмонкул

Алып жүргөн – деп, жанына.
Ырчы кылды ошолор
Ыраазымын – деп, багыма.
Ар жерге барсаң эскерип
Айтасың Ашке дайыма.
Акындар кандай болгонун
Атакка кандай конгонун,
Эл уксун ырдап бериңиз.
Эгерде,
Күч келбесе жаныңа.

Ашыраалы:

Алымкул, Калык, Осмонкул
Башынан маалим аттары,
Кадырлашып сыйлаган
Калктын калың катмары.
Таанымал болгон элине
Таасын болуп айтканы.
Тамгасыз мээге сиңирген
Далай том-элдик казнаны.
Үчөө эле алп талант
Бирок, үч башка өнөр жактары.
Аксакал Калык акындын
Ташкыны күчтүү таланттуу,
Ырлары-учкул канаттуу.
Кажыбай иштеп изденип,
Канча эмгектерди жаратты.
Билчи эмес Калык аксакал
Кошомат олку-солкунду.
Омоктуу чыккан сөздөрү

Опол тоодой орчундуу.
Эргип ырдап алганда,
Элестетчи ал киши
Деңиздеги толкунду.
Алыкем айтса дастандан,
Билинбей далай аткан таң.
Токомдун шайыр күүлөрүн
Устаттык менен аткарган.
Карыганча ал киши
Кажыган жок жазгандан.
Ардагы болду элинин
Алымкул болуп чыкканы.
Өзгөчө баалап эмгегин
Өкүмөт сыйлап куштады.
Арабыздан кеткенче
Депутатка шайланып,
Калыбын такыр бузбады.
Урмат менен эскерем
Улуу чебер устатты.
Орто бой чымыр денелүү
Орошон күлүк нускалуу.
Арабызда азыр жок,
Ала-Тоонун кутманы.
Кашкая чыккан чоң жорго,
Төкмөсүн кыйын болжолдо.
Жамакка тили так эле
Кызып ырдап алганда.
Кирген суудай шар эле
Казак менен кыргызда
Осмонкулдай алтын жаак

Кайсыл акын бар эле.
Күнү-түнү көп ырдап,
Күч келген эмес жаныма.
Айлык жок болсо чарчабай
Агаңдын чуркаар маалы да.
Сурооң болсо бере бер
Мени коюп жайыма.

Замирбек:

Муруңкулар чыгарып,
Муундан мууңга уланып.
Таңгалткан бүткүл дүйнөнү
Тарыхы элдин бул анык.
Ойлосок сансыз саптарын
Океан десек ылайык.
Кайратын айтса Манастын
Кайталап сөздөн жаңылбай.
Өнөрлөрү курч экен,
Өзөндө суунун шарындай.
Буулугуп өткөн күлүктөр,
Бүгүнкү күндө чабылбай.
Чоң манасчылар турбайбы
Чоюке, Шапак, Сагынбай.
Ар кимиси «Манасты»
Алтынча айтып кеткен дейт.
Саякбай абам булардын
Сабагын улап өскөн дейт.
Дүңгүрөгөн чоң талант
Дүйнөдөн бир күн өткөн дейт
Элге керек адамга

Эмне үчүн өлүм кеч келбейт.
Канча кылым өтсө да,
Калтырып кеткен белеги
Калыбынан бөксөрбөйт.
Кайсы жерге барбасын
Кадырлап тоскон жаш-кары.
Көп өткөн экен элимден
Комузчулардын алптары:
Атай, Кара-Молдолор
Өзгөчө өнөр ээлери.
Таланты өчпөс адамдар,
Тарыхтан оорун ээледі.
Артистке келген чагыңды
Азыраак айтпай кеттиңиз.
Домбура чалып келипсиз,
Комузду качан черттиңиз
Жашыңыздан бир болуп
Бір, күү менен өстүңүз.
Аксакалдарга окшошкон
Акындыкка жеттиңиз.
Бирок,
Көлөм жактан алардын
Көбүнөн ашып кеттиңиз.

Ашыраалы:

Ал кезде жыйырма жаштамын.
Конуп түнөп бир жүрүп
Көп жерин мээге сактадым.
Кайран атаң Саякбай
Кыжылдаган көп колдун

Каптап келе жатканын.
Аралаш бирге жүргөнсүп,
Атынан атап алптарын.
Каада менен салт менен
Кандайча ат чапканын.
Анык билем чарчабай,
Ат-чабыштын нак өзүн
Алты күнү айтканын.
Азыр ойлоп таңгалам
Миллион сап чоң «Манас»
Мээсине кантип батканын.
Дайындап кетти кылымга,
Кыйкырган бойдон Саякбай
Кыргыздын улуу дастанын.
Татыктуу күүнүн борбору
Тамшанткан далай ордону.
Ыбырай, Атай, Шекербек
Тубаса талант ушулар
Туу кылып Кара-Молдону.
Сан жеткис татаал кайрыкты
Унутпай мээге сиңирген.
Чеберчилик устаттык
Черткен жерден билинген.
Канча күүнү жаратты
Кабары жок илимден.
Атай черткен «Маш-Ботой»
Ааламды төрт-беш айланды.
Кыргыздар черткен бул күүгө
Кылымдын эли таңгалды.
Айтсаң боло Замирбек

Атайды туурап черткин деп
Алаңказар балдарды.
Абайлап көрсөң үнү бир,
Абалтан бери түбү бир.
Жаш кезде комуз ордуна,
Үйрөнүп черттим домбура.
Домбуранын аягын
Комуз менен уладым.
Канатташ казак калкына
Кант район болот турагым.
Байкатпай бала чыр баштап,
Көлөмүмө сын таштап.
Анча-мынча обон жараттым,
Атай, Муса, Мыскалдан
Үн жактан алган өнөрүм.
Төгүлө тартып ырдадым
Алымкул, Калык, Осмонкул
Тил жактан алган өнөрүм
Улгайып мендей болгондо,
Сени да балам көрөмүн.

Замирбек:

Тарыхтан сөзүн баштаса
Тамшанткан уккан адамды.
Ашыке көргөн чыгарсыз
Актан сөзмөр абаңды.
Молдобасан карынын
Атагы элге таралды.
Сыздаткан кедей карыпты
Сынга алган өткөн заманды.

Шаршен, Адамкалылар
Шайыры болуп жаралды.
Эки-үч жолу укса күнүгө
Эл суктанган үнүнө.
Көргөм дедиңиз Мусаны.
Канча ырдаса талбаган.
Улуу тоонун төрүнөн
Улардай болуп сайраган.
Бектемир, Мыскал таланттар
Жаралбайт дечи кайрадан.
Өлбөс, өчпөс түбөлүк
Өнөрүн элге арнаган.
Баарысы менен кошулуп
Ашыкемдин, барбаган жери калбаган.
Ошондо эле отузда экенсиз
Өнөрлүү, ырдап талбаган.
Мен көргөндөн Ашыке
Элүүдөн ашпай койдунуз.
Эркиңизге таңгалам.
Адам, жыл өткөн сайын карыса
Байкем, жашарат окшойт кайрадан.
Ырыңды элиң сүйүшөт.
Ырчысың даңктуу билишет,
Деги, карыбай койдун Ашыке,
Сиз менен бирге кошулуп,
Артистикке кирген далайы
Пенсияда жүрүшөт.

Ашыраалы:

Ала-Тоо болуп мекени

Атактуу Мыскал кечээги,
Ал киши менен мактанчы
Ак калпак кыргыз өзөнү.
Аймагына таанылып
Ак таңдай тилин безеди.
Аргендей кооз дабышы
Кулагыбыздан кетеби.
Концертин коюп жүрчү эле
Кең Талас, кең Чүй, Оштордо
Чакырык менен барчы эле
Башка улут боорлош досторго,
Бир Мыскалдай боло албайт
Беш кыздын үнүн кошкондо.
Биз эмес Москва кубанып,
Дүркүрөтө кол чапкан
Алымканды эжекем,
Алты эле мүнөт созгондо.
Таанымал даңкы, дайыны
Таалайлуу элдин шайыры,
Эскерет кыргыз унутпайт,
Молдобосан карыны.
Чебер тил, чечен ак таңдай
Сөздөрү таттуу ак балдай,
Элестүү сүйлөп ар сөзү
Сүрөтүн көзгө тарткандай.
Олтурган элди тамшантып,
Батырган элди кызыкка
Бар беле кайран Актандай,
Адамкалый, Шаршендин
Башкача болчу өнөрү.

Шатыра, шатман түшүрүп,
Шаттыка элди бөлөдү.
Шум ажалга кармалып
Буларда калбай жөнөдү.
Өнөрү такыр башкача
Сыбызгы үнү таптаза.
Көрбөй калдың Замирбек
Кайран Муса уларды.
Сахнада жаркылдап,
Комузу, үнү шаңкылдап,
Чыгарган эле кумардан
Чогулган далай дубанды.
Канча ырдаса эл тойбой
Кайра-кайра суранды.
Азыр көрө элекмин жергемен
Азамат андай уланды.
Ардактап дайым эскерип
Унутпайт элим буларды.
Эми карыбаган себебим
Кишиден көөнүм калбаган.
Оорусам кызыл гүл жыттап,
Врачка такыр барбагам.
Күлкүсү өмүр сыяктуу
Гүлкайырларды жандагам.
Пенсияга шашпаймын,
Азырынча ал жака
Айдасаң дагы баспаймын.
Жалпак чал болуп жатканча,
Бекер үйдө отуруп,
Сар санаага батканча,

Кызыктуу жакшы ыр ырдап,
Кыргыздын көөнүн шаттаймын.

Замирбек:

Кары эмес, жаштайсың
Кадырлуу элдин алдында.
Каадалуу кептен баштайсың.
Замирбек эле дейсиңби
Алтымыш акын келсе да,
Айтышуудан качпайсың,
Бирок,
Карып бара жатканда
Ээликсең үйгө тура албай
Эжеме деле жакпайсың.
Укмуштуудай зор дастан
Ушулар өмүр баяны.
Ырастайт аны Ашыке
Ырдаган ырың жанагы
Сезилип турат сөзүңөн
Аталардын сабагы.
Дайыма суроо берет деп,
Жаман көрбө баланы.
Артисттер мурун концертти
Кандай залга койгонун,
Андагы болгон залдардын.
Абалы кандай болгонун.
Ал эми, эл аралап чыкканда
Табылса ат мингенин,
Болбосо жөө жүргөнүн.
Кыйналса да өз кесибин

Кымбаттап абдан сүйгөнүн.
Кээде, Ашыкедем сурасам,
Ал кезде жигит кезим дейт.
Кыйындыктардын далайын
Көп көргөмүн өзүм дейт
Бирок, келбетиңен анчалык
Кыйналганың сезилбейт.
Калк ырга жырғап турганда
Каптаган кара тумандай.
Аталарга четинен
Ажал кол салды уялбай.
Арманга батып кары-жаш
Аккан жашын тыялбай.
Өнөрпоздордун ошондо,
Өлүмгө турду кыялбай.

Ашыраалы:

Согуштан кийин чынында
Кыйын болуп элдин абалы.
Кеткенин көбү кайтышпай,
Бүркөө тартып кабагы.
Батышты карап үшкүрүп
Баатырлардын аялы.
Ошондо биздин карылар
Кыдырып кыргыз айылын
Башыңды көтөр тың бол деп,
Кайратын бүлөп карынын.
Келээрин ырдап бүгүнкү
Келечек жыргал жаңынын.
Талаада кээде кырманда,

Алымкул, Калык, Осмонкул
Таңшып ырдап турганда.
Атай, Муса, Мыскалдар
Обонун созун оштонтуп,
Делебени козголтуп,
Таң тамаша курганда.
Кыйынчылыкты унутуп
Калкы батчы жыргалга.
Анда мен жашмын ойлодум
Барбы деп жыргал мындайда.
Андай мындай залдар жок
Айылда аппак тамдар жок,
Электр, жарык шамдар жок,
Бирок тартип бар болчу,
Каяша айткан балдар жок.
Бейиштей жыргал абалым
Изи жок кайгы санаанын,
Араба менен жөө басуу
Жоголду үзүп караанын.
Ашыгып калсам бир жерге,
Самолет менен барамын.
Ортосунда ойноп жүрөбүз
Ак булут асман абанын.
Эч кандай согуш болбосун,
Аны ойлогон адам оңбосун,
Тынчтыкта жашап мамырап,
Кут болсун жыргал заманым.

СУУСАМЫРДАГЫ ТАМАША АЙТЫШ

Күтүрөгөн күздүн башы. Суусамырда малчылардын майрамы болуп калды. Шаардан өнөрпоздордун тобу барып калдык. Акындардан Мамбет Таранчиев, Тууганбай Абдиев, Токтосун Тыныбеков жана башка ырчы, комузчулар барышты. Концерттин башында Тууганбай менен Токтосун чыгып малчыларды майрамы менен куттукташты. Бир маалда Мамбет аке «Ой жолдоштор мынабу Аликемдин баласын эл астында бир аз айтышып, ары-бери тартышып сынап көрбөйүмбү, кандай болуп калды экен» – деди. Артисттердин баарысы Мамбеттин сөзүн колдоп калышты. Биз концерттин аягында чыкмак болдук. Кандай ырдайм деп ойлонуп турсам Салмоорбек Шералиев (Кыргыз ССринин эмгек сиңирген артисти, ырчы) жаныма келип «Замирбек таранчынын эркегинин мойну карала болот. Ушуну унутпа айтышта кереги тийиши мүмкүн» – деди. Мамбет оюна бою келишкен, ак жумалынан келген көзү көк көрктүү киши эле.

Эл астында чыкканда Мамбет Таранчиев мындай деп баштады:

Суусу шекер, чөбү май,
Суусамырды жайлаган.
Жалындуу жүрөк, кайраты,
Жайы-кышы малын айдаган.
Эрдиктеп билем силердин,
Эмгегигеңерди талбаган.
Көңүлүңөрдү ачууга,
Кумарыңарды жазууга,
Ырчылар келди сайраган.
Айтышка чыккан баланын,
Айтайын бир аз кабарын.
Айтканда бүтпөс санаты,
Алымкул төкмө баласы.
Калк астында көрөйүн,
Калыс баа берейин,
Кандай болду экен чамасы.

Замирбек:

Өкмөт баалап силерди,
Өнөрпоздорду жиберди.
Жайкалып жатат Суусамыр,
Жапкандай кооз килемди.
Мамбет ага кубанттың,
Майрамдап жаткан бул элди.
Кадыры бар баркы бар,
Кайратман биздин малчылар.
Жакшы ыр, күү оюнга,
Жазылып калсын жарпыңар.
Мамбет ага көп элдин,
Маңдайында турабыз.

Какалбай жооп табамын,
Каалаган суроо сураңыз.

Мамбет:

Ал чамасы жакшы окшойт,
Алыкемдин баласы.
Такылдап жатат жаңылбай,
Талпынганын карачы.
Таранчынын, иничек,
Эркеги болом билип ал,
Талыкпаган канаты.

Замирбек:

Таранчынын болжолун,
Тал талга барып конгонун.
Жакшы билем ал жагын,
Кичинекей кезимде,
Таранчы атып ойнодум.
Сизди карап отуруп,
Бир нерсени ойлодум.
Таранчынын эркеги,
Мойну кара болчу эле,
Өңү сары көзү көк,
Ургаачысы болбогун – дегенде эл дуу
күлүп калышты. Аларга кошулуп Мамбет ага да кошо
күлдү. Айтышыбыз ушундай көңүлдүү маанайда өттү.

АШЫРААЛЫ МЕНЕН ЗАМИРБЕК

ЖАҢЫ ЖЫЛДЫ КУТТУКТОО

Замирбек:

Колдо да шаңдуу комузун,
Ашыке кошулсун шаңдуу добушун.
Жаңы-жыл ээлейт жакында,
Мына жайнаган кыргыз конушун.
Мага дагы чоң сыймык,
Ушул майрамды тосуп сиз менен,
Бүгүнкү маегиңде болушум!

Акындар үчүн салт экен,
Абалтан калган парз экен.
Ардактуу күндү куттуктап,
Кичине алты ооз ырдап коюшум.

Жаңы-жыл ээлеп жеримде,
Жаңы-жыл,
Шаңдуу кылат го кебимди.

Айтор жаңы-жылда мен каалайм,
Жаркыган жакшы өмүрдү.
Жаңы-жылда мен каалайм,
Жалпы элиме жакшынакай бир,
Жайнаган ачык көнүлдү!

Ашыраалы:

Брас, элибиз болсун өмүрлүү,
Баарысы болсун көнүлдүү.
Чындыкка жатат чыгарып,
Кээ бир айтылып жүргөн төгүндү.
Жаңы-жыл келип карачы,
Жаңы нур басты жеримди.
Кубаныч баскан кезеги,
Улан менен да келинди.
Ошол таң калткан бүтүн дүйнөнү,
Таалайлуу кыргыз гүлдөдү.
Оюбузда ар дайым,
Ойдо-тоодо, кыштоодо,
Азыр иш аткарып жүргөнү.
Ошолорго да кут болсун,
Ушул жаңы-жылдын күндөрү.
Ошол кездерде гүлдөдү.
Жаңы-жыл менен кошулуп,
Мемиреп, тынчтык бассын дүйнөнү!

Замирбек:

Көркүн ачып чарбанын,
Көбөйтүп ийгилик салмагын.
Айталы Ашыке эски жыл,

Кандай аракет кылып калкыма,
Куруп берген да майрамын.
Билесиз элинин болгон ардагы,
Эмгектин не бир каарманы.
Күнү-түнү талбастан,
Алар күчүн элге арнашкан.
Эски жылды бааласак,
Чын эле элимдин толду сынына.
Азаматтардын ошонун,
Бизди акындар кошту ырына.
Жаш-кары өстү кайгысыз,
Бөлөнүп, тынчтык нуруна.
Күндөн-күнгө жаңырып,
Күн сайын болуп жаңылык.
Эски жылдын эмгегин,
Эл менен эстейбиз да сагынып.

Анткени бул жыл жакшы жыл болду,
Ашыке, тилибиз даңктуу тил болду.
Ушул тилибиз деп баарыбыз,
Кары-жаш дебей чынында,
Эл тилеги бир болду.

Анан тоо булбулу Токомдун,
Тою болду калкыма.
Дүйнөдөн келди туугандар,
Элимдин дүңгүрөп өскөн даңкына.
Ошондо кезекти берди биз сындуу,
Ашыкең ырдап жаткандай жарчыга.
Кыйла эле жаңылыктар болуптур,

Артка кылчайып көрсөк
Ушундай жаңылыктарды жараткан,
Брахмат айтам дагы да,
Бүгүн, мен ырыстуу кыргыз калкыма.

Ашыраалы:

Жакшылап айттың баарысын,
Жакшылап укса, эл жактырат айтуусун.
Ошол эски жылда көп көрдүк,
Табигаттын да тартуусун.
Далай-далай көп көрдүк,
Ошол түшүмдү.
Биздин Оштуктар пахтаны,
Ашыгы менен бүтүрдү,
Анан өткөрдү сонун тойлорду.
Эми жакшы эле шаңдуу той болду,
Ошондой шаңдуу тойлордо,
Уктаган сезим ойгонду.
Ырас, биздин жакшы дилибиз,
Колго эле тийди дилибиз-тилибиз.
Тилибиз менен карачы,
Шаңкылдап кошулуп ырдап жүрүбүз.
Ак калпак кыргыз элимдин,
Ошол тили билүүбүз.

Эми жакшы болду баарысы,
Жакшы болду калкымдын,
Бара жаткан багыты.
Колумда турган кезеги,
Байгеде турган намысы.

Тээ, Нарындын бойлорунда карачы,
Нечен-нечен ГЭСтер бар,
Ошонун Азия менен Орто Азияга,
Жалпыга тийди жарыгы.
Ар ким билет эмеспи,
ГЭСтердин кандайча бүткөн тарыхы.
Тээтиги, Токтогулдун жеринде,
Токтогулдун да элинде.
Олтурат дейт, жарыксыз,
Үч-төрт колхоз кеминде.
Ошолорго карачы,
Жарык деген барбайбы?
Меш түбүндө олтуруп,
Жарыксыз болуп калбайлы!
Айтып өткүн Замирбек,
Ырыңа кошуп андайды.

Замирбек:

Бул жарык тийсе жакшы го,
Ашыке жарык деген билесиз,
Жалпы эл үчүн бакты го.
Ушул жарыкты да биздин эл,
Күнү-түнү талбастан,
Эмгеги менен тапты го.
Бирок кандай ГЭСти курса да,
Бирок кандай сууну бузса да,
Кандай сууну өз оозуна бурса да,
Жаратылыштын бир жерин,
Ашыке, кемитпегени жакшы го.
Анткени көп курулуштарды курабыз,

Аны кубанып карап турабыз.
Бирок, бир жерден кемчил кеткен соң,
Жаратылыш пайдасын,
Бербейт экен канчалык.
Ашыке аларды кайдан табабыз?
Акыркы жылда башкача,
Кичине бузулуп кетип жатат абабыз.
Экөөбүз кээде биригип,
Жайлоодогу малчыга,
Болбосо жайлоодогу данчыга,
Ашыке, тамаша салып да барабыз.
Ошондо акынсың элге аталган!
Айланаңды караңыз.
Баягы жайлоолордун кээ кезде,
Жайкалып турган гүлү жок.
Жакшынакай түрү жок,
Бетегелерден буралган,
Ал берекелердин бири жок.
Билесиз дечи Суусамыр,
Бир кезде бейиштей жер деп аталган.
Аны көргөндүн көөнү жашарган,
Азыр кээ бир жерден чаң чыгып,
Ашыке башкача болуп баратат.
Чынында биз жаратылышты булгасак,
Ал каяктан бизге жарашат.
Ошондуктан туугандар,
Курулушту да куралы,
Кубанып карап туралы.
Өзгөчө, жаштарга керек чынында,
Туугандар жаратылышты бааласак.

Ашыраалы:

БІрас, жердин да бар убалы,
Ошол өспөй жаткан кезеги,
Бетеге белдин тунагы.
Жок кылып жаткан аларды,
Малдардын басып кеткен туягы.
Ошол жер жептей жаткан дымагы,
Анысын кандай кылалы.
Бетеге-белден буралган,
Аны көргөн адам кубанган.
Андай казыр көгөргөн,
Сонун жерлер жок.
Эмесе, суунун да бузулап барат агымы,
Тыңшасаң суудан шарымы.
Ал эмес жоголуп барат сууларда,
Жанагы татынакай балыгы.
Эми аба деген булганды,
Аныңа да өзүм муң-кайгы.
Байкасаңыз да ушулар,
Баарысы бизге чоң кайгы.
Байкасаң Зами аларды,
Эмесе, аларды териштирип ырдайлы.
Адам өзү жасап алып,
Өзү кыйратып коёт турбайбы!

Замирбек:

Алыска эмне баралы,
Атактуу көлүбүздү эле алалы.
Бир кездерде жаркырап,
Көлдүн жадырап турчу кабагы.

Бүркөлгөнсүп калды окшойт,
Ашыке бүгүн да көлдүн кабагы.
Билесиз дечи ал көлгө,
Жылына миңдеген элдин барары.
Көркөмдүү көлдү карасаң,
Үстү булгангансып да көрүнөт.
Баягы сонун көркү жок,
Кичине кумсаргансып да көрүнөт.
Кээ бир кезде бул көлдө,
Ашыке барып, анан ырдайбыз.
Атагын айтып тынбайбыз,
Бирок, сактоо үчүн эч эле,
Аракетти кылбайбыз.
Фрунзеден,
Көлдү сактайлы деп кыйкырып,
Бирок ал жакка такыр жылбайбыз.
Андыктан Ашыке сактайлы,
Ал көлүбүздү ой барктайлы.
Ашыке кечикпейли, чамдайлы.
Алтындай болгон ал көлдү,
Аралдай кылып албайлы.

Ашыраалы:

Айланасы да ал көлдүн,
Токой эле жапжашыл.
Ичинде кыргоол ойногон,
Элик менен түлкүсү,
Коону чуркайт жойлогон.
Казыр азайып эле баратат,
Абайлап эле карасак.

Сенин айткан сөзүңдүн чындыгын,
Кимдер гана талашат.
Кайран көлгө карачы,
Азыр кандай барсак жарашат.
Бирок байкасаң кетип баратып,
Көл ылдыйлап карачы,
Чөгүп кетип баратат.
Айласын да таба албай,
Соолуп калса жаман да,
Казакстандагы карачы,
Чоң-деңиз деген аралдай.
Эми оңолсо экен баарысы.

Оңой турган чак ушу,
Табылса экен ошондой,
Кемиген жердин айласы.
Ошондой болсо экен,
Карачы, эбегейсиз пайдасы.
Оңолсо экен баарысы,
Жакшы эле болсо экен,
Эл-журтумдун дабышы.
Эмесе, өзү жараткан кыргыз эл,
Кайра өзү оңдоп минтип алуучу.
Жакшы болсун бардыгы.
Кыйын болуп жатпайбы,
Бузулганың абалың,
Канакей, Зами айтуучу кептин аягын.

Замирбек:

Жалпы эл үчүн жаңы-жыл,

Жакшынакай жыл болсун.
Эмгекке жетип сыймыкка,
Элиме таалайлуу сый болсун.
Ар бир үйдө береке,
Ак пейил болсун, ыр болсун!
Кары дебей, жаш дебей,
Калк тилеги бир болсун,
Жер үстүндө гүл болсун.
Кээ бир жайнаган кооздой түр болсун!
Биздей акындарга аралаш,
Акындар менен санаалаш.
Далай ырчылар менен обончу,
Эмгек кылып жатпайбы,
Аларды эстебей кетсек жарабас.
Бирөө чертет комузун,
Ашыке бири кошот добушун.
Кандай ырды ырдаса да,
Азыр кубантып жатат ошолор,
Азыр кутмандуу кыргыз конушун.

Жаңы-жылда эмесе,
Алар жакшы бир ырлар жаратсын.
Атак-даңкын кыргыздын,
Ак таңдайлуу ырчылар,
Ааламга чейин таратсын.
Кыргыздын билесиз кыйла атагы,
Ал эскергенден нетели,
Эзелки өткөн атаны.
Ак таңдай кызыл тил менен,
Аргендей шаңдуу ыр менен,

Таланттуу кыргыз калкына,
Алган экен Ашыке.
Алкыш менен да батаны.
Өзү өлсө да алардын,
Өнөрү тирүү жашады.
Артына үйрөтүп кетип таштаптыр,
Умтулган бала-чаканы.
Жанаа, башында сайрап ырдадык,
Торгой тилдүү кыргызда
Токтогулдай атаны.
Азыркы кезде арман көп,
Азайып кетип жатпайбы,
Кичине акындардын да катары.
Ошон үчүн Ашыке,
Аракетти кылалы.
Биздин да артыбызда ырдашсын,
Кыргыздын ак таңдай кээ бир кунаны.
Ага берсин деп тилейм,
Сахнада атактуу ырдын булагы.

Эми ардактуу элим, туугандар,
Силерге ак тилек келет арнагым.
Иштегин күндө талбагын,
Ишиңди күндө чамдагын.
Кайра куруу доорунда,
Кайратыңдан талбагын.
Кайрат менен иш менен,
Ошол кажыбаган иш менен,
Күн сайын калпы эмгектин каймагын.
Гүлдөй болуп жаркырап,

Баарыңдын гүлдөп турсун жан-жагың.
Мына жаркырап келген бул жылда,
Багын бир татып турмуштун,
Баарыңар бактылуу болгун ар дайым!

**ТАЛАС ОБЛАСТЫНЫН МАНАС РАЙОНУНУН
70 ЖЫЛДЫГЫНДАГЫ АКЫНДЫРДЫН
УЧУРАШУУ АЙТЫШЫ**

Замирбек:

Элдин көөнүн шаңданткан,
Эң сонун өнөр ырчылык.
Мен бүгүн турам шаттанып,
Эки иним менен бир чыгып.
Кечээ жамгыр жаап жатты эле,
Алла-таалам колдоду
Жаркырап көктөн күн чыгып.
Жанатан бери сүйүнүп,
Жаш балдар ары-бери жүгүрүп.
Той берип жаткан кезегиң,
Тоолук эл бүгүн биригип.
Бали деп улам турсаңар,
Балдардын дем кошулат демине.
Кеп кошулат кебине,

Салтанат келди мынакей
Саймалуу кооз жериңе...

Абдылда:

Мен да
Кубанып баштайм ырымды,
Өтүп жаткан чоң тойго
Кутмандуу калкым жыйылды.
Эргип баштайм ырымды,
Эчетен бери бу тойду,
Эңсеген эл-журт жыйылды.
Агайын-тууган алдында
Аямак белем ырымды.
Куттуктап ырдап кетейин
Кутмандуу ушул жыйынды.
Карап көрсөм абайлап,
Калкымда бүгүн салтанат.
Бали, азамат дегенсип,
Эчкили турат чалкалап.
Агайын-тууган калың эл
Аталар келди бу тойго
Ак жолугу башында
Апалар келди бу тойго.
Кабыл болуп тилеги
Элимдин ынтымак болду тиреги
Жаркырай берсин ар дайым,
Жайнаган Манас жергеси.
Агайын тууган калкыбыз,
Алдыңа келип ушинтип.
Учурашып жатырбыз,

Бүгүн аткарылып оюңар,
Бирге болду жолуңар.
Бир болуп максат оюңар,
Кут болсун анда бүгүнкү
Кубанып тоскон тоюңар.

Аалы:

Эки агам айтып куттуктоо,
Элирип төгүп жөнөдү.
Экөө тең элдин залкары,
Ээрчиген менмин бөбөгү.
Ушундай устаттардын артынан,
Эмнени ырдайм мен эми.
Анткени комбайн жүрүп кеткен соң,
Мендей чалгынын барбы кереги.
Чалгы деп айтсам жаңылам,
Орокмун да мен эми.
Орок да болсом аянбай
Оозумдагы сөзүмдү
Элиме арнап берели.
Агалардан көргөндү,
Акындык кылып төгөлү.
Айланайын мекеним,
Баарысы билет кыргыздын
Таланттуу эл экенин
Алакандай айылдан
Алты акынды чыгарган,
Бир менен элди сугарган.
Бирчылары ырдаса,
Элим алакан чаап кубанган.

Чондорду кел деп суранбай
Ырчыларын суранган
Силердей калкыма айтам рахмат.
Акынды ырдап бер деген,
Борбордон бери кел деген
Салтыңа айтам рахмат.
Аксакалдар, апалар
Ала-Тоодой силердин
Наркыңа айтам рахмат.
Акындарды бизге окшош,
Турсаңар экен кубаттап.
Ал ансайын акындын
Ырлары агат булактап.
Токулуу тулпар турганда,
Чобурду адам минеби.
Мындай залкарлар катар турганда,
Биздей чабалды киши сүйөбү.
Антсе дагы айтаарым,
Аксакалдар кашында.
Аман болсо экен деп
Аалы уулуңардын тилеги
Күндө эле келип беремин,
Угасыңар мендей баланы.
Айылга көп-көп каттаган,
Бишкекте анча баспаган,
Аалынын ушул абалы
Агайын тууган калкыма
Тааныш болду карааны.
Замикем баштап коноктор,
Борбордон келди атайы,

Кол чаап тосуп алалы.
Ала-Тоо кыргыз элинде
Анын алыска кеткен кабары.
Күндө эле угуп жүрөсүң
Балким мендей баланы.
Мен какшабай кечке эле
Замирбек байкем баш болгон,
Абдылда байкем төш болгон
Алптарды угуп алалы...

Замирбек:

Кубантып элдин бардыгын,
Аалы сен тамаша кылып ырдадың.
Чалгымын дедиң өзүңдү,
Жок чалгы эмесмин наркмын де!
Илгертен бери кыргызда
Ырчыдан калган салтмын де.
Ак калпак кыргыз калкына,
Ала-Тоодой наркмын де.
Ал чалгыны кудай урсун биякта,
Акындар менен айтышсам,
Баардыгын тебелеп кетчү танкмын де.
Анткени, өзүңдү дайым колдойбуз.
Биздин кебибизди улайт деп.
Дайыма сен жөнүндө ойлойбуз.
Мына Абдылда дагы Аралдан,
Аалы дагы Аралдан.
Шумдук айыл турбайбы,
Төрөлгөн балдар ал жерде
Төкмө болуп жаралган.

Андан көрө туугандар
Айталы элдин майрамын.
Эки инимди укканда
Мен да эргип турам азыраак,
Калпыйын сөздүн каймагын.
Анткени ушуларга рахмат,
Ага деп мени сыйлашат,
Айткан сөздү тыңдашат.
Улуу деп мени сыйлашат,
Урматташат оо тыңдашат.
Замирбек байкем дайыма
Жакшы ырдап турса дагы эле
Карый элек экен деп
Булар капталда туруп ой жыргашат.
Ала-Тоо кыргыз элиме,
Бүгүн атайлап келдим төрүңө.
Ээ туугандар, Замирбек.
Көбүрөөк бизге келбейт деп,
Көпчүлүк тууган да кейибе.
Анткени анча-мынча кичине,
Сасык тумоолоп менин да
Чырмайт да кээде билесиң,
Тумоолоп калсам кичине.
Ошондо келелбай калам тоюңа
Бирок келбесем да рахмат.
Силер аласыңар да оюңа.
Анткени Аалы, айтып барат ой кабарды,
Абдылда айтып барат ой саламды.
Баягыдай дагы эле,
Бакылдап жашап жатат деп,

Айтылуу ошол Манас ой калаанды.
Эми ал сөздү элим таштайын,
Бүгүнкү майрамыңардан баштайын.
Бул жерде Калык деген ой агам бар,
Кадырын, даңкын бүгүн бир
Калк астында мактайын.
Кечээ союздун маалы болгондо,
Ушундай сонун тойлордо.
Илгери бир чабаның
Кыргызга рекорд койчу эле,
Анткенимдин себеби,
100 койдон 200 жүз козу алганы,
Бүткүл союзга рекорд болчу эле.
Андай эмес айылга,
Ак эмгегин аткарган.
Ала-Тоодон макталган,
Союзга бүтүн даңкталган
Салмагы элге баркталган.
Калык ага бүгүн бир,
Кадырман кары болдуңуз.
Эмгектин татып жемишин,
Элдин дайым төрүндө.
Эмгекте чоң сыйлыкка кондуңуз.
Бул жакта Шермухамед дагы бар,
Жердештер эмес, бул күндө.
Бүткүл кыргыз элге таанымал,
Аман болсун ушундай.
Ак сакалдуу, ардактуу
Атагы чыккан карылар.
Силерди көрүп бүгүн бир,

Замирбектин элирип,
Ырдай турган чагы бар.
Бали деп турса калың эл,
Бак таалайга чөмүлүп.
Жыргай турган да чагы бар,
Жакшыбы же жаманбы,
Ала-Тоо кыргыз калкына
Азыр атуулу деген наамы бар.
Өзүңөрдөй элди ырдап,
Өнүп өскөн жерди ырдап,
Жашыбыздан кыдырдык.
Жайнаган кыргыз конушун.
Жашыбыздан кармадык,
Атабыздын комузун.
Ар ким каалайт турбайбы,
Баласы атасындай болушун.
Ошол атадан калган салт экен,
Атадан калган нарк экен,
Ак эмгекти куттуктап,
Алты ооз ырдап коюшум.
Мекендептирбиз силердей
Тууган элдин да конушун.
Аткени заман азыр башкараак,
Башкараак деген себебим,
Азыр эмгекти сүйгөн жаш балдар.
Элине эмгеги менен даңкталат.
Бирок өзүңөргө белгилүү,
Азыр колунда барлар баркталат.
Капчыгы толо баркталат да,
Казыркы байлар даңкталат.

Анткенимдин себеби,
Кичине, кымбатчылык деген сөз
Күн санап күчүн чыгарып.
Илгерки торпоктун жетип баасына,
Байкуш тооктор калды кубанып.
Бирок ага да капа болуп отурбай,
Элим астыга көздөй жылалык.
Кыргыз элим дайыма,
Жакшынакай нерсеге,
Жетсе деймин кубанып.
Мамлекетибиз күн сайын,
Өссө деймин туугандар.
Ушундай маанилүү жолдор уланып,
Анда эмесе баарыңа,
Жашың менен карыңа.
Силер болуп, биз болуп,
Ар убакта иш болуп.
Элим жол улайбыз дайыма.
Бүгүн таркаталык силердей,
Таалайлуу элдин кумарын.
Агызабыз сахнадан
Акактай ырдын булагын,
Кана эми эл күтүп турат сөзүңдү,
Ардактуу иним Абдылда
Ар жагын өзүң улагын.

Абдылда:

Бирас капчыктуулар макталат,
Не бирлер катар даңкталат.
27жыл талыкпай

Ушул Манас районунда
Глав врач болуп иштеген,
Амираев Пайзулла,
Агамды, айтып кетейин.
Же болбосо булардын,
Атагын айтып өтөйүн.
Ар жагында отурган,
Кыйла жылы иштеген
30 жылдан бери карай,
Сот болуп ушул иштеген.
Бейбаштык кылган далайды,
Тим эле кайыштай кылып ийлеген.
Кенжекемди айтайын.
Ал эми жанында ушул отурган,
Жерибиз болот биз жактан.
Жергелүү кыргыз узаткан.
Бир кезекте ар дайым,
Кечээ 60 ка чыгаарда
Айылдан баары узаткан.
Мына агабыз турат Жумакең.
Муну да айтып кетейин.
Ал эми бер жагына келгенде,
Кагылайын Айтчы эжем
Кыйла жерде иштеген.
Кыргызда калды издери.
Мария деген эжемди бир кезде
Жашы эмес баарысы,
Карысы дагы сиз деди
Оой рахмат эжеке.
Ал эми бери жагына келгенде,

Кечээ Афинадай эжебиз.
Азыр да кетпейт эсимден,
Эжени жакшы билемин.
Жалындай жаштык кезимден
Ушуларды мактайлы,
Кадырлуу кыргыз калың эл.
Баарыңарды
Ырга кошуп даңктайлы.

Аалы:

Наамынын эмне кереги
Анткени эл берип аткан бата бул
Эң бийик турат себеби.
Таңка болсом анда талкалап,
Аалыңар алдыны көздөй жөнөдү.
Айланайын Замикем,
Азыр жакшы кеп айтты.
Анча-мынча сасык тумоо,
Каптап калат деп айтты.
Анда Замирбек аке айтаарым,
Асылын сөздүн экчейин.
Сизге келген гриппти,
Мага берип коюңуз.
Мен таңка болуп тепсейин.
Албетте акын катары,
Эркелеп кантип төкпөйүн,
Жаман кырсык эч качан.
Замике сиздин жолуңуздан,
Тоорубасын деп тилейм.
Түшүңүздү эч ким, эч качан,

Жамандыкка жорубасын деп тилейм.
Өзүңүз тургай күчүгүңүз да,
Оорубасын деп тилейм.
Анткени элге керексиз,
Кудай бир берген белексиз,
Бир жарым млрд Кытайдан,
Бир дагы төкмө чыга элек.
Төбөлдөр чыккан орустун,
Төкмөсүн эч ким уга элек.
Кыргыздыкындай төкмөнү,
Дүйнөдө эч ким тууй элек.
Бул өнөрдү ойлосом,
Кыргызда гана бар экен.
Таланттарды сыйлаган,
Кыргыздар улуу жан экен.
Анткени акындар болсо уукпуз,
Үстүбүздө устатыбыз,
Замирбек болсо түндүгү,
Түндүгү болбой ууктардын.
Эч качан болбойт бирдиги
Ошон үчүн айтаарым,
Ынтымагыбыз бек болсун.
Ортобузда ушундай,
Той-топурлар көп болсун.
Баланчанын балдары,
Элге ырдап берди деп.
Баардык элге сөз болсун.
Акындардын ичинде,
Эсен-аман жүрүңүз,
Балдардын болуп атасы.

115 жашка чыгарсын,
Мына бул кыргыздын берген батасы.
Анткени көп чүкөнүн ичинен,
Боло бериңиз сакасы.
Эми айланайын келген эл,
Эртеден бери карасам,
Ушул тойду көргөн эл.
Манас районунун тою болот деп,
Жабыла көңүл бөлгөн эл.
Башчылар дагы келишти,
Катчылар дагы келишти,
Жакшылар дагы келишти,
Акындар дагы келишти,
Акимдер дагы келишти,
Агайын тууган калкына
Жакындар дагы келишти.
Баарыңарга айтаарым,
Ушул сөзүм негизги.
Эки дүйнө бактысын,
Силерге насип кылсын кудайым.
Жамандыктын эч качан,
Көрбөгүлө чырайын,
Баарыңарга бактылуулук
Узун өмүр берсин деп,
Жараткандан сурайын.
Айланайын аталар,
Айланайын апалар.
Эркелеп балдарыңдын төрүндө
Эсен-аман жашаңар.
Аксакалдар, балдарга,

Ар дайым берчү бата бар.
Алардын алса батасын,
Балдары неден такалар.
Эсен болсун карылар,
Аман болсун жаныңар.
Жылдан жылга эч качан,
Азайбасын саныңар.
Ачыла берсин деп тилейм,
Буйруса таалай багыңар.
Карыны жаштар сыйлайык,
Эртең картаюуңар баарыңар.
Баятан бери бакылдап,
Агаларынын артынан,
Эркелеп ыр ырдады Аалыңар.
Ак бата болсун биз үчүн,
Эгерде арзыса колду чабыңар.
Бакылдай берип нетели,
Сахнадан анда кетели.
Калкым эсен аман калыңар.

ЭСТЕБЕСТИН 60 ЖЫЛДЫГЫНДА ЫРДАЛГАН АЛЫМ-САБАК

Тууганбай:

Ак эмгек кылып элиңе,
Алтымыштын Эстеке,
Азыр келдиң белине.
Аксакал болуп калдым деп,
Ал жагына кейибе.
Кубантып элди ырдай бер,
Кубат берсин дениңе.

Замирбек:

Калкыңа сиңди баркыңыз,
Казака жетти даңкыңыз.
Урмат сыйга жеткирген,
Улуудан алган салтыңыз.
Жетимиш менен сексенди,
Жемишин татып чарпыңыз.
Токсонго чыккан чагыңда,
Тоюңду берсин калкыңыз.

Эл сүйгөн сиздей талантка,
Эчтеке эмес алтымыш.

Тууганбай:

Ыргагын кептин тапкандай,
Ысмайыл акын айткандай:
Алтымыш деген бийик бел,
Ага жетпей кетти далай эл
Сиз болсо,
Аман эсен келдиңиз,
Алтымыш эмне экенин,
Аралап баарын көрдүңүз.
Кырк менен элүү жашыңда,
Кыйла эмгек кылып бердиңиз.
Уңгулуу өнөр аркылуу,
Урмат, сыйды көрдүңүз.
Алмадай кезде алып келди,
Алымкул төкмө борборго.
Осокем берип нускасын,
Ойлорду кошту ойлорго.

Замирбек:

Өлкөнүн булуң бурчунан,
Өнөрү таамай ырчыдан.
Келишти кыргыз жерине,
Кулак салып турабыз,
Алардын, кубанып айткан кебине.
Дуулдатып чертишсе,
Дутары колдо шаңк эткен.
Кыздары бийлеп сахнада,

Кызыл гүлдөй жарк эткен.
Шаңдантып элдин көңүлүн,
Шайырлар келди Ташкенттен.
Абалтан бери аралаш,
Ар дайым бизге санаалаш.
Өлөңү көңүл тазарткан,
Өзгөчө жанды жашарткан.
Ыргагы жүрөк эргиткен,
Ырчылар келди казактан.

Тууганбай:

Ыр болсо көңүл арыбас деп,
Ыр болсо өмүр карыбас деп,
Бакудан келди ашуктар,
Бар болгун Эстебес кардаш деп.
Өнөр менен сүзсөнүз,
Өмүр деген деңизди.
Дениң дайым сак болсун,
Ден-соолук каалайм негизги.
Төрт аягы төп жорго,
Залкарлардын бирисиң.
Ак эмгек менен алдыңыз,
Ак калпак элдин сүйүүсүн.
Улардай таңшып сайрай бер,
Уккандар балкып сүйүнсүн.

Замирбек:

Саламат болсун дениңиз,
Сайрап ырдай бериңиз.
Көрөңгөң бар кайнаган,

Көп ыр күтөт элиңиз.
Берекеси түгөнбөй,
Берметин сөздүн териңиз.
Филармония жамааты,
Камданып турат карачы.
Шайырлардын баарысы,
Шаңданып турат карачы.
Тоюңузга арналган,
Биринин даяр ыр күүсү,
Биринин даяр санаты.
Аталар берген батасын,
Алгалап келе жатасың.
Келтирип ырдын көркүнө,
Кетирбей сөздүн катасын.
Элине рахат, ыр берген,
Эстебес ырчы жашасын!

МАЙРА

**2008-ЖЫЛДАГЫ КЫРГЫЗ
РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЭГЕМЕНДҮҮЛҮК
КҮНҮНӨ АРНАЛГАН АЙТЫШТАН**

**МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН КАЗАК АКЫНЫ
АСЛАНДЫН АЙТЫШЫ**

Майра:

Кызыке жаткан кезде чайдан куюп,
Асландын от жүрөгүн айландырып.
Бул жакта элге салам мен берейин
Буюрса өзүм жакка пайда кылып.

Ооматын Көкө Теңир берген эле,
Тарыхтын таштак жолун көргөн эле.
Европа Азияны таң калдырып,
Өлбөгүн Эр Манасты берген элим.

Эки күн эки түнү жайнадыңар,
Акындар тилди безеп сайрадыңар.

Он жетиде үзөңгү үзөтүндөй
Бозойдун толгон жашы келген кезде,
Куттуу болсун эгемен майрамыңар!

Мен өзүм жаман акын жандабаймын,
Өнөктү алып чыксам алдабаймын.
Анда боорум сен дагың ай сайра гана.
Убактыңды бекерге кармамаймын.

Жарылгын айланайын маңдайыңан,
Чубуруп ыр төгүлсүн таңдайыңан.
Толкуп жатам эки күнү катар менен,
Казактан жаксы акыны келген экен.
Чекесинен тандалып маңдайынан.

Аслан:

Жаралуу жүрөктөрдүн дарыгери,
Кызыл тил жорголосун ары-бери.
Кырыкка келип калмагам мен
Отуз жас ордо бузар чагым еди.
Кесеге чыны менен чайын куйып,
Айланып алтын балаң тагы келди.
Агайын эгемендик бул тоюнда
Элимдин аткарайын үмүттерин.
Кыргыз мен казак бир тууган
Кудайым жанастырган сонун элди.
Алладан ак тилегим осул болсун
Айырмай агайыным дамы энди.
Минекей айтыс сүйгөн агайымдын,
Ала-Тау биз асып келгенчекти,

Кол кошуп кошометтеп баары келди.
Кудайым кубанычты баштарыңа,
Жараткан жар болуп өзү тагы келди,

Алдыңа акын балаң өлөңдөтүп,
Арнасын улыу тойго аның энди.
Эзелтен айтыс сүйүп өскөн калкым,
Армысын Кыргызстан калың эли.

Бысмылда сөз баштайын төл тилим мен,
Мен сиз мен айтысайын өз тилим мен.
Эгемендик майрамың кутты болсун,
Болоттой босомайтын болсын өлкөң.

Агайын төбөрлөгөн улуу тойго,
Келип жатырбыз казак деген көөнө элден.
Казыналык арттарым аман бекен.
Акылы парасаттан бийик турган.
Дыйкандын түшүмүндөй мол тигилген
Алапа баурум деп баурулас,
Төрүңе келип турмын төркүнүң мен.

Майра апам жайнап турган гүл экен гой,
Ананын чыккан жери кыз экен гой.
Астында минген күрең туз экен гой.
Сагынлаг сайрагандай сайрап кеткен,
Апам да сагынлагдардын кызы экен гой
Кудайдын жазганы усундай болуп
Кыргызга келин болуп жүр экен гой.
Агайым айланайын курметинден,

Алтындай алаканда багаласаң
Адамзат жайнайтын гой гүл экен гой
Кыргызга келин болгон кандай жаның
Осылай жайнап жүрү чын экен гой.

Майра:

Ал ырас апкең казак кызы экен гой,
Бүгүнкү айтыстардын жүзү экен гой.
Энесин көрүп кызын ал демекши,
Менин анам кыргыздын кызы экен гой.

Дүнүйөнүн төрт бурчуна төркүндөрүм,
Көтөрүп көк асаба айбаат кылган.
Жалынын кызыл оттон кыркып алып,
Кыргызым кылымдарга байрак кылган.
Эки элдин эркелээр эркесимин,
Тагдырын эгиз тууга байлап турган.

Демегим балээ баска үйүп келгем,
Дебейсиң төркүнүмдү кыйып келдим.
Кыз бала жат журттукка жаралгандай,
Жатыны жаксы болсо кыргыздардын,
Топурагымды кыргызга түйүп келдим.

Жаксы сөзүм баурум баса берсин,
Чай сунган сулуу кызга кесе берсин.
Мақтамай биримизден биримизди,
Айталы эгиз элдин маселесин.

Доорлоштуруу келаткан бу заманда,

Жырларын кыргыз-казак кылым уккан.
Аман болсо Мураке, Куракемиз
Кыргыз менен казактай улуу элди
Алып кетип шыгарау тыгырыктан.

Ау баурум жайнай бергин, жайнай бергин,
Энчи берсе кыргызым байлай бергин.
Көмөкөйдө калтырбастан келген сөздү,
Кезегинди берейин сайрай бергин

Аслан:

Ай кыргыз мен казактын кудасы көп,
Бирок да алла алдында күнөөсү жок.
Кечээки бирге турган бабалардың,
Биздер жолдор жалгайбыз мурасы боп.
Эки элде аламди таң калтырган,
Көп калкты таң калтырар тил асыл көп.
Анаңыз да кыргыздын кызы экен гой,
Эзелден келген элдин кудасы боп.

Майра апамдын байкаймын баары жаксы
Кыргызга келин болгон багы жаксы,
Теңирдин берген сыйы осы эмеспи,
Бул элде жүрүп жаткан калы жаксы.
Сиздердей кайын-журту кадырлейди,
Осондуктан ар айтыста үнү жаксы.
Үйдөгү жездемиздин аркасында,
Конокко сунатын дамы жаксы.
Алланын берген сыйы осо эмеспи,
Үч бирдей кулундарын өстүрүүдө.

Иншалла аман болсун баары жаксы.
Майра апа сизге тилек айтайынчы
Апамдын жадыраган жаны жаксы.
Күйөөүң казак-болсын кыргыз болсын,
Касыңда азаматың бары жаксы,
Отуз уулуң болгончо усу өмүрдө,
Аба ырайын бузатын чалың жаксы.

Апамды көргөн сайын кубанамын,
Жадыраган жүзүңө жубанамын.
Апам мен айтысам деп армандап кеп,
Алладан кабыл болду сураганым.
Эрлигиң мына элге паш эттиңиз,
Курманбек агабыз мен казактагы,
Онуң досу адал дос Нур агамдын.
Сол экөө кыргыз мен казагымдын,
Маңгилик достук басын косуп отур.
Бабалардын арман кылып сураганын.
Эки элде бейпилчилик кетпесе экен,
Көңүлүн терис жолго бураганын.
Кыргызым мен казагым жасай берсин,
Көрмөйүк жазыксыз эл жылаганын.

Эмгек мен элдер алга өрлөй берет,
Өтүрүк мен өрүскө өндөй келет.
Ал эди дагдарыска көздү тиксең,
Талай эл кыйындыкты жеңбей келет.
Сиздерге келип мен да таң калдым гой,
Эр Манастын урпагы эрлигиң бар.
Көз жанары мураты сөмбөй келет.

Канча агамыз дос болдай азаматты.
Айтыста эки күндө терлей келет
Министр Султан сындуу азаматың,
Акылдасып Кур акеңдей эл басы мен.
Бас байгени тиктирип кос байгени,
Өнөрлөрүң алдыга өрлөй берет.
Бөлүнгөндү бөрү жейт дейтин казак.
Сиздердеги башчыларга мың рахмет!

Майра:

Атаңыз буюрган жар алган шыгар,
Никесин көктөн кудай салган шыгар.
Сен сыяктуу торсук шеке уулду тапкан,
Көрмөсөм да энекем балбан шыгар.

Апкеңди эгиз элге элши дейсиң,
Жырымды угуп апке көршү дейсиң,
Кыйыткан бир сөзүңө түшүнбөдүм,
Кыргыз мен казак көздүн ак карасы,
Сен кичкене бөлүнкүрөөк көрчү дейсиң.

Төрүмө баурумдун бөркүн илем.
Кыз чиркин мейман келсе,
Көтөрүлөт төркүнү мен.
Аа десең ак шумкардай шаңкылдайсың,
Айтыста күчөп жатат эркин үнүм.

Казактар кыргыздардай сыйлайт бекен,
Арманын баурум деп жыйнайт бекен,

Билинип билинбеген кылмыс кылып,
Барганда кыргыздарды кыйнайт экен.

Катышса эгиз элдин калайманы,
Кемтиктин тералмаймыз калайларын.
Кысасы өткөн жактан кегин алсам,
Баурум сахнада абайлагын.

Кыйналсам жаным кантип жан чыдайды,
Сен океан мен али тамчыдаймын,
Чынбайына батырып чындык сөздү,
Чыңырып ырдасын деп камчылаймын.

Аслан:

Ай айланайын апасы,
Бөлүнөсүң деп маган,
Айтпашы сөзүң олкунуп,
Эстеген аруу кыз элең,
Шыңгыры шылдыр шолпулуу.
Кубаныштын төрүндө,
Кыргыздын улуу элинде,
Бискектин калың жеринде,
Бөлүнүп магаң не болду ай.
Ондай ишке бармаймын,
Акыл эстен калмайтын,
Акыны элем казактын,
Сыдырып сөздү сүйлөйтүн.
Акылын айтса аталар,
Батасын берсе апалар,
Акыл мен тындап солпудум.

Бул сөзүңө апасы
Эл алдында толкудум.
Казакта бир сөз бар эл,
Кеткен кыздар усулай,
Танымайт экен төркүнүн.

Алдарыңа келген соң,
Акын деп сөздү бергенсиң.
Кыргызым мен казагым
Бирлигинди жырлаймын.
Ала-Тауну бир жайлап,
Казанымыз бир кайнап,
Улуу тойду бир тойлоп,
Жүргөндөн соң жамагат
Тирлигинди жырлаймын.

Заманың өтүп кеткен соң,
Жастыгымды жырлаймын.
Сиздерге келип айтпасам
Баска кимди жырлаймын.
Тойлоруңа келген соң,
Баурларды көргөң соң,
Мураа болгон бабадан,
Достугумду жырлаймын.

Сиз да, биз да иншалла,
Эгемендүү эл болдук.
Баска тууп азат күн,
Сиздердей досум бар кезде,

Дей алмаймын жамагат
Баска элге мазакмын.
Беделиң артып күн сайын,
Байрагың артып бийикте.
БІнтымак келип жыл сайын,
Кубанычты тойлаңыз.
Айланайын туугандар,
Болсун усу эки элде,
Дүбүрөп үкөн думандар.
Майра апам мен чыккан соң,
Айткан сырын уккан соң,
Алыстан келген балам деп,
Бирге тууган балам деп,
Маган дагы жулаңдар.
Антпесе калкым усу той,
Төрүмүздө тойнолар,
Кубанычка келген соң,
Жанымыз үлкөн жайланар.
Мен исенемин эртеңге.
Эл басымыз аман боп.
Турган кезде эки эл,
Бүкүл аалем таң калар.
Улуу элге айланар.

Майра:

Баурым кызыл чайдан ууртап кайткын,
Чыгармаңды кыргыздан чыктап кайткын.
Убакытты кыскартып кеп айтайын,
Аба ырайын бузса дагы жездекендин,
Жытынан сен бүгүн ай жыттап кайткын.

Тилейсиң балдарымдын амандыгын,
Айтпа дейсиң төркүнүңдүн жамандыгын.
Саралап парасатың көрүнүп тур,
Алтыным, көрүнүп тур адамдыгың.

Төркүндүн төбөсүндө асылдары,
Мен сыякты кызысын алтындарың.
Куда боп төрлөрүндө жайнадым деп,
Сен бүгүн жазылгын да жаркылдагын.
Экөөбүз уланмага аңыз кылып,
Айталы кыргыз, казак калкым барын.

Аслан:

Майра апам сулуулардын элеси экен,
Аскалы Ала-Таунын белеси экен.
Жездеме балдыз болуп азелдегем,
Антпесе тартипсиз жан теңес экен.
Сиздей булай аялуу апамызды,
Алаканда осындай аялаган,
Күнүңдө кыз кумырдын элеси экен.
Үч баланы тапса да сулуу кыздай,
Махабат жырын татты себелеген.
Сиздин осы тилиңден айланайын,
Апамда аруулардын элеси экен.
Ак куудай алаканда устап жүргөн,
Биздин жезде жигиттин төрөсү экен.

**МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН ЭЛМИРБЕК
ИМАНАЛИЕВ**

АЙТЫШ

Майра:

Амансыңбы эркиндикке жеткен элим,
Көрөңгөсү түгөнбөгөн кептен элим.
Сахнага чыкканда акындары,
Аймалап көздөрүмөн өпкөн элим.
Ак чайнекке суу куюп, чай чыккандай
Эң сонунда атайын жай чыккандай,
Канакей күбө болгон акының ал

Бир-эки күн мынакей ай чыкканбы?
Элмирбек жеңесине шай чыкканбы?
Сүйлөйүн кайним ага жарабаса,
Желмаяндай жел сөздөн кезек бердим.
Эл жүгүн көтөрөөрсүң каранардай.

Элмирбек:

Амандашып кетейин,
Амансыңбы жалпым ай,
Муктар агам айтмакчы,
Канаттындай бир куштун,
Казак, кыргыз калкым ай,
Жеңеме бүгүн туш болуп,
Менин да көтөрүлөр баркым ай.
Мен кыргыздын уулумун,
Сен казактын кызысың.
Жергеме кудай айтыптыр,
Жеңеке болуп турусун.
Андыктан бир аз тийишип,
Айтыш менин жумушум.
Андыктан бир аз чымчылап,
Кайтыш менин жумушум.
Кыркка таяп калсаң да,
Кыздай эле сулуусун.
Оймок ооз, кара көз,
Он сегизде кыздайсың.
Качан болсо айтышка,
Катар чыгып кыйнайсың.
Жер оюп калган жетилип,
Жетилип бышкан кыздайсың
Жеребовка тартканда,
Жеңеке мени кыйнайсың
Эми каалаган сөздү мен айтсам,
Кайниңдин сөзүн кыйбайсың.

Кайниңдин көөнүн кыйбайсың,

Канча жолу бир жүрдүк,
Кашкайтып элге ачык айт,
Качан мени сыйлайсың.

Майра:

Кыз тумарын бул кайним кагып жатат.
Бал сөздөрү мага да жагып жатат.
Туура айтасың кыркта кыздайсың деп,
Ошол агаң кыздай кылып багып жатат.

Ээ кайни барбы жеңе көрсө туйлабаган,
Жеңе барбы, назданып кайнисин кыйнабаган.
Агаңдын таможнясынан өтүп келчи,
Андан кийин мен өзүңдү сыйлап алам.

Айланайын көзүңдүн карасынан
Жакшы ырлар төгүлгөн санатынан,
Көрдүңбү эл журтум айлананы,
Мага окшош келинин эй анан
Сендей баласынан.

Көзүмө толтуруп кел көлөмүңдү,
Көргөз дагы жана элге өнөрүңдү.
Таамай, таамай таптаттуу айтыш болсун,
Сага бердим Элмирбек кезегинди.

Элмирбек:

Ар нерсени айтканда,
Акындын болот оюнда,
Ааламга эле бир келген,

Адамдын оюу сонун да,
Эстесек чыны бир көөндү,
Эмнелер болбойт соңунда.
Ал эми байкемдин,
Таможнясынын
Ким көрүп турду жеңеке,
Ачкычы сенин колуңда.

Күлмүндөйсүң жеңеке,
Күндөй болуп жайнайсың,
Күлүмүш болуп коёсуз,
Күлүмүш болуп жайлайсың.
Кычыгына тийгенде,
Кыйшайта тээп баарысын,
Кызыр эмдүү тайдайсың.
Айтышка чыга келгенде,
Кайним, кайним, кайним, деп,
Миң жолу ырдап өтөсүң,
Бирок бир жолу көөнүңө албайсың,

Майра:

Ачкычты сурайсыңбы кайним менден,
Артында абийирдин ай күн келген,
Ал абийирдин ачкычы Канатта гой.
Андыктан балдардан ашса чайдан берем.
Куяйын алдыңа көп бал жайнатып,
Жаткырайын төрүмдө, жай-жайлатып,
Бал сөзүн шимертип өтөрү бол.
Баары бир коёт дүйнө жай-жайлатып,

Жайла деген кебимдин төркүнүн бил,
Ыраак менен жакындын эпкинин бил.
Айланчыктап өзүңө жүрсүн дайым,
Канакей жигиттиктин өркүнүн бил.

Жакшы айтса кайнисине жарашады,
Эмне мынча Элмирбек кыйналып талашады.
Агасы бир акын аял алып келсе,
Иниси кыз көрбөгөндөй талашады.
Чыкса чыкчу сөзгө кыйынсың ай,
Жеңекең тартып сен жакка талаша ай.
Тамашанын баары ой, тамаша гой
Ар кимдин сүйгөнүнө өзү буюрсун ай,
Улап кой андан ары кептин артын,
Салмактуу салтактуу кептен башап,
Эгемендик темасында кеп кылалы.

Элмирбек:

Эгемендик жакшы го,
Элге буйрук кылсынчы.
Азырынча Элмирбек
Аны айтпай турсунчу.
Жалпы элди күлсүн деп,
Жабышып койдум калп эле,
Жамандык жок оюмда.
Көздөрүн кысып шаңкылдап,
Көп кыздар жүрөт артымда.
Ал эми карылгачтай жаш чагың,
Калды го көлдүн боюнда.

Айтышка келип жүрүңүз,
Айтыш деген сонун да эй.

Кылтылдап турчу илгерки,
Кырчын кез өтүп кайран ай,
Кызыгып турчу жаш балдар,
Кыз эмесиң Майрам ай,
Жалооруп турчу илгерки,
Жаш кезиң өтүп кайран ай.
Жабыша койчу жаш балдар,
Жаш эмесиң Майрам ай.

Бирок айткан сөздүн аныгын,
Сиз акынсыз таамай элиме.
Бирок жаштан да улуу энесиң,
Жалпыга кызмат кылсаңыз.
Жалпы да калат элесиң,
Кыздан да улук энесиң,
Кызматын кылсаң калкына,
Кыргызда калат элесиң.
Алкылдап ырдайт акындар,
Алкымда сөздөр жарашса.
Мына көлкүп ырдайт жеңем да,
Көпчүлүк сүйүп карашса.
Баардык жерде эр жок ко,
Байкебиз көлдүк Канатча
Аты дагы Канат да,
Айтышка сизди жиберген,
Өзү да сизге канат да.

Ошо ыраазымын Канатка,
Сиз да жүрүңүз сыйынып,
Байкебиз ошо Канатка,
Казактан сени алып келип,
Келин кылды Манаска.

МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ ЖАНА ААЛЫ ТУТКУЧОВ

Майра:

Шашпайын иним, шашпайын,
Көркөмдүү сөздү аштайын.
Ардагы элге аталган,
Ашыкемдин обону менен баштайын.
Көзүмдүн ак мен карасы,
Таластын, Көлдүн арасы.
Сөз наркын билген кашымда,
Нарындын күйөө баласы.
Бак жаап кана тургандай,
Ырыскы болду бул кандай.
Акындын жолу кыйын жол,
Аалытай абройуң өссүн булганбай.
Жакшылык гана тилейин,
Учурбай сенин үрөйүң.
Багың бир жанып турганда,
Балам,
Сага мен бакыт тилеймин.

Кеп тур гой сенин көктөмүң
Айтыш фонд болду мектебиң.
Түзгөндөр ыразы болду окшойт,
Түлөктөр сендей жеткени.
Кангандыр ырга кулагың,
Оозунган ырдын булагын,
Булкунган менен бууданын,
Кезегин ырдын сунайын.

Аалы:

Арканын сөздүн тартышып,
Акындар турса айтышып,
Ак шумкар болуп ырлары,
Асманга чыгып кайкышып.
Козгойт деп ырлар жаныңды,
Коргошун болуп балкышып.
Ыраазы кылат жанды деп,
Ысык-көл болуп чалкышып.
Келген эл турса үмтөтүп,
Кетпесек экен тантышып.
Баятан бери байкадым,
Сизге ыраазылыгымды айтамын.
Ашыраалы атамдын,
Обонуна салганың.
Менин да туруп бул жакта,
Дене боюм шалдырап,
Кетип турат дарманым.
Нарындан жазган салам деп,

Акыры кайрылып сени табам деп.
Ашыкем бир кезде ырдаган.
Ашыкем ырдап жатканда,
Официантка кыздардын,
Далайы аны тыңдаган.
Ошол күндү эске алып,
Ашкемдин,
Жүрөгү кетти кысталып.
Ээ апабыз турат бул жерде,
Ашыкемди,
Абалкы кыздан кызганып.
Эми,
Айтыш деген ушу деп,
Жеткен жерден чарпышпай,
Жең жакадан тартышпай,
Жеткилең ырды куралы.
Анкени илгертен казак, кыргыздын,
Сөз болгон ыйык тумары.
Эмесе калпыйлы сөздүн каймагын,
Калкымдын кансын кумары.
Оргуштап аксын эмесе,
Омоктуу ойдун булагы.
Айтышам деп келген соң,
Айтышты мыктап салалы.
Сөзгө чунак эмесбиз,
Сөөлөттүү ойдон табалы.
Сөз берметин чогултуп,
Седеп кылып тагалы.
Антпегенде элимдин,
Чын кумары канабы.

Таарынбасаңыз андыктан,
Тамашага салалы.
Саяпкерлер күлүгүн,
Жарышка салбайт таптабай.
Таптап жакшы суутуп,
Таң ашырат апталай.
Эмнеге келдик бул жерге,
Эл үмүтүн актабай.
Салалы бир аз тамаша,
Бири-бирибизди жеңеке,
Сатуучу кыздай мактабай.
Бүгүн,
Туш кылды Кудай жеңеме.
Тийишер менде дарман жок,
Ардагым сендей жеңем бар,
Андыктан менде арман жок,
Казактын чанып жигитин,
Кыргызды жеңем чанган жок.
Табылды акем баш болуп,
Абдылда байкем төш болуп,
Кайнага-кайнилериңиз,
Тийишти сизге арман жок.
Анда да күлүк жеңекем
Алдыга эч ким салган жок.
Агалар менен айтышып,
Бал сөзүнө балкытып,
Мага кезек келгенче,
Жеңемдин энергиясы калган жок.

Майра:

Орунду алып талабыз,
Билет экенсиң кабарын,
Энергиям бүтүп баратса,
Элимден жыйнап аламын.
Ашыкемден бизде из калып,
Оюмда жок эч кыз балык.
Эсимди алып жана сен,
Жеңебиз
Ашыкем отур деп жана кызганып.
Жеңебиз, биздин жеңебиз,
Жеңеге баа беребиз.
Жеңебиз баккандыгы үчүн ээй
Ашыке жетимиш жыл жашап келгенби.
Сен дагы жеңе дейсиңби,
Камымды менин жейсиңби,
Жеңиш келип сага турганда,
Сени жеңең ай жеңет дейсиңби.
Баркын билесиң өнөрдүн,
Өскөнүң сенин көрөрмүн,
Апа деп койчу бир жолу ай,
Мен сага жаным энеңмин.
Көкөлөп куштай сызасың,
Алкынып кээде кызасың.
Бирок жеңе дей берсең жеңе де,
Кааданы кантип бузасың.
Арстанбек деген бабабыз
Тоюнда ырдап алабыз.
Айткыла элим күбөсүң,

Арстанбектей бабадан
Кем бекен мына балаңыз.
Калкымдын тийсин батасы,
Бабабыздын Төрөкан экен апасы
Төбөдө түшкөн сөздөрдү,
Төп айтып азыр жатасың.
Оозду койбой тумчулап,
Оозанган сайын ыр чыгат
Күйдүргү сөздү айтчы элең оой,
Кана сүйлөп кой дагы чымчылап.

Аалы:

Кылайын десем кайнеже,
Кыйшактап өзүң болбодуң.
Анан кайнеже дебей жеңе деп,
Айтканым,
Туурабы деп ойлодум.
Анда эмесе жеңеке,
Эне сүтүн бербесең да,
Элик сүтүн бергенсиң.
Калдайган кыргыз калкымдын,
Бактысы үчүн келгенсиң.
Чалкыган көлдүн үстүндө
Мен сизди ойлойм кеме деп.
Мага окшогон кайыгың,
Кемеге кайдан теңелет.
Оозум да калбайт кыйшайып,
Айтайын сизди эне деп.
Апа бар үйдө шам чырак,

Ар дайым турат жаркырап.
Аялды даңктайм бүгүн мен,
Акыл эсти камчылап.
Алдейдин тили чыгаарда,
Ачсам деп оозун талпынат,
Ал оозуна сөз салып,
Апа деп ыйлайт баркырап.
Аял затын эркектен,
Адашасыңар кем дебе.
Алгачкы сөзүн наристе,
Ата деп айтпайт эмнеге?
Болбосо мына апалар
Беш миллион кылды кыргызды.
Рахмат дейли ага да
Ак сүтүн берип чоңойткон
Биздей уул биздей балага.
Ал эми аялды жаман дегендер
Айланып кетсин садага.
Чалкыган Ысык-Көлүмдүн
Кемеси болуп эсен жүр.
Акындардын баарынын
Жеңеси болуп эсен жүр.
Абалтан бери келаткан
Курманжан датка эненин
Элеси болуп эсен жүр!
Кашыңда турган Аалынын
Энеси болуп эсен жүр.

Майра:

Аталар биздин асаба,
Апалар болсо байрагы.
Ак тилек менен тилеген,
Тилегин уккун Майранын.
Эртеңки күнкү маараке,
Кулпунсун кыргыз аймагы.
Көтөрүп чыгып атабыз оой,
Айтыштын жап-жаш каймагы.
Сахнада жүрдүң санаттап.
Түшпөйбү Аалы байрагы.
Жолуксун жакшы жолдошуң.
Жолуңда кырсык болбосун.
Ыраазы болуп бабаң арбагың.
Кудайым сени колдосун!
Шаңга бир бөлөп алдың сен,
Бүгүн,
Отурган элдин ордосун ээй.

**2008-ЖЫЛДАГЫ ЭГЕМЕНДИК МАЙРАМЫНА
АРНАЛГАН ЭЛ АРАЛЫК АЙТЫШТАН**

**МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН КАЗАК АКЫНЫ
СЕРИКТИН АЙТЫШЫ**

Майра:

Армысыз, амансызбы элим менин,
Сиздерге салам жолдойт келдүк келин.
Бүгүн мен кубанбасам ким кубанат,
Төркүндөрдүн төбөсү көрүнгөнү.

Тарыхта дагы бир жыл тегеренди,
Үркүндө эчен тагдыр көмөлөндү.
Үркпөгөн жерден дагы, элден дагы
Куттуктаймын майрамың мен элим,
Эртеңки эгемендүү улуу күндү.

Баурым калай сени жандамайын,
Эркеле эркелесең камданайын.

Куттукта ак калпактуу баурларды,
Убактыңды бекерге кармамайын.

Серик:

Алла деп сөздү бастасам,
Жолумдан качан адастым.
Кыргыз казак эзелден,
Жайлаган боюн Таластын.
Эгемендикти бирге алып,
Шаңыракты көтөрүп,
Уугуңду кадастың.
Кыргыз казак бир тууган,
Эгиз уулундай алаштын.
Косулусу да секилди,
Мөмөлөп өскөн агастын.
Өмүрдө жүрсөм сыйласып,
Өнөрлүү бүгүн айтыста,
Өлөңү менен Таластын.

Эгемендүү кыргыз деп,
Биз сиздер мен бирмиз деп,
Туустар мен санастым.
Аманбысың армысың,
Ата журтун коргоган,
Арлуу журтуң бүгүнкү,
Эрлиги өткөн Манастын.
Кийиз туурдук жамынган,
Шаңырагын көтөргөн.
Айтысы болсо айтыскан,

Көк бөрү болсо тартыскан,
Казак кыргыз элимиз.
Оомалуу сөздөн сапырган.
Шумкары кетпес тугурдан,
Тулпары кетпес тагымдан,
Канымдын аты өчпөйдү
Артында калкан калкынын.
Устаның аты өчпөйди,
Зергелеп соккон затынан.
Кыргыз деген тектен сиң
Көптү күткөн акындан.

Абат болуп айтканың,
Айрылышың жакындан.
Айтматовдон айрылып,
Ала-Тауң муңга чайынган.
Бар элим сонда отурган,
Кайгырып көңүл айтамын.
Кыргыз дейтин баурга,
Калың казактын атынан.
Баатыр менен акынга
Тугур да болгон бул өмүр.
Алланын түскөн ырахымы,
Жасыл желек нур өңүр,
Адамзаттын Чыңгызы,
Данадан өткөн бул өмүр.
Орозаалидей акындар,
Дарадан өткөн бир өмүр.
Бес күндүк мынау жалганда,

Сактай билгин тилиңди,
Сыйлай билгин бириңди.
Ултуңдун тууң көтөрүп,
Казак өмүр сүрө бер.
Кыргызым өмүр сүрө бер.

Президенттин байгеси,
Болот деп бизди алдырган.
Осундай мыне сара жол,
Калганы да агайын,
Токтогул мен Жамбылдан.
Бир тууган мен айтысам,
Деп келгенде агайын,
Майрадай айым мынекей,
Апам чыкты алдымдан
Жээндерим аманбы?
Жездемиз да аманбы?
Такым кысып отур деп,
Үйгө камап калтырган,
Майра апа бармысың?
Талай топту шаң кылган,
Таланты мен таң кылган,
Кыргыздарга келин болуп,
Бир жигиттиң маңдайда,
Багы да сенсиң жандырган.
Өнөрүн көккө өрлөтүп,
Мақтанчы сенсиң жаркыган.

Алла десем агайын,
Алтындай сөздөр куралар.

Төркүнүм келди дегенде,
Кал жагдайың суралар.
Апкесини көргөндө,
Калай тосуп туралар.
Майра апамдын мынакей,
Булбул кыздай сайраткан,
Кызгалдак гүлдөй жайнаткан,
Төбөсүнө көтөргөн,
Мың алкыс сизге кудалар.

Өмүрлүк жар, пир туткан,
Айнымастай жездеме,
Сөз беретин апа жан.
Сертиңизден айландым.
Кулундуу сөзүн бузбаган,
Кыздай болуп сакталган,
Көркүңүздөн айландым.
Үкүсүн көккө кадаган,
Үмүт мен күндө тараган,
Бөркүңүздөн айландым.

Майра:

Жакты гой баурумдун мактаганы,
Мен айтпас көңүл сырын аткарады.
Улутуңдан айландым улуу элим,
Улуу казак осындай мактанады.

Кызыл тилдүү өнөргө сабап келген,
Өрлө деп ак калпак эл талап берген.

Жезденди көрмөдүңбү залда отур,
Бірдоого дайым шык мен канат берген.

Сен болгун бүгүн менин сүйөрманым,
Эл болсун бүгүн сенин күйөрманың.
Апам эмес тайкем жеңсе экен деп,
Кол чаап отурбайбы жээндериң.

Жарык берип жалпыгаңа, кыргызыма.
Жараланган жүрөгү Чыңгызына.
Дооронбек атамдардай асылдарды,
Жоготкон көңүл айттың кыргызыма.

Мактап, мактап канымды эриккенде
Жаксы сөз мен жүрөктөрдү эриткенде,
Кудай атып кетпейби мына кызды,
Төркүнгө камшы чаап демиккенде.

Ал ырас улуу көлдүн келинимин,
Жездендин жетелеген шеригимин.
Жамбылдын урпагына чайын сунган.
Мен азыр Токтогулдун келинимин.

Серик:

Олай апкем жездем мен ырк кетпесин,
Апкеси жүрөгүңдөн жыр кетпесин,
Төркүнүм деп кубанып карсы алгууга,
Жыл сайын бул иниңиз бир кеп кетсин.
Көк мелжиген көңүлүңдөн айланайын,

Көңүлүңдү эч ким энде кирдетпесин.
Кайын журтуң калай калай кол чабады
Айтарым элиңизден сый кетпесин!
Эндесе баска калык келиндерин,
Дал усу кыргызга оксоп курметтесин.

Ол дагы Бискектеги белес чыгар,
Апай мен энеге кеңес чыгар,
Осы менен төрт келгени көрсөтпөдүң,
Жездемиз көзүңүзгө элес чыгар.
Ордунан турса эгер бир көрөйүк
А жездем уялмайтын эмес чыгар.

Апкемди отурганда мактап бүткөм.
А апкем кайын-журтка ыктап кеткен,
Төкмөлүк мен жууруп жыр айтамын,
Жырым эмес алдын ала жаттап келген.
Жездемизге бир кол согуп коёлукшу,
Апабызды сайыска баттап келген.
Мактаганы агайым мындай турсун,
Кыз секилдүү али күнгө сактап келген.
Апкеси мен сени сүйөм дедим,
Энелик мен басымды ийем дедим.
Нак ашымды кандайча колдомайды,
Ар бир жылы ырдашууга келем дедим.

Айтыска келген кезде колдай жүргөн,
Көрктөнүп өсө берсин жээндерим.
Көз түсүп жездемизге токталыпсыз,

Жүрөгүнөн сууруп отту алыпсыз,
Казактан жигит таппай калмагандай,
Жездем мен Бискек жака аттаныпсыз.
Жездемиздин басында багы бар гой,
Антпесе сан жигиттен сактаныпсыз.
Кезинде ийилген бир кыз элеңиз,
Бүгүн де салмактанып баш алыпсыз.
Бүгүн де кыргыз дейтин улуу элдин
Салмактуу байбичеси боп калыпсыз.

Кыргызым күндөн-күнгө жайнап тур гой,
Эгемендик майрамын тойлоп тур гой,
Минекей айтысыңды кай түрлөнтүп,
Урпакка мурасыңды ойлоп тур гой.
Осындай өнөр күткөн калык менен,
Менин Майра апам да сайрап тур гой.

Кыргызым күндөн-күнгө өсүп келет.
Бул күндө алга карай жылуу керек.
Бискектин жасалатын кийим-кечек
Алматынын базарын жайлап тур гой.
Кытай жактан келетин товарларды,
Дордойдой базарында байлап тур гой.
Али да көккө тиреп өсөсүздөр.
Элиңиз өз казанда кайнап турбай.

Жайлаган Ала-Таунун этеги экен,
Апкеси бир сөз айтсам не дейт экен,
Кыздарына төрүнөн орун берген,

Калкымыз кадирина жетет бекен.
Төркүнгө карсы келмей деп кояды,
Кыздарыңдын пейли да бекем экен.
Кайран биздин казактын кыздарындай,
Акындардын кадырына жетет бекен.

Апкемис касиетин моолуктурсун,
Кыргызга бакыт болуп конуптурсуң.
Бискек жакка айтыска келген сайын,
Кудайым апкем менен жолуктурсун.
Апкебиз ыры мен кыргыздарда,
Официальный элчимиз болуп турсун.

Майра:

Серик сенин айтканыңда себеп жатат,
Жездесин мени дагы ээлеп жатат.
Орусча айтканынан ай түсүндүрсөк,
Апкесин мына Серик эл журтума
Алтын көпүрөнө ай теңеп жатат.

Бул апкең төркүндөрүн билип кеткен,
Түндүгүн үш жүздүн ай түрүп кеткен.
Ал кезде он бес миллион казактын жигитинен,
Кыргыздын бир ашыгы илип кеткен.

Жолукпайды дебейсиң курдасына,
Жолукпады дебейсиң сырдасына.
Азыр маган миң казакты жыйнасаң да,
Жездендин теңемеймин бир басына.

Көзүңдү күлүңдөгөн карайыншы,
Дебедиң бағыңды бир табайыншы,
Бир чөгүн чай көппү деп отурсуңбу
Гөштөн саган бир казан салайынчы.

Сырыңдын жасырмайсың ак карасын,
Апкеңдин тескегендей ак карасын,
Келиниңди көкөлөтүп мактап жаткан,
Бу казактын эли мен мактанамын.
Мына усу баурум мен мактанамын.

Серик:

Сөзүңдөн мынау калкың салкындасын,
Байгеге кошуп турса жаксы ырдасын.
Кешеги донулак анама оксоп,
Менин Майра апам жаркылдасын.
Жездемиз да туу көтөргөн жигит экен,
Кадырлеп апкемизди каркыттасын.
Мың жигитке айырмастап алалмайтын,
Жездемдин кадырлайтын алтын басын.

Дейсиңби кучагыма келелмайтын,
Дейсиңби ниетиме сен алмайтын.
Төркүнүм төркүнүм деп турасың да,
Каршы чыгып осу сен неге алдайсың.
Мен сизди мактап мактап отурмун гой,
Дал осыга байгеңи бере алмайсың.
Агайым бул да менин амалым гой
Кыздарды мактамасаң жеңалмайсың.

Майра:

Сагынсаң кыргыз обонун,
Болдуң бүгүн сен коногум.
Кыргыз мен казак арасын,
Жамагың мен жамадың.

Орозо майрам жакындап,
Бйиманды элим макулдап,
Апкесин мактап Серик жан,
Жыйырма мүнөт какылдап,
Кететин болду окшойт гой,
Байгени Серик такымдап.

**БАРСКООН ЖЕРГЕСИНДЕГИ «КЫРГЫЗ»
АТЫНА АРНАЛЫП ӨТКӨРҮЛГӨН
РЕСПУБЛИКАЛЫК ТӨКМӨ АКЫНДАРДЫН
АЙТЫШЫНАН**

**МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН РАХМАТУЛЛА
КОЗУКЕЕВДИН АЙТЫШЫ**

Майра:

Майра эже, акын белем, шайыр белем,
Кабарлантып жаткандай жайым менен.
Бир гана көлдүн кызын атап койсо,
Көңүлүмө түшүптүр го байым менин.
Жалпы кыргыз элинин келинимин,
Аткени кыргыз болот байым менин.

Көмөкөйүм ыр көзөп калкылдатып.
Күлүктөй туяктарым тарсылдатып.
Алдыңа дагы келдим куттуу элим,
Кылычын кызыл тилдин жаркылдатып.

Сөөк кайрылып, дос чиркин айрылат деп,
Калбаса экен мында да баркың тартып.
Сөздү кыска жагына таштайынчы.
Амантай айткандай кеп баштайынчы.
Рахматулла досум сүйлө,
Сөз кезегин өзүңө таштайынчы.

Буйругумду кабыл ал, уккандай бол,
Байрагын бул айтыштын туткандай бол,
Байгеден үчүнчү орун чыккандай бол,
Эки күндүк маарадан түк чарчабай,
Темир канат элиңдин кунанына,
Теңелбестен алдыга чыккандай бол.
Көргөндөй, сайра досум өз элиңди.
Илхомуң келип турса, комуз менен,
Баштагын, бердим ана кезегиңди.

Рахматулла:

Күпүлдөгөн Майрасың,
Күрпүлдөп аккан дайрасың.
Майра ырдап турганда,
Барскоондун жээгинде,
Кызыл гүлдөр жайнасын.
Жана, балдар айткандай,
Кылтылдап кыздай сайрайсың.
Азаматым Майра дос,
Аялдан тапкан жан досум.
Ажырашкыс кан досум!
Көлгө келсем, ушинтип,

Көркөмдү мактап турасың.
Домбураңды сен бурап,
БҮрыңды мага сунасың.

Канаатташ казак калкымдын,
Улаары болгон Майрасың.
Канаттай болгон жан досум,
Угаары болгон Майрасың.
Учугун жаштын уладың.
Акжолтойдой баланы,
Ала-Тоо кыргыз жерине,
Арнап берип турасың.

Азыр канаатташ кыргыз калкына,
Сенин жайылган дечи кулачың.
Жанаа Сыргак деген бир бала.
Бетиңизге жабышты,
Бетиңен ылдый тартканда,
Шыйрагыңа жабышты.
Ошондо да Майратай,
Берген жоксуң намысты.
Деги Канат досум таптаган,
Калкыма далай мактаган.
Сени азамат досум экенсиң,
Атпай журтка мактанам.
Ала-Тоо кыргыз калкыңдын,
Келини болуп жүрсөң да,
Керегине тийген акынсың.
Мен ошонуңа мактанам!

Майра:

Акынсың ыр нөшөрүн токтотпогон,
Акынсың асылдарды жоктотпогон.
Сыргактай чычым балдар асыласа да,
Назым мен, ырым менен ноктологом.

Сыргак кармап кетти деп билегимди,
Сыргак булгап кеткендей түнөгүмдү.
Ал калтырган жерлерин бул айтышта,
Мен саган сунуп турам жүрөгүмдү.
Орунду ушул төрдөн табар жерим,
Асылды ушул жерден багар жерим.

Жетим калган сахнаны толтургандай,
Эстекемдин элесин толтуруп,
Бүгүн байге аласаң сен алар жериң.
Кыска-нуска ырдасаң ырда досум,
Дагы да даяр болсо чабар жериң.

Рахматулла:

Бактылуу Барскоон жеримде,
Калкым таң-тамаша кургандыр.
Таалайлуу кыргыз элибиз,
Таалайга тунуп тургандыр.

Эстекемдин арбагын.
Эскерип бүгүн жатабыз.
Эл ичинде Эстекем,
Эркелеп ырдар эл мына

Сайрап өткөн жер мына.
Самап турган эл мына.

Ырдайын сөздүн ары жагын,
Калкыйын сөздүн каймагын.
Мен да көтөрүп жүргөн баламын,
Акындыктын байрагын.

Майратай, досум байкасаң,
Карап коюп жан-жагың.
Аккан дос деп айткан соң,
Билбей дагы турасың,
Кай жеринен кармарын.
Акжолтой жалгыз болбосун,
Экөө болсо экен деп,
Элиме,
Дагы бир бала арнагын.
Теше карап тешпечи,
Домбуранды көп кыстап,
Ичиңде болсо эзбечи.

Майра:

Жоготпой келе жатасаң атыңызды,
Урматтайм акын деген затыңызды.
Уялбай эл көзүнчө айтты досум,
Уулдан берген жана заказыңды.
Унутпайм бул сөздөрүм оюмда бар.
Эзип койду деген сөз оюңда бар,

Менден да, бу домбура жутту окшойт,
Арт жагы томпоят гой боюнда бар.

Майра сөздү майдалап, майдалабайт,
Бир келген доор кайра кайталанбайт.
Досумдун келген шансын пайдаланып,
Мени дагы тешиле тиктеп жатат дейсиң,
Көрдүң го кызыл-тазыл жайнап турат.
Андан көрө, бирөөнө тешилсеңчи.

Рахматулла:

Майра ырас, чыккан соң,
Ырлары көпкө созулган.
Байкап турса бактылуу,
Барскоон деген конуштан.
Өзүң эмес, домбураң
Томпоюп турат дейсиң го,
Түшүнгөндөр түшүндү,
Түшүнбөстөр бүтүрдү.
Ырда дейсиң Майратай,
Ысык-Көлгө келгенде.
Бүгүн кыргыз элдерге,
Мен да чачып кетейин.
Таруудай болгон карачы,
Таңдайыңда термемди.
Антип айткан себебим,
Эчен жолу келемин.
Кең Бишкек деген жериме,
Кеменгер кыргыз элиме.

Ырдап жүрсөм жаманбы?
Ак таңдай кызыл тил сайрап.
Атбай журтум элиме,
Мен бүгүн ырдап калайын.
Көкөлөп учкан шумкардай,
Ырдабасам болобу,
Жалал-Абаддан келгенге,
Жаркылдап ырдап келген деп,
Ош жактан бала келген деп.
Ооматтуу киши окшойт го,
Оозунан нөшөр төгүлтүп.
Орошон ырдап берген деп,
Угуп калсын элдерим.
Улуу-кичүү теңдериң,
Майрага чыксам жанашып.
Сахнага турам жанашып,
Эчен жолу сайрадың,
Жалал-Абад барсаң жаныңда,
Ырас, досум дайыма,
Ырахаттанып камылга.
Ар убакта ушундай,
Домбура менен комузуң.
Кошо чыгып добушуң,
Гүлдөтүп дайым ырыңды,
Күнөстүү элдин конушун.
Бүгүн төрүңө келдим жыргадым,
Төгүлүп ырдап жыргадым,
Ысык-Көл деген жериме.
Ырыстуу кыргыз элденмин,

Барскоон деген төрдөнмүн.
Бактылуу кыргыз элденмин,
Бакылдайын, бүгүн бир.
Эстекемди карачы,
Элесин бүгүн келтирип.
Элирейин деп турам,
Алыска чаккан тулпардай,
Теминейин деп турам.
Рахмат бүгүн байкасам,
Барскоондун элине
Улуу-кичүү теңине,
Ырдатып турат карачы,
Акындардын төрүнө.
Ушундай болгон акындар,
Уучубуз кур болбой,
Ырдан бүткөн ырыбыз,
Ырыстан бүткөн сыйыбыз.
Муну айткан себебим,
Ак таңдай тилди сайратып.
Кызылдарды сайратып,
Күлүктөрү ушинтип,
Күн чыгып мара айдатып,
Ала-Тоо элим аман бол!
Ар убакта туугандар,
Аман болуп баарыңар,
Жашыңар менен карыңар.
Жагып турса ырларым,
Жабыла колду чабыңар!

Майра:

Ар сөзгө калык деген тараза экен,
Домбурада Рахматулланын санаасы экен.
Аялуу касиеттеүү кыргыз комуз,
Домбура, комуздун баласы экен.
Ошол мен колдонгон бул домбура,
Байгеден алып чыкканга жараса экен.

Ырас,
Түштүккө далай барганмын,
Сыйыңа аң-таң калганмын.
Маданияттын мага да,
Бир жылдык берчү айлыгын,
Бир күндө таап алганмын.
Сахнада сен менен күрөшпөйм,
Айылыңа барып күрөшүп,
Тиришип жаткан балбанмын.
Ашыкем менен Замикем,
Эстекем менен Тукамдын,
Кадыр-барк тут караанын,
Байгеге калдың кошулуп,
Бирок кызый элек таманым.
Жанагындай жаш балдар,
Ашырып кетет амалын.
Кайдагы мына ушундай,
Чоң байгеге түшкөндө,
Жеребевкадан бу дос туш болсо,
Айламды таппай каламын.
Армандаар чын тилегим,

Абдылда деген өнөгүм.
Апасы болдум буюрса,
Мен дагы алты баланын.

Азыр мына, илгери,
Жакшылардын ичинен
Ушулар беле чабарым.
Ортосунда калды дебе,
Майра досум санаанын.

Мен билип турган жаш балдар,
Азыр кайратына мас балдар.
Буюруп турса астыда,
Жоргосун тандап каларын.
Азамат акын айткандай,
Ашыраалы акын сахнада,
Акындарынын кудайы.
Майра Керим кызы да,
Азыркы аял затына,
Айтыштын болду умайы.
Эми кандай сөз айтам,
Өлчөөсүн төккөн кудайым.
А өзүң жанаа айткандай,
Мен мындан жыйырма жыл мурун
Канатты ээрчип келгенмин.
Андан бери буюрса,
Мына куунак көңүлдүү,
Шат кылып жатам буюрса.
Ак калпак кыргыз элдерин,

Анткени алар да бөтөн көргөн жок.
Майрадай жеңең келгенин.
Угуттуу сөздү тапканына.
Атайын калыстык баа бергениң.
Мен дагы аз эле мезгил дебеймин,
Жыйырыма мүнөт убакытты,
Экөөбүзгө бергенин.
Кана досум, көмөкөйдө көп болсо,
Сайрап жибергин, теңирдин,
Таңдайга салып бергеним.

Рахматулла:

Жаш балдарга жанашып,
Сени менен
Жорго салып жүрө албайм.
Адеби жок балдардай,
Этек жеңим түрө албайм.
Аккан дос деп өзүңдү,
Ар убакта сеземин.
Майра менен сахнага
Чыкпай калсам экен деп,
Кудайдан тилеп турду элем,
Эми, кандай кылып кетемин.
Дос деген болот кылымга,
Кылымга чейин жүрөлү,
Каткырып, ойноп-күлөлү.
Аман болсун калың журт,
Ошол Канат менен Майранын,
Ушундай болгон бүлөсү.

Кашымда турат карачы,
Акжолтойдой балабыз,
Ордун басса бул дагы,
Атбай журтум эл билер,
Энесин тартып ыр сүйүп,
Элеттик кыргыз тең билер.
Ошондуктан Акжолтой,
Өзүңдөй болсун дегеним.
Өрүшкө тарткан карачы,
Сөзүңдөй болсун дегеним.
Калың журтту караган,
Өзүңдөй болсун дегеним.
Ала-Тоодой заңкайган,
Азамат болсун дегеним.
Атпай кыргыз журтуна,
Балаң аманат болсун дегеним.
Ошол Канатыңдын жанына,
Канат болсун дегеним.
Калкыңа ырдап дайыма,
Санат болсун дегеним.
Ырдаган ыры жаркылдап,
Манас болсун дегеним.
Ырдап келсең Акжолтой,
Алакан кыргыз эл менен
Буюрса, анын баарысы,
Жамак болсун дегеним.
Ала-Тоо кыргыз элиме,
Ошол канат болсун дегеним.
Азаматым, Майратай,

Ырдадың менден калышпай.
Бүгүн ыры менен карчы,
Сахнадан капилеттен кошулду.
Баягы кызыл секелектей жумушум.
Баятан бери туугандар,
Тизгинин тартып турамын.
Анда эмесе, Майратай,
Убакыт бүтүп калды окшойт.
Экөөбүз ийилип, эми туралы.
Элге таазим кылалы.

ТАШКОРДОНУН ТАРЖЫМАЛЫ

УЧУРАШУУ

Азамат:

Акындар үчүн чоң бакыт да,
Ал аманчылык элдеги.
Акындын ырын угушкан,
Ала-Тоо кыргыз эл жери.
Ардактуу женем кабыл ал,
Аманчылыкты мендеги.
Эзелки кыргыз калкыма,
Эргип айттың ой термени.
Менин көөдөнүмдө кубаныч
Көзүбүз сизди көргөнү.
Анткени, артыңда
Өнөрдү улап жүргөн балдарбыз
Ала-Тоо элдин өрнөгү.
Жараткан кудай асмандан,
Акындык деген санатты,

Жалпыбызга ой бергени.
Эми кагылайын жеңеке,
Жыл жаңырып моминтип,
Айланып турган чагы экен.
Акындар келип бул жерге
Байралып турган чагы экен.
Кызыл тили бүдөмүк,
Кайралып турган чагы экен.
Азаматтай баланын,
Жаныңызда ырдаса ал,
Акындардын ар качан
Жан-дүйнөбүздүн багы экен.

Акындыгың бар жеңе,
Аккан суудай шар болуп,
Асмандан аткан таң болуп,
Казак менен кыргыздар
Кадырлап турган жан болуп.
Акындыгың көргөндө,
Асмандан жылдыз жангандай.
Опол тоо кыргыз отурса,
Оозунан шекер тамгандай
Акыбал сурап ырдайын
Жеңе алыңыз кандай?
Жан кандай?

Майра:

Кебиңдин артын улайын,
Илхом берсе кудайым.

Өтүп кеткен жылдагы
Алптарыбызды алып кеткен
Жылга
Кандай айла кылайын.
Аталарыбыз аттанды,
Акка моюн сунайын.
Бекем Манас тукумун,
Алды окшойт кудайым.
Өткөн жылда кеткен аа,
Өзөктү өрттөп өткөн аа
Аталардын арбагына
Биринчи таазим кылайын.

Төрт тарабына дүйнөнүн,
Кыргызымды тааныткан
Алтын тамга мен аттары,
Жазылып калган тарыхтан.
Айрылып элим калбадыкы,
Чынгыздай атабыз алыптан.

Дооронбектей атабыз,
Кинонун таржымалы менен
Элибиздин
Каадасын-салтын тааныткан.

Эми Райманалыны ойногон,
Ажырап калдык төкмөлөрдүн
Арасындагы
Ашыкем өзү баш болгон,

Тууганбай атам алыптан.

Өлүүлөр ыраазы болмоюн,
Тирилер эч бир байыбас.
Ажал туура келгенде,
Кимдерди-кимден айрыбас.
Асмандап көккө кеткенде
Канатын кантип кайрыбас.
Асанкандай атабыз
Эми бизге кайрылбас.
Аманбектей агабыз
Ал дагы киши кайрылбас.
Кайран бизин аталар,
Эми бизге буюрбай
Калды го ак батаңар.
Бул дүйнөдө урпактар,
Улууларды эсине албаса
Ал кишилердин арбагы
Оо дүйнөнүн бейишинде
Кандайча тынч жаталар.

Өзөктү өртөп аттанган аа,
Өз менен кетсин өткөн жыл.
Берекелүү болсо экен,
Ак менен сүттүн каймагынан
Аркалап келип жеткен жер.

Жакшылыктын башатына,
Кыргызым дайым бурса экен.

Биздин акын кайнибиз жалаң,
Жакшылыкты ырдап турса экен.
Сыналгынын алдында жалаң,
Арноо ырларын курса экен.

Кебимди сага бурайын,
Бир ишарат кылайын,
Улуу кыргыз элинин
Жумулган кучун айтса экен.
Элден кеткен утулуш,
Бул жылы баары кайтса экен.
Кеменгер сөздүн көркү мен,
Кеп билген кайним айтса экен.

Азамат:

Каймактарын кыргыздын,
Калпып кеткен жыл болду.
Кайрылбаган сапарга,
Кайтып кеткен жыл болду.
Акыркы сөзүн калкына,
Айтып кеткен жыл болду.
Кайгысын кыргыз калкыма
Артып кеткен жыл болду.
Азабын бир топ кыргыз эл,
Тартып кеткен жыл болду.
Эми андай болсо ал болсун,
Эми келе жаткан жылымда,
Акындарын сайратып,
Дастарконго ар качан

Аш-тамагын жайнатып,
Эзелтен кыргыз калкыбыз
Ак боз үйүн тиктиртип.
Желеге кулун байлатып,
Акындары ар качан
Бир кураган жыл болсун!
Такалбастан ар качан,
Сыр кураган жыл болсун!
Өнөрпоздорун чогултуп,
Өзгөчө кыргыз калкыбыз,
Сый кураган жыл болсун!
Сиздин көөдөнүңүздө ар качан,
Көйкөлүп турган ыр болсун!

Эми эки мин сегиз жылында,
Эзелкилерибиз карачы
Чычкан жылдан дейт экен.
Болбосо төө үстүнө бир кезде
Чыккан жыдан дейт экен.
Бир нече жаныбарлардын баардыгын
Ал тарыхтан уткан жылдан дейт экен.
Ошентип ушул жылга туш болуп,
Моминтип туткан жылдан дейт экен.
Эми ошол жылдын баянын,
Айтып тургун чагыңыз,
Айткан кепке жеңеке
Балкып турган чагыбыз.
Тоо бүркүтүндөй карачы
Шаңшып турган чагыңыз.

Жакшылыктардын моминтип,
Куралганын кыргыздын,
Айтып турган чагыңыз.
Эми акын сүйгөн кыргызда
Сиздин эсен болсун жаныңыз.
Эми Азаматтай жаш бала
Айтканын кабыл алыңыз.

Жанагы Кетмен-Төбө жеринде
ГЭС дешет Камбар-Атаны.
Ошону кыргыз калкыма
Атайын куруп жатабы?
Атайын жарык берүүгө,
Байсалдуу болсун сапары.
Ошол жерде эрлердин,
Көбөйө берсин катары.
Эми акындар менен ар качан
Алакан жайып биз дагы,
Ал жерге берсек дейбиз батаны.
Эми ал жагы болсун, ал жагы.
Ар качан көтөрүлсүн кыргыздын
Ааламга чейин байрагы.
Ошол эки миң сегиз жылында,
Эр жигиттер кыргыздын
Тээтиги Бээжинге барып жанагы
Күмүш медалды алганы.
Ошолордун баардыгы
Кыргыздын болду байрагы.
Кубанып турдук ошондо,

Ак калпак элдин жандары.
Кыргызга болду жеңеке
Дүйнө элинде таң калуу.

Акындар санат айтышып,
Акындыкта да балкышып,
Келген жылдан болсо экен.
Жакшылыктардын бардыгын,
Берген жылдан болсо экен.
Эми, өзүңүз дагы жеңеке,
Ак шекердей тамдыңыз
Асмандагы ай-күндөй,
Ак калпак элде жандыңыз
Өткөн жылы женеке,
Куттуу болсун деп айтам
Акындардын ичинен
Баш байгесин алдыңыз.

Майра:

Баш байгени алганым ал
Кудай бир бакты салганы.
Катаал жылдын катарында,
Аксакалдардын артынан
Араң-араң кайним кокустап,
Мен дагы аман калганмын.
Төркүндөр келип ырдашып,
Инилер менен сырдашып,
Элимдин алгам байгесин.
Өткөн жылы кудайым,

Жогортон айтып өттүк биз,
Алп акындарды алганын.
Олимпиадасы баш болуп,
Калган жакшылыктары төш болуп.
Тараза ташын басканын
Бүгүн ырга салалы.

Качанкы кыргыз элимдин
Кудай таалам, периштелер
Кулагы уга берсин арманын.
Андан көрө көтөрөйүн дегем
Ошентип элдин дарманын.
Кебине кеттим кыстырып
Элибиздин ийгилиги үчүн
Камбар-Атаны салганын.
Ошол Камбар-Ата ГЭСибиз
Салынып бүтсө экен чиркин ай
Улам-улам өчүп, жандырбай
Аман болсун жарыгынын дарманы.
Өткөн жылыда моминтип
Жакшы тилек кылдык аай.
Сыналгы менен үн алгыга
Биз үйдө көңүл бурдук аай
Элүү жылдыгына теленин.
Майрам болду деп уктум
Тойдон кийин аларга
Маянасы көтөрүлүп,
Майрам болду деп уктум,
Анча-мынча эл көрбөс,

Сайран болду деп уктум.
Айтор,
Жаманчылыкты алып кеткен
Аркасы чычкан жылынын
Майрам болду деп уктум.

Чара-чара сүт болуп аай,
Чака-чака май болуп,
Билинип калып жатпайбы,
Бул жылдын жакшы жышааны
Кыштын кээ күнү жай болуп.

Ушул келген жылда да
Кампага толуп азыгың
Аман боп алтын казыгы.
Анчалык сынай берчүүдөй
Кыргызымдын кудайга,
Кылган жок го жазыгы
Көрүштүрсө экен кудайым,
Көк чыккан ошол жазыңды.
Жер жарыла чөп чыксын,
Желин айрыла сүт чыксын
Жадыраша жайнаган
Кыштан кийин жаз чыксын.

ТАШҚОРДОНУН БАЯНЫ

Майра:

Илгертен биздин уучулар
Мергенчиликке кеткенде,
Эртеден кечке уулашып,
Олжосуна жеткенде.
Куламадан кубанып,
Азыр угулуп жүрөт көп жерде
Ошол мергенчилер жараткан
Ташкордо деген тамак бар,
Айланып гана кетейин.
Элинин каада-салтына.
Орлорун казып даярдап,
Отунун терип аяңдап,
Аны билген улуусу,
Отурат экен анан акырын
Даярдалышын баяндап.
Бир чөптүн алып бүрүнөн,
Бир чөптүн алып гүлүнөн,

Орусча маринаттардын,
Түркүнү менен түрүнөн.
Жанагы отту көргөндө
Айбыктым укмуш сүрүнөн.
Уланып келген бүгүнкү,
Шишкебек деген тамактын
Негизин,
Кыргызым таап бергенби?
От жалынын оротуп
Убактын жүрбөй коротуп.
Устукандап олжону.
Атайын бутагына арчанын,
Илип-илип койчу экен.
Устукандардын баардыгын
Каадасы менен сойчу экен.
Буруксуп бышкан жытына,
Тамшанып элдер койчу экен.
Анан кантип ал жерде
Даамдуу бышкан аш калсын.
Ташкордонун баяны, кайним
Эми сенден башталсын.

Азамат:

Эрлери кыргыз калкымдын,
Эрмектеп ууга барышкан.
Ал сиздей аялзаттары,
Үйлөрүндө калышкан.
Улуу тоонун боорунан,
Кийиктерин табышкан.

Жол жүрүп нечен күнү-түнү,
Жолдорду баскан алыстан.

Мергенчилик кыйын иш,
Бир далай жолду арыткан.
Ташкордонун баяны, жеңе
Калган дешет тарыхтан.
Азыркы Райымбектей байкебиз
Анын жасалышын байыткан.
Ороолорун касышып,
Ортого отту жагышкан.
Жаккан отун ырдабай,
Жеңе, башка жагын ырдайлы.

Ошол жерде баардыгы
Мергенчилер чогулуп,
Шаң кылып турган эмеспи.
Кеч кирип кээде ал жерге
Таң кылып турган эмеспи.
Жанагы ортосунда чоктогу,
Алдагы сиздин бетиндей
Албырып турган эмеспи.
Эми тарыхын айтып берели
Жана теледен көрдүң жеңеке.
Ташкордону береги.
Ал жакшы болот деп уккам.
Жан-дүйнө менен жегени.
Баятан бери карасаң
Ээ отундарын даярдап,

Ортосуна от кылып,
Опол тоодой чок кылып.
Устукандап эттерин
Бөлүп келет турбайбы.
Далай-далай тарыхты
Ташкордобуз жеңеке,
Көрүп келет турбайбы.
Эми Ташкордонун баянын
Такылдайлы, ырдайлы.

Эми кагылайын жеңеке,
Акындын баарын чогултуп,
Акындык ырды атайлы.
Бир жерге барып биз дагы
Ташкордону жасайлы.
Ошондо билинсе деймин
Далай акындардын билеги.
Ошол жерде айтылсын,
Жеңе, акындардын тилеги.
Анан жанагы
Ичеги-кардын өрөт – дейт,
Аны жеңелер ой бөлөт – дейт.
Ошону жеңем билеби?

Майра:

Ичеги карын өрүштү
Үйдө калган аялдар,
Беш салаага илмелеп
Кайним, аны даярдаар.

Даярдаган соң башына
Жүрөктү ага кыстарып,
Орусчалап айтканда,
Дракон деп баяндаар.
Жумурду жууп, ичине
Фарштан салып кичине,
Толтурушуп ууртуна,
Сабиз байлап мурдуна
Коозураак иш кылат.
Мөөнгө салып толтура,
Гүл азыкты салышат,
Чекесинен буудурат.
Казанга салып бышырып,
Өрдөктүн өзүн туудурат.
Мөөнгө түшкөн гүл азык
Тегерегинен буулат да,
Жумурткага айланат.
Тартууга берип келиндер,
Көрүндүктөн пул алат.
Ташкордону көргөндө
Баатыр эрлер ооз тиет.
Ар бир жеген тамактын
Тарыхынан сөз салып,
Урпагына үйрөтөт.

Азамат:

Эми беш салаага ичеги,
Жеңем билип өрдү карачы.
Ар кайсысын бир кармап,

Илип өрдү карачы.
Даамы жакшы болот деп
Сүйүп өрдү карачы.
Көп нерсесин көңүлгө
Түйүп өрдү карачы.

Эми айтылса экен жеңеке,
Бул Азаматтын санаты.
Ал Ташкордо деген Ташкордо,
Тарыхтын нечен жолдорун
Ал басып келген турбайбы.
Көөдөнүнө көп сырды,
Катып келген турбайбы.
Нечен белес кырларды,
Ашып келген турбайбы.
Ошол күндөн бери карай,
Басып келген турбайбы.
Эрлери кыргыз калкынын,
Шерлери кыргыз калкынын,
Татып келген турбайбы.

Ташкордо деген карачы
Ташкордонун баяны
Ушул жерде айтылсын, жеңе,
Акындардын баяны.
Анткени улуу болгон ар качан,
Жеңе кыргыздардын тамагы.
Эрлери кыргыз калкынын
Улуу тоонун боорунда

Болбосо Ала-Тоонун койнунда
Мына агайын элдин койнунда
Ысык отту даярдап,
Бышырып келген турбайбы.
Ошондой күндө элдери,
Тутулуп келген турбайбы.
Анысын жайылтып ырдайлы,
Эми кагылайын кыргызга,
Мен каалабайт элем муң кайгы.
Улуулардын сөздөрүн
Айтышса урматтайлы, сыйлайлы
Ак калпак кыргыз калкымдын
Ар качан дасторконуна береке.
Жана жаман-жуман нерселер
Кыргызга болбосо деймин көлөккө.
Эми биз дагы ырдап берели,
Жеңе, элди шаңга бөлөтө.
Кагылайын жеңеке,
Шекер менен балдайсың
Канча акын келсе да жене,
А дедирбей жайлайсың.
Ташкордонун баянын
Дагы бир төксөң кандайсың?

Майра:

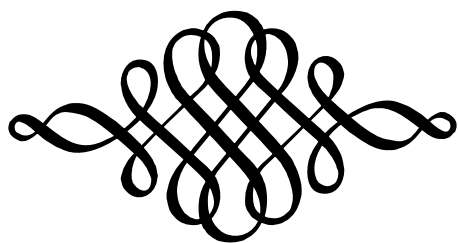
Теледен мына көрдүңөр,
Ташкордонун баянын.
Азамат кайним сен айттың,
Бүтүр деп жеңе аягын.

Билебиз эми моминтип
Көргөн биздин элибиз,
Райымбектей атанын
Өнөрүн кайра жаялы.

Улутубуздун жеңеке,
Урдатып ийбей тамагын.
Урпактарга жаялы.
Жоголуп бара жатканда,
Кайрадан жогорулатып алалы.
Биздин кыргыз элибиздин,
Таржымалы момундай
Жакшынакай тамактын
Дүйнөнү бийлеп алары.

Тилеймин эми элимден
Саламатын аманын.
Ачык болсун көңүлү,
Жанары менен кабагы.

АБДЫЛДА

**2007-ЖЫЛЫ БАРСКООН ЖЕРГЕСИНДЕ
«КЫРГЫЗ» АТЫНА АРНАЛЫП ӨТКӨРҮЛГӨН
РЕСПУБЛИКАЛЫК ТӨКМӨ АКЫНДАРДЫН
АЙТЫШЫНАН**

**АБДЫЛДА НУРАЛИЕВ МЕНЕН ЖЕҢИШБЕК
ТОКТОБЕКОВ**

Абдылда:

Туугандар чыктык астыңа,
Тыңдагын ырды баштайлы.
Жаш балдар чыгып биринчи,
Сыйрыйт экен масканы,
Чыгарат экен тасканы.
Мына, Жеңишбек бүгүн төгөт деп,
Абдылда бүгүн өлөт деп,
Элдер күткөн убагы.
Астыңкылар кичине,
Күткөндөрү бар экен.

Кана, эми, алтыным,
Баштай көргүн ырыңды.
Билбейм, мен күтүп жатамын,
Баштай бергин чырыңды.
Ага деп, анда сыйласаң,
Көрсөтө бергин сыйыңды.
Иши кылып бул жердин,
Көркүн ачкын иничек,
Карап бир турган жыйынды.

Жеңишбек:

Эсиме түшүп жаткан кез,
Абдылда агам карасам.
Бир кезде,
Манасты айткан кездериң,
Жанаша чыгып сиз менен мен,
Жаштыгымды эстедим.
Анткени агалардын бирисиз,
Окуп калган биринчи,
Эстекемдин дептерин.
Залкарлардын чепкенин.
Кийип калган кишисиз,
Ар убакта ага дейм,
Мага аябай жагат кептериң.
Жакшылык жагын уласам,
Ырас, байке, сырыңды
Башта деп айттың сырымды.
Калайык калктын кашында,
Ырыңды башта деп айттың.

Өзүм чырдуу деле эмесмин,
Чырыңды башта деп айттың.
Чыр жагын байке, билбеймин,
Ал жагын бирок, неге айттың?
Бирок, байке айттарым,
Залкарлардан үлгү алган,
Улуулардан бирисиз.
Кашыма келип ырдаган,
Сулуулардын бирисиз.
Устат эмес таланттын,
Жылуулардын бирисиз.
Кайкып учкан асманда,
Бүркүттөрдүн бирисиз.
Акындардын ичинен,
Ачылып турган гүлүсүз.
Андыктан, сизге айтаарым,
Сиз бүркүтсүз, мен чымчык,
Сиз дараксыз, мен чырпык.
Айырмасы бар чыгар,
Агымак деген ушундай,
Агайың-калктын алдында,
Алкынып турар алкынар.
Абдыкем чыкты дегенде,
Анча-мынча акындын,
Көөдөнүнөн жан чыгар.
Жакшылык менен уланган,
Жакшылыкты суранган.
Сизде дагы агатай,
Бир, эки, үч сөз бар чыгар.

Абдылда:

Сен чынарым кез-кезде,
Чымчып алмайың бар эле.
Тынарың деп кез-кезде,
Кымтып алмайың бар эле,
Мен күтүп жаттым аягын.
Ээ иничек, баары бир,
Бүгүн калың элге келгенде,
Жакшылап ырдап айталы.
Агайың-тууган калкыңар,
Канып кетсин, бүгүн бир.
Кармабасын шайтаның.
Андан көрө, тууганым,
Илгери бекер айткан жок.
Илгеркинин сөзүндө,
Акындар чыгат дечү эле.
Жеңишбек менен Абдылда,
Жергесине келчү эле.
Жергеси бүтүп турганда,
Желпинип ырдап турчу эле.
Илгеркилердин ичинен,
Эстекемдер менен бир жүрдүм.
Агайын элдин ичинде,
Күн жүрдүм да, түн жүрдүм.
Балапан жапжаш чагымда,
Ошол кездер жадымда.
Күнү-түнү ырдадык,
Кара-Кужур, Суусамыр.
Кең Нарындын төрүндө,

Аксай, Арпа жеринде,
Суусамырдын белинде.
Деп, ошентип жүргөн кез,
Али дагы эсимде.
Ошондой аталарым бар болчу,
Кагылайын кайрандар,
Болобосо кечээ айттым элиме,
Жапакем ырдап турганда,
Ал ырдын тузу тим эле.
Оңбогон опкок шум ажал,
Ойнотуп жердин үстүндө,
Оп тартып алды тим эле.
Тартып алды тим эле,
Асанкул деген ким эле?
Сүйлөсө сөзү шар эле,
Кайран киши чыкканда,
Тим эле сахнанын шаңы эле.
Мына, ушулар менен бир жүрдүм,
Болобосо калпагын кийгем башыма,
Каткыртып кары-жашына.
Асылдар кетти эртелеп,
Бирок, асылдар кетсе эртелеп,
Биздей артында калган эскерет.
Мен баалаган ошол асылдар,
Кайгырып жүргөн убагым.
Канча сөз бар акылда,
Алардан далай жаттадым.
Ашыраалы атамдын,
Өзүң да болсо билесиң,

Балапан жап-жаш кезимде.
Артисттин кийимин кийинип,
Жаңыдан келген кезимде,
Баарынын пасыраагымын.
Бирок, үмүттү алып чоңойдум,
Үлгүлүү Ашыраалынын,
Азыркы күткөн кезегим.
Тууганбай атам жанымда,
Саламат болсо деп ойлойм.
Жүзгө чыгып арыраак,
Жамбылды басып өтсөм дейм.
Ушундай аталарды эскерип,
Жакшысын айткан кезегим.
Чымчып айтсаң кайра бир,
Эч бир артыма кетпеймин.
Кандай болсо чыдаймын,
Аздыр-көптүр мен деле,
Өзүң болсо билесиң.
Жалган беле чын беле,
Ушу турган балдардан,
Абыкең абдан тыңы эле.
Балапан кезде баарысын,
Жыйнап жүргөн мен элем.
Калың элди көргөндө,
Сайрап жүргөн мен элем.
Жеңишбек сен да акынсың,
Желбиреп ырдап жатырсың.
Сен деле азыр баатырсың.

Жеңишбек:

Мага окшогон иници,
Ага, сүйгөндүгүң дагы чын.
Залкарлар менен катарлаш,
Жүргөндүгүң дагы чын.
Агайың калктын ичинде,
Айтканыңдын баары чын.
Ашыкең менен бир жүрүп,
Уйкаштыкты да үйрөндүң.
Жапар менен бир жүрүп,
Мушташты дагы үйрөндүң.
Ачыгын айтсам бул жерден,
Менин да келет үйрөнгүм.
Ал эми, жакшылык менен акындын,
Баарысын байкем кел деген.
Төрт акындан кеминде,
Үйрөн деген термеден.
Улуу муун менен кичүү муунга,
Сен деп айтсам таарынба,
Көпүрө болдуң сен деген,
Ушундай акындардын устаты,
Болуп турган кезеги.
Бөксөбөстөн жан ага,
Толуп турган кезеги.
Бирок, бар менде өтүнүч,
Угаарсыз азыр өзүңүз.
Кээде көрүнбөй калат Бишкектен,
Жайнап турган көзүңүз.
Сагынып дагы калабыз,

Каякта агам жүрөт деп.
Из менен күлүп, аралаш,
Каткырып ойноп-күлөт деп.
Кеттиңиз байке, Таласка,
Билбеймин кантип, мал багып.
Жакшылык менен уланса,
Жер айдап, балким, дан багып.
Мен мунун айткан жерим жок,
Өзүңүз жок шаңданып.
Ордолуу Бишкек жеримде,
Оюн-күлкү салмакпыз,
Бирге ойноп каткырып.
Андыктан байке, ал жагын,
Өзүңүз ойлоп, чечтиңиз.
Балким, айылга кетүү жагынан,
Бир башка нерсе, сездиңиз.
Ачыгын айтып ырдачы,
Бул жактан неге кеттиңиз?

Абдылда:

Билгендей болдуң, баркымды,
Кырк жылы жерде жатса да,
Чирибейт деген антынды.
Кечээги атабыз Ашыраалыдан.
Же досубуз Жапараалыдан
Мушташканды үйрөн деп,
Айтсам туура болобу?
Дүйнөнүн элин чакырып,
Кайран Жапар бакырып.
Калың элди жапырып,

Каткыргып колду чаптырып.
Акындар чыккан кезинде,
Байгесин алып маашырып,
Калың эл ошол текшерип,
Андан бетер Жакемди,
Азыр да жүрөт эскерип.
Асылдын, кеткенине капамын.
Мушташат экен деп айткан,
Сенин сөздөрүңө капамын.

Эми кеткеним ошол Таласка,
Менин кеткеним ошол Манаска.
Илгеркилер айткандай,
Алдыңа салып айдасаң,
Бала-чакаң бактырып,
Ыйлатпай жүрсөң чоң дөөлөт.
Аздыр-көптүр кичине,
Агайын элдин астында,
Он, он-беш жылы ырдадым.
Кеткен ошол жылдарым,
Кайран ошол жылдарым,
Оордун бассам экен деп,
Орошон ошол атанын.
Үйү жок калса аңгырап,
Айла жок барат экенсиң.
Өзү жок болсо үйүнөн,
Мен атамдын жытын сеземин.
Көкүлдөн сылап көкөлөп,
Колунан сылап жалынып,
Өлгөнчө атам кагылып,

Жалынып жүрүп кош болгон.
Мен айтып жаткан сөздөрдүн,
Иним, улап кой эми, ары жагын.

Жеңишбек:

Заңкылдап сайрап отурган,
Байкем, залкардан калган жан белем.
Каяктан кетип калдың деп,
Мен каяктан сурай калды элем?
Байке, атанын жолун толтурган,
Айтты го улай ошону.
Муңканып, ырдап олтурса,
Байке, муунум жаман бошоду.
Атанын үйүн кармаган,
Байке, өзүңдөй жандан айланам.
Эл алдына чыкканда,
Булбул болуп сайраган.
Карап турсам маңдайда,
Көлөмүңө таң калам.
Көөдөнү такыр түгөнбөс,
Өнөрүңө таң калам.
Ал эми Жапардай болгон атамды,
Жамандаган жерим жок.
Жаман көрүп артында,
Алаңдаган жерим жок.
Ал өзү бардык жактан таланттуу,
Анча-мынча тийишсе,
Чаап койгон талантпы?
Алыстан мына, окудук,
Биз дагы алып өнөрдү

Ар убак көрсөтүп жүргөнгө,
Сахнада мушташканды үйрөткөн.
Ушундай акындардын ичинен,
Жакшылык жагын алдыңыз,
Ал эми агам кеп айтам.
Алтыным сизди деп айтам,
Ысыганда дайыма,
Салкыным байке деп айтам.
Өзүңдөй болсом экен деп,
Эл ичинде келатам.
Уланганын уланган,
Улуудан калган муунду,
Төрт тарабы талбаган,
Асманда учкан шумкардай.
Улуулардын сөздөрүн,
Ар качан Абыкем айтса,
Мурастарын сурайбыз.
Эми, байке не дейли.
Комузуң бар жаныңда.
Абыдан кылып камылга.
Келип-кетип жүрөсүз,
Кышында, мейли жайында.
Манас жактан айтсаңыз,
Барбы төкмө табылга?

Абдылда:

Тап десең, таап алып келейин,
Таластан таап алып келгем.
Аалытай деген бөбөгүм.
Акын кылсаң экен деп,

Алып келгем жаныма.
Бул мен үчүн чоң табылга,
Жаш балдарды жетелеп,
Алып келген күндөрүм,
Азыр дагы эсимде.
Өзүң дагы бир жылы.
Айтыш фондко келгениң,
Али да эстен кете элек.
Ошондо,
Элмирбек менен айтышып,
Ырдашканыңа кубандым.
Аздыр-көптүр калкыма,
Аа баягы Жеңишбек деп,
Сураганына кубандым.
Кайсы облус болсо да,
Мен кубатын көрөм кунандын.
Ушулар барда мен бармын.
Ошондуктан мен дагы,
Далай жерден элди алдым.
Астана деген шаарында,
Казктар менен кармашып,
Кыйла жердин баарында,
Тартышып жүргөн агаңмын.
Барскоон, Саруу айылда,
Батасын алгам элимдин,
Жанымда болсо инибиз,
Сайрап турсун тилибиз.
Агайым-тууган калкыма,
Уланта бергин калкыма,
Улантсаң өзүң билиңиз!

**2015-ЖЫЛЫ ТАЛАС ОБЛАСТЫНЫН 70
ЖЫЛДЫГЫНА АРНАЛГАН РЕСПУБЛИКАЛЫК
АЙТЫШТАН**

**АБДЫЛДА НУРАЛИЕВ МЕНЕН АСЫЛБЕК
МАРАТОВ**

Абдылда:

Гүлдөй бер кутман Таласым,
Бир кезде дүңгүрөткөн Манасын.
Манасчылар айтканда,
Кумардан толук канасың.

Бүгүн байкап көрүп силерди,
Кубанып толкуп жатамын
Жетимиш жылдык бул тойго,
Мен да ырдам деп жатамын.
Көтөргөн бийик байрагым,
Калкымдын бүгүн сайраны,
Куттуу болсун тууган эл,

Кубанып тоскон майрамың.
Тетиги Кароол-Дөбө чокудан
Асылбек бир кезде Манас кошулган.
Кайран Манас атабыз,
Кече өзүң болсо билесиң,
Уйгурдун журтун уйпалап,
Урушкан жерин куйкалап,
Айталган экен бир кезде,
Абай менен бир жакта
Болбосоң Алтай сел жакта,
Айтайын бүгүн бул жерде.
Угуп тур менин тууганым.
Айланайын балапан,
Жан кумар сөздү сайраган,
Кечетен бери карата,
Айтышка барат элем деп.
Комузун укмуш кайраган.
Төгүп бер балам бул жерге,
Алкасын эл-журт силерди.
Агайың тууган эл журтка,
Сайрап көргүң бул жерде
Салам айтып калкыңда,
Жайнап көргүн бул жерде.

Асылбек:

Амансыңбы жетимиш жыл толгон Талас,
Акындар төрүңөрдө толгон Талас,
Конууп кет деп, жолдогу жолоочусун,
Коногуна жалгыз атын сойгон Талас,

Жетисинде боло турган окуяга,
Алтысында жол баштап койгон Талас,
Жаштарың жадабай угуп «Манас»,
Жан дүйнөсү жаңыланып өскөн Талас,
Жалпы кыргыз намысын ойлогондо,
Жашын эмес канын да төккөн Талас.
Акын келсе маңдайынан өпкөн Талас,
Аким келсе ашатып сөккөн Талас.
Акындар айта берсе дастан Талас,
Каныкей апабыз качкан Талас.
Сезиминен күн-түнү мекен чыкпай,
Семетей арзып келип тапкан Талас,
Төгүлүп күз келгенде мөмөлөрү,
Төө бурчагы түрктөргө жаккан Талас.
Самолётпу, машинабы баарын сүйрөп,
Тиши менен таш чайнап жаткан Талас.
Эки жашар кыздарың кыйын чыгып,
Кара жорго бий бийлеп аткан Талас,
Алты сап айтышып берсе экен деп,
Акындарды ардактап күткөн Талас.
Ал андыктан амансыңбы ага-иним,
Каныкейдин сулуулук жамалынан,
Кан Манастын караанынан бүткөн Талас.

Кең Таластын элине көп келемин,
Кең Таластын элин мен көп көрөмүн.
Ырыстуу калкым маңдайымда,
Ырым менен силерге көрк беремин.
Ардактап мактасын деп Таласымды,

Атайын чакыртыптыр төкмөлөрүн.
Көөдөнү көлкүп жаткан Таласымдын,
Көлкүтүп кетейинчи өпкөлөрүн.

Таласым башыңарда багым болсун,
Талааңарда жайнаган малың болсун,
Бакайдай ак сакалдар бата берсин,
Баарыңарга буюрса кабыл болсун,
Абдылдадай агабыз жанымдагы
Ар бир сөзүң айтышка салым болсун.
Айтышты колдогондун чөнтөктөрү,
Күлчөтайдын камырынан калың болсун.

Абдылда:

Илгеркилер айтчы экен,
Арча менен карагай
Бүткөн жери Чанач да.
Арпа менен ак буудай,
Бүткөн жери Таласта,
Ааламда далай алп өткөн,
Бирок,
Ким жетиптир Манаска,
Ырахмат иним балапан,
Сайрадың иним жанатан.
Сүйлөгөн сөзүң байкасам,
Күлчөтай менен чык, эттен
Башканы айтпай жатасың.
Тууганың келсе Таласка,
Ырас ар убакта мейманым,

Капа кылбайт эмеспи.
Келип калган конокко,
Атын соёт эмеспи,
Жаныда ушу ырдаган,
Акындарга ар дайым.
Төрүнөн орун беришип,
Баары бир малын соёт эмеспи.
Жанатан бери байкасам,
Не бир сөздөр эргиптир.
Кээ бир жерден өзгөчө,
Кудай таалам бериптир,
Бирок мен айтышка келдим деп жаткам.
Бул жерге жалаң обончулар келиптир.

Калыстар укса болбойбу,
Акындар айтып бул жерде,
Комуздун кулак толгойлу,
Жакшылап ырдап берели,
Жайнаган элге келели,
Карап көрчү бул жерден.
Атагы чыккан калкына,
Бир кезекте кечеки
Атай менен Шекербек,
Сайраган жери турбайбы,
Кайран ошо Атайды,
Миң жылда кудай жасайбы?
Болбосо кечеки чыккан Шекербек,
Мурутун жанып чепеңдеп,
Айтып калчу экен туугандар,

Атайдай чертет экен деп.
Асыл экен ойлору,
Отурган жери шаң болгон
Ар бир сабы кайрандын,
Агарып аткан таң болгон.
Ошонун келдим жерине,
Ошонун келдиң элине,
Төгүп эле ырдай көр,
Агайың-тууган элиңе,
Анткени, эл кансын сенин кебиңе,
Жанатан бери сөзүңдү,
Угуп жатам бул жерде.
Кагылайын балабыз,
Эргип ырдап жатсаң,
Биз да эргип жатабыз.
Андан көрө бүгүн бир
Акындар келсе Таласка,
Эминеге капабыз,
Калың элдин бүгүн биз,
Кабагын бирге ачабыз.
Какылдап ырдап отуруп,
Капасын ичте чачабыз.
Ошондуктан тууганым,
Бирдай көр бүгүн жериме,
Бирыстуу Талас элиме,
Келгениң элим кубанып,
Жанатан бери мен дагы,
Толкуп жатам кебиңе,
Сүйлөгөн жакшы сөзүңө,

Кагылайын бул жерде,
Балбылдаган көзүңө,
Айта көргүң ырыңды,
Көрө кеткиң сыйыңды.
Кандырып кеткиң мына бүгүн,
Калдайган ушул жыйыңды.
Ошондуктан бул жерде,
Дагы бир айтып берсем мен,
Сага эле бердим ырымды ээй.

Асылбек:

Асылбектей маңдайга
Жаштар келген турбайбы,
Абдылдадай башыма,
Каштар келген турбайбы.
Эми Абдылда агам карачы,
Сизди элдин баары карасын,
Ансыз деле ардактайт,
Ала-Тоо кыргыз калаасы,
Акындардын ичинен
Абдылда деген Манасы.
Ар убак угам санатын
Айтоор ак батасын карачы,
Камдап жаткан Таласым,
Төө бурчак 120 сом болот – деп,
Азыркы кезге келгенде
Алданып жаткан Таласым.
Бийликтегилердин неченин
Каргап жаткан Таласым.
Жетимиш жылдык тоюнда,

Жанып турган Таласым.
Төө бурчагы кар алдында,
Калып турган Таласым.
Антсе дагы карачы,
Алоолонуп от болуп
Бүгүн жанып турган Таласым.
Булар каттайт экен өтмөкткө,
Бирок каттабайт киши өкмөттөн.
Кушчу менен саруудан,
Бийликтегилер коркот дейт,
Барып кабар алуудан.

Барыңарга жакшылык,
Тилеп ырдап отурам.
Баарыңарды бул жерден,
Сүрөп ырдап олтурам.
Тээтиги жыйырманчы кылымда,
1944 деген ошол жылында,
22-июнда Талас облусу болуп ошондо,
Бекитилиптир жыйында.
Ошондон бери байкасак
Жетимиш жыл болуптур.
Кайран Талас жерибиз,
Жетимиш жашка толуптур.
Жетимиш эле болбостон,
Жети жүз жыл жашасын.
Жети миң жыл жашасын,
Албетте, элдин алса батасын.
Талас барда Чыңгыз бар,
Манас барда кыргыз бар.

Санат барда турмуш бар,
Өнөр менен ар качан
Өркүндөй берсин кыргыздар.

Баскан жолу кыргыздын,
Шыр болсун деп тилейли,
Ар бир балаң Таласта,
Тың болсун деп тилейли.
Акындарда булбулдай
Үн болсун деп тилейли.
Баарыңарда жыргалдуу,
Күн болсун деп тилейли.
Атагы кыргыз калкымдын,
Ааламга чейин бир кезде,
Күн болсун деп тилейли.
Ынтымагы кыргыздын
Бир болсун деп тилейли.
Анткени,
Жаштын тилегин берет дейт кудайым
Мендей балаңардын тилеги ээй.

Абдылда:

Толбосоң элим баалабайт,
Өкмөттөн башка бир элди,
Таластыктар каргабайт.

Кагылайын тууганым,
Келээр өкмөт бир кезде.
Жайнаганын көрөрсүң,
Бир кезекте Таластын,

Алга өтүп бир кезде.
Өнүккөнүн көрөрсүң.
Ноясы өтүп бир кезде,
Байыганын көрөрсүң.
Же болбосо жакшылык,
Алла таалам кудайдан
Берилгенин көрөрсүң.
Ошондо да бул жерде
Оозуңан ырың төгөрсүң,

Бирибизге-бирибиз,
Жакшылык менен жетели,
Какылдай бербей балапан
Үйүбүзгө кетели

Асылбек:

Эми кайран Талас жеримдин,
Токоюу бар,
Токоюунун ичинде,
Топосу бар малы бар.
Төрт түлүктүн баары бар
Токоюунун ичинде,
Жаныбек бала дагы бар.
Анын Гүлбайра деген пары бар.
Тай торудай карачы,
Абдылда деген нары бар
Асылбек деген тайыңар,
Экөөбүз бүгүн ырдадык,
Ак калпак журтум кабыл ал.

**2015-ЖЫЛДАГЫ «ЫСЫК-КӨЛ
МАНАСЧЫЛАРДЫН АЛТЫН БЕШИГИ» АТТУУ
РЕСПУБЛИКАЛЫК АЙТЫШТАН**

**АБДЫЛДА НУРАЛИЕВ МЕНЕН БОЛОТ
НАЗАРОВДУН АЙТЫШЫ**

Абдылда:

Ассалоому алейкум,
Агайын-тууган аманбы?
Алды менен мен туруп,
Айтканы келдим саламды.
Ээрчитип чыктым жаныма,
Эрбейген жапжаш баламды.

Бүгүн Чоюкенин тою деп,
Саякбайдын тою деп,
Кайран абам кечээги,
Кабаа уулу Атабек.

Булардын ушул тою деп,
Бирге иштешкем жашымда.
Бирге жүрдүм жанында,
Кайран Уркаш агамдын
Кээ бир,
Сөздөрү бар кардымда.
Ушулардын сексенге,
Толгонун бүгүн ырдайлы.
Калың журттун бүгүн бир,
Майрамын айтып ырдайлы.
Олтурган, турган элдердин,
Жыргалын айтып ырдайлы.

Ысык-Көл бүгүн термелип,
Бир укмуштай эл келип.
Анткени илгеркилер айтчу эле,
Көгөргөн көлдүн жээгинен
Көп салган элдин эсине,
Калыйнур менен Жумаштай,
Кээ бир баатырлар чыккан элинен.
Калкыма айтам саламды.

Куттуктап бүгүн биз келдик,
Кут болсун ушул майрамдар!
Мен баарыңа айтам саламды,

Атактуу көлдүн жээгинен,
Балапан кезде бирге өскөн.
Кайран Эстекең менен кечээки,

Ашыкең менен бир жүргөм.
Тууганбайлар айтчу эле,
Саякбайдын койнунда
Жатып жүрүп чоңойдук.
Кайран Сакем маалында,
Тайторуну чапканда,
Өзү кошо берилип,
Андан бетер элирип.
Төрдө олтурса кайрандар,
Ылдыйды көздөй жегирип.
Ылдыйды көздөй сак-сактап,
Кайран агам бир кезде,
Айтчу экен Манасты,
Жүрөгүнөн ырдаган.
Ошондуктан Сакемди,
Калың журту сыйлаган.
Кадыр эмес кишиден,
Кадырынан ыйлаган.
Кайран Сакем атабыз,
Кадырын айтып жатабыз.
Чоюке деген атабыз.
Арбагын айтып жатабыз.
Кааба уулу атабыз,
Кайран Кааба атамды,
Балапан жапжаш кезимде
Анда да Ашыкем бар жанымда,
Ээрчип барсам айылына,
Кечээги Тоңдун берки жээгине,
Үйүндө ушул олтуруп,

Манас айтып ал кезде,
Кулагымды толтуруп.
Кагылайын уулум деп,
Айта турган кезегиң.
Сени бүгүн көрдүм деп,
Жүрөктөн толкуп турдум деп,
Айтчу эле Манасын.

Ал эми Уркаш менен бир жүрүп,
Ырыстуу элдин алдында,
Кайран агам төктү эле,
Олтурган жери шаң эле.
Ар бир сабы Манастын,
Агарып аткан таңы эле.

Саякбай агам бир кезде.
Сайрачу эле калкыма.
Өзү айткандай маалында,
Ордунда эле түйүлүп,
Айтчу эле Манасын.
Карап туруп бул жерде,
Сүйүнүп абдан жатамын,
Кайран гана арбактар
Көрүнгөн экен кезимде,
Жүрөктөн толкуп жатамын.
Бүгүн неге капамын,
Андан көрө бүгүн бир,
Калың элдин туугандар
Кабактарын ачамын.

Кагылайын жаш бала,
Азыр ырдай турган кезегиң.
Эл менен бирге кошулуп,
Жыргай турган кезегиң.
Сайрасын деп мен бүгүн,
Ырдын берем кезегин.

Ырдай бергин алтыным,
Агайын элдин ичинде,
Акын чыгат экен деп.
Катчу белең ичиңе,
Кагылайын, Болотум.
Ушул турган кезегиң
Эл астында бүгүн бир,
Жүгүнүп турган кезегиң.
Сүйүнүп турган кезегиң.
Мен сени бүгүн коштоюн,
Ырдай турган кезегиң.
Агайың-тууган эл менен,
Жыргай турган кезегиң.

Болот:

Чабал өрдөк эрте учат,
Бүгүн чаалыгып калып жүрбөйүн.
Абдыкем менен айтышып,
Аягында бүгүн бир
Чалынып калып жүрбөйүн.

А мына, Караколдун калкына
Салам бар кары-жашыңа,

Жанар тоодой каршылаш,
Мен кай жакка барып жашынам.
А бирок, кабылан Манас баатырдын,
Калк бийлеген жашынан
Манаска келген азынан,
Манасың алтын казынаң.
Кез-кезде Манас угалык,
Ошол турмуш сабынан,

Алптарым айткан баяндын,
Алптарын айтам деп келдим.
Алты сап кантип чыкпасын,
Алты ооз ырдайм деп келдим.

Абдылда деген атам бар.
Акынсың ата элдеги,
Улуу журттун эрмеги.
Үйрөтүлгүс санаттан,
Катыра айтат термени.
Алып калсам деп келдим,
Ак куунун өтүн сендеги.
А бирок,
Сагызын айтпай санаттын,
Нагызын айтсак болобу?
Баянын айтпай Манастын,
Шаанисин айтсак болобу?

Манасчылар баарысын
Ана, мына дей бербей,

Ала куштун бүгүн бир,
Өңүн айтсак болобу?
Алп манасчылардын бир катар
Жөнүн айтсак болобу?

Оо, атаке, бул баарысы,
Манасты кээде айтышкан.
Убарасын кошушуп,
Айтчы, неге тартышкан?
Өнөр деп жүрүп кайрандар,
Өмүрдөн неге кайтышкан?
Манастай улуу бир өлкө,
Түптөлсүн деп айтышкан.
Манаска карап бүт кыргыз,
Түздөнсүн деп айтышкан.
Жүрөктө Манас жазылды,
Кагазга деле жазылбай,
Башында келди сакталып,
Басмага деле басылбай.
Үрп-адат ыйык мурастар,
Манаста турат атаке.
Жазылып турат катылбай.

Манасчы айткан эмеспи,
Көөдөнүнө жашырбай.
Кыскасы, кыраан Манас эпосуң,
Элим, кыргыздын формуласындай!

**2004-ЖЫЛЫ НООРУЗ МАЙРАМЫНА
АРНАЛЫП ӨТКӨРҮЛГӨН ЭЛ АРАЛЫК
АЙТЫШТАН**

**АБДЫЛДА МЕНЕН БАЯНГААЛЫНЫН
АЙТЫШЫ**

Баянгаалы:

Миң салам кыргыздын калаасына,
Хан Манас мекендеген талаасына.
Ак калпак баталуу ак сакал менен
Ак жоолук кийинген энесине.
Кең байсак казак эли салам айтты,
Бир тууган экен кыргыз баласына.

Нооруз той куттуу болсун баурларым,
Жете бер жаңы жылда жаңы ашууга.
Айтышта сиздер менен биздерге айтам,
Тойлор мен жаксылык болсун кездесүүгө.

Мырзатай атам айткан аталуу сөз
Али да ага кулак саласыңба.
Биздерди тоо бөлсө да, жоо бөлбөсүн,
Дегенди кадырыңа аласыңба?
Же болсо башкача бир жолду таап
Башыма бир балээни саласыңба?
Мен өзүм казак деген элден келдим,
Көкшөтал жер коктусу жерден келдим.
Манасты туңгуч ирет жазып алган
Чокон атам салып кеткен жол мен келдим.

Асманда ай менен күн жылдыз бар гой,
Ал жерде казак менен кыргыз бар гой,
Азаттык ата жолун жалгаштырган,
Ааламга таанылатын уул кыз бар гой.
Жылдызсыз асманда да сан болмайды,
Ай менен күнсүз адамда ал болмайды.
Жаркырап казак кыргыз жүрмөсө эгер
Адамзат өмүрүндө ман болмайды.
Калайша бир-биринен алмайды деп
Калайша бүгүн калам таң калмайды.
Кыргыздар урматтесе казагымды,
Казакта кыргыз десе жан калмайды.
Домбра бен комузсыз дүйнө эли
Кыргыз мен казак элин аңдамайды.
Ала-Тауга келген соң,
Агайымдын алдында
Жеңижоктун тоюнда,
Алаш-алаш, алаш деп,

Алаштап ураан саламын.
Манас, Манас, Манас деп,
Манастап ураан саламын
Он сегиз мың калаамда
Миллиарддаган адамда,
Айылың бурушу алты сан
Алты айлап издесем,
Жердин бурчу жети сан,
Жети айланып издесем
Кыргыздан жакын табамбы?
Асмандан жалган нур урса
Атадан калган жыр урса,
Саган дагы маган да,
Бабалардын жомогун
Жоготпой ырдай берейик.
Компьютерлик заманда,
Сенин атаң болган да,
Менин да атам эмеспи.
Өлөңдөрдүн жоргасы,
Ол акының Жеңижок.
Жакшылыкка жол нускап,
Жарык берген сөзү көп.
Насаат акын жырынын
Алтыны көп жези жок.
Жеңсиз кемсел кийинип
Не бир жүйрүк акын мен
Жекеме-жеке чыкканда,
Жеңилип көргөн жери жок.
Алкар топтун алдында

Жеңижоктун кемеси,
Келээр экен кеңири
Күндүр-түндүр Манасты,
Жырлаганда термелип,
Тыңдайт экен төгөрөк.
Тар заманда элим деп,
Өткөн экен эң ири.
Айланайын агайым,
Атаке бий айткандай,
Арстанбек айткандай,
Зөөкүрлөргө дайыма,
Камчы болгон Жеңижок.
Байларыңа качан да,
Сынчы болгон Жеңижок.
Чөлдөгөндө таңдайга,
Тамчы болгон Жеңижок.
Эгесиз калган элдерге,
Элчи болгон Жеңижок.
Казак менен кыргыздын,
Акындары секилдүү
Барал элдин техникасын,
Жыйып терип алып келсең
Төгүп айтаар бири жок.
Бүгүнкү күндүн балдары
Жеңижоктун кеңешин,
Тыңдамайтын жөнү жок.
Абдылда деген билемиз,
Айтышта үлкөн арыстан
Барлык казак баласы,

Атыңды уккан алыстан.
Манасты айтып кеткенде,
Жаралгандай намыстан.
Ак таңдай бул Бишкекте,
Он жыл мурун ошондо
Мени менен айтыскан.
Ашууланып алысып,
Астынан чыгып дос болуп,
Кучакташып табышкан.
Ол кезде биздер жаш элек,
Акындыкка пас элек,
Бакытты да кызыкты,
Издегенбиз жырды кууй,
Ал энди бүгүн карасаң,
Ак сакалы боп жастардын
Алдына келип турамыз.
Байкап турмун Абдылда,
Далай жерге барарсыз.
Далай жүздү аларсыз.
Ашыкең менен Эстекең
Тууганбайдай биз дагы,
Бир күндөрү болгондо
Эл алдында жастарга,
Бата берип турарсыз.

Абдылда:

Ээрчип чыктым агамды,
Мен элге айтамын саламды.
Баянгаалы айтса саламды,

Мен таңыркап карап каламбы?
Аял эркек аралаш,
Көпчүлүк элим аманбы?
Алты күн аккан сууну айткан,
Асманда учкан кууну айткан,
Атабыздын бүгүн бир
Ак тоюна келдиңер.
Эрмек болуп бердиңер.
Көрсө биздин атабыз
Түбү болгон Таластан,
Сайкүлүктүн далай бир,
Сагагына жанашкан.
Кээ бир жерде ырдаса,
Оозуна элди караткан.
Аксыдан чыккан Жеңижок,
Айтышарга теңи жок.
Таластан чыккан Жеңижок,
Таймашаарга теңи жок.
Деңиз экен жээги жок.
Океан экен чеги жок.
Ак жолборс экен шеги жок,
Ак туйгун экен кеми жок.
Кагылайын атабыз,
Арабызда эми жок.
А бирок, ырдалып жатат ырлары,
Ырдалып жатат бу жерде,
Жүрөктөн чыккан сырлары.
Балдар ырын ырдаса,
Кагылайын атамдын,

Ыраазы болоор арбагы.
Анткени эртеден бери мынакей,
Ырларын ушу баштадың,
Түгөтпөй ырдап олтурсаң,
Мен уктап кала таштадым.
Жакшылап айткын ар жагын,
Кыргыз менен казактын,
Салтын айта кетели.
Агайың тууган калкынын,
Наркын айта кетели.
Кечээ казактан чыккан Абылай,
Бир кезекте ал киши,
Баккан экен элин ай.
Казактан чыккан Абылай
Кан экен да эр экен,
Калкынан чыккан шер экен.
Жанында бирге олтуруп,
Ырдап жүрчү баягы.
Букар Жырау бар экен.
Ал өлөңүн айтып калкына,
Өнөрдү өргө улаган,
Ыр берметин чубаган,
Казак менен кыргызды,
Ырлары менен сугарган.

Эми бул сөздү таштайлы,
Бирибизге бирибиз
Суроо бере баштайлы.
Сен айтсаң мен жооп берип,

Мен айтсам сиз жооп берип
Эл көңүлүн ачалы.
Букар Жырау өлөңүн,
Айтып кетчи эскертип.
Абылайдын алдында,
Айткан сонун сөздөрүн,
Ачып берчи умачтай,
Агайын элдин көздөрүн.

Баянгаалы:

Айланайын кыргызым,
Айдыңыңда өлөңдүн,
Сүзүп бара жатырмын.
Аккуладай жер бетин
Сызып бара жатырмын.
Сахнанын сыртында,
Сүрөөнчүбүз калың эл,
Кызып бара жатырмын.
Айланайын Абылай,
Казак кыргыз билесиң,
Бирге тууган элбиз гой.
Букар Жырау өлөңүн,
Айт деп өттүң сен маган.
Букар жырын жырдам,
Таң атканча талпынбас,
Түбү жок өлөң теңиз гой.
Букар бабам билесиң,
Абылайдай ханына
Намыска бек, сөзгө так

Калыс, көсөм бол деген.
Согус эмес касында,
Ынтымактын жолу мен,
Акыл менен жүр деген
Кыргыз казак баласы
Ыркыраспай түбүндө,
Ынтымакты бол деген.
Сол жол менен бүгүн да,
Эл агасы Нурсултан,
Катуу устап келеди.
Эки калктын ыктымак,
Туусун булгап келеди.
Биздин казак баласы,
Шүгүршүлүк деп айтам.
Акындын айткан сөздөрүн,
Айныбай устайт деп айтам.
Абылайдай акындын,
Сөзүнө кулак салса экен.
Бүгүн күндүн акыны
Дал Букардай болалмас,
Жеңижоктой болалмас,
Деген менен Абаке,
Акындын айткан сөзүнө,
Эл бастаган агалар,
Кулактарын салса экен

Абдылда:

Букар Жырау өлөңүн,
Баурум айтпай койдуңуз.

Ал айткан экен маалында
Ой Абылай, Абылай,
Олай барсаң Кокон бар,
Кукулдаган акең бар.
Олай барсаң калмак бар.
Түшүмдү эккен алмак бар.
Олай барсаң кытай бар,
Жапырагыңды бутай бар.
Олай барсаң орус бар,
Балаңды берсең конуш бар.
Анкени ошол кезде билерсиң
Орус бизге баш болгон.
Кээ бир кээ бир душмандар,
Кыргыз менен казактын,
Жери үчүн суктанып,
Басып келген эмеспи
Кыргыз казак жерлерин,
Чаап келген эмеспи.
Ошончо келген душманга,
Алдырбаган жерлерин,
Абылай деген эр экен.
Амалын тапкан баарына
Баатыр экен шер экен.
Аны айтпай койсоң бери жагын,
Калгандарын айтайын.
Кечээ күнү билерсиң,
Мен да далай-далай китептен,
Абылай баатыр хандардын,
Сөздөрүн далай жат кылгам.

Аны мындай таштайды,
Абылай хандан баштайлы.
Хандык менен биргелик,
Өнөрдү сүйгөн эр экен.
Күү да тарткан киши экен
Домбра менен бир кезде,
Толкундап тартып күүлөрдү,
Кыргыз менен казакка,
Күү тараткан киши экен.
Даулескер күүсү деп,
Атагын эли укчу экен.
Абылай айткан көп күүдөн,
Жетим тору күүсүнүн,
Баянын айтып берчи эми.
Элге сиңген күүлөрдүн,
Тарыхын айтып берчи эми.
Ал күүлөрдүн элдеги,
Санатын айтып берчи эми.
Кыргыз менен казактын,
Адатын айтып берчи эми.
Жыргатып кет элимди,
Ага тууган алдыңдан,
Жакшысын айт кебиңдин.

Баянгаалы:

Ойго сөздү жалгаштырып,
Мыктай калган экенсиң.
Бир айткан жана сөзүңдү,
Кайта-кайта кайталап,

Негизги айткан оюңа
Шыкпай калган экенсиң.
Абылай мен Букар Жырау өлөңүн,
Кыска гана айырып,
Мазмуну мен маансин,
Укпай калган экенсиң.
Десек дагы ыраазымын,
Абылай мен Букарды
Мактай калган экенсиң.
Абылайдын бир күүсүн
Тартып берчи деп турсуң.
Баянгаалы досуңдун,
Күүшү эмес бул жерде,
Ыршы экенин билерсиң.
Осондуктан да сурагым,
Сен мактадың казакты,
Мен кыргызды мактайын,
Эл тилегин актайын.
Актайтымдын себеби
Бул жалганды аралап,
Кыргыздан жакын таппаймын.
Абылда акын бери кара
Мураталы, Атай, Мусадан
Күйдөн күйдөн күй калган
Бурулча темир комузду
Түйшөлтсө дүйнө ыргалган.
Токтогул мен Барпыдан,
Тоголок Молдо, Кылычтан,
Топ жыйынга ыр калган.

Саякбай мен Сагымбай
Манасын айтса кыргызга,
Жүрөгү дайым нурланган
Миллион жолдуу өлөңдөр
Оозунан ыргып чубалган.
Бир жараткан кыргызга,
Бүткүл аалем таң калган.
Алакандай кыргыздан
Ай ааламге бүгүн да,
Кымбат баалуу сыр калган.
Касиетин кыргыздын,
Өз көзүм мен көргөмүн.
Азаматтарын бул күндүн,
Аралап жүрүп билгемин.
Айкөл Манас өлөңүн
Казак мен кыргызга,
Ал түгүлү оруска
Жырларын айтып жүргөмүн.
Манасты айткан баламын.
Акынымын мен бүгүн.
Казак кыргыз калаанын.
Одан бери жырласам
Азаматтары кыргыздын,
Барлыгын да бул тойдо
Бир кушактап аламын.

Илгери кыргыз көчү казат эле,
Тааныткан асылдыкты тегиндеги
Ак таңдайдын алгачкы айтысында

Манасты айтканымды көрүп эле
Тоюна мың жылдыктын чакырган э.

Манас айткан казактын баласы деп,
Өзүмдү качан көрсөм дос көрөсүң.
Ушу бир казак кыргыз эл артисти
Айдаган эки элдин дос кемесин.
Айжаркын акын агам Ашыраалы,
Ыр төгүп, көркөм сөзүн ашырады.
Назаркул «Манасты» айтса күпүлдөтө,
Ысык-Көл айлуу түндө тасынады.
Уркаштын көмөкөйдөн, өнөрүнөн,
Ыр куржундан «Манасы» шашылады
Алимбай, Салимбайдын, Базарбайдың
Доусу урааныңа косылады.
Каба мен Шаабай атам жырлаганда
Ырыңа ыр кошулуп чатырады.
Осындай асылдары кыргызымдын,
Атагын жылдыздардын асырады.
Эстебес, Ашыраалы, Тууганбайды
Казак эли ак пейилдүү туугандайды.
Карыстан сүйөм жакын болады деп,
Казакка нак ашырып калжыңдайды.
Эгерим акындардын бир жаксысы,
Жаксылык бир-биринен кызганбайды.
Акының бирин-бирин сыйласпаса,
Эки элдин ортасында муз болбойбы.
Казакты Аблыкемиз мактап жатса,
Баянгаалы осындай жыр толгайды.

Абдылда:

Оой Баянгаалы агабыз,
Эми сиздейди кайдан табабыз.
Мен күүнү тартууну сурабайм,
Тарыхын айтып бер дедим.
Анда угуп тур мен айтайын.
Жетим тору күү деген
Абылай хандын тартканын.
Калмактар менен кармашып,
Кырчылдашып жатканын.
Жантай деген баатыры,
Айда жок ошол кечтерде,
Жоонун түшүп колуна,
Жалгыз өзү кармашып,
Айрылтып өз колунан,
Алып кеткен тобунан.
Жантай деген баатырың,
Өлгөн кезде айла жок,
Жалгыз тору аттарын
Жылкысы келсе соем деп,
Куйрук жалын бутаган.
Жайлоого айдап жиберип,
Күздүн күнү болгондо
Кайран жетим тору тулпар,
Өзү ушул тууруна
Кишенеп келген турбайбы.
Ээсин издеп ордого
Өзү келген турбайбы.
Жетим тору күлүктүн

Көзү келген турбайбы.
Ошондо,
Абылай мындай айтат дейт.
Кагылайын тору атым
Эсинен калган сен жетим.
Баатырыман айрылган,
Айла жок жүргөн мен жетим.
Деген арман көз жашын,
Черткен тура бир кезде.
Домбраны кең тартып,
Айткан тура бир кезде.
Жетим тору күүлөрүн
Чалган тура бир кезде.
Ай ааламга арманды
Салган тура бир кезде.
Менин айтып жаткан себебим,
Абылай хан барлыгы
Букар Жырау жарлыгы
Жазылып калган тарыхта.
Мен сыйлаймын андай адамды
Аздыр көптүр силердей,
Ага-инини табамбы?
Себеби кыргыз-казак бир тууган,
Киндик кесип кир жууган.
Манастап ураан чакырса,
Мааракелүү тою бир.
Маарап турган кою бир,
Сыйыры бир төөсү бир
Жаздоосу биз, жайы бир,

Жоого кирсе жолу бир.
Доого кирсе колу бир.
Болбосо кыргыз казак элинин
Илгертен берки даңкы бир.
Ушул өңдүү эки элдин,
Уламыш, жомок, ыры бир
Уланмалуу сыры бир
Арманын айттык азыраак.
Анда нени айталы?
Уруксаат болсо туугандар,
Отура бербей бул жерде,
Арканы көздөй кайталы.

ТҮШҮНДҮРМӨЛӨР:

1. Алымкул ырчы айылда, Ысмайыл акын экөөбүз Нарында – Эстебес Турсуналиев. Тандалмалар (Түзгөн П.Казыбаев) ОАО «Учкун» 2004) китебинен алынды.

2. Кетмен-Төбөнү аралаганда... Эстебес Турсуналиевдин айтуусунда – түзүүчүнүн өздүк архивинен алынды.

3. Кытайлык кыргыздарда. Учурашуу – Эстебес Турсуналиев. Тандалмалар (Түзгөн П.Казыбаев) ОАО «Учкун» 2004) китебинен алынды.

4. Эл ырчысы элүүдө – Эстебес Турсуналиев. Тандалма (Түзүп, баш сөзүн жазган А.Өмүрканов. «Алтын тамга» 2007) китебинен алынды.

5. Силерге кайрылабыз – Токтосун Тыныбеков, Эстебес Турсуналиев Айтыштар. Ырлар («Кыргызстан» басмасы, – 1964) китебинен алынды.

6. Токтосунду куттуктоо – Тууганбай Абдиев. Залкарлар, замандаштар, чоңколор, айтыштар (Бишкек, 2004) китебинен алынды.

7. Алмата шаарында ырдалган алым-сабак. 1978-жыл – Замирбек Үсөнбаевдин өздүк архивинен алынды.

8. Эстебес, Токтоналы жана Токтосун. Жаңы жылды куттуктоо – Эстебес Турсуналиевдин үй-бүлөлүк архивинен алынды. Коргоолго алгач жолугушуу, Ыс-

майыл менен ырдашуу, Осмонкул менен учурашуу, Шекербек Шеркулов менен Тууганбай Абдиев. Айтыш, Абдрашит менен жолугушуу, Тууганбай менен Токтосун, Ашыраалы менен ырдашуу – Тууганбай Абдиев. Залкарлар, замандаштар, чоңколор, айтыштар (Бишкек, 2004) китебинен алынды.

9. Акындар Осмонкул менен... – үй-бүлөлүк архивден алынды.

10. Эргип турган чагыбыз, Тууганбай Абдиев менен Замирбек Үсөнбаев алым-сабак айтыш, Замирбек менен Тууганбайдын айтышы – Залкар акын-Тууганбай (Түзүп, баш сөзүн жазган Б.Чотурова. Бишкек, 2012) китебинен алынды.

11. Жаш-карылар жөнүндө айтыш, Таберик – Тууганбай Абдиев. Залкарлар, замандаштар, чоңколор, айтыштар (Бишкек, 2004) китебинен алынды.

12. Казак тоюндагы көз ирмем тамашадан, Тууганбай акындын шакирти Шекербек менен айтышы, Аалы Туткучов менен Тууганбай Абдиевдин айтышы – Залкар акын-Тууганбай (Түзүп, баш сөзүн жазган Б.Чотурова. Бишкек, 2012) китебинен алынды.

13. Тууганбай менен Аалынын айтышы – интернеттен алынды. Дареги:www.youtube.com/watch?v=sZau5-VwCх4

14. Чычалак айтыш – Тууганбай Абдиев. Залкарлар, замандаштар, чоңколор, айтыштар (Бишкек, 2004) китебинен алынды.

15. Табылды Актанов менен Амантай Кутманалиевдин айтышы – интернет булактарынан алынды.

16. Замирбек Үсөнбаев. Ысмайыл Борончиевге учурашуу, Устаттарды эскерүү, Суусамырдагы тамаша – акындын өздүк архивинен алынды.

17. Ашыраалы менен Замирбек – Жаңы жылды куттуктоо – интернеттен алынды.

18. Талас областынын Манас районунун 70 жылдыгындагы акындырдын учурашуу айтышы – Манас районуна 70 жыл аттуу маалымат китеп-басылмасынан (автор, түзүүчү М.Шатманов – Бишкек «Турар», 2015) алынды

19. Майра Керим кызы менен Абдылда Нуралиевдин айтыштары интернет булактарынан алынды.

МАЗМУНУ

ЭСТЕБЕС

АЛЫМКУЛ ЫРЧЫ АЙЫЛДА	4
ЫСМАЙЫЛ АКЫН ЭЖӨӨБҮЗ НАРЫНДА	14
КЕТМЕН-ТӨБӨНУ АРАЛАГАНДА	
ЭСТЕБЕС ТУРСУНАЛИЕВДИН АЙТУУСУНДА	28
КЫТАЙЛЫК КЫРГЫЗДАРДА. УЧУРАШУУ	39
ЭЛ ЫРЧЫСЫ ЭЛҮҮДӨ	42
СИЛЕРГЕ КАЙРЫЛАБЫЗ	48
ТОКТОСУНДУ КУТТУКТОО	57
АЛМАТА ШААРЫНДА ЫРДАЛГАН	
АЛЫМ-САБАК	60
ЭСТЕБЕС, ТОКТОНАЛЫ ЖАНА ТОКТОСУН	
ЖАҢЫ ЖЫЛДЫ КУТТУКТОО	65

ТУУГАНБАЙ

КОРГООЛГО АЛГАЧ ЖОЛУГУШУУ	84
ЫСМАЙЫЛ МЕНЕН ЫРДАШУУ	93
ОСМОНКУЛ МЕНЕН УЧУРАШУУ	100
АКЫНДАР ОСМОНКУЛ МЕНЕН.....	109
ШЕКЕРБЕК ШЕРКУЛОВ МЕНЕН	
ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ. АЙТЫШ	120
АБДРАШИТ МЕНЕН ЖОЛУГУШУУ	127
ТУУГАНБАЙ МЕНЕН ТОКТОСУН.....	139

ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ	
АШЫРААЛЫ МЕНЕН ЫРДАШУУ	144
ЭРГИП ТУРГАН ЧАГЫБЫЗ	156

ТУУГАНБАЙ АБДИЕВ МЕНЕН	
ЗАМИРБЕК ҮСӨНБАЕВ	
АЛЫМ-САБАК АЙТЫШ	166
ЗАМИРБЕК МЕНЕН ТУУГАНБАЙДЫН	
АЙТЫШЫ	176
ЖАШ-КАРЫЛАР ЖӨНҮНДӨ АЙТЫШ	179
ТАБЕРИК	188

КАЗАК ТОЮНДАГЫ КӨЗ ИРМЕМ	
ТАМАШАДАН	193
ТУУГАНБАЙ АКЫНДЫН ШАКИРТИ ШЕКЕРБЕК	
МЕНЕН АЙТЫШЫ	196
ААЛЫ ТУТКУЧЕВ МЕНЕН	
ТУУГАНБАЙ АБДИЕВДИН АЙТЫШЫ	206
ТУУГАНБАЙ МЕНЕН	
ААЛЫНЫН АЙТЫШЫ	211
ЧЫЧАЛАК АЙТЫШ	222

ТАБЫЛДЫ

ТАБЫЛДЫ АҚТАНОВ МЕНЕН АМАНТАЙ	
КУТМАНАЛИЕВДИН АЙТЫШЫ	230

ЗАМИРБЕК

ЫСМАЙЫЛ БОРОНЧИЕВГЕ УЧУРАШУУ	244
УСТАТТАРДЫ ЭСКЕРҮҮ	250
СУУСАМЫРДАГЫ ТАМАША АЙТЫШ	264

АШЫРААЛЫ МЕНЕН ЗАМИРБЕК ЖАҢЫ ЖЫЛДЫ КУТТУКТОО	267
ТАЛАС ОБЛАСТЫНЫН МАНАС РАЙОНУНУН 70 ЖЫЛДЫГЫНДАГЫ АКЫНДЫРДЫН УЧУРАШУУ АЙТЫШЫ	279
ЭСТЕБЕСТИН 60 ЖЫЛДЫГЫНДА ЫРДАЛГАН АЛЫМ-САБАК	293

МАЙРА

2008-ЖЫЛДАГЫ КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ЭГЕМЕНДҮҮЛҮК КҮНҮНӨ АРНАЛГАН АЙТЫШТАН МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН КАЗАК АКЫНЫ АСЛАНДЫН АЙТЫШЫ	298
МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН ЭЛМИРБЕК ИМАНАЛИЕВ АЙТЫШ	309
МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ ЖАНА ААЛЫ ТУТКУЧОВ	316

2008-ЖЫЛДАГЫ ЭГЕМЕНДИК МАЙРАМЫНА АРНАЛГАН ЭЛ АРАЛЫК АЙТЫШТАН МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН КАЗАК АКЫНЫ СЕРИКТИН АЙТЫШЫ	324
БАРСКООН ЖЕРГЕСИНДЕГИ «КЫРГЫЗ» АТЫНА АРНАЛЫП ӨТКӨРҮЛГӨН РЕСПУБЛИКАЛЫК ТӨКМӨ АКЫНДАРДЫН АЙТЫШЫНАН	335
МАЙРА КЕРИМ КЫЗЫ МЕНЕН РАХМАТУЛЛА КОЗУКЕЕВДИН АЙТЫШЫ	335
ТАШКОРДОНУН ТАРЖЫМАЛЫ УЧУРАШУУ	348

АБДЫЛДА

2007-ЖЫЛЫ БАРСКООН ЖЕРГЕСИНДЕ
«КЫРГЫЗ» АТЫНА АРНАЛЫП ӨТКӨРҮЛГӨН
РЕСПУБЛИКАЛЫК ТӨКМӨ АКЫНДАРДЫН
АЙТЫШЫНАН
АБДЫЛДА НУРАЛИЕВ МЕНЕН ЖЕҢИШБЕК
ТОКТОБЕКОВ 368

2015-ЖЫЛЫ ТАЛАС ОБЛАСТЫНЫН
70 ЖЫЛДЫГЫНА АРНАЛГАН
РЕСПУБЛИКАЛЫК АЙТЫШТАН
АБДЫЛДА НУРАЛИЕВ МЕНЕН
АСЫЛБЕК МАРАТОВ 380

2015-ЖЫЛДАГЫ «ЫСЫК-КӨЛ
МАНАСЧЫЛАРДЫН АЛТЫН БЕШИГИ» АТТУУ
РЕСПУБЛИКАЛЫК АЙТЫШТАН
АБДЫЛДА НУРАЛИЕВ МЕНЕН
БОЛОТ НАЗАРОВДУН АЙТЫШЫ 390

2004-ЖЫЛЫ НООРУЗ МАЙРАМЫНА АРНАЛЫП
ӨТКӨРҮЛГӨН ЭЛ АРАЛЫК АЙТЫШТАН
АБДЫЛДА МЕНЕН
БАЯНГААЛЫНЫН АЙТЫШЫ 397

ТҮШҮНДҮРМӨЛӨР 414

Адабий-көркөм басылма

«Айтыш» сериясы

АЙТЫШ

5-том

**ЭСТЕБЕС, ТУУГАНБАЙ, ТАБЫЛДЫ,
ЗАМИРБЕК, МАЙРА, АБДЫЛДА**

Чыгышына жооптуу: *А.Акматалиев*

Түзгөндөр:

А.Акматалиев, М.Көлбаева

Редактору *Акматалиев А.*

Тех. редактору *Жанышбекова А.*

Корректор *М. Көлбаева*

Компьютердик калыпка салган *Өмүров Б.*

Терүүгө 04.04.16. берилди. Басууга 09.06.16 кол коюлду.

Форматы 60x84¹/₁₆. Көлөмү 26,25 басма табак.

Нускасы 600. Заказ 05.

«Басма-полиграфиялык комплекс «Принт Экспресс» ЖЧК
басмаканасында басылды

Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Профсоюз к. 49.